

ข้ามกรอบเพศ: ความหลากหลายในเพศวิถี และสุขภาพของเยาวชน

กุลา วรรณสาร และกฤตยา อาชวนิจกุล

มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

ข้ามกรอบเพศ: ความหลากหลายในเพศวิถี และสุขภาพของเยาวชน

กุลภา วรรณสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล

โครงการคาดประมาณประชากรหลากหลายทางเพศ
และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ข้ามกรอบเพศ: ความหลากหลายในเพศวิถีและสุขภาพของเยาวชน

กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ข้ามกรอบเพศ: ความหลากหลายในเพศวิถีและสุขภาพของเยาวชน = Beyond the Binary: Sexuality and Health among Thai Youth. กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2568. 164 หน้า.

1. เยาวชน--ความหลากหลายทางเพศ. 2. เพศวิถีและชีวิตทางเพศ. 3. เยาวชน--ชนบทเพศวิถี. 4. อคติและความรุนแรงทางเพศ. I. กุลภา วจนสาระ. II. กฤตยา อาชวนิจกุล. III. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. IV. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. V. ชื่อเรื่อง: Beyond the Binary: Sexuality and Health among Thai Youth.

306.76

ISBN 978-616-622-034-6

จำนวน	500 เล่ม © สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย
พิมพ์ครั้งที่ 1	มิถุนายน 2568
ปก	กุลภา วจนสาระ
รูปเล่ม	สุกัญญา พรหมทรัพย์
จัดพิมพ์	สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โทรศัพท์ 02-441-0201-4 โทรสาร 02-441-9333
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์เดียนตุลา 39/205-206 ซอยวิภาวดีรังสิต 84 แขวงสนามบิน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 02-996-7392-4 โทรสาร 02-996-7395

คำนำ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ประชากรหลากหลายทางเพศเป็นตัวแทนของความแตกต่างทางเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศ ที่ช่วยขับเคลื่อนการยอมรับความหลากหลายในเชิงวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ขณะเดียวกัน ก็เป็นกลุ่มที่มีความต้องการเฉพาะที่มักถูกละเลยในนโยบายสาธารณะ เผชิญการเลือกปฏิบัติและความเหลื่อมล้ำทั้งในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยประเทศไทยและนานาชาติต่างให้ความสำคัญกับการสร้างความเท่าเทียมกับคนทุกกลุ่มเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) สำนักงานสนับสนุนสุขภาพะประชากรกลุ่มเฉพาะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาองค์ความรู้และข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของประชากรหลากหลายทางเพศ โครงการวิจัย “การคาดประมาณขนาดประชากรหลากหลายทางเพศ และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+” นี้จึงเกิดขึ้น

ในฐานะองค์กรที่สนับสนุนการวิจัยเพื่อการพัฒนาประชากรกลุ่มเฉพาะ เรารู้สึกเป็นเกียรติและภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนในการส่งเสริมความก้าวหน้าในความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มประชากรหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ในประเทศไทย ตัวเลขและเรื่องราวต่างๆ ที่ถูกนำเสนอในหนังสือเล่มนี้ นับว่าเป็นก้าวสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายบนฐานของข้อมูลเพื่อสร้างความเท่าเทียมและการยอมรับความหลากหลายในสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่

องค์กรของเราขอแสดงความยินดีกับคณะนักวิจัยและผู้ที่มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เราหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นรากฐานสำคัญสำหรับความก้าวหน้าทางวิชาการ การสนับสนุนเชิงนโยบาย และพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาพของคนทุกคนในสังคมไทยอย่างเท่าเทียมกัน

ภรณ์ ภูประเสริฐ

(รักษาการ) ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาพะประชากรกลุ่มเฉพาะ
ผู้ช่วยผู้จัดการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

คำนำ

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ในฐานะผู้อำนวยการของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ทีมวิจัยของสถาบันฯ ได้นำเสนอผลงานวิจัยชิ้นสำคัญ “การคาดประมาณขนาดประชากรหลากหลายทางเพศ และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+” ซึ่งนับเป็นความพยายามครั้งแรกของประเทศในการศึกษาประชากรกลุ่มนี้อย่างเป็นระบบและครอบคลุมทั้งมิติชีวิตทางเพศ (ได้แก่ อัตลักษณ์ทางเพศ วิถีทางเพศ) และสุขภาวะ รวมถึงความฉลาดรู้เรื่องสุขภาพ

ความท้าทายสำคัญของการศึกษาในเรื่องนี้คือการขาดฐานข้อมูลทางประชากรศาสตร์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับกลุ่ม LGBTQ+ ของไทย ทำให้การพัฒนานโยบายสาธารณะและการออกแบบระบบบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคมที่ตอบโจทย์ประชากรกลุ่มนี้ยังเป็นไปอย่างจำกัด ทีมวิจัยของเราจึงได้พัฒนารอบแนวคิดและวิธีการศึกษาเฉพาะ เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวเลขและข้อมูลที่สะท้อนความจริงได้ใกล้เคียงมากที่สุด โดยเฉพาะการคาดประมาณขนาดประชากร LGBTQ+ ที่จะเป็นตัวเลขที่ถูกใช้อ้างอิงในอนาคตต่อไป

ในนามของสถาบันฯ ผมขอขอบคุณทุกภาคส่วนที่ให้การสนับสนุน ทั้งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานสถิติแห่งชาติ องค์กรประชาสังคม และที่สำคัญที่สุดคือผู้เข้าร่วมวิจัยทุกท่านที่กล้าเปิดเผยประสบการณ์ชีวิตอันมีค่าเพื่อส่วนรวม ผลการศึกษานี้ไม่เพียงจะเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการเท่านั้น แต่ผมเชื่อมั่นว่าจะเป็นก้าวสำคัญในการผลักดันให้สังคมไทยก้าวไปสู่ความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางเพศอย่างแท้จริง

สถาบันฯ มีความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่ได้นำเสนองานวิจัยเล่มนี้ ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญในการศึกษาประชากรหลากหลายทางเพศและความท้าทายในชีวิตและสุขภาพของกลุ่ม LGBTQ+ ในประเทศไทย หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงสะท้อนถึงความพยายามในการรวบรวมข้อมูลเชิงตัวเลขที่ครอบคลุมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศของประชากรกลุ่มนี้ แต่ยังเป็นการเปิดประตูสู่การพัฒนานโยบายและการสนับสนุนที่เหมาะสมและเท่าเทียม

งานวิจัยนี้เกิดขึ้นจากความมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมที่เข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางเพศ โดยการให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ถูกต้องทางประชากรศาสตร์ เพื่อผลักดันให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของทุกคนในสังคมอย่างครอบคลุม การศึกษาในครั้งนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสนับสนุนเชิงนโยบาย การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และการสร้างความตระหนักรู้ในระดับประเทศและนานาชาติ

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

คำนำ

“ข้ามกรอบเพศ: ความหลากหลายในเพศวิถีและสุขภาพเยาวชน” เป็นหนังสือเล่มที่สามของการนำเสนอผลการวิจัยสำรวจภายใต้โครงการคาดประมาณประชากรหลากหลายทางเพศ และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+ ดำเนินงานโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล นอกจากความตั้งใจที่จะหาคำตอบที่เชื่อถือได้ว่าประชากรหลากหลายทางเพศของไทยมีจำนวนเท่าไรแล้ว ยังมุ่งหวังว่าจะฉายภาพความหลากหลายทางเพศในชีวิตผู้คน โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่

เรามีคณะทำงานวิชาการพัฒนาวิธีการคาดประมาณประชากรหลากหลายทางเพศ ที่มาจากทั้งภาควิชาการด้านประชากรศาสตร์และด้านเพศวิถี สำนักงานสถิติแห่งชาติ และภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนเรื่องเพศหลากหลาย ทุกท่านเป็นส่วนสำคัญของโครงการและได้ให้ความเห็นที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินงานตั้งแต่แรกพบ ระหว่างการทำงานภาคสนามที่เต็มไปด้วยความท้าทาย เราได้พบเจอเยาวชนหลากหลายทางเพศที่ยินดีบอกเล่าเรื่องราวในชีวิตที่เต็มไปด้วยสีสันอันหลากหลายให้แก่เรา

ขอขอบคุณ สสส. ที่เห็นความสำคัญและให้ทุนสนับสนุนการศึกษาคั้งนี้ ขอขอบคุณสำนักงานสถิติแห่งชาติที่เป็นพันธมิตรสำคัญตลอดการทำงาน ขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์และคุณครูในโรงเรียนต่างๆ ที่ช่วยประสานงานให้คณะนักวิจัยเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนดังประสงค์ ขอขอบคุณนักวิจัยภาคสนามทุกคนที่พยายามอย่างที่สุดเพื่อให้งานนี้เสร็จลุล่วงอย่างมีคุณภาพ ทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบที่ดีที่สุดที่ทำให้งานนี้สำเร็จได้ในที่สุด

เราตั้งใจให้เรื่องราวของเยาวชนคนนอกขนบเพศวิถีที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้เป็นอีกหนึ่งการยืนยันอย่างเป็นทางการถึงการมีอยู่ของคนหลากหลายทางเพศในสังคมไทยและสะท้อนแนวโน้มของเพศวิถีของคนหนุ่มสาวในอนาคต ด้วยหวังว่าข้อค้นพบในงานวิจัยนี้จะนำไปสู่การพัฒนานโยบายสำหรับเยาวชนเพศหลากหลายบนฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้ เพื่อสร้างความเท่าเทียมทางเพศที่เปิดกว้างและครอบคลุมคนทุกเพศสภาพในสังคมไทย

กุลภา วจนสาระ
กฤตยา อาชวนิจกุล
มิถุนายน 2568

คณะดำเนินงานโครงการ

รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล
กุลภา วจนสาระ
วิรัชพัชร มานิตศรศักดิ์
อุรษา ประภาวดี
โอปอล์ ประภาวดี

ที่ปรึกษาโครงการ
หัวหน้าโครงการ
นักวิจัยโครงการ
เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ
ฝ่ายสื่อและประชาสัมพันธ์โครงการ

คณะทำงานวิชาการ พัฒนาวิธีการคาดประมาณประชากรหลากหลายทางเพศ

รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล
ศ.ดร.ปัทมา วาพัฒน์วงศ์
ดร.อรรณณ ประสิทธิ์ศิริผล
ดร.ติโหมะ ตะปะหนี โอะหะยะเน็น

ผศ.ดร.กังวาล พองแก้ว
ดร.ชีรา ทองกระจาย
กาญจนา ภู่มาลี
วีระวัฒน์ ดาวิชาติ
ดร.วรารณณ์ แซ่มสนิท
รติ แท้สมบัติ
อรรณว วาดดาว ชูมาพร
ณัฐกมล ศิวะศิลป์
กุลภา วจนสาระ

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศูนย์สารสนเทศยุทธศาสตร์ภาครัฐ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
กองนโยบายและวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
สมาคมเพศวิถีศึกษา
มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน
Bangkok Pride/นฤมิตรไพรด์
Thailand Intersex Rights/Non-binary Thailand
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

นักวิจัยภาคสนาม

รวิสราน นนทสันต์
กนกวรรณ วรวงศ์
อิสเรศ เตชะเจริญกิจ
ปฎิภาณ เอื้อสถาพรกิจ
ภัทรศักดิ์ อุ้มบางตลาด

แพรวขวัญษ์ คำวงษ์
วิรัชพัชร มานิตศรศักดิ์
ศรินธร รัตนเจริญขจร
กัญญาณัฐ ลีนาวงศ์
แทนไท หม่า

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “คาดประมาณขนาดประชากรหลากหลายทางเพศ และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+” ที่เป็นข้อค้นพบจากการสำรวจสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพและคาดประมาณกลุ่มย่อยของ LGBTQ+ ในกลุ่มเยาวชนตัวอย่างในสถานศึกษาที่มีอายุ 15-25 ปี รวม 1,106 คน ร้อยละ 29.6 ระบุตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ ร้อยละ 43 อยู่ในกลุ่มที่มีเพศวิถีนอกขนบ และกว่าหนึ่งในสามมีแนวโน้มที่จะมีความเลือนไหลทางเพศ ข้อค้นพบสำคัญในเรื่องวิถีและชีวิตทางเพศของเยาวชนมีดังนี้ ผู้หญิงระบุอัตลักษณ์ทางเพศที่นอกเหนือจากชายหญิงสูงกว่าผู้ชาย แสดงอัตลักษณ์ย่อยๆ ภายในความหลากหลายของเพศสภาพ เป็นไบเซ็กชวลและแพนเซ็กชวลสูงกว่าผู้ชาย มีความชอบความสนใจทางเพศเปิดกว้างหลากหลาย สามารถรักได้หลายเพศสูงกว่าผู้ชาย และมีสัดส่วนของผู้ที่เคยมีประสบการณ์ทางเพศสูงกว่าผู้ชายที่อยู่ในขนบเพศวิถีและกลุ่มนอกขนบเพศวิถีทั้งชายและหญิง เยาวชนที่มีเพศวิถีนอกขนบสำรวจความชอบและสนใจคนเพศสภาพต่างๆ อย่างหลากหลายกว่าแบบแผนความรักที่สังคมกำหนด มีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปีสูงกว่า มีอายุเฉลี่ยของเพศสัมพันธ์ครั้งแรกต่ำกว่าและมีจำนวนคู่นอนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มเยาวชนที่มีเพศวิถีตามขนบสังคม เยาวชนที่มีเพศวิถีนอกขนบเคยเห็นหรือรับรู้เรื่องที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติหรือกระทำความรุนแรงสูงกว่าคนที่อยู่ในขนบเพศทั้งชายและหญิง

ผลการสำรวจเรื่องสถานะสุขภาพพบว่า เยาวชนกว่าครึ่งหนึ่งประเมินว่าตนเองมีสุขภาพดี มีผู้ที่ระบุโรคประจำตัวร้อยละ 15 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรคในระบบทางเดินหายใจ ทางเดินอาหาร และปัญหาสุขภาพจิต เยาวชนที่มีเพศวิถีนอกขนบมีอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดที่เสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้ามากกว่าผู้ที่อยู่ในขนบเพศ ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยทั่วไปของเยาวชนถือได้ว่าอยู่ในระดับที่เพียงพอในการดูแลและจัดการกับสุขภาพตัวเองได้อย่างเหมาะสมเช่นเดียวกับด้านความรู้ด้านสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ การศึกษานี้มีข้อเสนอเชิงนโยบาย 3 ด้านคือ การพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะกลุ่มเยาวชนหลากหลายทางเพศเพื่อความเข้าใจที่ครอบคลุมและรอบด้าน การรณรงค์และสนับสนุนนโยบาย/กฎเกณฑ์ในโรงเรียนที่โอบรับความแตกต่างหลากหลายทางเพศสภาพของเยาวชน และพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ให้เกียรติ เป็นมิตร และเข้าใจความหลากหลายทางเพศ

คำสำคัญ: คนหลากหลายทางเพศ, LGBTQ+, เยาวชน, อัตลักษณ์ทางเพศ, เพศวิถี

Abstract

This study is part of the project entitled “Size Estimation of the Gender-Diverse Populations and the Life and Health of Thai LGBTQ+”. It presents the findings from a survey regarding the life and health issues of LGBTQ+ subgroups within a sample of 1,106 students aged 15 to 25 years. Of these, 29.6% self-identified as LGBTQ+, 43% indicated non-heteronormative sexual orientations, and over one-third exhibited inclinations towards sexual fluidity. The primary conclusions about the sexualities and experiences of adolescents are as follows: Females identified with non-binary gender identities more often than males, expressed sub-identities within gender diversity, identified as bisexual and pansexual more frequently than males, exhibited a wider range of sexual orientations, were more likely to be polysexual than males, and had a greater proportion of sexual experience than males across both cis-heterosexual and non-cis-heterosexual groups. Non-cisgender heterosexual individuals revealed a wider range of genders and sexual orientations compared to those conforming to heteronormative expectations. This group also reported an increased prevalence of sexual initiation prior to the age of 15, which is the legal age of consent in Thailand, as well as a higher number of sexual partners. Moreover, LGBTQ+ teenagers were more inclined to witnessing or experiencing discriminations or violence due to their sexual and gender identity in comparison to their cis-heterosexual peers. Regarding health, more than fifty percent of the respondents considered themselves to be in good health. Approximately 15% reported having chronic health conditions, primarily related to allergies, asthma, gastrointestinal, and mental health issues. Non-cis-heterosexual individuals demonstrated a significant increase in emotional distress and a greater susceptibility to depressive symptoms. Nevertheless, the respondents demonstrated a sufficient level of health literacy for effective self-management and health maintenance, particularly among the LGBTQ+ youth. This document delineates three fundamental policy recommendations: (1) Engage in thorough, detailed research to attain a profound understanding of the sexualities and experiences of LGBTQ+ youth; (2) promote and establish educational policies that embrace gender and sexual diversity; and (3) improve healthcare systems to ensure they are inclusive, respectful, and responsive to the needs of sexually and gender-diverse communities.

Keywords: youth, gender-diverse populations, LGBTQ+, gender identity, sexuality

สารบัญ

คำนำ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	(3)
คำนำ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม	(4)
บทคัดย่อ	(7)
Abstract	(8)
นิยามศัพท์	(17)
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(21)
1 บทนำ	1
ความสำคัญของการสำรวจประชากรหลากหลายทางเพศ	1
วัตถุประสงค์	6
วิธีดำเนินการวิจัย	6
ลักษณะทางประชากรและสังคมของเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง	9
จริยธรรมการวิจัย	12
ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	12
ข้อจำกัดในการวิจัย	14
2 สาระขององค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางเพศ	15
เรื่องราวของคนหลากหลายทางเพศในสังคมไทย	15
อัตลักษณ์เควีย์รสากลในบริบทไทย	26
3 เมื่อเยาวชนข้ามพ้นกรอบเพศ	29
เพศกำเนิดหรือเพศที่ระบุในใบเกิด	30
อัตลักษณ์ทางเพศ	32

การแสดงออกหรือเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศ	37
พื้นที่ปลอดภัยในการเปิดเผยตัวตนทางเพศของ LGBTQ+	38
รสนิยมและความสนใจทางเพศ: ความหลากหลายนอกขนบ	49
ชีวิตทางเพศ: ประสบการณ์และความสัมพันธ์	56
ความลื่นไหลทางเพศ (sexual fluidity)	62
ประสบการณ์ด้านเพศ	64
เพศสัมพันธ์ครั้งแรก	66
เพศสัมพันธ์ที่ยินยอมพร้อมใจ (sexual consent)	68
ความสุขทางเพศ: เรื่องส่วนตัวที่สะท้อนสังคม	71
เพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยของเยาวชนเพศหลากหลาย	73
อคติและความรุนแรงต่อเยาวชนหลากหลายทางเพศ	76
สรุปและข้อสังเกต	86

4 สุขภาพและความรอบรู้ด้านสุขภาพของเยาวชน 89

สิทธิและสวัสดิการด้านสุขภาพ	89
สถานการณ์ด้านสุขภาพ	91
1. เมื่อป่วยไข้ไม่สบาย: สุขภาพกายและการเข้าถึงบริการ	91
2. เมื่อใจเปราะบาง: สุขภาพจิตกับความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า	98
ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	103
1. ความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป	103
2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ	110
สรุปและข้อสังเกต	115

5 ชีวิตที่ข้ามกรอบเพศและสุขภาพของเยาวชนสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย 117

ชีวิตข้ามกรอบเพศของเยาวชน: ข้อสังเกตและอภิปราย	118
สุขภาพและความรอบรู้ด้านสุขภาพของเยาวชน: ข้อสังเกตและอภิปราย	127
ข้อเสนอเชิงนโยบาย	129

เอกสารอ้างอิง 132

ดัชนี 136

สารบัญภาพ

1.1	ร้อยละของการยอมรับ LGBTQ+ จำแนกตามประเทศที่สำรวจ พ.ศ. 2562	4
2.1	การกระจายร้อยละของงานศึกษาด้านความหลากหลายทางเพศ จำแนกตามเพศสภาพ	23
2.2	การกระจายร้อยละของงานศึกษาด้านความหลากหลายทางเพศในเยาวชน จำแนกตามประเด็น	25
3.1	การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศของเยาวชนตัวอย่าง จำแนกตามเพศกำเนิด	33
3.2	การกระจายร้อยละของการนิยามตัวเองว่าเป็นและไม่เป็นคนหลากหลายทางเพศ จำแนกตามชนบทเพศวิถี	40
3.3	การกระจายร้อยละของการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพของเยาวชนตัวอย่าง	42
3.4	การกระจายร้อยละของช่องทางในการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพของเยาวชน ที่สำรวจ	44
3.5	การกระจายร้อยละของปฏิกิริยาของครอบครัวต่อการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพ จำแนกตามชนบทเพศวิถี	48
3.6	การกระจายร้อยละของความรู้สึกสนใจหรือดึงดูดใจทางเพศของเยาวชนนอกชนบท เพศวิถี จำแนกตามเพศกำเนิด	51
3.7	การกระจายร้อยละของความชอบหรือรู้สึกดึงดูดใจ (sexual orientation) เปรียบเทียบระหว่างคนที่ระบุว่าเป็น ยังไม่แน่ใจ และไม่ใช่นักหลากหลายทางเพศ จำแนกตามเพศกำเนิด	54
3.8	การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศของคู่ความสัมพันธ์ในอดีตของเยาวชนตัวอย่าง เปรียบเทียบระหว่างเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี	62
3.9	การกระจายร้อยละของเยาวชนที่มีประสบการณ์ทางเพศ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	65
3.10	การกระจายร้อยละของช่วงอายุที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของเยาวชน จำแนกตามระดับ ชั้นที่ศึกษา	66

3.11	ร้อยละของการมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอม จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี	70
3.12	การกระจายร้อยละของการใช้อุปกรณ์ป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์ จำแนกตามสถานะ ความสัมพันธ์	75
4.1	ร้อยละของเยาวชนที่มีโรคประจำตัว และ 5 อันดับแรกของโรค จำแนกตามระดับ ขั้นที่ศึกษา	93
4.2	ร้อยละของเยาวชนที่มีอารมณ์ความรู้สึกเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า จำแนกตามชนบทเพศวิถี	100
4.3	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีอาการทางกายเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า เฉพาะผู้ที่ตอบว่า มีอาการบ่อยและทุกวัน จำแนกตามชนบทเพศวิถี	102

สารบัญตาราง

1.1	จำนวนระดับสถานศึกษา จำแนกตามจำนวนนักเรียน/นักศึกษา ณ พ.ศ. 2566 จำนวนสถานศึกษาที่เลือก และขนาดประชากรตัวอย่างเป้าหมาย	7
1.2	จำนวนนักเรียน/นักศึกษาที่เก็บข้อมูล จำแนกตามเพศกำเนิด	8
1.3	การกระจายร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่สำรวจ จำแนกตามเพศกำเนิด และ ชนบทเพศวิถี	10
1.4	ลักษณะทางประชากรของเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศกำเนิด อายุ รายได้ และรูปแบบการอยู่อาศัย	11
2.1	การกระจายร้อยละขององค์ความรู้ด้านหลากหลายทางเพศ จำแนกตามประเภท	17
2.2	การกระจายร้อยละของการสร้างองค์ความรู้ด้านหลากหลายทางเพศ จำแนกตาม ช่วงปีและประเด็นที่ศึกษา	19
2.3	การกระจายร้อยละของงานศึกษาด้านความหลากหลายทางเพศ จำแนกตาม ช่วงปีและเพศสภาพ	21
3.1	การกระจายร้อยละของเพศกำเนิดของเยาวชนตัวอย่าง จำแนกตามชนบทเพศวิถี	31
3.2	การกระจายร้อยละของเพศกำเนิดและชนบทเพศวิถีของเยาวชนตัวอย่าง จำแนกตาม ระดับชั้นที่ศึกษา	31
3.3	การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศ เปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม Gen Z ในการสำรวจประชาชนทั่วไปและกลุ่มเยาวชน จำแนกตามเพศกำเนิด	34
3.4	การกระจายร้อยละของการแสดงออกทางเพศสภาพ จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี	38
3.5	การกระจายร้อยละของการนิยามตัวเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี	40
3.6	การกระจายร้อยละของการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพ จำแนกตามชนบทเพศวิถี	43
3.7	การกระจายร้อยละของปฏิกิริยาของครอบครัวต่อการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	46

3.8	การกระจายร้อยละของความชอบหรือความรู้สึกสนใจทางเพศ จำแนกตามเพศกำเนิด	50
3.9	การกระจายร้อยละของความชอบหรือความรู้สึกสนใจทางเพศ จำแนกตามชนบทเพศวิถี	52
3.10	การกระจายร้อยละของความชอบหรือรู้สึกดึงดูดใจ (sexual orientation) ของเยาวชนที่สำรวจ เปรียบเทียบระหว่างคนที่ระบุว่าเป็น ยังไม่แน่ใจ และไม่ใช่ LGBTQ+ จำแนกตามเพศกำเนิด	55
3.11	การกระจายร้อยละของสถานะความสัมพันธ์ปัจจุบัน จำแนกตามเพศกำเนิดและชนบทเพศวิถี	57
3.12	การกระจายร้อยละของสถานะความสัมพันธ์ปัจจุบัน จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	58
3.13	การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มความสัมพันธ์ของเยาวชนในชนบทเพศวิถี จำแนกตามเพศกำเนิด	58
3.14	การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มความสัมพันธ์ของเยาวชนนอกชนบทเพศวิถี จำแนกตามเพศกำเนิด	59
3.15	อัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มความสัมพันธ์ในอดีตของเยาวชนตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี	61
3.16	การกระจายร้อยละความเลื่อมใสทางเพศ จำแนกตามรสนิยมทางเพศในปัจจุบันและประสบการณ์การพัฒนาคู่ความสัมพันธ์ในอดีต	63
3.17	การกระจายร้อยละของประสบการณ์ทางเพศ จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด	65
3.18	การกระจายร้อยละของช่วงอายุที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของเยาวชนตัวอย่าง จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด	68
3.19	การกระจายร้อยละของประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ยินยอม จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด	70
3.20	การกระจายร้อยละของความสุขทางเพศ จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด	71
3.21	การกระจายร้อยละของปัจจัยที่ทำให้มีความสุขทางเพศ จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด	72
3.22	การกระจายร้อยละของการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด	74
3.23	การกระจายร้อยละของเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	74
3.24	การกระจายร้อยละของทัศนคติที่มีต่อคนหลากหลายทางเพศ จำแนกตามชนบทเพศวิถี	76
3.25	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางกายภาพ จำแนกตามชนบทเพศ	78

3.26	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางกายภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	79
3.27	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางจิตใจ จำแนกตามชนบท/เมือง	80
3.28	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางจิตใจ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	81
3.29	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางสังคม จำแนกตามชนบท/เมือง	83
3.30	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางสังคม จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	83
3.31	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง จำแนกตามชนบท/เมือง	85
3.32	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	86
4.1	การกระจายร้อยละของสิทธิสุขภาพของเยาวชน จำแนกตามชนบท/เมือง	90
4.2	สถานะสุขภาพของเยาวชนตัวอย่าง จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+	92
4.3	การกระจายร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีโรคเรื้อรัง/โรคประจำตัว จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบท/เมือง	93
4.4	การกระจายร้อยละของเยาวชนตัวอย่างกับการเข้าถึงบริการสุขภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	94
4.5	การกระจายร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่เข้าไม่ถึงบริการสุขภาพ จำแนกตามเพศกำเนิด ชนบท/เมือง และระดับชั้นที่ศึกษา	95
4.6	การกระจายร้อยละของเหตุผลที่ไม่ไปพบแพทย์ จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบท/เมือง	96
4.7	ร้อยละของการบริโภค/ใช้สารกระตุ้นเป็นประจำ จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบท/เมือง	97
4.8	ร้อยละของการบริโภค/ใช้สารกระตุ้นต่างๆ เป็นประจำ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	98
4.9	การกระจายร้อยละของความถี่ภาวะซึมเศร้า จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบท/เมือง	99

4.10	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีอารมณ์และความรู้สึกเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าเฉพาะผู้ที่ตอบว่ามีอาการบ่อยและทุกวัน จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	101
4.11	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีอาการทางกายเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าเฉพาะผู้ที่ตอบว่ามีอาการบ่อยและทุกวัน จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	103
4.12	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป จำแนกตามชนบทเพศวิน	104
4.13	ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่	105
4.14	ร้อยละของการมีความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	106
4.15	ร้อยละของการมีความสามารถในการทำความเข้าใจด้านสุขภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	107
4.16	ร้อยละของความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	108
4.17	ร้อยละของความรอบรู้ด้านการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+	109
4.18	ร้อยละของความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ และยังไม่แน่ใจ	111
4.19	ร้อยละของความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	112
4.20	ร้อยละของความสามารถในการทำความเข้าใจด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ และยังไม่แน่ใจ	113
4.21	ร้อยละของความสามารถในการทำความเข้าใจด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	113
4.22	ร้อยละของความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ และยังไม่แน่ใจ	114
4.23	ร้อยละของความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา	115

นิยามศัพท์

ในการวิจัยสำรวจครั้งนี้ได้ใช้คำศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศและเพศวิถีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่มีการใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษและการใช้แทนกัน ดังนี้

ประชากรหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) หมายถึง กลุ่มคนที่เป็นเลสเบียนหรือหญิงรักหญิง (Lesbian) เกย์หรือชายรักชาย (Gay) ไบเซ็กชวลหรือคนที่รักได้สองเพศ (Bisexual) คนข้ามเพศ (Transgender) เควียร์ (Queer) รวมทั้งคนที่เป็นอินเตอร์เซ็กส์หรือเพศกำกวม (Intersex) นอนไบนารี (Non-binary) รวมถึงอัตลักษณ์ทางเพศวิถีอื่นๆ นอกจากนี้แล้ว ยังหมายรวมถึงคำศัพท์ในบริบทสังคมไทย ได้แก่ ทอม (Tomboy) ที่หมายถึงผู้หญิงที่รู้สึกและแสดงออกถึงความเป็นชาย มีความสนใจผู้หญิง ดี (Lady) ผู้หญิงที่มีอัตลักษณ์และการแสดงออกเป็นหญิง มักมีความรู้สึกดึงดูดใจกับทอม รวมทั้งตุ๊ด กะเทย สาวประเภทสอง ที่หมายถึงคนที่มีเพศกำเนิดเป็นชาย แต่มีอัตลักษณ์ทางเพศและพฤติกรรมการแสดงออกถึงความเป็นหญิง และอาจเปลี่ยนแปลงสรีระร่างกายให้สอดคล้องกับเพศสภาพหญิง โดยคำว่าตุ๊ต้นั้นมีนัยเชิงดูหมิ่น จึงมักใช้คำว่ากะเทยหรือสาวประเภทสองมากกว่า ในรายงานฉบับนี้ใช้คำว่า คนหลากหลายทางเพศ ผู้มีความหลากหลายทางเพศ คนเพศหลากหลาย และคำย่อ LGBTQ+ ในความหมายเดียวกับคำว่าประชากรหลากหลายทางเพศ ซึ่งหมายถึงรวมถึงคนที่มีอัตลักษณ์และเพศวิถีที่แตกต่างจากชนบทเพศทั้งหมด

อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) หมายถึง ความรู้สึกภายในของบุคคลเกี่ยวกับตัวตนทางเพศของตัวเองที่อาจจะสอดคล้องกับเพศที่ระบุเมื่อเกิดหรือไม่ก็ได้ รวมถึงการแสดงออกผ่านบุคลิก กิริยาท่าทาง การพูดจา การแต่งกาย และอื่นๆ ในรายงานฉบับนี้ใช้คำว่าตัวตนทางเพศ เพศสภาพ เพศสถานะ และเพศภาวะ ในความหมายเดียวกับอัตลักษณ์ทางเพศ

สเนียงทางเพศ (Sexual Orientation) หมายถึง ความรู้สึกดึงดูดใจ หรือความรู้สึกเสนาทางอารมณ์และในทางเพศ กับบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศเหมือนกัน เรียกว่ารักเพศเดียวกัน (homosexual) เช่น ชายรักชาย หรือหญิงรักหญิง หรือกับบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศแตกต่างกัน เรียกว่ารักต่างเพศหรือรักเพศตรงข้าม (heterosexual) สอดคล้องกับแบบแผนหรือชนบททางเพศของสังคม หรือรู้สึกดึงดูดใจมากกว่าเพศสภาพเดียวกันได้ เช่น คนรักสองเพศ-ไบเซ็กชวล รักได้ทุกเพศ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศสภาพ-แผนเซ็กชวล รวมทั้งไม่รู้สึกเสนาทางเพศกับเพศใดเลยก็ได้ (อะเซ็กชวล-Asexual) ในรายงานนี้ใช้คำว่าความรู้สึกดึงดูดใจทางเพศ ความชอบหรือความสนใจทางเพศ และวิถีทางเพศ ในความหมายที่หมายถึงคำว่ารสนิยมทางเพศและใช้แทนกันได้

รักเพศเดียว (Monosexual) หมายถึง คนที่มีความสนใจหรือรู้สึกดึงดูดใจทางเพศกับเพศเดียวเท่านั้น

รักหลายเพศ (Polysexual) หมายถึง คนที่มีความสนใจหรือรู้สึกดึงดูดใจทางเพศกับคนหลายเพศสภาพ ไม่อยู่ในกรอบชายหญิง และไม่จำเป็นต้องสนใจทุกเพศ

การแสดงออกทางเพศ (Gender Expression) หมายถึง วิธีที่บุคคลแสดงออกหรือนำเสนอตัวตนทางเพศต่อคนอื่น ได้แก่ พฤติกรรม การแต่งกาย กิริยาท่าทาง น้ำเสียงการพูดจา หรือลักษณะภายนอกอื่นๆ ซึ่งอาจสอดคล้องกับแบบแผนหรือชนบททางเพศที่สังคมกำหนดมาตรฐานไว้สำหรับเพศชายหรือเพศหญิงหรือไม่ก็ได้

ลักษณะทางเพศ (Sex Characteristics) หมายถึง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะทางกายภาพที่แสดงออกถึงเพศของบุคคล ทั้งที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะสืบพันธุ์ที่มีอยู่ตั้งแต่เกิด เช่น อวัยวะเพศ หรืออวัยวะในระบบสืบพันธุ์ หรือลักษณะทางเพศที่ปรากฏขึ้นในช่วงวัยรุ่น เช่น หน้าอกในผู้หญิง เสียงทุ้มในผู้ชาย รวมทั้งพฤติกรรมและการแสดงออกทางเพศที่มักสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม

อินเตอร์เซ็กซ์ (Intersex) หมายถึง บุคคลที่เกิดมาพร้อมกับลักษณะทางเพศ (อวัยวะเพศต่อมเพศ และลักษณะทางพันธุกรรมของโครโมโซม) ที่ไม่เข้ากับแนวคิดสองเพศชาย-หญิงแบบดั้งเดิม เป็นคำรวมที่ใช้อธิบายความหลากหลายทางชีววิทยาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ บางกรณีสามารถสังเกตได้ตั้งแต่แรกเกิด ขณะที่บางกรณีปรากฏเมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ หรือไม่แสดงออกทางร่างกายเลย เช่น ความแตกต่างของโครโมโซม อินเตอร์เซ็กซ์เกี่ยวข้องกับลักษณะทางชีววิทยาเท่านั้น และไม่เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล

คนเพศตรง (Cisgender) หมายถึง บุคคลที่รู้สึกว่ามีอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองตรงหรือสอดคล้องกับเพศที่ถูกกำหนดตั้งแต่เกิด โดยไม่รู้สึกรัดเค้นหรือต้องการเปลี่ยนแปลงเพศกำเนิดนั้น มักใช้หมายถึงคนที่ตรงข้ามกับคนข้ามเพศ (transgender) ผู้หญิงเพศตรง (cisgender female) คือคนที่เกิดมามีสรีระเพศกำเนิดเป็นหญิงและรู้สึกสบายใจที่จะมีอัตลักษณ์เป็นหญิง ผู้ชายเพศตรง (cisgender male) คือคนที่เกิดมามีสรีระร่างกายเป็นชายและรู้สึกสบายใจที่จะมีอัตลักษณ์เป็นชายตรงตามเพศกำเนิด

เพศวิถี (Sexuality) หมายถึง ชุดของลักษณะ พฤติกรรม และอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกดึงดูดทางเพศต่อบุคคลอื่น การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศและการแสดงออกถึงความเป็นเพศของตนเอง เช่น การแต่งกาย พฤติกรรม กิริยาท่าทาง และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งความปรารถนาทางเพศ ความสุขทางเพศ และความสัมพันธ์ทางเพศของบุคคล เพศวิถีไม่ได้เป็นเรื่องของสรีระทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของสังคมและวัฒนธรรมและสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดชีวิตของบุคคล

คนที่มีความหลากหลายทางเพศ (Cisgender Heterosexual Individuals: cis-hetero individuals) หมายถึง บุคคลเพศตรงที่มีเพศวิถี/วิถีทางเพศสอดคล้องกับแบบแผนหรือบรรทัดฐานของสังคมที่กำกับบทบาททางเพศให้ นั่นคือ บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศสอดคล้องหรือตรงกับเพศกำเนิด (cisgender) และมีรสนิยมทางเพศที่ดึงดูดใจเพศตรงข้าม (heterosexual) ซึ่งได้แก่ ผู้ชายที่มีเพศกำเนิดเป็นชาย รู้สึกสบายใจในอัตลักษณ์ทางเพศที่เป็นชาย และสนใจเพศตรงข้ามคือผู้หญิงเท่านั้น และผู้หญิงที่มีเพศกำเนิดเป็นหญิง รู้สึกสบายใจในอัตลักษณ์ทางเพศที่เป็นหญิง และสนใจเพศตรงข้ามคือผู้ชายเท่านั้น ในรายงานนี้ใช้คำว่าคนที่อยู่ในชนบทเพศวิถี คนในชนบทเพศ คนที่มีความหลากหลายทางเพศตามชนบทในความหมายเดียวกันกับคนที่มีความหลากหลายทางเพศทั้งหมด

คนที่มีความหลากหลายทางเพศนอกชนบท (Non-cisgender Heterosexual Individuals: non-cis-hetero individuals) หมายถึง บุคคลที่มีการดำเนินชีวิตด้านเพศไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานทางเพศของสังคม อยู่นอกชนบททางเพศที่สังคมกำหนด ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ทางเพศที่นอกเหนือชายหญิง (non-cisgender) หรือความรู้สึกดึงดูดใจทางเพศที่ไม่อยู่ในกรอบรักต่างเพศ (non-heterosexual) และสามารถรู้สึกดึงดูดใจได้มากกว่าหนึ่งเพศสภาพ ในรายงานนี้ใช้คำว่าคนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถี คนนอกชนบทเพศ คนที่มีความหลากหลายทางเพศที่ไม่เป็นไปตามชนบทเพศ ในความหมายเดียวกับคำว่าคนที่มีความหลากหลายทางเพศทั้งหมด และโดยนัยแล้วหมายถึงคนที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย

ชนบทเพศวิถี หมายถึง ชุดของกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ความเชื่อ และค่านิยมทางสังคมที่กำหนดและกำกับพฤติกรรมทางเพศ ความสัมพันธ์ทางเพศ บทบาทและการแสดงออกทางเพศของบุคคลในสังคม ชนบทเพศวิถีเป็นสิ่งที่กำกับชีวิตทางเพศว่าแบบใดถูกต้องเหมาะสม แบบใดไม่เป็นที่ยอมรับ

ความลื่นไหลทางเพศ (Sexual Fluidity) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางเพศ พฤติกรรมทางเพศ หรือความรู้สึกสนใจหรือดึงดูดใจทางเพศไปตามสถานการณ์หรือความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตในแต่ละช่วงเวลา ไม่ได้เป็นสิ่งที่ถูกกำกับไว้และคงที่ตายตัวตลอดชีวิต

รักต่างเพศที่ยืดหยุ่นทางเพศ (Heteroflexible) หมายถึง อัตลักษณ์ทางเพศของคนที่มีความชอบความสนใจในเพศตรงข้าม (heterosexual) แต่มีความยืดหยุ่นที่จะชอบหรือสนใจกับคนเพศเดียวกันหรือเพศสภาพอื่นๆ ได้ด้วยในบางเงื่อนไขหรือบางสถานการณ์ ในบางครั้งอาจใช้คำนี้อธิบายประสบการณ์ที่ยังไม่ชัดเจน หรือไม่ต้องการติดป้ายตายตัวให้กับอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเอง

รุ่นประชากร (Generation) หมายถึง กลุ่มของบุคคลที่เกิดในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน สมาชิกของแต่ละรุ่นประชากรมักเติบโตมาในสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่คล้ายคลึงกัน อยู่ในการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีร่วมสมัยกัน การผ่านประสบการณ์ร่วมกันเหล่านี้ส่งผลให้สมาชิกของแต่ละรุ่นประชากรมีลักษณะทางวัฒนธรรม ค่านิยม และทัศนคติทางสังคมในเรื่องต่างๆ

คล้ายคลึงกัน ในรายงานนี้ใช้การแบ่งคนเป็นรุ่นประชากรเพื่อแสดงความแตกต่างของวิถีคิด มุมมอง และพฤติกรรมระหว่างรุ่นวัยต่างๆ โดยแบ่งเป็น 5 รุ่นประชากร คือ Gen Z (เกิด พ.ศ. 2538-2555) Gen Y (เกิด พ.ศ. 2523-2537) Gen X (เกิด พ.ศ. 2508-2522) รุ่นเบบี้บูม (Baby Boomers เกิด พ.ศ. 2489-2507) และรุ่นสงครามโลก (Silent generation เกิดก่อน พ.ศ. 2489)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษานี้เป็นรายงานฉบับที่ 3 ของโครงการ “คาดประมาณขนาดประชากรหลากหลายทางเพศ และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+” ที่เป็นข้อค้นพบจากการสำรวจสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพและคาดประมาณกลุ่มย่อยของ LGBTQ+ ในกลุ่มเยาวชนตัวอย่างในสถานศึกษาที่มีอายุ 15-25 ปี รวม 1,106 คน เป็นเพศกำเนิดชาย 513 คน เพศกำเนิดหญิง 592 คน และอินเตอร์เซ็กส์ 1 คน ข้อค้นพบที่สำคัญในการสำรวจคือเยาวชนตัวอย่างแสดงถึงการมีวิถีทางเพศที่ข้ามพ้นกรอบหรือแบบแผนที่สังคมกำหนด ดังต่อไปนี้

อัตลักษณ์ทางเพศ ร้อยละ 29.6 ของเยาวชนตัวอย่างระบุตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ร้อยละ 18.3 ยังไม่แน่ใจ โดยเยาวชนที่สำรวจร้อยละ 43 มีเพศวิถีนอกขนบ ระบุอัตลักษณ์ทางเพศเฉลี่ย 1.74 อัตลักษณ์ ผู้ที่ระบุอัตลักษณ์เดียวมีเพียงร้อยละ 53.7 รองลงมาร้อยละ 29.6 ระบุว่า มี 2 อัตลักษณ์ และร้อยละ 16.7 ตอบว่ามี 3 อัตลักษณ์ขึ้นไป ผู้หญิงระบุอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองแตกต่างจากเพศกำเนิดในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย และระบุอัตลักษณ์ไปเช็กชวลและแพนเช็กชวลสูงกว่าเยาวชนเพศกำเนิดชายกว่าสามเท่า สะท้อนว่าเยาวชนคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะรับรู้ตัวตนและแสดงอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่จำกัดอยู่ในกรอบเพศแบบคู่ตรงข้าม (ชาย-หญิง) หรือข้ามพ้นขนบเพศที่สังคมกำกับมากขึ้น มีทัศนคติที่เปิดกว้างและมีโอกาสสำรวจอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองมากกว่าคนรุ่นก่อน ความคิดเรื่องอัตลักษณ์และความหลากหลายทางเพศในเยาวชนมีลักษณะอยู่ระหว่าง (in-between) และเลื่อนไหลข้ามกรอบเรื่องเพศชุดต่างๆ ไปสู่การที่เพศและเพศสภาพลดความสำคัญลงมากขึ้น

รสนิยมและความสนใจทางเพศ ผู้หญิงมีความสนใจทางเพศที่เปิดกว้างหลากหลายกว่าผู้ชาย ผู้หญิงที่ระบุว่าเป็น LGBTQ+ มีความดึงดูดใจทางเพศเฉลี่ยที่ 2.74 เพศสภาพ สูงกว่าผู้ชายที่เป็น LGBTQ+ และเยาวชนที่อยู่นอกขนบเพศวิถีสำรวจความชอบและสนใจคนเพศสภาพต่างๆ อย่างหลากหลายกว่าที่สังคมกำหนดแบบแผนความรักให้ ด้วยจำนวนความรู้สึกดึงดูดใจของเยาวชนนอกขนบเพศที่มีต่อเพศสภาพต่างๆ เฉลี่ยของผู้หญิงสูงกว่าผู้ชาย (2.71 เทียบกับ 2.14)

ความเลือนไหลทางเพศ กว่าหนึ่งในสามของเยาวชนตัวอย่างแสดงแนวโน้มมีความเลือนไหลทางเพศ (ร้อยละ 35.1) ประกอบด้วยสัดส่วนคนที่เคยมีประสบการณ์คบหาคนที่มีความหลากหลายทางเพศร้อยละ 22.7 และคนที่เคยมีประสบการณ์คบหาคนที่ม้อัตลักษณ์ทางเพศต่างๆ มากกว่าหนึ่งอัตลักษณ์ร้อยละ 12.4

ประสบการณ์ทางเพศ เยาวชนเพศกำเนิดหญิงมีสัดส่วนของผู้ที่เคยมีประสบการณ์ทางเพศสูงกว่าเพศกำเนิดชายในชนบทเพศวิถี และสูงกว่ากลุ่มนอกชนบทเพศวิถีทั้งชายและหญิง สวนทางกับความเชื่อทางวัฒนธรรมที่มักมองว่าผู้ชายเริ่มมีเพศสัมพันธ์ก่อนหรือมากกว่าผู้หญิง และแสดงแนวโน้มในการเข้าสู่ประสบการณ์ทางเพศของเยาวชนหญิงกลุ่มเพศวิถีตามชนบทที่สูงกว่าผู้ชาย สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของบทบาทและความสัมพันธ์ในการกำหนดพฤติกรรมทางเพศของตัวเองมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามเยาวชนที่มีเพศวิถีนอกชนบทมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปีในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่มีเพศวิถีตามชนบทสังคม มีอายุเฉลี่ยของเพศสัมพันธ์ครั้งแรกต่ำกว่า และมีจำนวนคู่นอนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มเยาวชนในชนบทเพศวิถี สะท้อนให้เห็นถึงการสำรวจ ทำความเข้าใจ และยืนยันอัตลักษณ์และวิถีทางเพศที่แตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคม ทั้งยังเป็นการทดลองประสบการณ์ด้านเพศที่สังคมไม่ได้มี “บท” (sexual script) ไว้ให้เหมือนกับผู้ที่อยู่ในชนบทเพศวิถี ซึ่งถึงความเปราะบางด้านสุขภาพทางเพศของเยาวชนกลุ่มนี้

ประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจ เยาวชนมากกว่าหนึ่งในสิบเคยมีประสบการณ์ดังกล่าว กลุ่มเยาวชนในชนบทเพศวิถีที่เป็นเพศกำเนิดหญิงเคยมีความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ได้ต้องการสูงกว่าเพศกำเนิดชายกว่าเท่าตัว (ร้อยละ 18 เทียบกับร้อยละ 8) ขณะที่กลุ่มเยาวชนที่มีเพศวิถีนอกชนบทเคยมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมสูงกว่าคนในชนบทเพศทั้งชายและหญิง โดยสัดส่วนผู้ที่มีประสบการณ์นี้สูงสุดในกลุ่มเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีที่เป็นเพศกำเนิดชายคือหนึ่งในห้า

ความสุขทางเพศ ในกลุ่มเยาวชนที่เคยมีเพศสัมพันธ์แล้วนั้น ผู้ที่มีเพศกำเนิดและชนบททางเพศแตกต่างกันมีความรู้สึกพึงพอใจในเพศสัมพันธ์แตกต่างกัน คนที่มีความสุขในเพศสัมพันธ์ในกลุ่มเยาวชนที่มีเพศวิถีตามชนบทมีสัดส่วนของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ขณะที่ในกลุ่มเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีกลับเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ ผู้หญิงมีสัดส่วนของคนที่ไม่มีความสุขทางเพศสูงกว่าผู้ชายไม่ว่าจะมีเพศวิถีในหรือนอกชนบททางเพศก็ตาม และไม่มีเยาวชนเพศกำเนิดชายตอบว่าไม่มีความสุขทางเพศสักคน

อคติและความรุนแรงต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยภาพรวมแล้ว เยาวชนที่มีเพศวิถีนอกชนบทเคยเห็นหรือรับรู้เรื่องที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติหรือถูกกระทำรุนแรงสูงกว่าคนที่อยู่ในชนบทเพศทั้งชายและหญิงในทุกสถานการณ์คำถาม ทั้งที่เป็นความรุนแรงทางกาย ทางเพศ ทางใจ และทางสังคม เยาวชนประมาณครึ่งหนึ่งเคยพบและรับรู้ว่าคุณหลากหลายทางเพศถูกหัวเราะเยาะ แชว

หรือล้อเลียน ไม่ว่าจะในที่ทำงานหรือในสถานศึกษา โดยเฉพาะผู้ชายในกลุ่มเพศวิตินอกขนบ ซึ่งมีสัดส่วนการเคยเห็นเคยรับรู้สถานการณ์นี้มากกว่ากลุ่มอื่น ในสถานการณ์เชิงโครงสร้าง เช่น การเข้าถึงบริการสุขภาพและความเป็นธรรมทางกฎหมาย เกือบเก้าในสิบตอบว่าไม่เคยรับรู้/เห็น คนเพศหลากหลายได้รับการเลือกปฏิบัติ แต่พบว่าเยาวชนตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ในชั้นที่สูงกว่ามีสัดส่วนของความรับรู้ว่าคุณหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติในทางการแพทย์และทางกฎหมายสูงกว่า เยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นที่ต่ำกว่า

สถานะสุขภาพ ในภาพรวมแล้ว เยาวชนที่สำรวจสูงกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อยประเมินว่ามีสุขภาพดี มีผู้ประเมินว่าตัวเองมีสุขภาพปานกลางคิดเป็นร้อยละ 38 และร้อยละ 7.6 ประเมินว่าสุขภาพไม่ดี โดยมีเยาวชนตัวอย่างร้อยละ 15 ระบุว่ามิโรคประจำตัว ทำอันดับโรคประจำตัวของเยาวชนคือโรคทางเดินหายใจ ได้แก่ ภูมิแพ้ และหอบหืด รองลงมาคือโรคทางเดินอาหาร ได้แก่ กระเพาะหรือลำไส้ อักเสบ กรดไหลย้อน ปัญหาทางสุขภาพจิต ปัญหาเรื่องฟันและเหงือก โดยปัญหาทางสุขภาพจิตเป็นหนึ่งในห้าโรคประจำตัวของเยาวชนที่ระบุว่าเป็นเพศหลากหลายรวมทั้งคนที่ยังไม่แน่ใจ นอกจากนี้ ภาพรวมของเยาวชนที่สำรวจมีพฤติกรรมบริโภคสิ่งเสพติดไม่มากนัก ที่เสพติดประจำสูงสุดคือ สูบบุหรี่/บุหรี่ไฟฟ้า (ร้อยละ 12) สำหรับสุขภาพจิตนั้น กว่าครึ่งหนึ่งของเยาวชนตัวอย่างไม่มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า แต่พบว่าเยาวชนที่มีเพศวิตินอกขนบมีอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดที่เสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้ามากกว่าคนที่อยู่ในขนบเพศทุกข้อคำถาม

ความรู้ด้านสุขภาพโดยทั่วไปของเยาวชนตัวอย่างถือได้ว่าอยู่ในระดับที่เพียงพอในการดูแล และจัดการกับสุขภาพตัวเองได้อย่างเหมาะสม เมื่อเทียบกับประชาชนตัวอย่างแล้ว เยาวชนที่สำรวจมีทักษะที่ดีกว่าในเรื่องการหาข้อมูลที่รอบด้านสำหรับการตัดสินใจเรื่องสุขภาพ และความสามารถแยกแยะความน่าเชื่อถือของข้อมูล แต่ก็ยังมีข้อท้าทายในบางเรื่องที่ทำให้การมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ไม่เพียงพอเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและผลลัพธ์ทางสุขภาพของเยาวชน หรือความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพที่ต้องการ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนตัวอย่างที่เรียนอยู่ในระดับอาชีวศึกษา รวมทั้งการพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่เป็นมิตรกับเยาวชน ขณะที่**ความรู้ด้านสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ** เยาวชนตัวอย่างที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความรอบรู้ในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนมัธยมปลายและอาชีวะทุกข้อ ดูเหมือนว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ด้านสุขภาพทั้งทั่วไปและความรอบรู้เฉพาะในกลุ่ม LGBTQ+

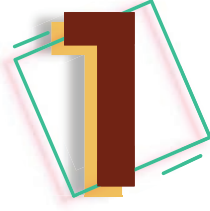
ข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อส่งเสริมการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ครอบคลุมและเป็นธรรมต่อกลุ่มเยาวชนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) และผู้ที่มีเพศวิถีไม่เป็นตามขนบสังคม โดยมุ่งเน้นการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ เพื่อเป็นฐานในการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนากฎหมายและสิทธิขั้นพื้นฐาน และพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติในระบบสุขภาพและสังคมเป็นสำคัญ

โดยเฉพาะการพัฒนาการศึกษาวิจัยเพื่อให้เข้าใจชีวิตแบบแผนทางเพศของเยาวชนทุกเพศสภาพ และสร้างเสริมนโยบายที่คุ้มครองสิทธิของเยาวชนที่ควรได้รับความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ มีดังนี้

1. **การพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะกลุ่มเยาวชนหลากหลายทางเพศเพื่อความเข้าใจที่ครอบคลุมและรอบด้าน** เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจต่อชีวิตทางเพศและสุขภาพของเยาวชนอย่างรอบด้าน โดยเน้นสภาวะที่ทับซ้อนของปัจจัยต่างๆ (intersectionality) คือ วิเคราะห์เรื่องเพศสภาพร่วมกับปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการเป็นตัวของตัวเองทางเพศ เช่น สถานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ศาสนาความเชื่อ ชาติพันธุ์ ความพิการ ถิ่นที่อยู่อาศัย ฯลฯ โดยใช้วิธีการวิจัยผสมผสาน (mixed methods) ทั้งเชิงทฤษฎีและภาคสนาม ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพควบคู่กัน ได้แก่ การวิจัย “วัฒนธรรมทางเพศใหม่” ของเยาวชน เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เรื่องเพศวิถีของเยาวชนในมิติต่างๆ เช่น การนิยามความหมายเรื่องเพศ เพศสภาพและการแสดงออก รสนิยมทางเพศ รูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ๆ ทศนะต่อเรื่องการทำงานและการมีลูก รวมทั้งแนวโน้มของโครงสร้างและสถาบันครอบครัวในอนาคต เป็นต้น การศึกษาในประเด็นที่ยังเป็นช่องว่างของการสร้างองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางเพศในกลุ่มเยาวชนนอกชนบทเพศวิถี และการศึกษาเชิงลึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางเพศกับความเสี่ยงทางสุขภาพลักษณะต่างๆ ทั้งสุขภาพทางกาย สุขภาพจิต และความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่เป็นมิตรกับเยาวชนหลากหลายทางเพศ

2. **การรณรงค์และสนับสนุนนโยบาย/กฎเกณฑ์ในโรงเรียนที่โอบรับความแตกต่างหลากหลายทางเพศสภาพของเยาวชน** ในฐานะที่โรงเรียนเป็นพื้นที่ทางสังคมของเยาวชนในการสำรวจตัวตนและแสดงออกถึงเพศสภาพ จึงควรทำให้ระบบนิเวศของโรงเรียนและสถานศึกษาเป็น “พื้นที่ปลอดภัย” สำหรับ LGBTQ+ โดยการออกนโยบายและมาตรการต่างๆ

3. **พัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ให้เกียรติ เป็นมิตร และเข้าใจความหลากหลายทางเพศ** หน่วยงานด้านสวัสดิการและสุขภาพของรัฐควรจัดทำมาตรฐานระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้เกิดแนวทางการบริการที่เป็นมิตรและเคารพความเป็นมนุษย์ของคนทุกเพศสภาพ และพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริการให้ครอบคลุมผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะเยาวชน

บทนำ

ความสำคัญของการสำรวจประชากรหลากหลายทางเพศ

หลายสังคมมีความเข้าใจและรับรู้ถึงคนที่มีความหลากหลายทางเพศในลักษณะต่างๆ กัน ทั้งมีภาษาเรียกผู้มีความแตกต่างทางเพศในแต่ละวัฒนธรรม และมีบทบาททางสังคมในแต่ละชุมชนแตกต่างกันไปเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่นในทวีปอเมริกา ชนพื้นเมืองในอเมริกาเหนือเรียกคนที่มีจิตวิญญาณทั้งชายและหญิงในร่างเดียวกันว่า Two-spirit โดยคนในชุมชนให้การเคารพและมีบทบาททางสังคมที่สำคัญ เช่น เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นหมอ เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ชุมชน Zapotec ประเทศเม็กซิโกยอมรับคนที่มีลักษณะทั้งชายและหญิงโดยมีภาษาเรียกว่า Muxe ในวัฒนธรรมชาวมัวก็มีภาษาเรียกคนลักษณะดังกล่าวนี้ว่า Fa'afafine หรือคำว่า Hijra ในทวีปอินเดียที่หมายถึงคนที่มีเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดชายหรือหญิง รวมทั้งในสังคมไทยที่มีคำว่าบั้นเพะเก้ หรือกะเทย สำหรับเรียกคนที่มีเพศกำเนิดเป็นชายและแสดงออกเป็นหญิง เหล่านี้แสดงให้เห็นที่ทางและการยอมรับของคนหลากหลายทางเพศในหลายสังคม ก่อนที่จะถูกครอบงำด้วยบรรทัดฐานแนวคิดแบบสองเพศชายหญิงที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน ผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม การเมือง และกฎหมายในเวลาต่อมา

ในยุคสมัยใหม่ การศึกษาประชากรหลากหลายทางเพศได้รับความสนใจหลากหลายมิติ ทั้งการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์สังคม เช่น การเคลื่อนไหวทางสังคมของคนหลากหลายทางเพศในประเทศต่างๆ การศึกษาวิถีชีวิตของคนหลากหลายเพศในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมหนึ่งๆ การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์การเมือง เช่น การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิต่างๆ ของคนหลากหลายทางเพศ การศึกษากฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อคนหลากหลายทางเพศ รวมไปถึงการศึกษาเชิงวัฒนธรรม

เช่น วรรณกรรม ศิลปะ สื่อร่วมสมัยแขนงต่างๆ ที่นำเสนอภาพชีวิตของคนหลากหลายทางเพศ การขับเคลื่อนประเด็นหลากหลายทางเพศในระดับโลก แม้องค์การสหประชาชาติจะได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 หรือกว่า 7 ทศวรรษมาแล้ว ที่รับรองว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกัน โดยไม่แบ่งแยกเนื่องจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือสถานะอื่นๆ แต่ทว่าในทางปฏิบัติ การตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศ (sexual orientation and gender identity-SOGI) ได้รับการเน้นย้ำอย่างเป็นทางการผ่านการรับรองหลักการยกยอการร์ตา (Yogyakarta Principles) ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ที่ประกาศใน ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) หรือเมื่อ 19 ปีที่ผ่านมาเอง เพื่อยืนยันมาตรฐานทางกฎหมายที่รัฐบาลและองค์กรต่างๆ ต้องร่วมกันยุติความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติ ต่อหญิงรักหญิง (lesbian) ชายรักชาย (gay) ผู้ที่รักทั้งสองเพศ (bisexual) และคนข้ามเพศ (transgender) ที่สำคัญคือบุคคลเหล่านี้ต้องสามารถเข้าถึงสิทธิอย่างเท่าเทียมเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในสังคม (Human Rights Watch, 2007) และไม่กี่ปีต่อมา (พ.ศ. 2554) คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้รับรองมติว่าด้วยสิทธิของคนที่มีความหลากหลายทางเพศในการไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะมีวิถีทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศใดก็ตาม โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 23 ประเทศที่ออกเสียงสนับสนุน (United Nations Human Rights Council, 2011) มติดังกล่าวกำหนดข้อผูกพันที่รัฐพึงมีต่อคนหลากหลายทางเพศหลายประการ ที่สำคัญคือการคุ้มครองบุคคลหลากหลายทางเพศจากความรุนแรงอันเนื่องมาจากการเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกันและคนข้ามเพศ การยกเลิกข้อกำหนดว่าการรักเพศเดียวกันเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย การห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ และการเคารพเสรีภาพในการแสดงออก การสมาคม และการชุมนุมโดยสันติของคนหลากหลายทางเพศ เป็นต้น

จากหลักการพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชนสากลของคนทุกคนสู่ความชัดเจนในการปฏิบัติต่อคนที่มีความหลากหลายทางเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศ กล่าวได้ว่าผ่านการต่อสู้เคลื่อนไหวทางสังคมอย่างเข้มข้นและเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ด้านสิทธิมนุษยชนในหลายประเทศทั่วโลก ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1970 หนึ่งในประเด็นการต่อสู้ที่สำคัญก็คือการพูดถึงการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่รัฐส่วนใหญ่ใช้แบบแผนทางเพศแบบทวิลักษณ์กดทับและปิดกั้นอัตลักษณ์ที่แตกต่างของคนหลากหลายทางเพศให้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยทางเพศ (sexual minorities) ที่สังคมส่วนใหญ่มองความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้ว่าเป็นความเบี่ยงเบนทางเพศและวิปริตผิดธรรมชาติ นำไปสู่อคติและการถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกันและเสี่ยงต่อความรุนแรง ไม่สามารถเข้าถึงความเป็นธรรมทางสังคมได้เท่าเทียมกับคนอื่นๆ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540) ต่อมาการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศได้กลายเป็นการต่อสู้ทางการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ (identity politics)

ที่ในที่สุดแล้วสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความหมายได้ด้วยการใช้กลยุทธ์ของการเคลื่อนไหวที่เน้นทั้งเป้าหมายทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปพร้อมกัน โดยเฉพาะเมื่อการเคลื่อนไหวนั้นท้าทายการสถาปนาความคิดนำในเรื่องความเป็นชาย (masculinity) ความเป็นหญิง (femininity) ความเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกัน (homophobia) และบรรทัดฐานรักต่างเพศ (heteronormativity) การเรียกร้องให้สังคมยอมรับความหลากหลายทางเพศ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและนโยบายต่างๆ เพื่อให้คนหลากหลายทางเพศเข้าถึงสิทธิสวัสดิการและได้รับความคุ้มครองจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน (Bernstein, 2002)

ในสังคมปัจจุบัน จึงสามารถกล่าวได้ว่าการยอมรับคนหลากหลายทางเพศได้ผ่านการต่อสู้เคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองมาหลายทศวรรษด้วยแนวคิดสำคัญหลายประการ หนึ่งในแนวคิดที่กล่าวได้ว่ามีอิทธิพลสูงมากในการศึกษาความหลากหลายทางเพศ คือ แนวคิดทฤษฎีควีเยร์ ที่ทำให้เห็นว่าอำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมส่งผลต่อการสร้างและควบคุมอัตลักษณ์ทางเพศอย่างไร ด้วยการท้าทายบรรทัดฐานทางเพศของสังคมที่เป็นผลของวิธีคิดที่มองเรื่องเพศเป็นคู่ตรงข้าม คือ ชาย-หญิง รักต่างเพศ-รักเพศเดียวกัน ด้วยการเสนอว่าอัตลักษณ์ทางเพศนั้นไม่ใช่สิ่งที่เป็มาตั้งแต่เกิด ไม่ได้เป็นความจริงตามธรรมชาติ หากแต่เป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์และสังคม และถูกสร้างขึ้นผ่านการแสดงออกหรือการกระทำซ้ำๆ จนกลายเป็นธรรมชาติ เพศวิถีถูกสร้างขึ้นผ่านวาทกรรมถูกแยกออกจากด้านอื่นๆ ของชีวิต เช่น การงาน ครอบครัว และศาสนา และถูกมองว่าเป็นพื้นที่เฉพาะที่ต้องได้รับการจัดการและความควบคุมโดยระบบศีลธรรม บรรทัดฐานทางสังคม รวมทั้งกฎหมายและนโยบายสาธารณะ (Butler, 1990; Foucault, 1980)

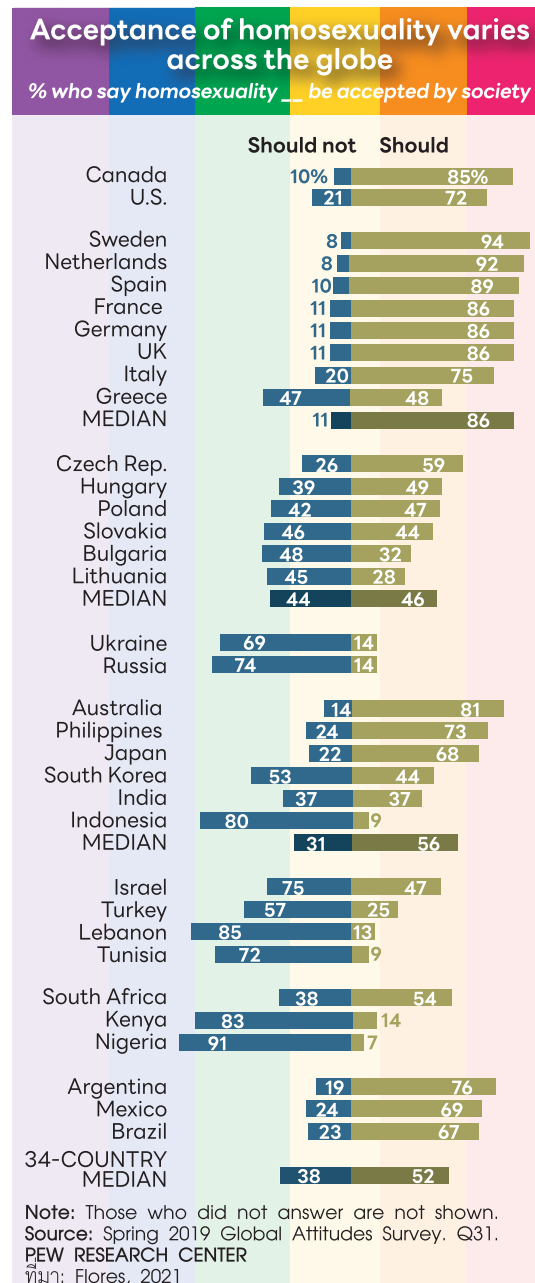
อีกแนวคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลในการศึกษาความหลากหลายทางเพศเช่นเดียวกัน คือแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ที่อธิบายว่าอัตลักษณ์ทางเพศและเพศสภาพเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยบริบททางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ (social construct) มากกว่าเป็นลักษณะทางชีวภาพที่ตายตัว อัตลักษณ์ทางเพศนี้อาจเปลี่ยนแปลงหรือสั่นไหวได้ (fluidity) ตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองตลอดช่วงชีวิตของบุคคล อัตลักษณ์ของคนหลากหลายทางเพศยังมีลักษณะตัดข้ามหรือทับซ้อน (intersectionality) กับอัตลักษณ์อื่นๆ ได้ด้วย เช่น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ชนชั้นทางเศรษฐกิจ และสังคม ศาสนาความเชื่อ เป็นต้น (Sedgwick, 1990; Halperin, 1990; Crenshaw, 1991; Seidman, 1996)

หลายประเทศในปัจจุบันจึงมองอัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลายของพลเมืองนี้อย่างเข้าใจและด้วยสายตาที่เคารพมากขึ้น และถือว่าความเท่าเทียมทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของคนทุกคน ร่วมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค โดย ‘เพศ’ ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงเพศชายและเพศหญิงเท่านั้น แต่รวมถึงความแตกต่างของบุคคลตามวิถีทางเพศ (sexual orientation) และอัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) ด้วย หลายประเทศ

มีการสำรวจความเห็นของประชาชนที่มีต่อคนหลากหลายทางเพศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับทางสังคมที่มีสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี เช่น การสำรวจของศูนย์วิจัย Pew Research Center ใน 34 ประเทศในทุกภูมิภาคของโลกจำนวน 5 ครั้ง (ประเทศไทยไม่ถูกเลือกอยู่ในการสำรวจนี้) ด้วยคำถามที่ว่า “สังคมควรยอมรับคนรักเพศเดียวกันหรือไม่?” ผลการสำรวจในปีล่าสุดคือ พ.ศ. 2562 พบว่าสัดส่วนของการยอมรับคนหลากหลายทางเพศเพิ่มสูงขึ้นมากกว่า 20 ประเทศ โดยประเทศสวีเดนมีสัดส่วนการยอมรับสูงสุดคือร้อยละ 94 รองลงมาคือประเทศเนเธอร์แลนด์ ร้อยละ 92 และประเทศที่มีสัดส่วนการยอมรับต่ำสุดคือไนจีเรีย (ร้อยละ 7) (Poushter & Kent, 2020)

นอกจากนี้ยังมีการสำรวจการยอมรับทางสังคมของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศใน 175 ประเทศทั่วโลก ระหว่าง พ.ศ. 2524-2563 โดยสถาบันวิลเลียมส์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียแห่งลอสมองเจลิส โดยใช้ดัชนีการยอมรับสากล (Global Acceptance Index-GAI) เป็นเครื่องมือในการวัด ผลการสำรวจพบว่าระดับการยอมรับคนหลากหลายทางเพศเฉลี่ยของโลกไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ใน 56 ประเทศทั่วโลกที่ยอมรับคนหลากหลายทางเพศมานานแล้วยังคงมีระดับการยอมรับที่สูงและเพิ่มขึ้น โดย 5 อันดับแรกของประเทศที่ยอมรับคนหลากหลายทางเพศสูงที่สุด คือ ไอซ์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ สวีเดน และแคนาดา สำหรับประเทศไทยนั้น มีคะแนน GAI ที่ 5.81 นับเป็นลำดับที่ 40 จาก 175 ประเทศ (Flores, 2021) ขณะที่การสำรวจทางออนไลน์ในประเทศไทยที่ทำโดยสวนดุสิตโพล เมื่อเดือนมิถุนายน 2566 พบว่า คนไทยยอมรับเรื่องความหลากหลายทางเพศสูงถึงร้อยละ 85 และเห็นด้วยกับการมีกฎหมายรับรองกลุ่มคนหลากหลาย

ภาพ 1.1 ร้อยละของการยอมรับ LGBTQ+ จำแนกตามประเทศที่สำรวจ พ.ศ. 2562

ทางเพศสูงร้อยละ 75 อย่างไรก็ตามเรื่องเคยมีประสบการณ์เห็นกลุ่มประชากรหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ถูกเหยียดหยาม ทำร้ายร่างกายและหรือจิตใจหรือไม่ ผลการสำรวจพบว่าเกือบครึ่งหนึ่งคือร้อยละ 47 เคยพบเห็นสถานการณ์ดังกล่าวนี้ (เปิดผลสำรวจสวนดุสิตโพล “คนไทยกับความหลากหลายทางเพศ,” 18 มิถุนายน 2566)

หากพิจารณาในบริบททางสังคมของประเทศไทยพบว่า สังคมไทยได้ให้การยอมรับและเปิดกว้างเรื่องความหลากหลายทางเพศมากขึ้นมาก เห็นได้จากการตรากฎหมายที่เป็นหลักประกันถึงความเท่าเทียม มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีของผู้มีความหลากหลายทางเพศในด้านต่างๆ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27 ที่ระบุว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” ซึ่งย่อมหมายรวมการคุ้มครองบุคคลเพศหลากหลายด้วย และพระราชบัญญัติที่ตราออกมาแล้ว ได้แก่ พ.ร.บ. ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 มาตรา 3 กล่าวถึง “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” ซึ่งชัดเจนว่ารวมถึงบุคคลที่แสดงออกแตกต่างจากเพศโดยกำเนิด ล่าสุดคือการตรากฎหมายสมรสเท่าเทียม พ.ศ. 2567¹ ที่มีผลบังคับใช้ 23 มกราคม 2568 และมียอดรวมการจดทะเบียนสมรสเท่าเทียม ณ วันที่ 30 เมษายน 2568 ทั่วประเทศ รวม 15,231 คู่ จำแนกเป็น ชาย-ชาย 3,753 คู่ หญิง-หญิง 11,478 คู่ และยังมีกฎหมายที่กำลังเสนออยู่ในสภาผู้แทนราษฎรคือ ร่าง พ.ร.บ.การรับรองเพศ คำนำนานาม และการคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ พ.ศ. ... ซึ่งนัยหนึ่งก็คือร่างกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Recognition Law) นั่นเอง

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ในฐานะสถาบันวิชาการที่ทำงานขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมๆ กับงานคาดประมาณประชากรกลุ่มต่างๆ มายาวนานมากกว่าครึ่งศตวรรษ ตลอดระยะเวลา 50 ปีนี้ บทบาทหน้าที่ที่สำคัญและชัดเจนมากที่สุดของสถาบันฯ คือการ**เชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจด้านการเปลี่ยนแปลงประชากรกับปรากฏการณ์ทางสังคม** อันหมายถึงการเชื่อมโยง ‘คน’ กับ ‘สังคม’ บนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจ และความละเอียดอ่อนต่อชีวิตและความเปลี่ยนแปลงของสังคมในมิติต่างๆ สถาบันฯ ได้พิจารณาว่าถึงเวลาเหมาะสมแล้วที่สังคมไทยควรขยายความเข้าใจต่อกลุ่มคนหลากหลายทางเพศในระดับพื้นฐานที่สุดคือ การคาดประมาณประชากรกลุ่มหลากหลายทางเพศโดยการสำรวจ ที่ใช้วิธีการสำรวจประชากรทั่วไปอย่างเป็นระบบ (population-based survey) และเนื่องจากประชากร LGBTQ+ ประกอบด้วยกลุ่มย่อยหลากหลายกลุ่ม จึงสมควรพัฒนาการศึกษานำร่องเพื่อคาดประมาณจำนวนของประชากร LGBTQ+ ในกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มด้วย

1 คือ “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567” ที่รับรองให้การสมรสของบุคคลเพศเดียวกันในประเทศไทยถูกต้องตามกฎหมาย ประเทศไทยจึงเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นประเทศที่ 2 ในทวีปเอเชีย ที่รับรองให้การสมรสเพศเดียวกันถูกต้องตามกฎหมายต่อจากไต้หวัน

วัตถุประสงค์

โครงการ “คาดประมาณขนาดประชากรหลากหลายทางเพศ และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

(1) คาดประมาณขนาดของประชากรหลากหลายทางเพศ โดยวิธีการสำรวจประชากรทั่วไปอย่างเป็นระบบ (population-based survey) ผลของการศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้นำเสนอเป็นรายงานเล่มที่ 1 เรื่อง “หลากหลายได้ตัวเลข: การคาดประมาณประชากร LGBTQ+ ไทย”

(2) พัฒนารูปแบบการสำรวจเชิงพื้นที่นarrow (setting-based survey) เพื่อคาดประมาณกลุ่มย่อยของประชากร LGBTQ+

(3) วิเคราะห์สถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของประชากรหลากหลายทางเพศที่ได้จากการสำรวจสำหรับเนื้อหาที่อยู่ในหนังสือเล่มนี้ “ข้ามกรอบเพศ: ความหลากหลายในเพศวิถีและสุขภาพของเยาวชน” เป็นการตอบใจวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือเสนอข้อค้นพบเกี่ยวกับการสำรวจเชิงพื้นที่นarrow (setting-based survey) ในที่นี้คือเยาวชนอายุ 15-25 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาจังหวัดนครปฐม เพื่อคาดประมาณกลุ่มย่อยของประชากร LGBTQ+ และวิเคราะห์สถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของเยาวชนหลากหลายทางเพศที่ได้จากการสำรวจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการสำรวจเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลัก โดยเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามอย่างมีโครงสร้าง (structured questionnaire) เป็นแบบสอบถามระดับบุคคลประกอบด้วยคำถาม 5 หัวข้อ ดังนี้ (1) คำถามส่วนบุคคล (2) สถานการณ์ชีวิตด้านต่างๆ (3) คำถามเกี่ยวกับสถานะสุขภาพ (4) คำถามเกี่ยวกับชีวิตด้านเพศ และ (5) ความเข้าใจและความรอบรู้เรื่องสุขภาพ รวมทั้งสิ้น 74 ข้อ ใช้เวลาในการตอบแบบสำรวจประมาณ 15-30 นาที โดยมีรายละเอียดของพื้นที่การศึกษา และวิธีการสุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

พื้นที่ในการศึกษา พื้นที่นarrowในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือสถานศึกษาในจังหวัดภาคกลางแห่งหนึ่ง หลังจากพิจารณาหลายปัจจัยประกอบกัน ได้แก่ ความเหมาะสมของงบประมาณ ความครอบคลุมประชากรในวงกว้าง ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มประชากรเพศหลากหลายเท่านั้น และความพร้อมและศักยภาพพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ มีจำนวนสถานศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัยมากพอประมาณ เป็นจังหวัดที่มีลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจในระดับกลางๆ ไม่

แตกต่างกันโดดเด่นไปจากจังหวัดอื่นๆ อย่างชัดเจน ไม่มีลักษณะเฉพาะที่บ่งชี้ว่าอาจเป็นพื้นที่ที่มีประชากร LGBTQ+ มากหรือน้อยไปจากจังหวัดอื่นๆ และเป็นจังหวัดที่คณะนักวิจัยสามารถเดินทางไปกลับได้สะดวก โครงการฯ ได้เลือกจังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่ในการเก็บข้อมูล

การสุ่มตัวอย่าง การเลือกประชากรตัวอย่างในการศึกษารั้งนี้ได้นำการออกแบบการสำรวจร่วมกับที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติและการคาดประมาณ สาขาประชากรศาสตร์ของโครงการ² โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่าง 2 ขั้นตอน และได้กำหนดขนาดประชากรตัวอย่างไว้ที่ 1,100 คน ตามความเหมาะสมของงบประมาณ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดอายุเยาวชนในสถานศึกษาที่เข้าข่ายสำหรับการเก็บข้อมูล คือ นักเรียน/นักศึกษาที่มีอายุ 15-25 ปี จากนั้นจึงแบ่งสถานศึกษาในจังหวัดนครปฐมออกเป็น 3 ระดับ คือ มัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัย และสุ่มเลือกสถานศึกษาโดยใช้หลักความน่าจะเป็นที่เป็นสัดส่วนต่อขนาดประชากร (probability proportional to size: PPS) ได้สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 3 แห่ง ระดับอาชีวศึกษาจำนวน 1 แห่ง และระดับมหาวิทยาลัยจำนวน 2 แห่ง โดยแต่ละระดับการศึกษาได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายในการเก็บข้อมูลด้วย (ตาราง 1.1) ขั้นตอนนี้ดำเนินการในสำนักงาน

ตาราง 1.1 จำนวนระดับสถานศึกษา จำแนกตามจำนวนนักเรียน/นักศึกษา ณ พ.ศ. 2566
จำนวนสถานศึกษาที่เลือก และขนาดประชากรตัวอย่างเป้าหมาย

ระดับสถานศึกษา	จำนวนสถานศึกษา	จำนวนนักเรียน/นักศึกษา	จำนวนสถานศึกษาที่เลือก	จำนวนเยาวชนเป้าหมาย
มัธยมศึกษาตอนปลาย	45	21,603	3	406
อาชีวศึกษา	12	9,972	1	188
อุดมศึกษา	6	26,917	2	506
จำนวนรวม	63	58,492	6	1,100

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

² ศาสตราจารย์ ดร.ปัทมา วาฬพจนางค์

ตาราง 1.2 จำนวนนักเรียน/นักศึกษาที่เก็บข้อมูล จำแนกตามเพศกำเนิด

สถานศึกษา	จำนวน นร./นศ. เป้าหมายที่จะ เก็บข้อมูล	จำนวนที่เก็บได้จริง			รวม จำนวน ที่เก็บ ได้จริง
		ชาย	หญิง	อินเตอร์ เช็กส์	
โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก	36	18	22	0	40
โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง	164	62	97	0	159
โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่	206	121	85	0	206
วิทยาลัยอาชีวศึกษา	188	72	101	0	173
มหาวิทยาลัยแห่งที่ 1	287	109	168	1	278
มหาวิทยาลัยแห่งที่ 2	219	131	119	0	250
รวม	1,100	513	592	1	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

ขั้นที่ 2 คณะนักวิจัยติดต่อประสานงานกับผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้เก็บข้อมูล และประสานขอตัวเลขจำนวนนักเรียน/นักศึกษาในชั้นปีที่เข้าข่ายแยกตามเพศกำเนิด และทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายอย่างมีระบบ (systematic simple random sampling) จากนั้นนัดหมายขอวันเวลาที่สถานศึกษาสะดวกให้เข้าทำการเก็บข้อมูล ใช้เวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่สัปดาห์สุดท้ายของเดือนมิถุนายนถึงสิ้นเดือนสิงหาคม 2567 ได้จำนวนเยาวชนในสถานศึกษา รวมทั้งสิ้น 1,106 คน เป็นเพศกำเนิดชาย 513 คน เพศกำเนิดหญิง 592 คน และอินเตอร์เช็กส์ 1 คน (ตาราง 1.2)

นอกจากนี้ โครงการฯ ยังได้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) นักเรียน/นักศึกษาที่มีความหลากหลายทางเพศที่ยินยอมให้ข้อมูลเชิงลึกอีกประมาณ 10 คน เนื้อหาในการพูดคุยสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นเรื่องการรับรู้ตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางเพศ และการแสดงออก ชีวิตและประสบการณ์ด้านเพศและความสัมพันธ์

ลักษณะทางประชากรและสังคมของเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง

เยาวชนตัวอย่างในการสำรวจจำนวน 1,106 คนนี้ แยกเป็นเพศกำเนิดชาย 513 คนหรือร้อยละ 46.4 หญิง 592 คนหรือร้อยละ 53.5 และเพศกำกวมหรืออินเตอร์เซ็กส์ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4 สอดคล้องกับข้อมูลระดับนานาชาติที่ประมาณการว่า อัตราความชุกของประชากรที่เกิดมาพร้อมลักษณะอินเตอร์เซ็กส์มีอยู่ระหว่างร้อยละ 0.05-1.7 ขึ้นอยู่กับคำจำกัดความที่ใช้ อย่างไรก็ตาม การเป็นอินเตอร์เซ็กส์นั้นเกี่ยวข้องกับลักษณะทางชีววิทยาของเพศเท่านั้น และไม่เหมือนกับรสนิยมทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล คนที่เป็นอินเตอร์เซ็กส์อาจมีรสนิยมทางเพศแบบชายรักหญิง ชายรักชาย หญิงรักหญิง รักทั้งสองเพศ รักทุกเพศ หรือไม่สนใจเรื่องเพศเลยก็ได้ และอาจมีอัตลักษณ์เป็นหญิง ชาย ทั้งสองอย่าง หรือไม่ใช่เพศใดเลยก็ได้ (United Nations Human Rights Office, n.d.)

เมื่อพิจารณาจากความสอดคล้องของเพศที่ระบุในใบเกิดกับเพศวิถี ทั้งในมิติของเพศภาวะหรืออัตลักษณ์ทางเพศ ความรู้สึกดึงดูดใจหรือรสนิยมทางเพศ และการแสดงออกทางเพศสภาพที่เป็นไปตามแบบแผนบรรทัดฐานทางเพศที่สังคมกำหนดอย่างที่เราเรียกว่า “ตามชนบ” เยาวชนตัวอย่างจำนวน 1,106 คน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้คือ

(1) **คนที่มีเพศวิถีในชนบ (cis-hetero individuals)** หมายถึงผู้ที่ระบุอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองสอดคล้องหรือตรงตามเพศกำเนิด และมีรสนิยมทางเพศตามบรรทัดฐานของสังคม คือรักต่างเพศหรือชอบเพศตรงข้าม มีจำนวน 631 คน คิดเป็นร้อยละ 57.0 โดยสามารถแบ่งออกตามเพศกำเนิดได้เป็นผู้ชายที่มีเพศวิถีในชนบ (cis-hetero male) ร้อยละ 31.7 และผู้หญิงที่มีเพศวิถีในชนบ (cis-hetero female) ร้อยละ 25.3

(2) **คนที่มีเพศวิถีนอกชนบ (non-cis-hetero individuals)** หรือ “คนนอกชนบเพศ” ซึ่งหมายถึงผู้ที่ระบุอัตลักษณ์ทางเพศไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดของตัวเอง ไม่อยู่ในกรอบเพศวิถีชาย-หญิงและรักต่างเพศตามแบบแผนที่สังคมกำหนดบทบาททางเพศให้ ไม่ว่าจะเป็นเพศกำเนิดเป็นหญิงหรือชาย และไม่จำเป็นว่าตัวเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศหรือไม่ก็ตาม คนที่มีเพศวิถีนอกชนบในรายงานนี้หมายถึงรวมถึง คนที่เกิดเป็นหญิงแต่รู้สึกว่าเป็นชาย คนที่เกิดเป็นชายแต่รู้สึกว่าเป็นหญิง คนที่มีเพศสภาพอื่นๆ นอกเหนือจากชายหญิง คนในกลุ่มนอกชนบเพศวิชื่อนี้ อาจไม่คิดว่าตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศ หรือยังไม่แน่ใจ หรือคิดว่าเป็น LGBTQ+ ก็ได้ พบว่ามีจำนวนเยาวชนที่มีเพศวิถีนอกชนบ 475 คน คิดเป็นร้อยละ 43.0 ประกอบด้วยผู้ที่มีเพศกำเนิดชายร้อยละ 14.7 เพศกำเนิดหญิงร้อยละ 28.2 และอินเตอร์เซ็กส์ร้อยละ 0.1 ดังตาราง 1.3

ตาราง 1.3 การกระจายร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่สำคัญ
จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

เพศกำเนิด	เพศวิถีตามชนบท	เพศวิถีนอกชนบท	รวม
ชาย	31.7	14.7	46.4
หญิง	25.3	28.2	53.5
อินเตอร์เซ็กส์	0.0	0.1	0.1
รวม ร้อยละ	57.0	43.0	100.0
รวม จำนวน	631	475	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

สำหรับอายุเฉลี่ยของเยาวชนกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ประมาณ 18 ปี โดยนักเรียนชั้นมัธยมปลายและนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษามีอายุอยู่ในช่วง 15-19 ปี นักศึกษาระดับปริญญาตรีเกือบทั้งหมดอยู่ในกลุ่มอายุ 20-25 ปี รายได้ของเยาวชนซึ่งหมายถึงรายรับที่ได้จากผู้ปกครอง และ/หรือรายได้จากการทำงานเฉลี่ยต่อเดือน ประมาณหกในสิบอยู่ในช่วงต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ค่อนข้างชัดเจนว่าเยาวชนที่เรียนระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่าคนที่เรียนในระดับชั้นต่ำกว่า

ในเรื่องรูปแบบการอยู่อาศัย เยาวชนตัวอย่างร้อยละ 72 อาศัยอยู่กับพ่อแม่ โดยสัดส่วนที่อยู่กับพ่อแม่จะลดลงเมื่อเรียนสูงขึ้น นักศึกษาในมหาวิทยาลัยประมาณร้อยละ 54-55 ยังพักอาศัยในบ้านพ่อแม่ตนเอง รองลงมาสูงกว่าหนึ่งในห้าเล็กน้อยอยู่คนเดียว ซึ่งน่าจะเป็นการเช่าหอพักอยู่ขณะที่สัดส่วนของนักเรียน/นักศึกษาอาชีวะที่อยู่คนเดียวมีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 3 ที่น่าสังเกตคือประมาณเกือบหนึ่งในสิบของนักศึกษามหาวิทยาลัยทั้งเพศกำเนิดชายและหญิงอยู่กับแฟนหรือคนรัก และสัดส่วนของนักศึกษาอาชีวะหญิงที่อยู่กับแฟนสูงเป็นสองเท่าของนักศึกษาอาชีวะชาย (5.9 ต่อ 2.8) สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีสัดส่วนที่อยู่กับแฟนเพียงร้อยละ 0.5 เท่านั้น

ตาราง 1.4 ลักษณะทางประชากรของเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง
จำแนกตามเพศกำเนิด อายุ รายได้ และรูปแบบการอยู่อาศัย

ลักษณะทางประชากร และสังคม	ชาย			หญิง			รวม
	มัธยม ศึกษา	อาชีว ศึกษา	อุดม ศึกษา	มัธยม ศึกษา	อาชีว ศึกษา	อุดม ศึกษา	
อายุ							
15-19 ปี	100.0	100.0	41.3	100.0	99.0	42.5	72.2
20-25 ปี	0.0	0.0	58.7	0.0	1.0	57.5	27.8
อายุเฉลี่ย		18.11			18.11		18.08
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน							
ต่ำกว่า 5,000 บาท	78.0	74.6	44.6	79.3	73.1	41.0	60.6
5,000-10,000 บาท	14.7	17.9	45.9	16.7	22.6	52.0	32.4
10,001-20,000 บาท	2.6	6.0	6.9	2.5	3.2	6.3	4.9
20,001 บาทขึ้นไป	4.7	1.5	2.6	1.5	1.1	0.7	2.1
รูปแบบการอยู่อาศัย							
อยู่คนเดียว	0.5	1.4	22.1	0.0	3.0	21.3	10.9
อยู่กับพ่อแม่ และ/ หรือพี่น้อง	91.0	84.7	55.4	90.7	81.2	53.5	72.1
อยู่กับแฟน/คนรัก*	0.5	2.8	9.2	0.5	5.9	9.8	5.4
อยู่กับคนอื่น ๆ**	8.0	11.1	13.3	8.8	9.9	15.4	11.6
รวม ร้อยละ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
รวม จำนวน	201	72	240	204	101	287	1,105

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: ไม่รวมอินเตอร์เน็ต 1 คน อายุ 20 ปี รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท รูปแบบการอยู่อาศัย คือ อยู่คนเดียว

*อยู่กับแฟน/คนรัก หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่กับแฟน/คนรัก และคนอื่น ๆ ในครอบครัว และอยู่กับแฟน/คนรัก และคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ครอบครัว

**อยู่กับคนอื่น ๆ หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่กับญาติ เพื่อน คนรู้จัก และอื่นๆ

จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยสำรวจนี้เป็นการศึกษาทางด้านพฤติกรรมศาสตร์และมานุษยวิทยาในประเด็นด้านเพศ การเก็บข้อมูลในแบบสำรวจ LGBTQ+ รายบุคคลจำนวนหนึ่งเป็นการสำรวจถึงชีวิตด้านเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ เพศวิถี รสนิยมและความรู้สึกถึงจิตใจทางเพศ รวมทั้งข้อมูลด้านสุขภาพทางเพศ ซึ่งเป็นประเด็นละเอียดอ่อนต่อความเป็นส่วนตัวและอ่อนไหวต่อการเปิดเผยต่อบุคคลอื่น โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่เป็นเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี ซึ่งเป็นวัยที่กำลังสำรวจและพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศและรสนิยมด้านเพศของตัวเอง และส่วนใหญ่อาจไม่เปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศ พฤติกรรมและชีวิตด้านเพศให้พ่อแม่ผู้ปกครองหรือคนอื่น ๆ ได้รับความรู้ เนื่องจากเป็นเรื่องอ่อนไหวต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และการเปิดเผยข้อมูลด้านเพศอาจได้รับผลกระทบในด้านสิทธิและความเป็นส่วนตัว เช่น การไม่ถูกยอมรับ ถูกตีตราตัดสินในทางลบ ถูกเลือกปฏิบัติ หรือถูกกระทำรุนแรงในทางใดทางหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งโครงการฯ ได้ให้ความสำคัญและละเอียดอ่อนต่อการรักษาความลับและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลเป็นลำดับแรก

ทั้งนี้ เนื่องจากประชากรตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 15-17 ปีถือเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการศึกษาถึงการพัฒนาความรู้ด้านอัตลักษณ์ทางเพศและเพศวิถีของการสำรวจครั้งนี้ เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวด้านเพศสภาพ/เพศวิถีของผู้ให้ข้อมูล และเพื่อให้ได้ข้อมูลและผลการวิจัยที่เที่ยงตรงโครงการฯ จึงได้ให้ผู้เข้าร่วมวิจัยกลุ่มนี้สามารถตัดสินใจอย่างอิสระในการให้ความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยได้ด้วยตัวเอง ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณคือการตอบแบบสำรวจ และการศึกษาเชิงคุณภาพคือการสัมภาษณ์ระดับลึก หลังจากนั้นวิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดของโครงการอย่างครบถ้วนจนเข้าใจดีแล้วโครงการฯ ได้รับการรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยประชากรสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2567 เลขที่ COA: 2024/03-022

ผลลัพธ์ที่คาดหวัง

1. การขยายองค์ความรู้ชีวิตทางเพศของบุคคลเพศหลากหลายในสังคมไทย

การวิจัยสำรวจครั้งนี้มุ่งจะขยายความเข้าใจต่อประสบการณ์และความท้าทายในชีวิตทางเพศของผู้คนที่มีเพศวิถีต่าง ๆ รวมทั้งฉายให้เห็นภาพการกระจายตัวของอัตลักษณ์ทางเพศของเยาวชนที่อยู่ในชนบทเพศวิถีและนอกชนบทเพศวิถี ทำความเข้าใจแนวโน้มของรสนิยมทางเพศ ทั้งแบบรักชอบเฉพาะเพศเดียวกัน รักชอบทั้งสองเพศ และรักชอบได้ทุกเพศ รวมถึงการไม่ฝักใฝ่ทางเพศด้วย ขณะเดียวกันก็จะเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางเพศในช่วงชีวิต การแสดงออกทางเพศสภาพและการยอมรับจากครอบครัวและสังคม ประสบการณ์ด้านความสัมพันธ์ ความเลื่อมใส

ทางเพศ การเข้าถึงข้อมูลและการศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศ และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขและความพึงพอใจในชีวิตทางเพศ

2. การส่งเสริมความเท่าเทียมและเป็นธรรม

การสำรวจนี้ครอบคลุมข้อมูลเชิงประชากรศาสตร์ สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ประสบการณ์ด้านการเลือกปฏิบัติ รวมทั้งสถานการณ์และความรอบรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมที่เยาวชน LGBTQ+ ต้องเผชิญ การสำรวจจะช่วยเพิ่มความตระหนักในสังคมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ และลดอคติที่อาจมีต่อกลุ่ม LGBTQ+ ข้อมูลที่ได้สามารถใช้ในการรณรงค์และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในวงกว้าง เพื่อขับเคลื่อนสู่สังคมที่ส่งเสริมความเข้าใจและเคารพในความแตกต่างของบุคคล โดยไม่คำนึงถึงเพศวิถีหรืออัตลักษณ์ทางเพศ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร LGBTQ+ ในประเทศไทยสู่สังคมที่เท่าเทียมและเป็นธรรมมากขึ้น

3. การกำหนดนโยบายและบริการสุขภาพที่เหมาะสม

การสำรวจสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพนี้จะช่วยสะท้อนภาพสถานการณ์ในชีวิตประจำวันและสถานะด้านสุขภาพของเยาวชนหลากหลายทางเพศ ซึ่งจะช่วยระบุช่องว่างในการเข้าถึงบริการและนำไปสู่การออกแบบระบบสาธารณสุขที่ครอบคลุมมากขึ้น ดังข้อมูลจากงานวิจัยระดับนานาชาติชี้ให้เห็นว่าเยาวชน LGBTQ+ มีความเสี่ยงสูงต่อปัญหาสุขภาพบางประการ เช่น สุขภาพจิต การเข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศ และการป้องกันโรค แต่ในประเทศไทยยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ของกลุ่ม LGBTQ+ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาบริการสุขภาพที่ตอบสนองความต้องการ ข้อมูลจากการสำรวจครั้งนี้จะช่วยให้เข้าใจสถานการณ์และความต้องการด้านสุขภาพของกลุ่มนี้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาบริการสุขภาพที่เข้าถึงได้ และจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของคนหลากหลายทางเพศ เช่น บริการด้านสุขภาพจิต บริการให้คำปรึกษา การดูแลสุขภาพ การสนับสนุนทางสังคม และบริการทางกฎหมาย เป็นต้น

4. การพัฒนาองค์ความรู้

ข้อมูลจากการสำรวจครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประชากรและเยาวชน LGBTQ+ ในด้านประชากรและสังคมศาสตร์หลากหลายสาขา สามารถนำไปต่อยอดการศึกษาในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนหลากหลายทางเพศ เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ สถานะและความรอบรู้ด้านสุขภาพ รวมทั้งประสบการณ์การเลือกปฏิบัติและความเท่าเทียมทางสังคม นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจครั้งนี้จะนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือและวิธีการในการสำรวจและศึกษาเยาวชนเพศหลากหลายที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต

ในที่สุดแล้ว โครงการสำรวจครั้งนี้คาดหวังว่าการมีข้อมูลพื้นฐานที่ดีและเชื่อถือได้จะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญมากสำหรับการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย โดยเฉพาะในประเด็นที่อาจมีความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ดังเช่นประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศ

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. การเปิดเผยตัวตนและความเป็นส่วนตัว

การศึกษาประเด็นเรื่องเพศสภาพและวิถีทางเพศมีความละเอียดอ่อนเนื่องจากเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องนี้มักจะต่ำกว่าความเป็นจริงเนื่องจากบางคนอาจไม่สะดวกใจที่จะให้ข้อมูลเรื่องนี้ตามความเป็นจริง หรือไม่ต้องการที่จะเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศหรือรสนิยมทางเพศของตัวเองให้คนอื่นรู้ โดยเฉพาะคนในครอบครัว คนใกล้ชิด รวมถึงคนในชุมชน แม้โครงการฯ จะให้ความสำคัญกับการรักษาความลับของข้อมูลและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลอย่างยิ่งแล้วก็ตาม

2. ความหลากหลายของนิยาม LGBTQ+

ภาษาและความเข้าใจในนิยามของอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศในชุมชน LGBTQ+ นั้นมีความหลากหลายและในบางกรณียากที่จะจัดกลุ่มหรือแยกประเภท ซึ่งอาจส่งผลต่อความเข้าใจผิดในความหมายของคำศัพท์ที่ระบุในแบบสอบถาม หรืออาจเข้าใจแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ไม่ตรงกัน ทำให้ข้อมูลที่ได้เป็นไปตามความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้ให้ข้อมูล โดยเฉพาะเยาวชนตัวอย่างที่ส่วนใหญ่ตอบแบบสอบถามด้วยตัวเอง

สำรวจองค์ความรู้ ด้านความหลากหลายทางเพศ¹

เรื่องราวของคนหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

หลายทศวรรษที่ผ่านมา เรื่องราวและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชากรหลากหลายทางเพศในสังคมไทยได้รับความสนใจศึกษาในประเด็นแตกต่างหลากหลาย เพื่อให้เห็นภาพองค์ความรู้ของสังคมไทยในเรื่องประชากรหลากหลายทางเพศ โครงการฯ ได้ทำการสำรวจข้อมูลความรู้สาขาต่างๆ ที่เกี่ยวกับประชากร LGBTQ+ จากฐานข้อมูล 2 แห่ง คือ (1) ฐานข้อมูล TDC (Thai Digital Collection)² ที่ให้บริการสืบค้นฐานข้อมูลเอกสารฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วประเทศ และ (2) ฐานข้อมูล ThaiJO (Thai Journals Online)³ ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลวารสารวิชาการที่ผลิตในประเทศไทยทุกสาขาวิชา ทั้งสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขามนุษยศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์ นอกจากนี้ ยังได้ค้นวิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความวิชาการ จากฐานข้อมูลของห้องสมุดในมหาวิทยาลัยอีก 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ

¹ เนื้อหาในบทนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสำรวจองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางเพศ สามารถดูรายละเอียดได้ในบทที่ 2 ของรายงานเล่มที่ 2 เรื่อง “หลากหลายในชีวิต: เพศวิถีและสุขภาพของ LGBTQ+ ไทย” (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568)

² เป็นโครงการหนึ่งของ ThaiLIS สนับสนุนโดย สำนักงานบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ดูรายละเอียดได้ใน <https://dcms.thailis.or.th/tdc/>

³ ThaiJO ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) และศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Centre: TCI) ดูรายละเอียดได้ใน <https://www.tci-thaijo.org>

มหาวิทยาลัยมหิดล ทั้งหมดนี้เป็นการสืบค้นออนไลน์ระหว่างเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม พ.ศ. 2567 โดยใช้คำสำคัญในการค้นที่เกี่ยวข้องกับหลากหลายทางเพศ⁴ รวมทั้งการค้นจากเว็บไซต์สื่อออนไลน์อีกจำนวนหนึ่งด้วย ได้แก่ ประชาไท The Momentum The Standard The101.world The Matter ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เป็นต้น และได้แบ่งผลงานที่รวบรวมไว้ทั้งหมดนี้ออกเป็น 4 ช่วงระยะเวลา คือ ก่อน พ.ศ. 2540 พ.ศ. 2540-2549 พ.ศ. 2550-2559 และ พ.ศ. 2560-2567

ภาพรวมของการสำรวจเบื้องต้นพบว่าสังคมไทยผลิตองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประชากรหลากหลายทางเพศเป็นจำนวนกว่า 1,200 ชิ้น ในจำนวนนี้กว่าครึ่งหนึ่งเป็นวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ระดับปริญญาโทและเอกในหลักสูตรสาขาวิชาต่างๆ ทั้งสังคมวิทยา มานุษยวิทยา สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ นิเทศ/วารสารศาสตร์ ครุศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ ไปจนถึงสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและการแพทย์ เช่น เภสัชศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์ จิตวิทยา และแพทยศาสตร์ ประมาณหนึ่งในสามเป็นบทความที่นำเสนอผ่านวารสารวิชาการและสื่อสาธารณะต่างๆ ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 15 เป็นหนังสือที่ผลิตโดยสถาบันวิชาการ องค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ และสำนักพิมพ์ต่างๆ

จากการสำรวจเบื้องต้นกล่าวได้ว่าการผลิตองค์ความรู้ในเรื่องหลากหลายทางเพศของสังคมไทยนั้น ส่วนใหญ่แล้วกว่าสี่ในห้าหรือร้อยละ 80 เกิดขึ้นในช่วงหลัง พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา โดยงานที่เกิดขึ้นในช่วงหลัง พ.ศ. 2560 เป็นต้นมานั้นมีสัดส่วนถึงร้อยละ 44 ของงานทั้งหมด ทั้งนี้ ในจำนวนองค์ความรู้ 1,216 รายการนี้ เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเยาวชนหลากหลายทางเพศจำนวน 146 รายการ เกือบสองในสามเป็นงานที่ผลิตหลัง พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา (ตาราง 2.1)

⁴ คำสำคัญที่ใช้ในการค้น (keywords) ได้แก่ สาวประเภทสอง; เพศทางเลือก; ชายรักชาย; หญิงรักหญิง; เลสเบี้ยน; เกย์; กะเทย; เพศที่สาม/เพศที่ 3; LGBTQ; บุคคลข้ามเพศ; คนกลุ่มน้อยทางเพศ; นักโทษข้ามเพศ; same-sex marriage; รักร่วมเพศ; ความหลากหลายทางเพศ; ควีแยร์; ลักเพศ; lesbian; gay; อัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด; ความผิดปกติของเอกลักษณ์ทางเพศ; ความผิดปกติทางเพศ; แปลงเพศ; สิทธิทางเพศ; ความแตกต่างทางเพศ; sexual minority; male homosexuality; เบี่ยงเบนทางเพศ; การเปิดเผยตนเอง

ตาราง 2.1 การกระจายร้อยละขององค์ความรู้ด้านหลากหลายทางเพศ จำแนกตามประเภท

ช่วงปี พ.ศ.	วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์	บทความ	หนังสือ	รวม	เยาวชน
ก่อน พ.ศ. 2540	5.7	1.7	7.3	4.6	17.1
พ.ศ. 2540-2549	15.4	7.1	25.7	14.2	19.9
พ.ศ. 2550-2559	41.2	27.7	44.1	37.1	36.3
พ.ศ. 2560-2567	37.7	63.5	22.9	44.1	26.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนรวม	629	408	179	1,216	146

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

จากองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางเพศที่โครงการฯ ได้สำรวจและรวบรวมไว้เบื้องต้นเป็นจำนวน 1,216 รายการนี้ ในภาพรวมแล้ว องค์ความรู้เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มของความสนใจเรื่องหลากหลายทางเพศของสังคมไทยที่น่าสนใจดังนี้

1. จากคำอธิบายพฤติกรรมที่แตกต่างสู่การทำความเข้าใจเพศวิถีนอกขนบ

การศึกษาและผลิตองค์ความรู้ในช่วงก่อน พ.ศ. 2550 สนใจคนหลากหลายทางเพศในแง่ของพฤติกรรมและการแสดงออกที่แตกต่างจากชนบเรื่องเพศที่สังคมกำหนดแบบแผนไว้ โดยมักเชื่อมโยงพฤติกรรมนอกขนบเหล่านั้นกับความเสี่ยงด้านสุขภาพและปัญหาสังคม รวมทั้งพยายามหาคำตอบว่าอะไรเป็นสาเหตุของพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ เช่น อิทธิพลของการเลี้ยงดูหรือความสัมพันธ์ในครอบครัว การเปิดรับวัฒนธรรมสมัยใหม่ กระแสทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ เป็นต้น ขณะเดียวกันก็มีการศึกษาทัศนคติที่มองคนเพศหลากหลายด้วยภาพเหมารวมว่ามีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและนำไปสู่ปัญหาทางสุขภาพและสังคม โดยเฉพาะชายรักชาย ฯลฯ การสร้างองค์ความรู้ในประเด็นดังกล่าวนี้มีสัดส่วนค่อนข้างสูงในช่วงก่อน พ.ศ. 2550 และค่อยๆ ลดลง หันไปศึกษาเพื่อทำความเข้าใจมิติต่างๆ ของคนหลากหลายทางเพศมากขึ้น โดยเฉพาะในแง่ของวิถีชีวิต ตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางเพศ/เพศสภาพ พื้นที่ในการแสดงออกทางเพศ ความต้องการ รสนิยมทางเพศ ฯลฯ รายละเอียดของการศึกษาเรื่องราวของคนหลากหลายทางเพศที่ได้รับความสนใจศึกษาค้นคว้าในศาสตร์สาขาต่างๆ ในแต่ละยุคสมัยมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนี้

(1) งานศึกษาในช่วงก่อน พ.ศ. 2540 ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของพฤติกรรมนอกขนบและความเสี่ยงด้านสุขภาพ งานส่วนใหญ่ในช่วงนี้ใช้ภาษาเรียกความหลากหลายทางเพศว่ารักร่วมเพศ และเรียกความสัมพันธ์ของคนเพศหลากหลายว่าพฤติกรรมรักร่วมเพศหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ด้วยสายตาทิมองว่าเป็นปัญหาสังคม เป็นกลุ่มเสี่ยงด้านสุขภาพโดยเฉพาะโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

และมักศึกษาหาสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามแบบแผนของสังคมเหล่านี้ในระดับบุคคล การเลี้ยงดูในครอบครัว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมดังกล่าว

(2) ในช่วงทศวรรษถัดมา (พ.ศ. 2540-2549) แม้การผลิตองค์ความรู้ในประเด็นพฤติกรรมของคนเพศหลากหลายจะยังได้รับความสนใจศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่สังคมไทยมีความสนใจศึกษาในประเด็นอื่นๆ มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ที่สำคัญคือการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง **ตัวตน/อัตลักษณ์** องค์ประกอบของชีวิต และการแสดงออกของคนหลากหลายทางเพศกลุ่มต่างๆ มีสัดส่วนร้อยละ 20 ของงานวิชาการในช่วงทศวรรษนี้ รองลงมาเป็นงานศึกษาคนหลากหลายทางเพศในสื่อร่วมสมัยต่างๆ (ร้อยละ 14) เรื่องของทัศนคติและการยอมรับเพศวิถีที่แตกต่าง (ร้อยละ 13.3) และวิถีชีวิตของคนเพศหลากหลาย (ร้อยละ 12.7) ที่น่าสนใจคือการใช้ภาษาเรียกคนหลากหลายทางเพศนั้นมีลักษณะระบุด้วยอัตลักษณ์ทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นคำว่า กะเทย สาวประเภทสอง ชายแปลงเพศ ดี หอม หญิงรักหญิง ชายรักชาย และบุคคลรักเพศเดียวกัน มากกว่าการเรียกโดยรวมว่าเป็นคนรักร่วมเพศหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศเช่นงานในทศวรรษก่อนหน้า

(3) เรื่องของคนหลากหลายทางเพศในช่วง พ.ศ. 2550-2559 เป็นการศึกษาค้นคว้าในประเด็นของสื่อและภาพตัวแทนของคนหลากหลายทางเพศที่ปรากฏในสื่อประเภทต่างๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 19 ของงานทั้งหมดในช่วงนี้ รองลงมาเป็นเรื่องของพฤติกรรมด้านต่างๆ ของคนหลากหลายทางเพศ (ร้อยละ 17) สำหรับการศึกษาค้นคว้าในประเด็นด้านตัวตน/อัตลักษณ์ และการแสดงออกของคนหลากหลายทางเพศนั้น มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 13 รวมทั้งประเด็นวิถีชีวิตของคนหลากหลายทางเพศ นอกจากนี้ ประเด็นที่มีการศึกษามากขึ้นในช่วง พ.ศ. 2550-2559 นี้ ได้แก่ เรื่องสิทธิของคนหลากหลายทางเพศ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง พื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศของ LGBTQ+ และการสนับสนุนทางสังคมด้านต่างๆ ในมิติของการใช้ภาษาก็พบว่าส่วนใหญ่ระบุถึงคนที่มีความหลากหลายทางเพศด้วยคำเรียกอัตลักษณ์ทางเพศ เช่น กะเทย สาวประเภทสอง เกย์ ชายรักชาย หญิงรักหญิง คนข้ามเพศ ฯลฯ หากพูดถึงในภาพรวมก็มักใช้คำว่าบุคคลรักเพศเดียวกัน หรือความหลากหลายทางเพศเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่คำว่ารักร่วมเพศหรือเบี่ยงเบนทางเพศนั้นไม่ค่อยมีการใช้เท่าใดนัก

(4) งานศึกษาด้านความหลากหลายทางเพศในช่วง พ.ศ. 2560-2567 มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 44 ประมาณหนึ่งในสี่ของงานในช่วงนี้เป็นเรื่องของสื่อและการนำเสนอเพศหลากหลายผ่านสื่อประเภทต่างๆ รองลงมาเป็นการศึกษาในประเด็นสิทธิด้านต่างๆ ของคนหลากหลายทางเพศ คิดเป็นร้อยละ 13 ซึ่งสอดคล้องร่วมไปกับประเด็นด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ก็มีการศึกษาในประเด็นว่าด้วยอคติทางสังคมและการเลือกปฏิบัติ รวมทั้งความรุนแรงต่อคนหลากหลายทางเพศด้วย

ตาราง 2.2 การกระจายร้อยละของการสร้างองค์ความรู้ด้านหลากหลายทางเพศ
จำแนกตามช่วงปีและประเด็นที่ศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา	ก่อน พ.ศ. 2540	พ.ศ. 2540 - 2549	พ.ศ. 2550 - 2559	พ.ศ. 2560 - 2567	รวม	เยาวชน
สื่อและการนำเสนอ	5.4	14.0	19.0	25.1	20.4	8.2
พฤติกรรม	42.8	18.0	17.1	7.4	14.1	27.4
ตัวตนและอัตลักษณ์	10.7	19.8	13.1	11.4	13.2	10.3
วิถีชีวิต, พื้นที่	0.0	18.6	13.9	9.0	11.8	6.2
ทัศนคติและการยอมรับ	10.7	13.4	11.1	10.8	11.3	24.7
สิทธิมนุษยชนและกฎหมาย	3.6	5.2	1.3	17.9	12.9	2.0
สุขภาพ (กายและจิต)	16.1	5.8	7.8	7.6	7.8	4.8
การสนับสนุน	1.8	1.2	3.3	5.0	3.7	6.8
อคติและความรุนแรง	0.0	2.3	1.8	4.3	2.9	4.1
ครอบครัว	8.9	1.7	1.6	1.5	1.9	5.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนรวม	56	172	451	537	1,216	146

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

การศึกษาความหลากหลายทางเพศในกลุ่มเยาวชนนั้นในภาพรวมแล้วพบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาพฤติกรรมด้านเพศของเยาวชนที่ร้อยละ 27.4 โดยมองว่าเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนทางเพศของวัยรุ่น ตัวอย่างเช่น การศึกษาปัญหาของนักศึกษาชายที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ (พรุ่ง วงศ์จรสกุล, 2533) พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของวัยรุ่น (ธมน อนุตรานุสรณ์, 2552) ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของนักศึกษาปริญญาตรี (นาตยา พลพาหะ, 2562) เป็นต้น รองลงมาประมาณหนึ่งในสี่เป็นการศึกษาประเด็นเรื่องทัศนคติและการยอมรับ ตัวอย่างเช่น พุทธธรรมกับพฤติกรรมรักร่วมเพศเดียวกัน: กรณีศึกษาทัศนคติของนักศึกษาชายมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร (กัณฑ์เทศ เทศแก้ว, 2543) การยอมรับของครอบครัวและสุขภาพจิตของบุตรชายวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมข้ามเพศ (จารภรณ์ คงฉันทมิตรกุล, 2554) เป็นต้น ขณะที่ประเด็นเรื่องตัวตนและอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศของเยาวชนมีสัดส่วนร้อยละ 10.3 ตัวอย่างเช่น การจัดการตัวตนของวัยรุ่นหญิงรักหญิงในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (สายทิพย์ เวียงมูล, 2549) วิถีชีวิตของวัยรุ่นชายรักชายที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา (ธีรกานท์ มูลรังษี, 2557) นักศึกษาเพศที่สามในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: การดำเนินชีวิตและสวัสดิการ (กฤษฏาชนม์ สุขยะฤกษ์, 2552) เป็นต้น

นอกจากนี้ ข้อมูลในตาราง 2.2 ยังแสดงให้เห็นว่าประเด็นที่เป็นที่สนใจศึกษาในกลุ่มเยาวชนที่มีสัดส่วนมากกว่าภาพรวมทั้งหมดก็คือประเด็นเรื่องการสนับสนุน ครอบครัว และเรื่องของอคติและความรุนแรงต่อเยาวชนหลากหลายทางเพศ ตัวอย่างเช่น ความกังวลใจของแม่ต่อการเลี้ยงดูบุตรชายวัยประถมเพื่อมิให้เสี่ยงต่อภาวะรักเพศเดียวกัน (ศศิธร บรรณเสถียรศรี, 2552) ความต้องการและการได้รับการตอบสนองความต้องการจากครอบครัวของกะเทยวัยรุ่น (ชรินทร์พร มะชะรา, 2552) รูปแบบการบริหารจัดการนิสิตนักศึกษาข้ามเพศในสถาบันอุดมศึกษาไทย (อาทิตย์ อินตะแก้ว, 2561) การตีตราทางเพศที่เกิดขึ้นกับนักเรียนข้ามเพศในแบบเรียนไทย (กิตติวินท์ เดชขวนากร, 2564) เป็นต้น

2. จากการทำความเข้าใจเพศวิถีนอกขนบสู่การยอมรับคนหลากหลายทางเพศ

การทำความเข้าใจวิถีชีวิต อัตลักษณ์ทางเพศ รสนิยมทางเพศของคนที่มีความหลากหลายทางเพศมิติต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมไทยที่ยอมรับในตัวตนและการมีอยู่ของคนหลากหลายทางเพศมากขึ้น ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากการใช้ภาษาเรียกคนกลุ่มนี้ว่า รักร่วมเพศ หรือเบี่ยงเบนทางเพศ ซึ่งมีสัดส่วนงานวิชาการที่ใช้คำเหล่านี้สูงถึงร้อยละ 43 ในช่วงก่อน พ.ศ. 2540 ค่อยๆ ลดลงในช่วงทศวรรษถัดมา จนเหลือร้อยละ 10 ในช่วงหลัง พ.ศ. 2560 ตรงข้ามกับการใช้คำเรียกคนกลุ่มนี้ว่าผู้มีความหลากหลายทางเพศหรือคนเพศหลากหลาย ซึ่งเป็นคำที่ไม่มีนัยเชิงอคติหรือเหมารวมเช่นคำว่ารักร่วมเพศที่เคยใช้ในอดีตซึ่งค่อยๆ มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจนคิดเป็นร้อยละ 39 ในช่วงหลัง พ.ศ. 2560 ดังรายละเอียดในตาราง 2.3

งานวิชาการจำนวนหนึ่งศึกษาคนหลากหลายทางเพศกลุ่มย่อยๆ โดยใช้ภาษาระบุถึงเพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศในการศึกษานั้นๆ ว่าชายรักชาย หญิงรักหญิง ทอม ดี เกย์ กะเทย สาวประเภทสอง คนข้ามเพศหรือทรานส์เจนเดอร์ ฯลฯ ซึ่งไม่เพียงสะท้อนถึงการมีอยู่ที่ชัดเจนของคนหลากหลายทางเพศกลุ่มย่อยๆ เหล่านี้ในสังคมไทย แต่อาจกล่าวได้ว่างานวิชาการสร้างความรู้ลักษณะนี้ส่งผลให้สังคมไทยมองเห็นและรับรู้ถึงอัตลักษณ์ต่างๆ ของคนหลากหลายทางเพศมากขึ้นเช่นเดียวกัน การทำความเข้าใจที่ละเอียดอ่อนกับอัตลักษณ์ทางเพศหรือตัวตนทางเพศหรือเพศสภาพที่แตกต่างเหล่านี้ในกลุ่มคนหลากหลายทางเพศได้ทำให้องค์ความรู้ด้านนี้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง คำอธิบายผ่านศาสตร์สาขาต่างๆ ส่งผลไม่มากนักต่อการมองเห็นและยอมรับคนกลุ่มนี้ของสังคมไทย ดังจะเห็นว่าสัดส่วนขององค์ความรู้ในเรื่องตัวตน/อัตลักษณ์ทางเพศ วิถีชีวิต พื้นที่และการแสดงออกของคนเพศหลากหลายนั้นรวมแล้วมีถึงหนึ่งในสี่ของงานทั้งหมด (ตาราง 2.2)

งานที่กล่าวถึงตัวตนทางเพศ/อัตลักษณ์ทางเพศ/เพศสภาพ วิถีชีวิต การแสดงออกในพื้นที่ทางสังคมของคนหลากหลายทางเพศนั้น นอกจากจะนำเสนอวิถีในแง่มุมต่างๆ ของคนกลุ่มนี้ในภาพรวมแล้ว ยังได้เสนอภาพในมิติย่อยๆ ของกระบวนการสร้างตัวตนและวิถีชีวิตของแต่ละเพศสภาพในรายละเอียดอีกด้วยว่าแต่ละคำเรียกเหล่านี้แสดงถึงความแตกต่างในเพศสภาพ ตัวตน

และเพศวิถี ภาพประสบการณ์การใช้ชีวิต ตัวตน/บทบาททางเพศ และพื้นที่ทางสังคมของคนเพศหลากหลายที่สังคมรับรู้และเข้าใจผ่านงานเหล่านี้ ได้แก่

(1) ชีวิต ตัวตน และพื้นที่ทางสังคมของเกย์/ชายรักชาย

สังคมไทยมีความเข้าใจความหลากหลายทางเพศในเพศกำเนิดชายผ่านคำเรียกเพศกำเนิดชายที่รักชอบผู้ชายด้วยกันว่า เกย์ หรือชายรักชาย ซึ่งแตกต่างจากกะเทย หรือสาวประเภทสอง งานหลายชิ้นเป็นการทำความเข้าใจกระบวนการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศหรือเพศสภาพของเกย์/ชายรักชาย ประสบการณ์ชีวิต การแสดงออก การเปิดเผยตัวตนทางเพศ ความสัมพันธ์ผ่านพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่สาธารณะ รวมทั้งวิถีทางเพศและความรู้สึกดึงดูดใจในคนเพศเดียวกันของคนกลุ่มนี้ และนำเสนอว่า การสร้างความรู้ที่เกี่ยวกับเกย์ หรือชายรักชายในสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลานั้นมีส่วนมากกว่ากลุ่มเพศหลากหลายอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด (ตาราง 2.3)

ตาราง 2.3 การกระจายร้อยละของงานศึกษาด้านความหลากหลายทางเพศ
จำแนกตามช่วงปีและเพศสภาพ

ประเด็นที่ศึกษา	ก่อน พ.ศ. 2540	พ.ศ. 2540 - 2549	พ.ศ. 2550 - 2559	พ.ศ. 2560 - 2567	รวม	เยาวชน
เกย์/ชายรักชาย	33.9	49.4	46.1	26.8	37.5	35.6
ควียร์/หลากหลายทางเพศ	0.0	4.0	12.5	39.1	22.5	14.4
กะเทย/สาวประเภทสอง/หญิงข้ามเพศ/ทรานส์เจนเดอร์	16.1	13.4	14.9	18.8	16.5	13.0
รักร่วมเพศ/รักเพศเดียวกัน/เพศที่สาม/เพศทางเลือก	42.8	19.2	16.4	10.1	15.2	30.8
หญิงรักหญิง/ทอม/ดี้	5.4	13.4	9.9	4.8	7.9	6.2
อื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต, ไปเช็คอิน/คนรักสองเพศ ฯลฯ	1.8	0.6	0.2	0.4	0.4	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนรวม	56	172	451	537	1,216	146

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

ประเด็นของการศึกษาเกย์หรือชายรักชายที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่มีทัศนคติเชิงลบว่าเป็นคนที่มีความผิดปกติ เป็นปัญหาสังคม พฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามแบบแผนของสังคมทำให้วัฒนธรรมศีลธรรมอันดีงามต้องต่างพร้อย และต้องป้องกันเยาวชนไม่ให้เลียนแบบ ต่อมาค่อยมีการศึกษาด้วยทัศนคติเชิงบวกมากขึ้นว่าการเป็นเกย์หรือชายรักชายไม่ใช่พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนหรือ

ความผิดปกติทางจิต เป็นความแตกต่างของการใช้ชีวิต มีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ การยอมรับ และเปิดเผยตัวตนทางเพศ การแสดงออกในพื้นที่ทางสังคมต่างๆ เช่น ในสื่อสังคม วัฒนธรรม ร่วมสมัย พื้นที่สาธารณะ ฯลฯ นอกจากนี้ยังสนใจประสบการณ์เชิงปัจเจกบุคคลที่สร้างนิยามให้กับ วิถีทางเพศและร่างกายของตัวเอง รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายทางสื่อสังคม พื้นที่ สาธารณะ และสถานบันเทิงต่างๆ อัตลักษณ์เกย์หรือชายรักชายมีความหลากหลายและเลื่อนไหล ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของความสัมพันธ์และบริบททางสังคมของชีวิต

การผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับชายรักชายหรือเกย์ในกลุ่มเยาวชนนั้นก็มีสัดส่วนสูงที่สุดเช่นเดียวกัน คือร้อยละ 35.6 โดยมีการศึกษาในประเด็นหลากหลาย ทั้งพฤติกรรม ทศนคติและการยอมรับ การพัฒนาตัวตน การใช้พื้นที่สาธารณะ ภาพแทนในสื่อ รวมทั้งสุขภาพ ตัวอย่างเช่น ภาพลักษณ์เกย์ ในสายตานักศึกษา (รวมพล สายอรุณ, 2541) นักศึกษาเกย์กับอาชีพพนักงานนวดในสปาเกย์ (ณัฐพล แก้วเกิด, 2556) การสร้างและปรับเปลี่ยนความเป็นเพศและจินตนาการทางเพศในกลุ่ม วัยรุ่นชาย (พิทักษ์ ศิริวงศ์, 2543) สอ์เน็ต: ประสบการณ์ทางเพศจากการนัดมีเพศสัมพันธ์ ผ่านแอปพลิเคชันของนักศึกษามหาวิทยาลัยเพศวิถีชายขอบชาย (ธนวุฒิ ศรีสวัสดิ์, 2562) เป็นต้น

(2) ประสบการณ์ชีวิต การสร้างตัวตน และพื้นที่ทางสังคมของกะเทย สาวประเภทสอง หญิงข้ามเพศ

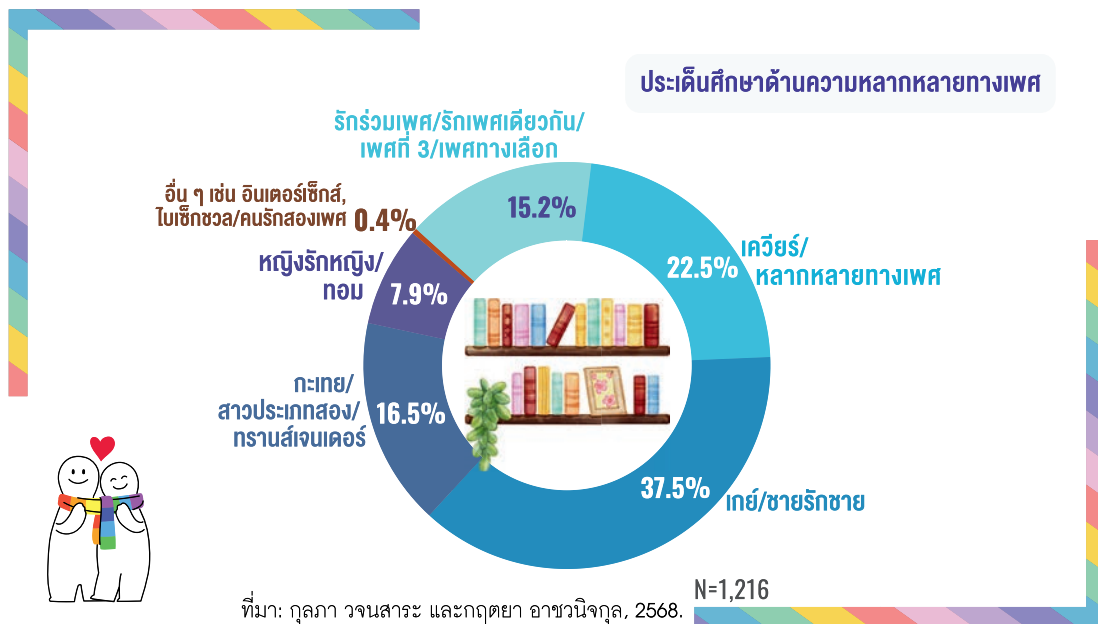
คนเพศหลากหลายกลุ่มนี้ได้รับความสนใจศึกษาค้นคว้ามากเป็นอันดับสอง ภาพรวมเฉลี่ยแล้ว คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 16.5 ขณะที่สัดส่วนของงานที่ศึกษาในกลุ่มเยาวชนอยู่ที่ร้อยละ 13 มีการศึกษา ในแง่มุมที่หลากหลายทั้งในแง่ของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ เพศสภาพ เพศวิถีและการแสดงออก การสร้างพื้นที่ทางสังคม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงร่างกายให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศ โดยกะเทย สาวประเภทสอง และหญิงข้ามเพศนั้นเป็นการจัดประเภทเพศสภาพตามลักษณะทางกายภาพและ สำนึกในความเป็นเพศของตัวเอง การพัฒนาตัวตนของคนกลุ่มนี้อาจเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลได้ขึ้นอยู่กับ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม สถานการณ์ความสัมพันธ์ และบริบททางสังคมของชีวิต ซึ่งมี ทั้งกะเทยที่อธิบายตัวเองว่าเกิดมาเป็นหญิงแต่อยู่ในร่างของผู้ชาย และต้องการเปลี่ยนแปลงร่างกาย ให้สอดคล้องกับสำนึกในเพศสภาพของตัวเอง เช่น การเสริมหน้าอก การใช้ฮอร์โมน และการผ่าตัด เปลี่ยนเพศ และมีกะเทยที่แม้จะมีสำนึกของความเป็นหญิง มีการแสดงออกอย่างเป็นหญิง แต่ยอมรับ ร่างกายที่เป็นชายนั้นได้ นอกจากนี้ก็ยังมีการศึกษาประสบการณ์ชีวิตและพื้นที่ทางสังคมของคนกลุ่ม นี้ในบริบทต่างๆ ทั้งภายใต้บริบทที่กะเทยต้องควบคุมพฤติกรรม ไม่สามารถแสดงตัวตนทางเพศได้ อย่างอิสระ เช่น กะเทยในค่ายทหาร กะเทยในคุก ครูกะเทย พระกะเทย เป็นต้น และในพื้นที่ ที่กะเทย/สาวประเภทสอง/หญิงข้ามเพศสามารถสถาปนาตัวตน ได้รับการยอมรับทางสังคม สามารถ แสดงออกอย่างเป็นตัวของตัวเองได้เต็มที่ ดังเช่น การประกวดนางงาม คาบาเร่ต์โชว์ เป็นต้น ตัวอย่าง งานที่ศึกษาประเด็นนี้ในกลุ่มเยาวชน ได้แก่ อำนาจกระทำ: ศึกษาการให้ความยินยอมกรณีการผ่าตัด

แปลงเพศในเด็ก (ไพโรภา อุ่มัน, 2559) การทารุณกรรมในวัยรุ่นกะเทย (พวงเพ็ญ นิกระโทก และ เกษราวัลณ์ นิลวรานุกร, 2556) เป็นต้น

(3) วิถีชีวิต การสร้างอัตลักษณ์ และพื้นที่ทางสังคมของหญิงรักหญิง ทอม ดี เลสเบี้ยน

สำหรับคนรักเพศเดียวกันที่มีเพศกำเนิดเป็นหญิงนั้น ในสังคมไทยมักใช้คำว่าหญิงรักหญิง ทอม และดี มากกว่าคำว่าเลสเบี้ยน รวมทั้งมักมองเห็นและรับรู้เพศสภาพหญิงรักหญิงที่เรียกว่าทอมมากกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากมีบุคลิกและการแสดงออกที่มีลักษณะของความเป็นชายค่อนข้างเห็นได้ชัดจากรูปร่างภายนอก เช่น ตัดผมสั้น แต่งตัวแบบผู้ชาย การพูดจา พฤติกรรมการแสดงออก เป็นต้น โดยคำที่ใช้เรียกคนกลุ่มนี้แต่ละคำนั้นอิงตามการนิยามตัวตน การแสดงออกทางเพศสภาพ และความรู้สึกดึงดูดใจทางเพศซึ่งแตกต่างกัน ตัวอย่างงานที่ศึกษาหญิงรักหญิงในกลุ่มเยาวชน ได้แก่ การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางเพศสภาพและพื้นที่ของหญิงรักหญิงในสื่อนวนิยาย (จุฑามาศ ไชยมงคล, 2555) การสร้างตัวตนทางสังคมของกลุ่มหญิงรักหญิงในระดับอุดมศึกษา กรณีศึกษานักศึกษาหญิงวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรกมล วรวงษ์, 2553) เป็นต้น

ภาพ 2.1 การกระจายร้อยละของงานศึกษาด้านความหลากหลายทางเพศ
จำแนกตามเพศสภาพ

3. “ชาย” ยังคงเป็นใหญ่แม้ในความหลากหลายทางเพศ

นอกจากการสร้างองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางเพศในมิติต่างๆ แล้ว ตาราง 2.3 และ ภาพ 2.1 ยังแสดงให้เห็นถึงการทำความเข้าใจและเสนอเรื่องราวของอัตลักษณ์ทางเพศต่างๆ ในกลุ่มเพศหลากหลายด้วย น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องของคนหลากหลายทางเพศที่มีเพศกำเนิดเป็นชาย ไม่ว่าจะเป็นเพศสภาพเป็นเกย์ ชายรักชาย กะเทย สาวประเภทสอง หญิงข้ามเพศหรือทรานส์เจนเดอร์ก็ตาม งานศึกษาในกลุ่มนี้โดยรวมแล้วคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 54 ของงานทั้งหมด ขณะที่เป็นเรื่องของคนเพศสภาพหญิงรักหญิง ทอม ดี เลสเบียนเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น และยังมีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเป็นเรื่องของเพศหลากหลายอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเตอร์เช็กส์ คนที่รักได้ทั้งสองเพศ หรือไบเซ็กชวลรวมกันแล้วมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.4 เท่านั้นเอง ขณะที่งานศึกษาในกลุ่มเยาวชนก็มีสัดส่วนของประเด็นศึกษาคนหลากหลายทางเพศที่มีเพศกำเนิดชายมากที่สุดเช่นเดียวกัน แต่มีสัดส่วนของการศึกษาในประเด็นรักร่วมเพศหรือรักเพศเดียวกันสูงกว่า ขณะที่ประเด็นศึกษาเพศสภาพหญิงรักหญิง ทอม ดี เลสเบียน มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน

4. การก่อร่างสร้างตัวตนของคนหลากหลายทางเพศสู่การยอมรับในระดับสถาบัน

อาจกล่าวได้ว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยมีทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปในทางยอมรับถึงการมีอยู่ของคนหลากหลายทางเพศกว้างขวางมากขึ้น และมีการศึกษาประเด็นท้าทายในเชิงสถาบันของสังคมอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะในทางกฎหมายที่มีการเสนอให้ปรับเปลี่ยนแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบชีวิตของพลเมืองผู้มีความหลากหลายทางเพศ ดังจะเห็นได้จากการเรียกร้องสิทธิด้านต่างๆ เช่น การจดทะเบียนสมรส การรับรองบุตร การคุ้มครองอัตลักษณ์ทางเพศ ยกเลิกการตีตราคนหลากหลายทางเพศว่าเป็นผู้มีความผิดปกติทางจิต ซึ่งส่งผลให้เกิดอคติและการเลือกปฏิบัติทางสังคมตามมา การพัฒนาระบบสนับสนุนและสวัสดิการทางสังคมไปจนถึงการศึกษากฎหมายที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับคนที่มีความหลากหลายทางเพศตามค่านิยมสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหมายถึงการยอมรับในระดับสถาบัน เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมให้กับคนทุกกลุ่มในสังคมนั่นเอง

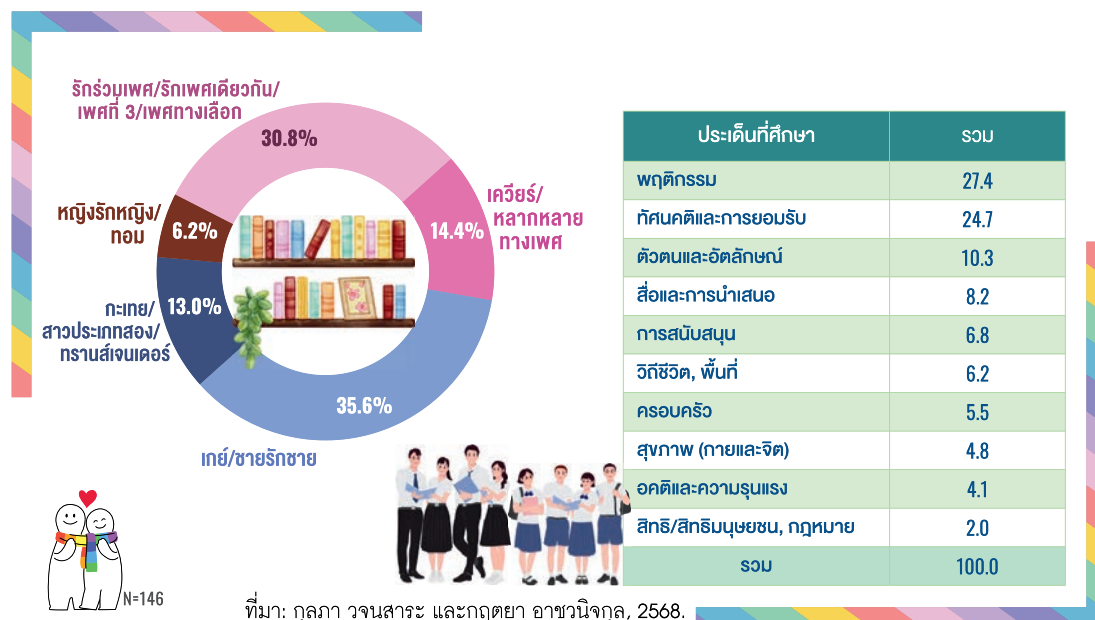
5. สำนววจองค์ความรู้หลากหลายทางเพศในกลุ่มเยาวชน

เยาวชนเป็นกลุ่มวัยที่ได้รับความสนใจศึกษาเป็นการเฉพาะในเรื่องความหลากหลายทางเพศ (ร้อยละ 12) โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเยาวชนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นเกย์หรือชายรักชายที่ร้อยละ 35.6 รองลงมาเป็นการศึกษาถึงการรักเพศเดียวกันในวัยรุ่นที่ร้อยละ 30.8 เป็นเรื่องความหลากหลายทางเพศร้อยละ 14.4 การศึกษาเยาวชนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นกะเทย/สาวประเภทสอง/ทรานส์เจนเดอร์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 13 และหญิงรักหญิงหรือทอมที่ร้อยละ 6.2 เท่านั้น (ภาพ 2.2) ทั้งนี้ ประเด็นศึกษาส่วนใหญ่เป็นเรื่องพฤติกรรมทางเพศของเยาวชน โดยมองว่าเป็น

พฤติกรรมเบี่ยงเบนและเป็นปัญหา ตัวอย่างงานศึกษาเหล่านี้ ได้แก่ การศึกษาปัญหาของนักศึกษาชายที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ (พรุ่ง วังศ์จุสกุล, 2533) โสภณีเด็กชาย: ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กชายเร่ร่อนขายบริการทางเพศ (กิตติคุณ อางคาลัย, 2540) พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของวัยรุ่น (ธมน อนุตรานุสรณ์, 2552) ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของนักศึกษาปริญญาตรี (นาดยา พลพาพะ, 2562) เป็นต้น

ประมาณหนึ่งในสี่เป็นประเด็นศึกษาเรื่องทัศนคติและการยอมรับเยาวชนที่มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งที่เป็นทัศนคติของเยาวชนเพศหลากหลายเองและทัศนคติที่คนอื่นมีต่อเยาวชนหลากหลายทางเพศ นอกจากนี้ก็มีการศึกษาในประเด็นการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของเยาวชน ทั้งชายรักชาย หญิงรักหญิง และกะเทย ทัศนคติและความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเยาวชนหลากหลายทางเพศ ตัวอย่างงานศึกษาในกลุ่มเยาวชนในประเด็นเหล่านี้ ได้แก่ การพัฒนาเอกลักษณ์รักร่วมเพศในหมู่วัยรุ่น (ประภาพรพรณ วงศาโรจน์, 2532) ภาพลักษณ์เกย์ในสายตานักศึกษา (รวมพล สายอรุณ, 2541) การรับรู้อัตลักษณ์ทางเพศจากการบริโภคสื่อมวลชนของกลุ่มแกนนำเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ (กั้ววาฬ ฟองแก้ว, 2550) นักศึกษาเพศที่สามในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: การดำเนินชีวิตและสวัสดิการ (กฤษฎาชนม์ สุขยะฤกษ์, 2552) การทำธุรกรรมในวัยรุ่นกะเทย (พวงเพ็ญ นิกระโทก และเกษราวัลณ์ นิลวรานุกร, 2556) การตีตราทางเพศที่เกิดขึ้นกับนักเรียนข้ามเพศในแบบเรียนไทย (กิตติวินท์ เดชขวนการ, 2564) เป็นต้น

ภาพ 2.2 การกระจายร้อยละของงานศึกษาด้านความหลากหลายทางเพศในเยาวชน
จำแนกตามประเด็น

อัตลักษณ์เกย์รสบากในบริบทไทย

ความหลากหลายทางเพศเป็นประเด็นที่มีการศึกษาในศาสตร์หลากหลายสาขา ทั้งในทาง พฤติกรรมศาสตร์ จิตเวชศาสตร์ เพศศาสตร์ วิทยาศาสตร์การแพทย์ และสังคมศาสตร์ คำอธิบาย ในศาสตร์ต่างๆ เหล่านี้ค่อยๆ เปลี่ยนกระบวนทัศน์ของสังคม จากที่เคยมองความแตกต่างว่าผิดปกติ เป็นพฤติกรรมไม่ถูกต้องเหมาะสมหรืออาการป่วยทางจิต ไปสู่สายตาที่มองเห็นเป็นความหลากหลาย เป็นความปกติตามธรรมชาติที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั่วไป หลายวัฒนธรรมรับรู้เพศที่หลากหลายด้วยภาษา ที่ใช้เรียกคนที่มีตัวตนหรือการแสดงออกทางเพศที่แตกต่างเหล่านี้ในแต่ละยุคสมัย เช่นในสังคมไทย มีคำว่ากะเทย สาวประเภทสอง ทอม ดี เกย์คิง เกย์ควีน เพศที่สาม หญิงข้ามเพศ ชายข้ามเพศ ทรานส์ เลือบ ฯลฯ เพศสภาพเหล่านี้แม้จะถูกมองว่าเป็นกระแสนิยมเอาอย่างจากตะวันตก แต่แท้จริง แล้วสะท้อนว่าในแต่ละวัฒนธรรมต่างมีการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลายของตัวเอง

อัลท์แมน (Altman, 1996) กล่าวถึงการกระจายของอัตลักษณ์เกย์ในสังคมตะวันตกไปยัง สังคมอื่นๆ ทั่วโลกผ่านกระบวนการโลกาภิวัตน์ ทั้งที่เป็นผลจากเทคโนโลยีและการสื่อสาร รวมทั้ง ระบบเศรษฐกิจโลก และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิทธิมนุษยชนที่ทำให้อัตลักษณ์เกย์ หรือความหลากหลายทางเพศแพร่หลายไปทั่วโลก การรับอัตลักษณ์เกย์จากตะวันตกนี้อาจขัดแย้ง กับวัฒนธรรมท้องถิ่นในบางครั้ง หรืออาจต่อรองหรือผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมก็ได้ สำหรับ สังคมไทยนั้น แจ็คสัน (Jackson, 2000; Jackson, 2009) มองว่าการแพร่หลายของอัตลักษณ์ เกย์รสบากในโลกไม่ได้เกิดจากการทำให้เป็นแบบตะวันตก (Westernization) เพียงอย่างเดียว แต่เป็น ผลจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจภายในแต่ละสังคมที่มีลักษณะเฉพาะตัวด้วย สำหรับประเทศไทย กล่าวได้ว่ามีระบบเพศที่ซับซ้อนและแตกต่างจากตะวันตก คำว่า “เพศ” ใน ภาษาไทยนั้นครอบคลุมทั้งเพศภาวะ (gender) และเพศวิถี (sexuality) ไม่ได้แยกขาดจากกัน แบบตะวันตก ดังนั้น แม้ไทยจะรับอัตลักษณ์เกย์สากลแต่ก็ได้ปรับและขยายเพศสภาพให้สอดคล้อง กับระบบเพศที่เน้นบทบาทชาย-หญิง เช่น เกย์คิง-เกย์ควีน ทอม-ดี ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ที่อิง กับบทบาททางเพศหรือความเป็นชาย-ความเป็นหญิงมากกว่าอัตลักษณ์หรือตัวตนทางเพศ

แม้ว่าหลายทศวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยจะพยายามทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ ความหลากหลายทางเพศในแง่มุมต่างๆ ผ่านการศึกษาค้นคว้าดังที่ได้นำเสนอข้างต้น แต่การสำรวจ ประชากรกลุ่มนี้เพื่อให้เห็นถึงองค์รวมในแง่มุมต่างๆ ของตัวตนคนเพศหลากหลาย ทั้งในมิติของ เพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศ รสนิยมหรือความดึงดูดใจทางเพศ การนิยามตัวเองว่าเป็นประชากร หลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) รวมทั้งสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของคนกลุ่มนี้ในภาพรวมระดับ จังหวัดยังเป็นมิติที่ขาดหายไปของการศึกษา โครงการคาดประมาณประชากรหลากหลายทางเพศ

และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+ จึงได้ทำการวิจัยสำรวจในประเด็นที่เป็นช่องว่างในการศึกษาดังกล่าว โดยใช้แนวคิดข้างต้นที่มองว่าแต่ละสังคมวัฒนธรรมมีการสร้างขอบเขต และอัตลักษณ์ทางเพศเฉพาะตัวของตัวเอง

นอกจากนี้ ยังมองความหลากหลายทางเพศผ่านแนวคิดเคียวรีที่ไม่ได้แบ่งแยกเพศแบบคู่ตรงข้ามอย่างตายตัว เช่น ชาย-หญิง รักต่างเพศ-รักเพศเดียวกัน แต่พยายามจะมองว่า**อัตลักษณ์ทางเพศหรือเพศสภาพ และรสนิยมหรือความดึงดูดใจทางเพศนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน และเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านการแสดงออกทางสังคมที่กระทำซ้ำๆ ในชีวิตประจำวัน** หากมองในแง่นี้ ความเป็นชาย/ความเป็นหญิงต่างคือการแสดง (performance) ที่กระทำซ้ำๆ จนสังคมยอมรับการเป็นเกย์หรือการเป็นเลสเบี้ยนไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของอัตลักษณ์หรือรสนิยมทางเพศเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการแสดงออกทางเพศสภาพด้วย เพศวิถีและเพศสภาพจึงไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ เนื่องจากการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศนั้นถูกตีความผ่านกรอบคิดรสนิยมความดึงดูดใจทางเพศ เช่น ผู้ชายที่ชอบผู้ชายอาจถูกเรียกว่าเกย์ แต่ถ้าผู้ชายมีลักษณะคล้ายหญิงอาจถูกมองว่าเป็นกะเทย ทั้งที่อาจมีความชอบความสนใจทางเพศหลากหลาย เป็นต้น (Butler, 1990) ดังนั้น คำถามเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศและรสนิยมความดึงดูดใจทางเพศในการสำรวจนี้จึงได้กำหนดให้มีตัวเลือกคำตอบเดียวกัน เพื่อสะท้อนถึงความหลากหลายทางเพศในบริบทไทยที่ไม่แยกเพศวิถีและเพศสภาพออกจากกันนั่นเอง

3

เมื่อเยาวชนข้ามพ้นกรอบเพศ

การสำรวจและทำความเข้าใจพลวัตของความหลากหลายทางเพศวิถี (sexual diversity dynamics) และชีวิตด้านเพศของผู้คนในสังคมนั้น เป็นความท้าทายเชิงวิชาการที่สำคัญในแวดวงวิชาการด้านเพศภาวะศึกษา (gender studies) และเพศวิถีศึกษา (sexuality studies) มาอย่างต่อเนื่อง การสำรวจครั้งนี้เป็นอีกหนึ่งความพยายามที่จะแสดงให้เห็นเรื่องเพศวิถีมิติต่างๆ ในชีวิตผู้คนด้วยการใช้ลักษณะหรือองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับวิถีและชีวิตทางเพศหลายประการด้วยกัน ได้แก่ เพศกำเนิดหรือเพศที่ระบุในใบเกิด เพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) ความชอบหรือความรู้สึกดึงดูดใจในทางเพศ (sexual orientation) ที่สำคัญคือการสำรวจความเป็นไปของชีวิตด้านเพศที่สัมพันธ์กับอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศ ได้แก่ การแสดงออกถึงเพศสภาพและความชอบความสนใจ (gender expression) ชีวิตและประสบการณ์กับคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในแง่ของความรุนแรงและความพึงพอใจทางเพศ (sexual pleasure) องค์ประกอบของวิถีและชีวิตด้านเพศเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางเพศวิถีของผู้คน โดยการสำรวจในงานชิ้นนี้จะใช้ตัวแปรสำคัญ 3 ประการในการวิเคราะห์ประเด็นเรื่องเพศวิถีและชีวิตด้านเพศ ดังนี้

(1) เพศกำเนิด หรือเพศสรีระ หรือเพศที่ระบุในใบเกิด (sex assigned at birth) ประกอบด้วย เพศชาย เพศหญิง และอินเตอร์เซ็กส์ หรือคนที่มีลักษณะทางชีวภาพที่ไม่สามารถแยกเพศได้อย่างชัดเจน

(2) **ชนบทเพศวิถี** หมายถึง แบบแผนทางสังคมที่กำกับชีวิตด้านเพศของพลเมืองให้เป็นไปตามครรลองที่ถูกต้องเหมาะสม ในการสำรวจนี้เรียกการมีวิถีทางเพศหรือใช้ชีวิตทางเพศตามแบบแผนของสังคมว่า “ตามชนบทเพศหรือในชนบทเพศวิถี” (cisgender heterosexual) เพื่ออ้างถึงคนที่มีอัตลักษณ์และบทบาททางเพศสอดคล้องหรือตรงตามเพศกำเนิด และมีความชอบหรือสนใจในเพศตรงข้ามเป็นคนที่รักต่างเพศตามที่สังคมกำหนดแบบแผนหรือชนบททางเพศไว้ให้ ขณะที่ “ไม่ตามชนบทเพศหรือนอกชนบทเพศวิถี” (non-cisgender heterosexual) นั้น หมายถึงคนที่ไม่มียอดประกอบของเพศวิถีสอดคล้องกับแบบแผนทางเพศที่สังคมจัดระเบียบไว้ หรือคนที่มีเพศวิถีไม่เป็นไปตามชนบทเพศของสังคม ในการสำรวจนี้จำแนกกลุ่มคนตามชนบทเพศวิถีออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ ผู้ชายที่มีเพศวิถีในชนบท (cis-hetero male หรือ cishet male) ผู้หญิงที่มีเพศวิถีในชนบท (cis-hetero female หรือ cishet female) และคนที่มีเพศวิถีไม่เป็นไปตามชนบทหรืออยู่นอกชนบทเพศวิถี (non-cis-hetero หรือ non-cishet individuals)

(3) **การนิยามตัวเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)** เป็นคำถามข้อหนึ่งในการสำรวจที่ให้ผู้ตอบระบุตัวเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ หรือ LGBTQ+ หรือไม่ โดยมีตัวเลือกคำตอบ 4 ข้อ ได้แก่ ใช่ ไม่ใช่ ยังไม่แน่ใจ และไม่ตอบ เป็นแนวทางที่ช่วยให้เข้าใจถึงการรับรู้และการกำหนดตัวตนทางเพศของผู้ตอบ

ความหลากหลายในวิถีทางเพศและประสบการณ์ชีวิตด้านเพศของเยาวชนที่สะท้อนผ่านองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เพศกำเนิดหรือเพศที่ระบุในใบเกิด

คำถามเรื่องเพศสรีระหรือเพศที่ระบุในใบเกิดนั้น ในการสำรวจครั้งนี้มีตัวเลือกคำตอบ 3 ข้อ ได้แก่ ชาย หญิง และอินเตอร์เซ็กซ์หรือเพศกำกวม (intersex) ซึ่งในจำนวนเยาวชนตัวอย่างที่สำรวจรวม 1,106 คนนั้น มีผู้ตอบว่าเป็นอินเตอร์เซ็กซ์เพียงคนเดียวและรับรู้ว่าเป็นเพศกำเนิดของตัวเองเรียกว่าเพศกำกวมหรือมีสองเพศโดยพ่อแม่เป็นคนบอก คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.1 ของเยาวชนตัวอย่างทั้งหมด เพศกำเนิดของเยาวชนตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย (ร้อยละ 53.5 เทียบกับร้อยละ 46.4 ตามลำดับ) โดยเมื่อจำแนกเยาวชนตัวอย่างทั้ง 3 เพศสรีระออกตามชนบทเพศวิถีแล้วพบว่า คนที่อยู่ในกลุ่มนอกชนบทเพศวิธินั้นมีเพศกำเนิดเป็นชายร้อยละ 34.1 เป็นหญิงร้อยละ 65.7 และอินเตอร์เซ็กซ์คิดเป็นร้อยละ 0.2 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (ตาราง 3.1)

ตาราง 3.1 การกระจายร้อยละของเพศกำเนิดของเยาวชนตัวอย่าง
จำแนกตามชนบทเพศวิถี

เพศกำเนิด	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีนอกชนบท	รวม
	ชาย	หญิง		
ชาย	100.0	-	34.1	46.4
หญิง	-	100.0	65.7	53.5
อินเตอร์เซ็กส์ (intersex)	-	-	0.2	0.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	351	280	475	1,106

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

การกระจายของเพศกำเนิดทั้งชายและหญิงของเยาวชนตัวอย่างในแต่ละระดับชั้นที่ศึกษาอยู่นั้น พบว่ามีลักษณะการกระจายใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะจำแนกด้วยเพศกำเนิดหรือชนบทเพศวิถี กล่าวคือ เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 47.7) เป็นเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย รองลงมาในสัดส่วน ร้อยละ 36.6 เป็นเยาวชนที่กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และที่เหลืออีกร้อยละ 15.7 นั้นกำลังเรียนในระดับอาชีวศึกษา เยาวชนที่ระบุว่ามีเพศกำเนิดอินเตอร์เซ็กส์หนึ่งคนนั้นกำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา (ตาราง 3.2)

ตาราง 3.2 การกระจายร้อยละของเพศกำเนิดและชนบทเพศวิถีของเยาวชนตัวอย่าง
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ระดับชั้นที่ศึกษา	เพศกำเนิด		เพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบท	นอกชนบท	
มัธยมศึกษาตอนปลาย	39.2	34.4	35.7	37.9	36.6
อาชีวศึกษา	14.0	17.1	13.3	18.7	15.7
มหาวิทยาลัย	46.8	48.5	51.0	43.4	47.7
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
จำนวน	513	592	631	475	1,106*

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *รวมเพศกำเนิดอินเตอร์เซ็กส์ 1 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย

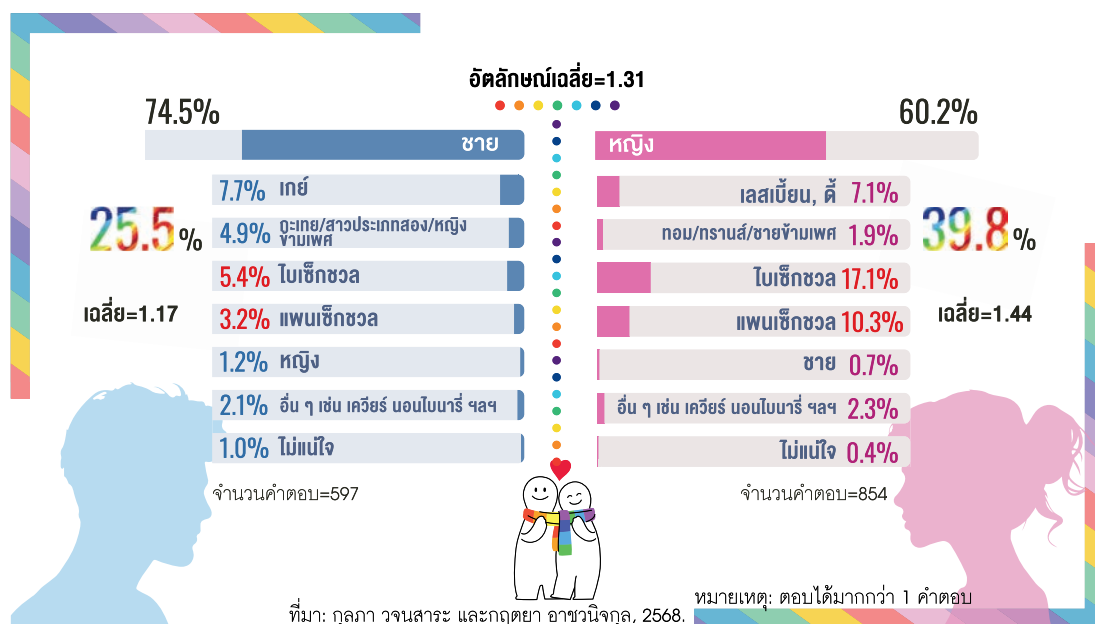
เพียงเรื่องเพศกำเนิดหรือเพศที่ถูกระบุในใบเกิดก็สะท้อนให้เห็นความหลากหลายภาพหนึ่งแล้วว่า มนุษย์ไม่ได้มีเพียงสองเพศ ที่ว่าหากไม่ชายก็ต้องเป็นหญิงเท่านั้น หากแต่ยังมีอินเตอร์เซ็กส์เป็นอีกหนึ่งเพศกำเนิดร่วมกับชายและหญิงด้วย ดังที่มีผู้ระบุว่าเป็นอินเตอร์เซ็กส์ทั้งในการสำรวจประชาชนทั่วไปและเยาวชน (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568)

อัตลักษณ์ทางเพศ

การรับรู้เพศสภาพอัตลักษณ์ทางเพศครั้งแรกของบุคคลมักเทียบเคียงกับเพศกำเนิดว่าความรู้สึกภายในของตัวนั้นสอดคล้องหรือต่างจากเพศที่กำหนดให้เมื่อเกิด สอดคล้องหรือต่างจากบทบาททางเพศตามแบบแผนของสังคม และค่อยๆ ชัดเจนขึ้นเมื่อได้สำรวจหรือมีภาษาอธิบายความรู้สึกรับรู้ตัวตนทางเพศของตัวเอง สำหรับคำถามเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) นั้น การสำรวจครั้งนี้ถามอัตลักษณ์ทางเพศในปัจจุบันโดยมีตัวเลือกคำตอบ 15 รายการด้วยกัน ซึ่งเป็นตัวเลือกที่รวมเอาทั้งเพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศ และลักษณะความชอบหรือรสนิยมทางเพศ (sexual orientation) เป็นตัวเลือกคำตอบด้วย เนื่องจากในบริบทสังคมไทยมีลักษณะใช้ภาษาร่วมกันระหว่างเพศสภาพและความสนใจทางเพศ เช่น ไบเซ็กชวลหรือคนรักสองเพศ (bisexual) แพนเซ็กชวลคือคนที่สามารถสนใจและรักได้ทุกเพศ (pansexual) เป็นต้น ตัวเลือกคำตอบของคำถามอัตลักษณ์ทางเพศในการสำรวจนี้ ได้แก่ ชาย หญิง เกย์ เลสเบี้ยน ดี ทอม/ทรานส์ ชายข้ามเพศ หญิงข้ามเพศ/กะเทย/สาวประเภทสอง ควีร์ (queer) นอนไบนารี (non-binary) รักได้สองเพศ (bisexual) สนใจทุกเพศ เพศไหนก็ได้ (pansexual) เพศกำกวม (intersex) ไม่แน่ใจ และอื่นๆ ระบุ โดยสามารถเลือกคำตอบอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองได้มากกว่า 1 คำตอบ

ผลการสำรวจพบว่า ในภาพรวมแล้วมีเยาวชนผู้ระบุอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองระหว่าง 1-11 อัตลักษณ์ด้วยกัน โดยอัตลักษณ์เฉลี่ยของเยาวชนที่สำรวจ คือ 1.31 อัตลักษณ์ ส่วนใหญ่แล้วเยาวชนตัวอย่างร้อยละ 80.3 ระบุอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองเพียงข้อเดียว ผู้ที่ระบุว่ามีอัตลักษณ์ทางเพศ 2 อัตลักษณ์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 12.6 และผู้ที่ระบุว่ามี 3 อัตลักษณ์ทางเพศหรือเพศสภาพนั้น มีสัดส่วนร้อยละ 4.9 สำหรับเยาวชนที่มีเพศวิถีอยู่ในขณะนั้นไม่มีความหลากหลายของอัตลักษณ์ทางเพศ เนื่องจากระบุอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองเพียง 1 เพศสภาพเท่านั้น ขณะที่เยาวชนในกลุ่มเพศวิถีนอกขนบมีการระบุอัตลักษณ์โดยเฉลี่ยที่ 1.74 อัตลักษณ์ โดยเยาวชนในกลุ่มนอกขนบเพศที่ตอบว่ามีอัตลักษณ์เดียวมีเพียงร้อยละ 53.7 รองลงมาคือมี 2 เพศสภาพที่ร้อยละ 29.6 ที่เหลืออีกร้อยละ 16.7 ตอบว่ามี 3 อัตลักษณ์ขึ้นไป

ภาพ 3.1 การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศของเยาวชนตัวอย่าง
จำแนกตามเพศกำเนิด

เมื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องหรือความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางเพศกับเพศกำเนิด (cisgender) โดยเปรียบเทียบระหว่างเพศกำเนิดชายและหญิงก็เห็นว่าในภาพรวมเยาวชนตัวอย่างที่สำรวจนั้น ผู้หญิงระบุเพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองแตกต่างจากเพศกำเนิดในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย ผู้หญิงมีอัตลักษณ์ทางเพศเฉลี่ยที่ 1.44 อัตลักษณ์ ขณะที่ผู้ชายมีอัตลักษณ์เฉลี่ยที่ 1.17 อัตลักษณ์ เยาวชนตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงนั้นระบุอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองสอดคล้องหรือตรงกับเพศกำเนิดที่เป็นหญิง (cisgender female) ที่ร้อยละ 60.2 ที่เหลืออีกเกือบร้อยละ 40 แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ย่อยๆ ภายในความหลากหลายของเพศสภาพนอกขนบ ได้แก่ เลสเบี้ยน/ดี ที่ร้อยละ 7.1 ทอม/ทรานส์หรือชายข้ามเพศ ที่ร้อยละ 1.9 เพศสภาพอื่นๆ เช่น เควียร์ นอนไบนารี ฯลฯ อีกร้อยละ 2.3

ขณะที่เยาวชนผู้ชายที่ระบุอัตลักษณ์ทางเพศว่าชายตรงกับเพศกำเนิด (cisgender male) นั้น มีสัดส่วนร้อยละ 74.5 อีกประมาณหนึ่งในสี่คือเยาวชนชายที่ระบุอัตลักษณ์ทางเพศหลากหลาย นอกเหนือจากเพศกำเนิดชาย ได้แก่ อัตลักษณ์เกย์ ร้อยละ 7.7 กะเทย สาวประเภทสอง หรือหญิงข้ามเพศ ร้อยละ 4.9 ที่เหลือระบุอัตลักษณ์ทางเพศอื่นๆ เช่น อัตลักษณ์เควียร์ นอนไบนารี รวมทั้ง เลสเบี้ยน ทอม ดี เป็นต้น (ดูภาพ 3.1) และผู้ที่ตอบว่ามีเพศกำเนิดเป็นอินเตอร์เซ็กส์ซึ่งมีเพียงคนเดียวนั้นระบุอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองว่าเป็นหญิงเพียงอย่างเดียว

ที่น่าสนใจก็คือการระบุอัตลักษณ์ทางเพศของเยาวชนตัวอย่างที่สำรวจว่าเป็นไบเซ็กชวลและแพนเซ็กชวล กล่าวคือ เยาวชนเพศกำเนิดหญิงระบุอัตลักษณ์ไบเซ็กชวลและอัตลักษณ์แพนเซ็กชวลในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนเพศกำเนิดชายกว่าสามเท่า ผู้หญิงระบุว่าเป็นไบเซ็กชวลที่ร้อยละ 17.1 ขณะที่ผู้ชายระบุว่ามีอัตลักษณ์ไบเซ็กชวลที่ร้อยละ 5.4 และผู้หญิงระบุว่าเป็นแพนเซ็กชวลที่ร้อยละ 10.3 ขณะที่ผู้ชายระบุว่ามีอัตลักษณ์แพนเซ็กชวลที่ร้อยละ 3.2 (ภาพ 3.1) ข้อค้นพบบ่งชี้ว่าเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าการสำรวจในประชาชนตัวอย่างมากทีเดียว โดยการสำรวจในกลุ่มประชาชนตัวอย่างพบว่าผู้หญิงระบุอัตลักษณ์ทางเพศเป็นไบเซ็กชวลที่ร้อยละ 2 และผู้ชายระบุว่าเป็นไบเซ็กชวลที่ร้อยละ 0.3 เท่านั้น (กุลภา วณสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) ขณะที่เมื่อเปรียบเทียบผลการสำรวจกับรุ่นประชากรเดียวกัน คือ Gen Z ในกลุ่มประชาชนตัวอย่างกับกลุ่มเยาวชนที่สำรวจก็พบว่า ผู้หญิง Gen Z ระบุอัตลักษณ์ทางเพศเป็นไบเซ็กชวลที่ร้อยละ 9.3 และผู้ชาย Gen Z ระบุว่าเป็นไบเซ็กชวลที่ร้อยละ 0.9 ดังรายละเอียดในตาราง 3.3

ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าเยาวชนคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะระบุอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่จำกัดอยู่ในกรอบเพศแบบคู่ตรงข้าม (ชาย-หญิง) หรือข้ามพ้นขอบเขตที่สังคมกำกับมากขึ้น มีทัศนคติที่เปิดกว้างและมีโอกาสสำรวจอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองมากกว่าคนรุ่นก่อน โดยเฉพาะเพศกำเนิดหญิงที่มีสัดส่วนของผู้ที่ระบุว่าเป็นไบเซ็กชวลและแพนเซ็กชวลสูงกว่ากลุ่มเพศกำเนิดชายอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนว่าผู้หญิงอาจมีพื้นที่ในการสำรวจและแสดงออกทางเพศมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากผู้ชายอาจเผชิญแรงกดดันทางสังคมให้รักษาทบภาพความเป็นชาย (hegemonic masculinity) มากกว่า ทำให้ไม่อาจเปิดเผยหรือสำรวจอัตลักษณ์ทางเพศนอกขอบได้

ตาราง 3.3 การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศ เปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม Gen Z ในการสำรวจประชาชนทั่วไปและกลุ่มเยาวชน จำแนกตามเพศกำเนิด

อัตลักษณ์ทางเพศ ของผู้ชาย	Gen Z ในการสำรวจ ประชาชน	เยาวชน	อัตลักษณ์ทางเพศ ของผู้หญิง	Gen Z ในการสำรวจ ประชาชน	เยาวชน
ชาย	90.1	74.5	หญิง	76.9	60.2
หญิง	0.4	1.2	ชาย	0.3	0.7
เกย์	3.0	7.7	เลสเบี้ยน/ดี้	4.8	7.1
กะเทย/สาวประเภทสอง/ หญิงข้ามเพศ	3.4	4.9	ทอม/ชายข้ามเพศ	3.2	1.9
ไบเซ็กชวล (bisexual)	0.9	5.4	ไบเซ็กชวล (bisexual)	9.3	17.1
แพนเซ็กชวล (pansexual)	0.9	3.2	แพนเซ็กชวล (pansexual)	4.5	10.3

อัตลักษณ์ทางเพศ ของผู้ชาย	Gen Z ในการสำรวจ ประชากร	เยาวชน	อัตลักษณ์ทางเพศ ของผู้หญิง	Gen Z ในการสำรวจ ประชากร	เยาวชน
อื่นๆ เช่น เคเวียร์ นอน ไบนารี อินเตอร์เซ็กส์ ฯลฯ	0.4	2.1	อื่นๆ เช่น เคเวียร์ นอนไบนารี อินเตอร์เซ็กส์ ไม่สนใจทางเพศ (asexual) ฯลฯ	0.3	2.3
ไม่แน่ใจ	0.9	1.0	ไม่แน่ใจ	0.7	0.4
รวม ร้อยละ	100.0	100.0	รวม ร้อยละ	100.0	100.0
จำนวนคำตอบ	234	597	จำนวนคำตอบ	289	854
จำนวนอัตลักษณ์เฉลี่ย	1.02	1.17	จำนวนอัตลักษณ์เฉลี่ย	1.15	1.44

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการระบุอัตลักษณ์ที่ตรงข้ามกับเพศกำเนิด นั่นคือ เยาวชนเพศกำเนิดชายร้อยละ 1.2 ที่ระบุว่ามีเพศสภาพหญิง และมีเยาวชนเพศกำเนิดหญิงร้อยละ 0.7 ที่ระบุว่ามีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นชาย ตัวเลขนี้แสดงถึงอัตลักษณ์ข้ามเพศของเยาวชนที่สำรวจ สะท้อนให้เห็นการปฏิเสธกรอบเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศที่ตายตัว และแสดงถึงความยืดหยุ่นของการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศในมุมมองของเยาวชนที่ไม่ได้ถูกกำหนดโดยเพศกำเนิดเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป

การรับรู้อัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างจากชายหญิงของคนหลากหลายทางเพศส่วนหนึ่งมักเกิดขึ้นในช่วงวัยเด็ก ก่อนจะค่อยๆ ชัดเจนในวัยรุ่น และพยายามแสดงออกตามเพศสภาพ ดังกรณีของ “เม่น” อัตลักษณ์ไบเซ็กชวล “เมอ” ผู้หญิงที่ชอบผู้หญิง และ “เตอร์” อัตลักษณ์เกย์

“เม่น” อายุ 16 ปี เป็นนักเรียนชั้นมัธยม 5 ในโรงเรียนประจำอำเภอแห่งหนึ่ง เป็นคนตัวเล็ก และผอมบาง ตัดผมสั้นดูทะมัดทะแมงคล่องแคล่ว เม่นเป็นคนที่ชัดเจนในเพศสภาพของตัวเองว่าสามารถชอบได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง เมื่อถามถึงความชอบหรือความรู้สึกสนใจในทางเพศ เม่นตอบอย่างมั่นใจว่าเป็นไบเซ็กชวลที่ชอบได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง

“หนูว่าทั้งสองนะคะ หนูออกแนวห้าวๆ บางทีก็ออกแนวหวานๆ เป็นเหมือนผู้ชายก็ได้ ผู้หญิงก็ได้ หนูว่าหนูเป็นไบ (ไบเซ็กชวล) ค่ะ ตั้งแต่ช่วงประมาณ ม.3 แล้ว เคยคบผู้ชาย ช่วงแรกๆ ก็ดี ดีมาก แต่สักพักหนึ่งเขาเหมือนเฉยๆ หนูก็เลิกคบแล้ว หนูก็เลยไปคบกับผู้หญิงไปทั่ว ก็เลยบอกเลิก เหมือนแบบเจ็บกับผู้ชายมากก็เลยอยากลองกับผู้หญิงดู ตอนแรกก็ไม่ได้คิดว่าจะชอบผู้หญิง แต่หนูรู้สึกว่าคุณผู้หญิงน่ารัก แล้วที่เคยคบผู้หญิงมามันก็โอเค คบกันได้ดีกว่าแล้วน้องเขาก็บอกเลิก เขาว่าเขาเบื่อที่จะคบผู้หญิง

แล้ว เขายากคบผู้ชายค่ะ ตอนนี้หนูก็มีคุยๆ อยู่กับทั้งผู้ชายผู้หญิง จริงๆ ตอนไฉ่
ผมยาวหนูก็หัวเราะ แต่ที่ตัดผมสั้นเพราะแค่อยากลองอะไรใหม่ๆ หนูว่าผมสั้นมันเทดี
ผู้ชายเขาบอกว่าหนูหน้าหวาน แต่ผู้หญิงที่มาจีบคิดว่าหนูเป็นทอม หนูก็บอกว่าไม่ใช่
ทอมนะ หนูว่าหนูคบได้แค่ชายกับหญิง หนูกลัวทอม แล้วก็เกย์กับกะเทยคงไม่เวิร์ค
สำหรับหนูนะ แม่ก็รู้ว่าหนูได้ทั้งสอง แม่บอกว่าเอาให้ชัดเจนจะชายก็ชาย จะหญิง
ก็หญิง”

(เม่น อัครลักษณ์ไบแซกซอล, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2567)

“เมอ” อายุ 17 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่ง นิยามตัวเองว่าเป็นผู้หญิงที่ชอบ
ผู้หญิง และอยากให้เรียกว่าแซฟฟีก (sapphic) มากกว่าเลสเบี้ยน เมอรับรู้เพศสภาพและความชอบ
ของตัวเองตั้งแต่ชั้นมัธยมต้น ปัจจุบันแม้จะมีบุคลิกที่มัดทะแมง ตัดผมสั้น แต่เมอก็มั่นใจในตัวเอง
ว่าไม่ใช่ทอม แต่เป็นแซฟฟีก

“เจอรุ่นพี่ตอน ม.2 ค่ะ รู้สึกชอบเขา ก็รู้สึกตั้งแต่ตอนนั้นเลยที่ชอบผู้หญิง หนูบอก
พ่อแม่ด้วยนะว่าหนูก็ชอบเพศเดียวกันด้วยนะ เขาก็ตกใจค่ะ แต่เข้าใจหนู เขาไม่ได้
ว่าอะไร หนูก็รู้สึกดี เป็นตัวเองมากขึ้น ตอนนั้นไฉ่ผมยาวด้วย เพื่อนก็แซวว่าชอบผู้หญิง
ด้วยกัน เพราะเขาคิดว่าคนที่ชอบผู้หญิงต้องเป็นทอม ตัดผมสั้น อะไรอย่างนี้ แต่
หนูชอบผู้หญิง ทอมไม่ค่อยชอบเท่าไร กะเทยก็ไม่ค่อย หนูชอบผู้หญิงตัวเล็กๆ ขาวๆ
น่ารักดี เห็นแล้วชอบ ตอนนี้นะคะ อนาคตยังไม่รู้”

(เมอ อัครลักษณ์แซฟฟีก, สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2567)

“เตอร์” อายุ 17 ปี กำลังเรียนชั้นมัธยม 6 ในโรงเรียนประจำจังหวัดแห่งหนึ่ง รู้ตัวเองว่าไม่ใช่
ผู้ชายตั้งแต่ประถม และสามารถแยกเพศสภาพของตัวเองได้ว่าไม่ใช่กะเทย แต่เป็นเกย์หรือผู้ชาย
ที่ชอบผู้ชายด้วยกัน

“น่าจะประมาณ 6 ขวบ ประมาณ ป.1 ตอนนั้นยังไม่มั่นใจ รู้แค่เรารู้สึกชอบเล่น
กับเพื่อนผู้หญิงมากกว่า ชอบ energy ของความเป็นผู้หญิงมากกว่า หนูไม่ได้ชอบ
แต่งตัวเป็นผู้หญิง แค่ว่าอาจจะมึนงงๆ ดึงๆ นึมนวล หรือว่าลักษณะท่าทางดูมี
ความเป็นผู้หญิง แล้วมีเพื่อนมาคุยว่าทำไมเวลาวิ่งหรืออะไรดูมีความอ่อนแออ่อนแอ แต่
หนูเป็นคนที่ไม่ชอบแต่งตัว ไม่ชอบแต่งหน้า คือหนูรู้เลยว่าหนูไม่ใช่ตุ๊ดแน่ หนูเป็นเกย์
หนูมั่นใจ

เพื่อนคนหนึ่งบางคนเขายังไม่รู้ตัวไม่รู้ว่าเขาเป็นอะไรกันแน่ คือเขาก็เหมือนหนูนะ ออกไปทางเกย์ แต่เขามีนิยามของเพศเขา เขารู้สึกว่าอยู่กับใครแล้วสบายใจเขาจะเอาคนนั้น เคยถามว่าเป็นไบหรือเปล่า เขาก็อ้างไม่ไหว หนูก็บอกว่าถ้ามันแปลว่ามันเป็นคนที่ไม่ได้มองว่าเพศสภาพเป็นยังไง มองแค่ว่าอยู่ด้วยแล้วรู้สึกดีแค่นั้นพอ แปลว่าแกไม่ได้จำกัดเพศว่าอะไร”

(เตอร์ อัดลักษณ์เกย์, สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2567)

การแสดงออกหรือเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพบว่าการแสดงออกหรือเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศของเยาวชนตัวอย่างนั้นแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างคนที่อยู่ในชนบทเพศวิถีกับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งระหว่างเพศกำเนิด กล่าวคือ เยาวชนที่อยู่ในชนบทเพศวิถีแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองอย่างเปิดเผยน้อยกว่าคนที่อยู่ในชนบทเพศวิถี ขณะที่กว่าร้อยละ 90 ของเยาวชนที่อยู่ในชนบทเพศวิถีมีการแสดงออกถึงเพศสภาพของตัวเองอย่างเปิดเผยตลอดเวลา ในขณะที่เยาวชนตัวอย่างที่อยู่ในชนบทเพศวิถีเปิดเผยเพศสภาพตัวเองตลอดเวลาเพียงร้อยละ 57 และราวหนึ่งในสี่เปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศเฉพาะกับบางคนหรือในบางพื้นที่ ทั้งยังมีสัดส่วนของคนที่ไม่แสดงออกถึงเพศสภาพที่แท้จริงของตัวเองอย่างเปิดเผยสูงกว่า (ร้อยละ 4 เทียบกับ 1.7)

ความแตกต่างในการแสดงออกถึงตัวตนทางเพศนี้ยังแตกต่างระหว่างเพศกำเนิดชายและหญิง โดยผู้ชายกว่าร้อยละ 80 ระบุว่าแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองอย่างเปิดเผยตลอดเวลา สูงกว่าผู้หญิง และอินเตอร์เซกส์ที่มีเพียงคนเดียวนั้นระบุว่าเปิดเผยตัวตนทางเพศตลอดเวลา ในทางกลับกัน เยาวชนตัวอย่างที่มีเพศกำเนิดหญิงเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศเฉพาะกับบางคนหรือในบางพื้นที่สูงกว่าคนเพศกำเนิดชาย (ร้อยละ 16 เทียบกับ 9.4) รวมทั้งไม่แน่ใจว่าแสดงออกเปิดเผยหรือไม่ก็สูงกว่าผู้ชายเช่นกัน (ร้อยละ 10 เทียบกับ 5.7) ดังตาราง 3.4 เมื่อคำนึงถึงจำนวนอัตลักษณ์เฉลี่ยของผู้หญิงที่สูงกว่าผู้ชายก็อาจสะท้อนถึงการขาดพื้นที่ปลอดภัยและความกังวลในการได้รับผลกระทบจากการเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ชายที่ปกปิดเพศสภาพตัวเอง ไม่เคยแสดงออกอย่างเปิดเผยเลยที่ร้อยละ 3.5 สูงกว่าผู้หญิงที่ร้อยละ 2 ข้อค้นพบเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความคาดหวังในเรื่องบทบาททางเพศที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเป็นตัวของตัวเองที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและชาย

ตาราง 3.4 การกระจายร้อยละของการแสดงออกทางเพศสภาพ
จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

การเปิดเผยเพศสภาพ	เพศกำเนิด		เพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบท	นอกชนบท	
แสดงออกอย่างเปิดเผยตลอดเวลา	81.4	72.0	91.0	57.0	76.4
แสดงออกอย่างเปิดเผยเฉพาะกับ บางคนหรือในบางพื้นที่เท่านั้น	9.4	16.0	3.8	25.1	12.9
ไม่แน่ใจว่าได้แสดงออกอย่างเปิดเผย	5.7	10.0	3.5	13.9	8.0
ไม่เคยแสดงออกอย่างเปิดเผยเลย	3.5	2.0	1.7	4.0	2.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	513	592	631	475	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

พื้นที่ปลอดภัยในการเปิดเผยตัวตนทางเพศของ LGBTQ+

การเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศเป็นกระบวนการที่มีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลและบริบททางสังคม สำหรับผู้ที่ไม่ได้มีความหลากหลายทางเพศ การเปิดเผยตัวตนทางเพศอาจไม่ใช่เรื่องที่จำเป็นสำคัญนัก เนื่องจากสถานะและบทบาททางเพศสอดคล้องกับชนบทของสังคม แต่สำหรับผู้ที่ยืนยันตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ นั้น การเปิดเผยตัวตนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ทั้งอาจเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงทางสังคมและเผชิญกับความรู้สึกว่าเป็น “อื่น” ในสังคม

(1) การกำหนดตัวตนทางเพศของตัวเอง

การสำรวจครั้งนี้ได้กำหนดคำถามเพื่อให้ผู้ตอบแบบสำรวจสามารถนิยามตนเอง (self-identification) ในเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศว่าเป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) หรือไม่ โดยมีตัวเลือกคำตอบ 3 ข้อ คือ ใช่ ไม่ใช่ และยังไม่แน่ใจ ทั้งนี้ ผู้ที่ตอบคำถามข้อนี้ว่าไม่ใช่ คนหลากหลายทางเพศจะไม่ได้ตอบคำถามถัดไปได้ว่าเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศกับใครบ้าง ผลของการสำรวจคนหลากหลายทางเพศโดยให้ผู้ตอบเป็นคนนิยามตัวเองพบว่า **เยาวชนตัวอย่างที่ระบุว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 29.6** ยังไม่แน่ใจที่ร้อยละ 18.3 และกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 52.1) ระบุว่าตัวเองไม่ใช่คนหลากหลายทางเพศ

ผลการสำรวจแสดงให้เห็นว่าการที่คนจะนิยามตนเองว่าเป็นหรือไม่เป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) นั้นไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับการจัดประเภทด้วยชนบทเพศวิถีแต่อย่างใด เนื่องจากพบว่า คนที่อยู่ในชนบทเพศวิถี (cisgender heterosexual) ก็สามารถนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ ได้ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7 โดยเฉพาะผู้หญิงที่มีสัดส่วนสูงกว่าผู้ชายกว่าเท่าตัว (ผู้หญิงร้อยละ 10.2 เทียบกับผู้ชายร้อยละ 4.4) ขณะเดียวกันก็มีเยาวชนตัวอย่างในกลุ่มนอกชนบทเพศวิถีที่มีอัตลักษณ์ทางเพศหลากหลายบางส่วน กลับไม่ถือว่าตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 12.8 ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่เป็นพื้นที่แห่งการต่อรอง การปฏิเสธ หรือการเลือกที่จะไม่แสดงออกในรูปแบบที่สังคมคาดหวัง และความเป็นไปได้ที่ว่าคนจำนวนหนึ่งไม่ต้องการระบุตัวเองด้วยคำว่า LGBTQ+ หรืออาจมองว่าเพศสภาพเป็นเรื่องส่วนตัว หรืออาจมองว่า LGBTQ+ ยังไม่ครอบคลุมอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเอง ดังที่ปรากฏในตาราง 3.5 และภาพ 3.3

ข้อค้นพบที่ได้ยังชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงมีความยืดหยุ่นในการสำรวจตัวตนทางเพศของตัวเองมากกว่าผู้ชาย โดยมีผู้หญิงร้อยละ 37.5 ระบุว่าตนเป็น LGBTQ+ สูงกว่าผู้ชายที่มีสัดส่วนร้อยละ 20.2 ขณะเดียวกัน สัดส่วนของผู้หญิงที่ยังไม่แน่ใจว่าตนเองเป็น LGBTQ+ หรือไม่นั้นสูงกว่าผู้ชายเกือบเท่าตัว (ร้อยละ 24.3 เทียบกับ 11.4 ตามลำดับ) แสดงให้เห็นถึงพื้นที่และโอกาสในการสำรวจ ตั้งคำถาม และเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลายนั้นได้มากกว่าผู้ชาย ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้หญิงมีพื้นที่ระหว่าง (in-between) ที่สามารถอยู่ในความไม่แน่นอนได้มากกว่าผู้ชาย ขณะเดียวกัน เยาวชนนอกชนบทเพศวิถีก็ได้แสดงความยืดหยุ่นในการนิยามหรือยังไม่แน่ใจในอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศของตัวเองสูงกว่าผู้มีเพศวิถีตามชนบท (ร้อยละ 27.9 เทียบกับ 11.0 ตามลำดับ)

นอกจากนี้ ข้อค้นพบข้างต้นยังสะท้อนภาพความเลือนไหลในตัวตนทางเพศของเยาวชนที่ไม่ว่าจะเป็น การมีเพศสภาพตรงกับเพศกำเนิด ความสนใจในเพศสภาพของคู่ และการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่นั้น ไม่อาจใช้เป็นตัวแปรเดียวในการสรุปความหลากหลายทางเพศของคนได้ ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นว่าความคิดเรื่องอัตลักษณ์และความหลากหลายทางเพศในเยาวชนนั้นไม่ได้อยู่ในกรอบเรื่องเพศที่แบ่งตัวตนทางเพศได้ชัดเจนและตายตัว แต่มีลักษณะอยู่ระหว่าง (in-between) และเลือนไหลข้ามกรอบเรื่องเพศชุดต่างๆ ไปสู่การที่เพศและเพศสภาพลดความสำคัญลงมากขึ้น

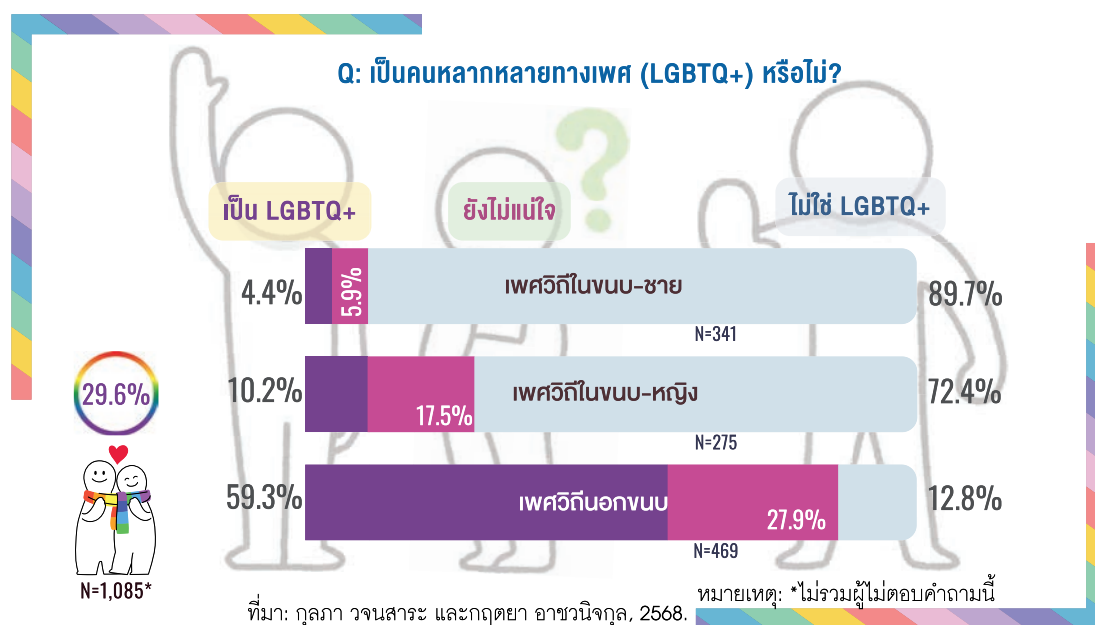
ตาราง 3.5 การกระจายร้อยละของการนิยามตัวเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)
จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

เป็น LGBTQ+ หรือไม่	เพศกำเนิด		เพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบ	นอกชนบ	
ใช่	20.2	37.5	7.0	59.3	29.6
ยังไม่แน่ใจ	11.4	24.3	11.0	27.9	18.3
ไม่ใช่	68.4	38.2	82.0	12.8	52.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	500	584	616	469	1,085

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ไม่ตอบคำถามนี้

ภาพ 3.2 การกระจายร้อยละของการนิยามตัวเองว่าเป็นและไม่เป็นคนหลากหลายทางเพศ
จำแนกตามชนบทเพศวิถี

“นัท” กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปลายในโรงเรียนประจำอำเภอแห่งหนึ่งที่มีกฎระเบียบค่อนข้างเคร่งครัดในเรื่องการแต่งกาย ทรงผม และพฤติกรรมตามเพศกำเนิด นัทรับรู้เพศสภาพตัวเองว่าเป็นทอมตั้งแต่ชั้นประถม และมองว่า LGBTQ+ เป็นคนที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งเป็นความไม่เหมือนใครที่เป็นเอกลักษณ์

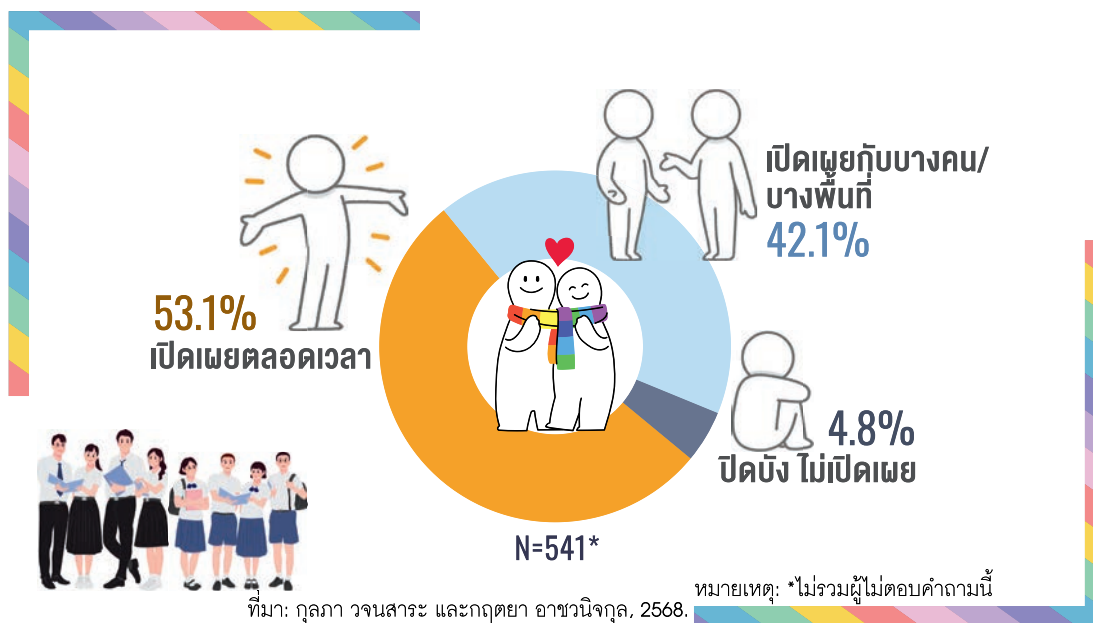
“หนูว่าน่าจะเป็นทอม เพราะว่าหนูไม่เคยชอบผู้ชายเลย ไม่ค่อยยุ่งกับผู้ชาย หนูจะอยู่กับผู้หญิง ชอบผู้หญิงตั้งแต่ตอน ป.6 แล้ว ก็แมนมาตลอดตั้งแต่เด็กเลย มันเป็นเองแล้วพอมีคนบอกว่าทอมมันต้องอย่างนี้ๆ นะก็ทำตามบ้าง เช่น ตัดผมต้องเป็นทรงอย่างนี้ (หมายถึงชอยสั้น) แต่ไม่ถูกนะ ผิดระเบียบโรงเรียน จะชอยๆ นิดๆ บิดๆ อะไรก็ได้ ครูจะคอยเตือนว่าตัดผมให้ถูกระเบียบนะ ไม่ชอยก็หล่ออยู่แล้ว เสื้อผ้าก็ต้องไม่ใช่แบบหวานๆ ตอนแรกหนูก็ไม่รู้หรอก รุ่นพี่ที่เป็นทอมแนะนำมา แม่ก็รู้จัก เขาบอกว่าต้องใส่เสื้อกล้ามให้หน้าอกมันเล็กลงอย่างนี้นะ ก็ไปหาซื้อมาสใส่ พวกสเตรย์รัดด้วยใส่แล้วแมน เหมือนผู้ชายดี”

(นัท อัฒลักษณ์ทอม, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2567)

(2) การเปิดเผยตัวตนของคนหลากหลายทางเพศ

การเปิดเผยตัวตนทางเพศไม่ได้เป็นเพียงการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ส่วนบุคคล แต่ยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของ LGBTQ+ ในการแสดงออกถึงตัวตนของตนเองด้วย เพื่อให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นคนหลากหลายทางเพศกับการเปิดเผยตัวตนทางเพศในการสำรวจนี้ เยาวชนที่ระบุตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ รวมทั้งผู้ที่ตอบว่ายังไม่แน่ใจ และไม่ตอบว่าตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) หรือไม่ จะถูกถามต่อว่าเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศหรือไม่ คำถามข้อนี้นี้มีตัวเลือกคำตอบ 3 ข้อ คือ (1) ไม่ได้เปิดเผยปิดบังไว้ ไม่ให้ใครรู้ (2) แสดงออกอย่างเปิดเผยเฉพาะกับบางคนหรือในบางพื้นที่เท่านั้น และ (3) แสดงออกอย่างเปิดเผยตลอดเวลา

ภาพ 3.3 การกระจายร้อยละของการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพของเยาวชนตัวอย่าง

ผลการสำรวจพบว่าในจำนวนเยาวชนตัวอย่างที่ระบุตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ รวมทั้งผู้ที่ตอบว่ายังไม่แน่ใจ และไม่ตอบว่าตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) นั้น กว่าครึ่งหนึ่งเปิดเผยตัวตนทางเพศตลอดเวลา (ร้อยละ 53.1) อีกร้อยละ 42.1 เปิดเผยเพศสภาพตัวเองกับบางคนและในบางพื้นที่ ขณะที่เยาวชนตัวอย่างร้อยละ 4.8 ไม่ได้เปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองให้ใครรู้เลย (ภาพ 3.3) ซึ่งน้อยกว่าสัดส่วนของคน Gen Z ที่ระบุว่าจะปิดบังหรือไม่ได้เปิดเผยตัวตนทางเพศให้ใครรู้ที่ร้อยละ 8.8 (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) ทั้งนี้ ระดับชั้นที่เรียนไม่ได้มีผลต่อการแสดงออกหรือเปิดเผยเพศสภาพมากนัก มีเพียงเยาวชนที่กำลังเรียนระดับอาชีวศึกษาที่มีสัดส่วนการเปิดเผยเพศสภาพเฉพาะกับบางคนหรือในบางพื้นที่ และไม่เปิดเผยตัวตนทางเพศของตัวเองสูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนชั้นมัธยมปลายและมหาวิทยาลัยเล็กน้อย

แต่การแสดงออกหรือเปิดเผยเพศสภาพระหว่างผู้ที่มีเพศวิถีตามชนบทและนอกชนบะนั้นมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เยาวชนที่มีเพศวิถีตามชนบทแสดงออกถึงตัวตนทางเพศอย่างเปิดเผยตลอดเวลาสูงกว่าเยาวชนนอกชนบทเกือบสองเท่า แสดงถึงการเป็นตัวของตัวเองอย่างมั่นใจภายใต้บรรทัดฐานของสังคมโดยไม่ต้องกังวลกับแรงกดดันหรือผลกระทบทางลบ ในทางกลับกัน เยาวชนที่มีเพศวิถีนอกชนบทแสดงออกถึงตัวตนทางเพศอย่างเปิดเผยเฉพาะกับบางคนหรือในบางพื้นที่สูงกว่าเยาวชนตัวอย่างที่มีเพศวิถีตามชนบทถึง 3.7 เท่า (ร้อยละ 50.9 เทียบกับร้อยละ 13.5

ตามลำดับ) และไม่เปิดเผยตัวตนทางเพศให้ใครรู้เลยสูงกว่าราว 2.3 เท่า (ร้อยละ 5.5 เทียบกับ ร้อยละ 2.4) แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นใจ ความกลัวต่อการไม่ถูกยอมรับและการเลือกปฏิบัติ ทำให้ต้องเลือกแสดงตัวตนในพื้นที่ที่รู้สึกปลอดภัยหรือเฉพาะกับคนที่ไว้ใจเท่านั้น หรือทำให้บางคนรู้สึกว่าจำเป็นต้องปกปิดตัวตนเพื่อเลี่ยงผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นในชีวิต

ตาราง 3.6 การกระจายร้อยละของการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพ จำแนกตามชนบทเพศวิถี

การเปิดเผยเพศสภาพ	เพศวิถี		รวม
	ในชนบท	นอกชนบท	
แสดงออกอย่างเปิดเผยตลอดเวลา	84.1	43.6	53.1
แสดงออกอย่างเปิดเผยเฉพาะบางคน หรือบางพื้นที่เท่านั้น	13.5	50.9	42.1
ไม่ได้เปิดเผย ปิดบังไว้ ไม่ให้ใครรู้	2.4	5.5	4.8
รวม	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	126	415	541
จำนวนช่องทางในการเปิดเผยตัวตนทางเพศเฉลี่ย	6.58	5.48	5.74

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมคนที่ระบุว่าไม่ใช่คนหลากหลายทางเพศ

“กั้ง” อายุ 16 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยม 5 ในโรงเรียนประจำอำเภอแห่งหนึ่ง กั้งมีบุคลิกท่าทางที่เห็นได้ชัดจากภายนอกกว่าคล้ายผู้หญิง แต่งหน้าทาปากบางๆ และไว้ผมยาวกว่านักเรียนผู้ชายทั่วไป กั้งอธิบายถึงตัวตนทางเพศของตัวเองว่าเป็นสาวประเภทสองที่แตกต่างจากกะเทย และแสดงออกอย่างเปิดเผยและมั่นใจในตัวเองในทุกวัน แม้จะผิดกฎระเบียบของโรงเรียนในเรื่องทรงผมและการแต่งตัวก็ตาม

“ตอนแรกหนูก็สับสนเหมือนกันว่าหนูเป็นอะไร บางคนก็เรียกกะเทย ดู้ดอะไรแบบนี้ แต่หนูแน่ใจตัวเองว่าหนูเป็นสาวสอง ก็คือคนที่จิตใจเหมือนเป็นแบบผู้หญิงเลย คำว่ากะเทยเหมือนเขายังมีความเป็นผู้ชายอยู่ แต่หนูว่าหนูไม่ใช่แบบนั้น หนูรู้สึกว่า เป็นผู้หญิง เพราะรู้สึกชอบผู้ชายตั้งแต่ ป.2 พวกผู้ชายเขาชอบมาแกล้ง แล้วรู้สึกมันหล่อ น่ารักดี ก็แอบชอบมาเรื่อย ๆ แต่ไม่มีใครรู้ ตอนประถมหนูก็ยังไม่ใช่สาวร้อยเปอร์เซ็นต์ ยังมีความแสบอยู่ ทางบ้านยังไม่รู้นะคะ แต่พอมาที่นี้ ม.1 หนูก็แบบเปิดเผยตัวตนเลย รู้สึกว่าโลกมันเปิด สบายมันกว้างขึ้นแล้ว ไม่ต้องมาก็กะอะไร แล้วเรารู้สึกว่าเรามีความมั่นใจในตัวเอง หนูรู้สึกว่าภูมิใจมากที่หนูเกิดมาเป็นแบบนี้

ที่บ้านหนูรับได้หมด โอเคทุกอย่าง จริงๆ เขาคงรู้ตั้งแต่เด็กแล้ว เพราะจะเป็นเด็กนิ่งๆ เวลาผู้ใหญ่มาคุยด้วยก็ไม่คุยกับเขา จะคุยแต่กับผู้ชาย เขาก็เริ่มเ๊ะตั้งแต่เด็กแล้ว พ่อแม่ก็บอกว่ามีอะไรให้บอกหมดทุกอย่างนะ เขารับได้หมดเลยคะ หนูก็ไม่ได้เชิงบอกว่าหนูเป็นอะไร แต่หนูไม่ได้ต้องแอบต้องอะไร ปล่อยตัวได้เลย”

(กั้ง อัครลักษณ์สาวประเภทสอง, สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2567)

เยาวชนที่สำรวจเกือบหนึ่งในสามให้เหตุผลของการปิดบังตัวตนทางเพศกับครอบครัวและคนอื่นว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ได้อยากบอกใคร รองลงมาประมาณหนึ่งในสี่คือไม่อยากให้ครอบครัวหรือคนใกล้ชิดรู้ เพราะกลัวเขาผิดหวัง หรือรังเกียจ ทำให้เสียความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (ร้อยละ 24.5) ซึ่งมีสัดส่วนของเยาวชนเพศกำเนิดชายระบุเหตุผลข้อนี้สูงกว่าผู้หญิงสามเท่าตัว (ร้อยละ 37 เทียบกับร้อยละ 11.5) นอกจากนี้ก็เป็นเหตุผลเรื่องความไม่มั่นใจในตัวเอง ไม่กล้าเปิดเผย กลัวจะไม่ถูกยอมรับ ร้อยละ 22.6 ซึ่งเยาวชนเพศกำเนิดหญิงระบุเหตุผลข้อนี้สูงกว่าผู้ชายสองเท่า (ร้อยละ 30.8 เทียบกับร้อยละ 14.8) กลัวจะได้รับผลกระทบทางลบจากการเปิดเผยเพศสภาพ เช่น ถูกรังแก ถูกเลือกปฏิบัติ หรือเจอความรุนแรง (ร้อยละ 17) และมีเยาวชนที่สำรวจร้อยละ 3.8 ให้เหตุผลว่าไม่ชอบในสิ่งที่ตัวเองเป็น

ภาพ 3.4 การกระจายร้อยละของช่องทางในการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพของเยาวชนที่สำรวจ

ในภาพตรงข้าม เยาวชนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ที่ระบุว่าแสดงออกหรือเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศนั้นมักแสดงออกอย่างเปิดเผยมากกว่า 1 ช่องทาง โดยเฉลี่ยแล้วคิดเป็น 5.7 ช่องทาง ส่วนใหญ่เปิดเผยกับคนในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ พี่น้อง หรือญาติ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 41 รองลงมาคือ แสดงออกถึงตัวตนทางเพศอย่างเปิดเผยกับเพื่อน ร้อยละ 27.1 ทั้งที่เป็นเพื่อนนักเรียน เพื่อนร่วมงาน หรือเพื่อนที่เป็นคนหลากหลายทางเพศด้วยกัน การเปิดเผยตัวตนทางเพศกับคนรอบข้าง เช่น ครู/อาจารย์ หัวหน้างานหรือนายจ้าง เพื่อนบ้าน และคนใกล้ชิดตัวเอง โดยไม่ได้บอก มีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 9 (ดังภาพ 3.4) ช่องทางในการแสดงออกหรือเปิดเผยเพศสภาพของเยาวชนที่สำรวจข้างต้นนี้สอดคล้องกับผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนตัวอย่าง ยกเว้นการแสดงออกอย่างเปิดเผยในพื้นที่เฉพาะ เช่น การโพสต์ในสื่อสังคมออนไลน์ งานปาร์ตี้หรือสถานบันเทิง หรือ application หาคู่ ที่เยาวชนมีสัดส่วนของการแสดงตัวตนทางเพศผ่านช่องทางนี้สูงกว่ากลุ่มประชาชนตัวอย่างที่สำรวจ (ร้อยละ 12.9 เทียบกับร้อยละ 9.8 ตามลำดับ) (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) นอกจากนี้ สัดส่วนของการเปิดเผยเพศสภาพมีความแตกต่างระหว่างเพศกำเนิดบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ ผู้ชายเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศในพื้นที่เฉพาะสูงกว่าผู้หญิงเล็กน้อย (ร้อยละ 14.1 เทียบกับร้อยละ 12.4) และมีสัดส่วนของคนใกล้ชิดตัวเอง โดยไม่ได้บอกสูงกว่าผู้หญิงเกือบเท่าตัว (ร้อยละ 28.4 เทียบกับร้อยละ 14.6) และเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับที่สูงกว่าเปิดเผยเพศสภาพในช่องทางต่างๆ สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับมัธยมและอาชีวะ

(3) การเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศในครอบครัว

สำหรับเยาวชนตัวอย่างที่แสดงออกหรือเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศกับคนในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นระบุตัวเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ หรือยังไม่แน่ใจ และไม่ตอบว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่นั้น ได้รับปฏิกิริยาจากคนในครอบครัวแตกต่างกันตามระดับชั้นที่ศึกษา กล่าวคือ ส่วนใหญ่คนในครอบครัวยอมรับตัวตนทางเพศที่แสดงออก และสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเอง (ภาพรวมที่ร้อยละ 73.8) โดยพบว่าเยาวชนที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัยได้รับปฏิกิริยาเช่นนี้จากคนในครอบครัวสูงกว่าคนที่กำลังเรียนชั้นมัธยมปลายและอาชีวะ (ร้อยละ 77.5 เทียบกับร้อยละ 71.2 และ 69.9 ตามลำดับ) เยาวชนที่กำลังเรียนระดับอาชีวะนั้นได้รับการยอมรับจากคนในครอบครัว แต่ให้ปฏิบัติตัวตามแบบแผนที่สังคมกำหนด และแม้จะยอมรับก็ไม่ได้สนับสนุน เพราะเป็นห่วงเรื่องการใช้ชีวิตในชุมชนหรือสังคม ในสัดส่วนที่สูงกว่านักเรียนมัธยมปลายและนักศึกษามหาวิทยาลัย (ตาราง 3.7) และมีเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวนหนึ่งที่ครอบครัวแม้ไม่ได้ต่อต้าน แต่ก็ไม่ได้ยอมรับ ทั้งยังโกรธ ผิดหวัง และเสียใจ เมื่อเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศอีกด้วย

ตาราง 3.7 การกระจายร้อยละของปฏิกิริยาของครอบครัวต่อการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพ
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ผลของการเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศ	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
ยอมรับ และสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเอง	71.2	69.9	77.5	73.8
ยอมรับ แต่ให้ปฏิบัติตามแบบแผนของสังคม	16.8	19.3	13.7	15.8
ยอมรับ แต่ไม่ได้สนับสนุน เพราะห่วง เรื่องการใช้ชีวิต	5.8	8.4	5.3	6.0
ไม่ได้ต่อต้าน แต่ก็ไม่ได้ยอมรับ	4.7	1.2	2.6	3.2
พยายามกดดันไม่ให้เป็นคนเพศหลากหลาย	1.0	1.2	0.9	1.0
โกรธ ผิดหวัง เสียใจ ไม่ยอมรับ	0.5	0.0	0.0	0.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	191	83	227	501

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะผู้ที่เข้าข่าย และเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศกับคนในครอบครัวเท่านั้น

“ปอนด์” เป็นลูกชายคนเดียวของพ่อแม่ที่มีความคาดหวังกับลูกชายสูงมาก แต่ปอนด์รับรู้เพศสภาพของตัวเองว่าเป็นหญิง และกำลังใช้ฮอร์โมนเพื่อเปลี่ยนแปลงร่างกายให้เป็นหญิงตรงตามเพศสภาพ แม้ปอนด์จะไม่เคยบอกพ่อแม่แต่การแสดงออกและพฤติกรรมของปอนด์นั้นชัดเจนกว่าคำพูดใด เมื่อเพศสภาพของปอนด์ไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของครอบครัว สิ่งที่เกิดขึ้นคือความกดดันให้เปลี่ยนแปลงเพศสภาพ ขณะที่ปอนด์ก็หาพื้นที่ปลอดภัยนอกบ้านที่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้

“เพศสภาพตอนนี้ก็คิดว่าเป็นผู้หญิง หนูอยากจะเป็นผู้หญิงเลย หนูอยากผมยาว อยากใส่ชุดผู้หญิง อยากจะประกวดนางงาม หนูเคยฮอร์โมนมาประมาณ 1 ปีแล้ว ถ้าไม่ทำตอนนี้ โตไปก็คงไม่สวยขนาดที่จะไปแข่งนางงามอะไรได้ ก็ต้องเตรียมตัวก่อน อนาคตไม่รู้ว่าจะรับได้หรือยัง แต่เราต้องทำตามหัวใจตัวเองที่ต้องการที่อยากจะเป็น มันเป็นเองตั้งแต่เด็ก ไม่รู้ว่าเป็นตอนไหน ชอบการแต่งหน้า ชอบแสดง เวลาดูรายการทีวี ตาเปิดโทรทัศน์เป็นเพลงลูกทุ่ง ก็เอาผ้ามาทำเป็นชุดทำเป็นผมแล้วก็เต้น มีการแสดงอะไรก็จะไปตลอด แม้ก็คอยแต่งหน้าให้ ตอนเรียนประถมก็ยังไม่ได้อยากที่จะยอม

ออกมาเปิดเผยว่าฉันเป็นนะ เพราะว่าอายุ ใครมาแซงก็จะบอกว่าไม่ใช่เนาะ แต่ลักษณะเราออก พอขึ้นมัธยมก็เริ่มพูด ยอมรับตัวเองเลยว่าเออฉันเป็น ใช่ ฉันเป็น เพราะความอยากจะเป็นตัวเอง ความที่เราโตขึ้นมันก็ชัดเจนมากขึ้น มีอะไรก็จะเปิดเผยที่บ้านยาย กับเพื่อนๆ กับครูที่โรงเรียน เพราะเราได้เป็นตัวเอง

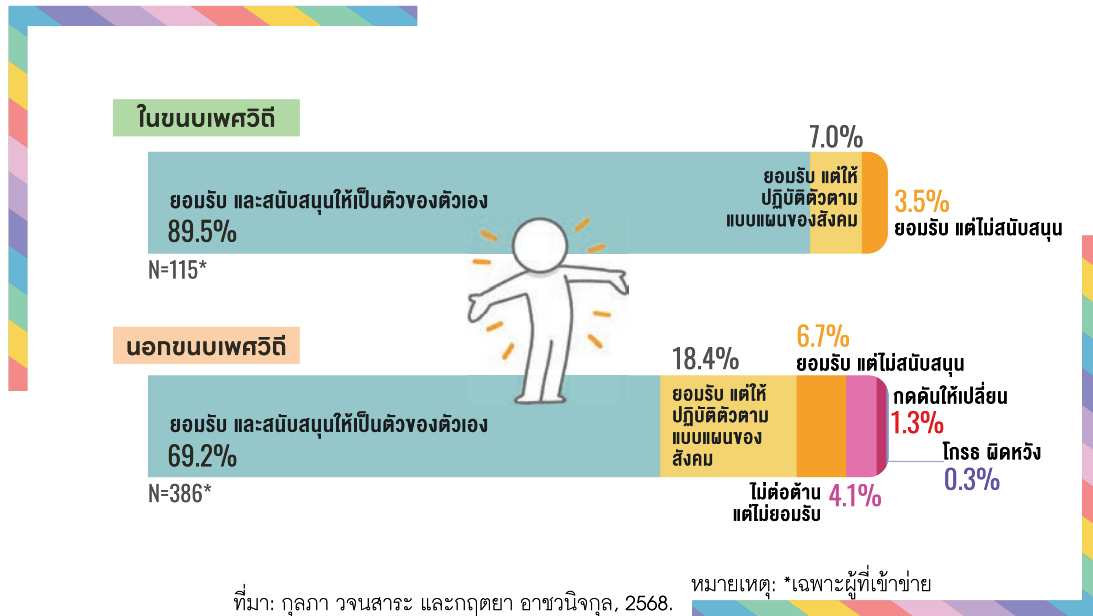
หลายๆ คนรู้ตั้งแต่ตอนเด็กๆ แล้ว ลุงเคยเล่าให้ฟังว่าตอนเด็กๆ ก็เห็นแล้วว่าไม่ได้ชอบเล่นของผู้ชาย ซ้อมาก็ไม่เล่นเลย มีแต่พ่อที่ไม่ได้สนใจ แมื่ก็รู้ก็พูดแต่เด็กก่อนนอน ทุกคืนว่าแมนไหนเนี่ย จะทำให้แม่เสียใจไหม เดี๋ยวบิดตูด แมื่ก็พูดให้เดินดีๆ เพื่อนพ่อล้อแมื่ก็ช่วยตลอด ‘ไม่ใช่เนาะ ลูกฉันเป็นผู้ชาย ลูกฉันแมน’ พ่อก็บอกว่าต้องแมนสิ ก็เป็นผู้ชายอยู่แล้ว

แมื่เขารู้ทุกอย่าง เขาพยายามพูดให้เปลี่ยน ต้องปรับให้ได้ ก็พูดตรงๆ ไปว่ามันปรับไม่ได้ มันทำไม่ได้แล้ว เขาไปพูดกับป้าว่า ‘กูอายุวะ ทำไมต้องเกิดกับกู’ มันก็เริ่มน้อยใจว่าทำไมคนอื่นรับได้ พอเราเป็นรับไม่ได้ อย่ามาเกิดกับลูกฉัน แล้วเป็นแบบนี้มันแยตรงไหน เขารู้กันทั่วบ้านทั่วเมืองแล้ว แล้วแมื่ก็เคยพูดว่า ‘เป็นได้นะแต่ขอให้เขาตายก่อน’ เขาคงอาย เพราะเขาอวดไว้เยอะว่ามีลูกชายได้บวชได้อะไรให้ ก็กดดัน เพราะเหลือแค่พ่อกับแมื่ที่ยังรับไม่ได้ แล้วในเมื่อเขายอมรับที่เราเป็นไม่ได้ ก็ไม่ได้มีเรื่องอะไรที่ต้องคุยเพราะพูดไปก็ไม่มีความหมายอะไร”

(ปอนด์ เพศกำเนิดชายอัตลักษณ์หญิง, สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2567)

อย่างไรก็ตาม การเป็นคนหลากหลายทางเพศกับการอยู่ในชนบทวิถีของสังคมส่งผลให้คนที่นิยามตัวเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศหรือไม่แน่ใจนั้น ได้รับปฏิกิริยาจากการแสดงออกถึงเพศสภาพแตกต่างจากคนที่วิถีทางเพศในชนบอย่างเห็นได้ชัด เยาวชนตัวอย่างที่ใช้ชีวิตทางเพศในชนบทเพศวิถีไม่ได้รับความกดดันให้ปฏิบัติตัวสอดคล้องกับแบบแผนของสังคมมากเท่าคนที่อยู่นอกชนบท และได้รับการสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเองมากกว่า ขณะที่เยาวชนที่ใช้ชีวิตทางเพศนอกชนบท ครอบครัวจะยอมรับและสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเองประมาณสองในสามเท่านั้น ประมาณหนึ่งในสี่ครอบครัวยอมรับโดยมีเงื่อนไขให้แสดงพฤติกรรมตามแบบแผนของสังคม ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 5.7 ไม่ได้รับการยอมรับ พยายามกดดันให้เปลี่ยนเพศสภาพ ไม่ให้เป็น LGBTQ+ และครอบครัวมีปฏิกิริยาเชิงลบ ดังภาพ 3.5

ภาพ 3.5 การกระจายร้อยละของปฏิกิริยาของครอบครัวต่อการแสดงออก/เปิดเผยเพศสภาพ
จำแนกตามชนบทเพศวิถี

“ต่อ” อายุ 16 ปี กำลังเรียนชั้นมัธยม 5 ในโรงเรียนประจำอำเภอแห่งหนึ่ง ระบุเพศสภาพตัวเองว่าเป็นสาวสอง (สาวประเภทสอง) อยู่กับน้องสาวและแม่ที่ทำงานรับจ้างรายวัน ต่อช่วยแม่หารายได้เสริมด้วยการตัดใบกะเพราส่งโรงงานบ้างเป็นบางวัน ต่อแสดงออกตามเพศสภาพของตัวเอง ตั้งแต่เด็กโดยครอบครัวและคนใกล้ชิดยอมรับและสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเอง ระหว่างไปโรงเรียน ต่อได้ชมทรงผู้ชายแต่ยาวเท่าที่จะยาวได้ แต่งหน้าบ้าง และมีบุคลิกท่าทางภายนอกสังเกตได้ว่าคล้ายผู้หญิง

“หนูเหมือนจะเป็นมาตั้งแต่เด็กๆ ประมาณ 5 ขวบหนูก็เล่นตุ๊กตาบาร์บี้แล้ว แม่ซื้อมาให้ ถ้าเราอยากจะเล่นแม่ก็ไม่ได้บังคับ แล้วพอ ป.6 ไปเข้าค่ายลูกเสือกับเพื่อนๆ ก็เลยรู้ตัวเองเลยคะ แล้วหนูก็พูด ‘คะ’ พูด ‘คะ’ ไม่พูด ‘ครับ’ แล้ว พูดแล้วมันสบายใจ มันรู้สึกว่ามันไม่อึดอัด ไม่อึดอัด หนูเริ่มแต่งหน้า เริ่มไว้ผมยาวตอนขึ้น ม.4 รู้สึกว่า มันดูดีกว่าผมทรงนักเรียน พอ ม.5 ก็ไว้ยาวแล้วก็ถูกเบียด แต่โดนครูว่าเพราะโรงเรียนไม่ให้ไว้ผมยาว เขาจะตัดคะแนนที่เราทำผิดกฎโรงเรียน หนูว่ามันก็ปกติดีที่เป็นอย่างนี้ มันก็คือเพศแบบหนึ่ง แล้วก็หลากหลายเพศคือมีทั้งเพศชาย เพศหญิง แล้วก็ก็มีแบบหนู แม่ก็ไม่ได้ว่าอะไร แม่สนับสนุน จะเป็นอะไรก็ได้ ขอให้เป็นคนดี ญาติๆ คนในครอบครัวไม่มีใครว่าเลย เขาสนับสนุนหมดเลย หนูก็

คิดว่าอยากจะผ่าตัดแปลงเพศ นมหนูไม่ค่อยซีเรียส แต่ข้างล่างมันไม่เหมือนผู้หญิง มันไม่มีความมั่นใจค่ะ”

(ต่อ อัตลักษณ์สาวประเภทสอง, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2567)

“เตอร์” เปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองว่าเป็นเกย์ และแสดงออกผ่านกิริยาท่าทางที่คนรอบข้างสังเกตเห็นได้ชัดตั้งแต่วัยแรกรุ่น ตอร์ได้รับการยอมรับจากคนในครอบครัวคือแม่และพี่ชาย ตอร์โดนเพื่อนล้อเลียนเพศสภาพ และถูกพ่อทำร้ายร่างกายเพราะรังเกียจที่เป็นคนหลากหลายทางเพศ

“โดนเพื่อนล้อหนักสุดตอน ป.4 คำด่ามีหมดเลย อีต๊อด อีกะเทยควาย หรือไม่ก็แบบวิปริตผิดเพศ ล้อชื่อพ่อชื่อแม่ สุดท้ายทอนไม่ไหวก็เลยบอกแม่ แม่ไปบอกครู แต่ครูก็ไม่ช่วยอะไร แถมยังมาชู้อีกว่ามึงพูดความจริงเดี๋ยวนี้เลยนะ ไม่งั้นกูจะตบให้สลบคาตีน คือแม่เขารู้อยู่แล้วครับว่าลูกเป็นอะไร support ทุกอย่างที่ลูกอยากทำหมดเลย พ่อไม่รู้ เขาพยายามทำเหมือนว่าเขารับได้ แต่จริงๆ แล้วรับไม่ได้ครับที่หนูเป็นแบบนี้ เพื่อนด่านี้ไม่เจ็บนะแทบไม่รู้ลึกรู้ด้วยซ้ำ แต่เจ็บที่สุดของผมคือพ่อ พ่อหนักสุด คือไล่ให้ไปตาย เขาพูดว่าแบบไม่น่าเกิดมาเลย เกิดมาทำไม แบบถ้าตายไปได้ก็ดี คำอะไรที่ไม่ควรจะได้ยินจากคนที่เขารับได้ ยินหมดเลย พี่ชายก็มองว่าหนูเป็นน้องสาว เขาก็พยายามบอกพ่อว่าเวลาพูดอะไรก็นึกถึงใจน้องด้วย น้องมันฟังแล้วมันรู้สึก มีครั้งหนึ่งผมนอนอยู่แล้วพ่อเขาเข้ามาเตะบนที่นอนเลย วันที่ขาดจากกันผมพูดความในใจทุกอย่าง พ่อปิดกั้น พ่อไม่เอา ผมร้องไห้เยอะมากจนไม่มีน้ำตาให้ร้องแล้ว รู้สึกว่ามันไม่ใช่ความผิดของผมที่ผมเป็นแบบนี้ ทำไมพ่อรับไม่ได้ คือมันเป็นความผิดของพ่อที่ไม่จัดการความรู้สึกตัวเอง พ่อไม่เลือกที่จะยอมรับ ไม่เลือกที่จะเปิดกว้างกับสิ่งที่ลูกเป็น”

(เตอร์ อัตลักษณ์เกย์, สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2567)

สนิยมและความสนใจทางเพศ: ความหลากหลายนอกขอบ

ความรู้สึกดึงดูดใจ ความชอบ หรือความสนใจในคนอีกคนหนึ่ง (sexual orientation) มีความเป็นไปได้หลากหลายแบบ โดยเฉพาะในคนนอกขอบเพศวิถีที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะเพศตรงข้ามตามแบบแผนที่สังคมกำหนด การสำรวจความชอบหรือความสนใจในทางเพศนี้กำหนดตัวเลือกคำตอบให้ระบุ 15 คำตอบ และสามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ เช่นเดียวกับคำถามเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศในการวิเคราะห์ที่ได้จัดประเภทของความสนใจทางเพศออกเป็น 5 ลักษณะ คือ ชอบหรือสนใจคนที่มีเพศกำเนิดตรงข้าม (heterosexual) ชอบหรือสนใจคนที่เพศกำเนิดเดียวกัน (homosexual) รักได้ทั้งสองเพศ (bisexual) รักได้ทุกเพศ หรือไม่ได้สนใจเพศสภาพ (pansexual) ความสนใจใน

อัตลักษณ์ทางเพศอื่นๆ เช่น เควียร์ นอนไบนารี อินเตอร์เซ็กส์ ไม่สนใจทางเพศ (asexual) เป็นต้น และคนที่ยังไม่แน่ใจว่ามีความรู้สึกสนใจทางเพศกับคนที่มีเพศสภาพเช่นใด

เมื่อจำแนกความชอบหรือความรู้สึกสนใจทางเพศของเยาวชนที่สำรวจออกตามเพศกำเนิด ก็เห็นว่าเยาวชนเพศกำเนิดหญิงแสดงความหลากหลายในรสนิยมทางเพศสูงกว่าเพศกำเนิดชาย อย่างมีนัยสำคัญ ผู้หญิงมีความสนใจทางเพศที่เปิดกว้างหลากหลายกว่าผู้ชาย โดยมีอัตราความรู้สึกดึงดูดใจทางเพศเฉลี่ยที่ 1.90 อัตลักษณ์ ขณะที่อัตราเฉลี่ยของผู้ชายอยู่ที่ 1.36 อัตลักษณ์ นอกจากนี้ ตัวเลขในตาราง 3.8 ยังแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีความสนใจในเพศเดียวกัน ร้อยละ 29.4 สูงกว่าผู้ชาย (ร้อยละ 22.7) โดยเยาวชนเพศชายแสดงความรู้สึกสนใจคนที่มีเพศกำเนิดตรงข้ามในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้หญิง ไม่ว่าคนนั้นจะมีอัตลักษณ์เป็นผู้หญิง เลสเบี้ยน ดี หรือทอมก็ตาม (ร้อยละ 67 เทียบกับ ร้อยละ 51.3 ของผู้หญิงที่สนใจเพศตรงข้าม) สัดส่วนของผู้หญิงที่ระบุว่าสนใจทั้งสองเพศหรือ ไบเซ็กชวลสูงกว่าผู้ชายเท่าตัว (ร้อยละ 9.7 เทียบกับ 4.6) และเปิดกว้างรับความสัมพันธ์ได้กับทุกเพศสภาพสูงกว่าผู้ชายกว่าเท่าตัวเช่นกัน (ร้อยละ 7.3 เทียบกับร้อยละ 3.0) ดังตาราง 3.8

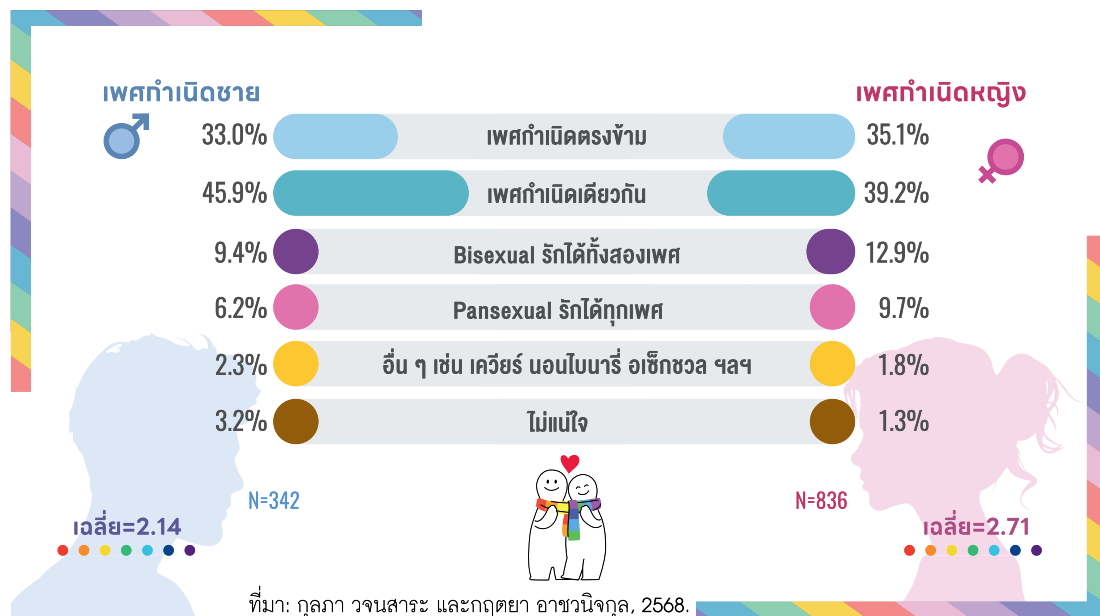
ตาราง 3.8 การกระจายร้อยละของความชอบหรือความรู้สึกสนใจทางเพศ จำแนกตามเพศกำเนิด

ความรู้สึกสนใจ/ดึงดูดใจทางเพศ ของเพศกำเนิดชาย	ร้อยละ	ความรู้สึกสนใจ/ดึงดูดใจทางเพศ ของเพศกำเนิดหญิง	ร้อยละ
เพศกำเนิดตรงข้าม (เช่น ผู้หญิง เลสเบี้ยน ดี ทอม)	67.0	เพศกำเนิดตรงข้าม (เช่น ผู้ชาย เกย์ กะเทย สาวประเภทสอง)	51.3
เพศกำเนิดเดียวกัน (เช่น ผู้ชาย เกย์ กะเทย สาวประเภทสอง)	22.7	เพศกำเนิดเดียวกัน (เช่น ผู้หญิง เลสเบี้ยน ดี ทอม ชายข้ามเพศ)	29.4
ไบเซ็กชวล รักได้ทั้งสองเพศ (bisexual)	4.6	ไบเซ็กชวล (bisexual)	9.7
แพนเซ็กชวล รักได้ทุกเพศ (pansexual)	3.0	แพนเซ็กชวล รักได้ทุกเพศ (pansexual)	7.3
อื่นๆ เช่น เควียร์ นอนไบนารี อินเตอร์เซ็กส์ ไม่สนใจทางเพศ (asexual) omnisexual ฯลฯ	1.2	อื่นๆ เช่น เควียร์ นอนไบนารี อินเตอร์เซ็กส์ ไม่สนใจทางเพศ (asexual) omnisexual ฯลฯ	1.3
ไม่แน่ใจ	1.5	ไม่แน่ใจ	1.0
ร้อยละ	100.0	ร้อยละ	100.0
จำนวนคำตอบ	693	จำนวนคำตอบ	1,116
จำนวนรสนิยมทางเพศเฉลี่ย	1.36	จำนวนรสนิยมทางเพศเฉลี่ย	1.90

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

แม้ว่าแบบแผนทางสังคมแบบรักต่างเพศจะเป็นวิถีทางเพศกระแสหลักที่กำหนดให้คนส่วนใหญ่รู้สึกสบายใจกับเพศกำเนิดของตัวเองและมีความชอบหรือกำหนดความสนใจทางเพศกับคนต่างเพศ แต่เมื่อจำแนกความรู้สึกดึงดูดทางเพศของเยาวชนตัวอย่างออกตามชนบทเพศวิถีแล้ว ทำให้เห็นได้ชัดว่าขณะที่เยาวชนในชนบทมีเพศสภาพและรสนิยมทางเพศแบบรักต่างเพศตามที่สังคมกำหนดให้นั้น **คนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถีสำรวจความชอบและสนใจคนในอัตลักษณ์ทางเพศต่างๆ อย่างหลากหลายกว่าที่สังคมกำหนดบรรทัดฐานของความสนใจทางเพศให้มาก** โดยมีอัตราเฉลี่ยของความรู้สึกสนใจทางเพศกับคนอื่น ๆ ที่ 2.52 อัตลักษณ์ ขณะที่คนมีเพศวิถีตามชนบทมีอัตราเฉลี่ยของความสนใจทางเพศกับคนเพียง 1 เพศสภาพเท่านั้น และเมื่อเทียบในกลุ่มคนที่มีเพศวิถีนอกชนบทด้วยกันแล้ว ผู้หญิงก็มีอัตราเฉลี่ยของความดึงดูดใจหรือรสนิยมทางเพศสูงกว่าผู้ชาย คือ 2.71 เทียบกับ 2.14 เพศสภาพตามลำดับ (ภาพ 3.6) ที่น่าสนใจก็คือเยาวชนนอกชนบทที่เป็นหญิงสนใจเปิดรับความหลากหลายในตัวตนทางเพศอื่นๆ มากกว่าผู้ชาย นั่นคือ ระบุว่าสนใจและสามารถคบหากับไบเซ็กชวลที่รักได้ทั้งสองเพศที่ร้อยละ 12.9 เทียบกับผู้ชายที่สนใจไบเซ็กชวลที่ร้อยละ 9.4 ผู้หญิงเปิดกว้างรับความสัมพันธ์ได้กับคนทุกเพศสภาพที่ร้อยละ 9.7 ขณะที่ผู้ชายสามารถคบหาคนที่เป้นแพนเซ็กชวลที่ร้อยละ 6.2 และสำหรับเยาวชนที่มีเพศกำเนิดอินเตอร์เซ็กส์นั้น ระบุอัตลักษณ์ทางเพศว่าเป็นหญิงและมีความสนใจทางเพศกับเพศชาย

ภาพ 3.6 การกระจายร้อยละของความรู้สึกสนใจหรือดึงดูดใจทางเพศของเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีจำแนกตามเพศกำเนิด

ข้อมูลจากการสำรวจยังชี้ให้เห็นว่าเยาวชนตัวอย่างที่มีเพศวิถีไม่ตามชนบั้งคมมีความสามารถที่รักชอบคนหลากหลายอัตลักษณ์ได้นอกเหนือจากแบบแผนที่สังคมกำหนด โดยเมื่อแยกความสามารถในการรักชอบคนเพศสภาพต่างๆ ออกเป็นรักได้เพศเดียว รักได้สองเพศคือชายและหญิง รักได้หลายเพศ และรักได้ทุกเพศ ปรากฏผลดังตารางข้างล่าง ขณะที่เยาวชนที่มีเพศวิถีตามชนบั้งคมมีความสามารถรักชอบได้เพศเดียว (monosexual) ซึ่งเป็นไปตามบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับนั้น ผู้ที่อยู่นอกชนบั้งคมมีความสามารถในการรักชอบคนเพศสภาพต่างๆ ได้หลากหลายกว่ามาก โดยเฉพาะการมีความรู้สึกดึงดูดใจได้หลายเพศสภาพ (polysexual) ที่มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 68.2 รักได้สองเพศคือทั้งชายและหญิงร้อยละ 9.2 และรักได้ทุกเพศร้อยละ 4.1 อาจกล่าวได้ว่าความสามารถในการรักได้หลายเพศสภาพนี้เป็นทั้งการทำลายและการข้ามพ้นไปจากชนบั้งคมวิถีที่กำหนดบรรทัดฐานความรักด้วยการแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ที่เปิดกว้างในการพัฒนาความสัมพันธ์และความรู้สึกดึงดูดใจที่ไม่ถูกจำกัดโดยกรอบหรือชนบั้งคม ที่กำหนดให้อัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้และต้องรักเพศเดียวเท่านั้น

ตาราง 3.9 การกระจายร้อยละของความชอบหรือความรู้สึกสนใจทางเพศ
จำแนกตามชนบั้งคมวิถี

ความรู้สึกสนใจ/ดึงดูดใจทางเพศ	ในชนบั้งคม	นอกชนบั้งคม	รวม
รักได้เพศเดียว	100.0	15.0	64.0
รักได้สองเพศ ทั้งชายและหญิง (bisexual)	0.0	9.2	3.9
รักได้หลายเพศ (polysexual)	0.0	68.2	28.9
รักได้ทุกเพศ (pansexual)	0.0	4.1	1.7
ไม่แน่ใจ	0.0	3.5	1.5
รวม	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	624	459	1,083

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบ

“โบว์” อายุ 17 ปี กำลังเรียนมัธยมปลายปีสุดท้าย มีประสบการณ์พัฒนาความสัมพันธ์กับทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งทำให้โบว์ชัดเจนในเพศสภาพและความสนใจทางเพศของตัวเองว่าแม้จะชอบได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่มีความรู้สึกกับผู้หญิงมากกว่า สิ่งที่โบว์เล่าให้ฟังแสดงถึงกระบวนการยืนยันเพศสภาพและความดึงดูดใจทางเพศของตัวเองที่ชัดเจนขึ้นตามประสบการณ์ความสัมพันธ์

“เป็นผู้หญิงค่ะ ผู้หญิงที่ชอบได้ทั้งผู้หญิงผู้ชาย แต่ว่าชอบผู้หญิงมากกว่า รู้สึกแบบนี้ตั้งแต่ตอนประมาณ 5 ขวบ เพราะชอบไปเล่นกับญาติผู้หญิงของพ่อ รู้สึกอยากเจอเขามากกว่าคนอื่น เวลาดูหนังดูอะไรก็ชอบผู้หญิงมากกว่า ก็เลยรู้สึกว่าจะชอบผู้หญิง ถ้าเอาที่มันใจเลยก็น่าจะตั้งแต่ ป.5-ป.6 ที่แบบชอบผู้หญิงเลยนะ คือผู้ชายก็คุยได้ หนูก็คุยได้หมดนะ ตอนนั้นก็คุยทั้งผู้หญิงผู้ชาย หนูไม่ใช่เรียกว่าจะเป็นใคร ขอแค่ให้รู้สึกกับเขาก็พอ แต่หนูไม่ชอบทอมนะ หนูชอบผู้หญิง

หนูมีแฟนคนแรกเป็นผู้หญิงตอนอยู่ ม.3 เขาอยู่ ม.6 เห็นเขาหน้าตาน่ารักก็เลยไปจีบเขา ทัก ig ไปเลย เล่นเกมกัน แล้วก็ชวนคุย จีบประมาณ 2 เดือนเองแต่คบประมาณ 4 เดือนก็เลิกกัน เพราะความสัมพันธ์มัน toxic มันเห็นแก่ตัว เขาห้ามหนูทำโน่นทำนี่ แล้วเวลาใช้จ่ายเงินหนูเป็นคนออกให้หมดเลย ถ้าไม่ซื้อให้บางทีเขาก็จะจน แล้วก็ไม่ได้คุยด้วย แล้วก็ชอบเถียงคำพูดหนู หนูบอกอะไรก็ผิดไปหมด ก็เลยเลิกกันดีกว่า ตอนนั้นก็มีคนคุยทั้งผู้หญิงผู้ชาย หนูเห็นผู้หญิงคนนี้น่ารักก็ไปขอ ig เขา คุยกันเฉยๆ แต่หนูไม่เคยจีบผู้ชายนะ มีบางคนที่คุยๆ มันรู้สึกเกือบจะได้เป็นแฟนแล้ว แต่มันจะมีเหตุการณ์บางอย่างหรือมีคนเข้ามาแล้วทำให้รู้สึกมากกว่า ก็เลือกที่จะทิ้งผู้ชายแล้วก็ไปหาผู้หญิง หนูเลยว่าหนูชอบผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย

ตอนนี้บางทีก็ยังงงอยู่ว่าตัวเองเป็นอะไร แต่คิดว่ามันก็แล้วแต่คนที่เจอในแต่ละช่วงวัย ด้วยว่าเราจะเป็นอะไร เพื่อนๆ ทุกคนรู้หมดเลยที่ชอบผู้หญิง เขาเคยเห็นหนูจีบผู้หญิง แล้วก็ชอบผู้หญิงทุกคน เขาก็จะแนะนำคนโน้นคนนี้ แต่ในโรงเรียนมันจะไม่ค่อยมีคนที่ชอบผู้หญิงผู้หญิงเหมือนกัน ส่วนใหญ่จะมีแต่ผู้หญิงที่ชอบทอมหรือผู้หญิงที่ชอบผู้ชายจริงๆ หนูไม่ได้ fix ว่าจะจะเป็นเพศสภาพอะไร หนูรู้สึกว่าภายนอกมันไม่สำคัญ ขอแค่ให้หนูมีความรู้สึกชอบเขาก็พอ”

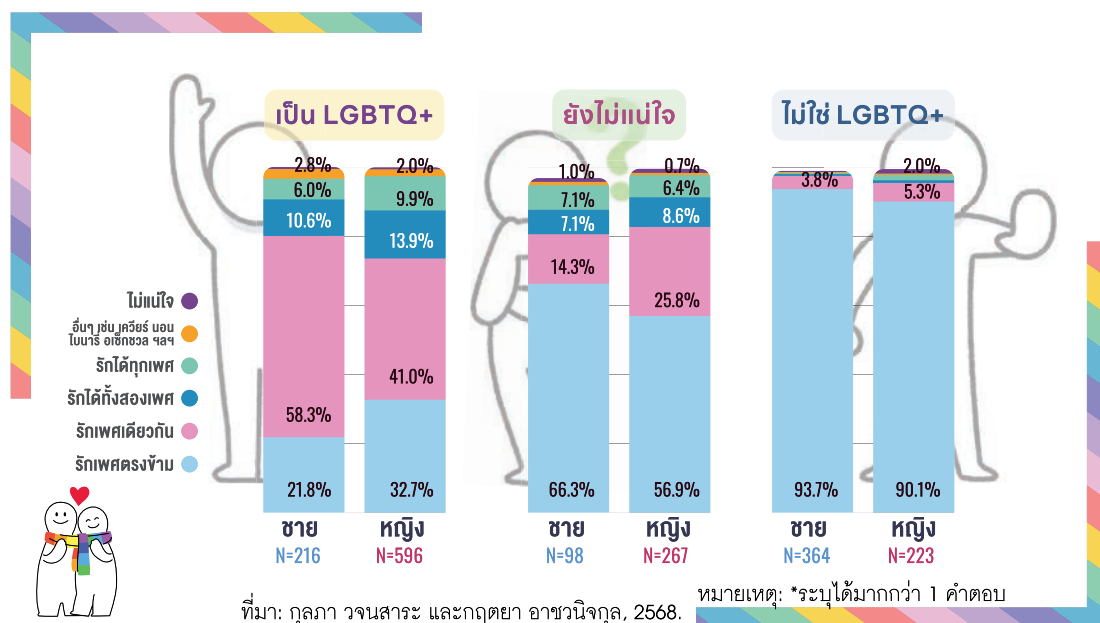
(โบว์ อัครลักษณ์หญิง, สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2567)

ผลการสำรวจเรื่องรสนิยมทางเพศยังแสดงให้เห็นถึงการท้าทายแบบแผนทางเพศของสังคม จากที่ลดทอนความหลากหลายทางเพศของ LGBTQ+ ว่าเป็นความสนใจทางเพศเฉพาะกับเพศเดียวกัน ข้อค้นพบจากการสำรวจแสดงให้เห็นว่าเยาวชนที่นิยามตัวเองว่าหลากหลายทางเพศนั้นมีความสามารถหรือความเป็นไปได้ของความชอบหรือความสนใจในอัตลักษณ์ทางเพศที่กว้างขวางหลากหลายกว่าแบบแผนความรักที่สังคมกำกับมาก โดยเฉพาะผู้หญิงที่ระบุว่าเป็น LGBTQ+ ซึ่งมีความดึงดูดใจทางเพศเฉลี่ยที่ 2.74 เพศสภาพ สูงกว่าผู้ชายที่เป็น LGBTQ+ (เฉลี่ยที่ 2.16) ผู้ชายที่เป็น LGBTQ+ ร้อยละ 58.3 และผู้หญิง LGBTQ+ ร้อยละ 40.9 เท่านั้นที่ระบุว่าจะสนใจคนเพศเดียวกัน นอกเหนือจากนี้คือความสนใจในเพศที่หลากหลายของเยาวชนหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะคนที่ไม่มีเพศกำเนิด

หญิงที่เปิดกว้างให้กับความหลากหลายทางรสนิยมทางเพศในใจตัวเองมากกว่าผู้ชาย มีความสนใจในคนเพศสภาพอื่นๆ มากกว่าผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นคนเพศตรงข้าม (ร้อยละ 32.7 เทียบกับร้อยละ 21.8 ในผู้ชาย) สนใจโบเช็กชวลหรือรักได้ทั้งสองเพศ (ร้อยละ 13.9 เทียบกับผู้ชายที่ร้อยละ 10.6) และสามารถเปิดรับความสัมพันธ์ได้กับคนทุกเพศหรือไม่ได้สนใจเพศสภาพของคู่ก็มีสัดส่วนของผู้หญิงมากกว่าเช่นกัน (ร้อยละ 9.9 เทียบกับผู้ชายที่ร้อยละ 6) แสดงให้เห็นว่าการระบุความชอบความสนใจทางเพศในเพศสภาพที่ชัดเจนของคู่ความสัมพันธ์นั้นไม่ได้เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวของเยาวชน LGBTQ+ ที่สำรวจแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ตัวเลขในภาพ 3.7 ยังแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในความสนใจทางเพศของคนที่ระบุว่าเป็นตัวเองไม่ใช่คนหลากหลาย (LGBTQ+) ด้วย กล่าวคือ แม้ว่ากว่าร้อยละ 90 ของเยาวชนที่ไม่นับรวมตัวเองในกลุ่ม LGBTQ+ จะระบุว่าสนใจเพศตรงข้าม แต่ก็ยังมีผู้ที่ไม่คิดว่าตัวเองเป็น LGBTQ+ บางส่วนแสดงความชอบและสนใจในคนเพศกำเนิดเดียวกัน โดยเฉพาะผู้หญิงที่ร้อยละ 5.3 สูงกว่าเพศกำเนิดชายที่ร้อยละ 3.8 รวมทั้งเปิดรับความสนใจในคนเพศสภาพอื่นๆ ด้วย ดั้งสัดส่วนของผู้หญิงร้อยละ 1.7 สนใจคนทุกเพศสภาพ สูงกว่าผู้ชายที่ร้อยละ 0.3 (ตาราง 3.10) การระบุตัวเองว่าไม่ใช่คนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) จึงไม่อาจเหมารวมได้ว่าบุคคลนั้นเป็นคนรักต่างเพศเสมอไป

ภาพ 3.7 การกระจายร้อยละของความชอบหรือรู้สึกดึงดูดใจ (sexual orientation) เปรียบเทียบระหว่างคนที่ระบุว่าเป็น ยังไม่แน่ใจ และไม่ใช่คนหลากหลายทางเพศ จำแนกตามเพศกำเนิด

นอกจากนี้ ตัวเลขในตารางข้างล่างยังแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในความสนใจทางเพศของคนที่ยังไม่แน่ใจว่าตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศหรือไม่ โดยจะเห็นว่าเยาวชนตัวอย่างที่ยังไม่แน่ใจตัวเองในเรื่องนี้ก็เปิดรับความสัมพันธ์กับทุกเพศสภาพเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะความสนใจในเพศเดียวกัน ในผู้หญิงที่ร้อยละ 25.8 และผู้ชายร้อยละ 14.3 รวมทั้งความสนใจในไบเซ็กชวลและสามารถคบหาพัฒนาความสัมพันธ์ได้กับคนทุกเพศสภาพ รายละเอียดดังตาราง 3.10

ตาราง 3.10 การกระจายร้อยละของความชอบหรือรู้สึกดึงดูดใจ (sexual orientation) ของเยาวชนที่สำรวจ เปรียบเทียบระหว่างคนที่ระบุว่าเป็น ยังไม่แน่ใจ และไม่ใช้ LGBTQ+ จำแนกตามเพศกำเนิด

ความชอบหรือรู้สึกดึงดูดใจ	LGBTQ+		ยังไม่แน่ใจ		ไม่ใช่ LGBTQ+	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
เพศกำเนิดตรงข้าม	21.8	32.7	66.3	56.9	93.7	90.1
เพศกำเนิดเดียวกัน	58.3	41.0	14.3	25.8	3.8	5.3
รักได้ทั้งสองเพศ (bisexual)	10.6	13.9	7.2	8.6	0.5	0.8
สนใจทุกเพศ เพศไหนก็ได้ (pansexual)	6.0	9.9	7.1	6.4	0.3	1.7
เพศสภาพอื่นๆ เช่น เควีย์ร์ นอนไบนารี อินเตอร์เซ็กส์ อเซ็กชวล ออมนิเซ็กชวล ฯลฯ	2.8	2.0	1.0	0.8	0.3	0.4
ไม่แน่ใจ	0.5	0.5	4.1	1.5	1.4	1.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนคำตอบ*	216	596	98	267	364	242
จำนวนรสนิยมทางเพศเฉลี่ย	2.16	2.74	1.72	1.89	1.07	1.09

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ระบุความชอบได้มากกว่า 1 อัตลักษณ์

“วัฒน์” อายุ 17 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยม 6 ในโรงเรียนประจำจังหวัดแห่งหนึ่ง อาศัยอยู่กับครอบครัวของแฟนเพศสภาพกะเทยที่กำลังเรียนในโรงเรียนเดียวกัน เนื่องจากครอบครัวของวัฒน์ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด วัฒน์เปิดเผยความสัมพันธ์กับทุกคนทั้งในบ้านและโรงเรียน

“ผมรู้สึกว่าคุณชอบได้ทุกเพศ ผมไม่ได้เกี้ยวหน้าตาหรืออะไร เน้นนิสัยเป็นหลัก ผมชอบได้ทุกเพศตั้งแต่ ม.3-ม.4 แล้ว แฟนผมเป็นเพศชายแต่เรียกว่ากะเทยครับ ผมชอบเขาที่นิสัย เขาเป็นคนที่ขยันทำงานมาก จริงๆ เริ่มจากเขาชอบผมก่อน ค่อยๆ คุยไปคุยมาก็เขยิบความสัมพันธ์เป็นแฟน แล้วผมอยู่คนเดียว เพราะแม่ย้ายบ้านแต่ผมไม่อยากร้ายโรงเรียนไปเริ่มใหม่ มันเหลืออีกปีเดียว ผมเป็นคนขี้เงินขี้จ่ายไม่ชอบการไปรู้จักเพื่อนใหม่ๆ ด้วย

พอเขาไปแล้วให้แม่ฟังว่าผมอยู่คนเดียว แม่เขาเลยเสนอว่ามาอยู่กับแม่ใหม่ สักปีก็ได้
ไม่เป็นไร ถ้าจะย้ายไปก็ค่อยว่ากันใหม่ ก็เลยไปอยู่บ้านเขา

ตอนแรกผมก็ไม่กล้าบอกพ่อแม่ แต่ผมรู้สึกว่าเป็นพ่อเป็นแม่ น่าจะต้องรู้เรื่องเรา
ทุกเรื่อง ตอนนั้นที่บอกผมก็เขินๆ ผมโทรไปบอก ‘แม่ ผมมีแฟนแล้วนะ ชื่อนี้ๆ ผมจะ
ขอย้ายไปอยู่กับเขาได้ไหม’ พอบอกไปเขาก็ยอมรับได้ไม่ได้ว่าอะไร เขาก็ขอเบอร์แม่แฟน
แล้วก็โทรไปคุย

ชีวิตเราตอนนี้ก็อยู่ด้วยกันตลอดเวลา ไปไหนก็ไปด้วยกันตลอด ผมก็เปิดเผยไม่ได้ปิดบัง
อะไร เดินจงมือกันได้ นอนกอดกัน แต่ยังไม่ทำอะไรกัน เพราะผมว่ายังไม่ถึงเวลา เพื่อนๆ
ก็สนับสนุน ครูก็รู้อย่างไรก็ได้ว่าอะไร ผมก็คิดว่าเรียนจบแล้วก็อยากใช้ชีวิตไปด้วยกัน
ผมชอบนิสัยอย่างเขา ตัวตนเขาเป็นแบบนี้ ไม่ได้ถึงกับหญิงมาก เป็นผู้ชายหวานๆ”

(วัฒน์ วัฒนอักษรชัย, สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2567)

ความชอบหรือความรู้สึกสนใจทางเพศที่จัดแบ่งคนออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อแยกให้เห็น
ความเป็นรักต่างเพศตามชนบสังคม และความสามารถที่จะรักได้หลากหลายเพศของเยาวชนที่
สำรวจนี้ ยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความทับซ้อนหรือตัดข้ามกันใน spectrum ของความรู้สึกดึงดูดใจทาง
เพศ (sexual orientation) ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ข้ามพ้นไปจากกรอบรักต่างเพศ-รักเพศเดียวกัน
ซึ่งหมายถึงชีวิตด้านเพศที่หลากหลายบนทุกความเป็นไปได้ของผู้คนกว่าที่เคย

ชีวิตทางเพศ: ประสบการณ์และความสัมพันธ์

การวิเคราะห์ชีวิตด้านเพศของเยาวชนตัวอย่างในการสำรวจนี้พิจารณาผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่าง
ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในสิทธิ อัตลักษณ์และการแสดงออกทางเพศ และรสนิยม
ทางเพศของตนเอง กับปัจจัยระหว่างบุคคลหรือคู่ความสัมพันธ์ ได้แก่ ลักษณะความสัมพันธ์
ความยินยอม ความพึงพอใจหรือความสุขทางเพศ และสุขภาวะทางเพศ การวิเคราะห์ลักษณะของ
ความสัมพันธ์ในการสำรวจนี้ใช้คำถามเรื่องสถานะความสัมพันธ์ ณ ปัจจุบันว่ามีความสัมพันธ์ หรือไม่
จะเป็นคู่ แฟน คนรัก หรือคนคุยแบบพิเศษ ในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่ มีตัวเลือก 4 คำตอบ
คือ เป็นโสด ไม่อยู่ในความสัมพันธ์ใดกับใคร (single) อยู่ในระยะคบหาพัฒนาความสัมพันธ์ คือ
มีคนคุยแต่ยังไม่ถือว่าเป็นแฟน (dating หรือ open relationship) มีแฟนแต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน
(in a relationship, but living apart) ซึ่งอาจอยู่ห่างกันหรือแยกกันอยู่ และมีแฟนและอยู่ด้วยกัน
(in relationship and living together) ซึ่งแบ่งรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคู่เป็นลำดับขั้น จาก
การทำความรู้จัก พัฒนาสู่การพูดคุยคบหาเรียนรู้ และอยู่ร่วมกันเป็นคู่สมรส ผลการวิเคราะห์ที่มีดังนี้

(1) **รูปแบบความสัมพันธ์ในภาพรวม** พบว่าส่วนใหญ่ของเยาวชนตัวอย่างเป็นโสด ไม่มีความสัมพันธ์แบบคู่รักกับใคร (ร้อยละ 45.1) รองลงมาร้อยละ 28.8 มีแฟนแต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน เกือบหนึ่งในห้ากำลังพัฒนาความสัมพันธ์ คือมีคนคุยแต่ยังไม่ถือว่าเป็นแฟน และร้อยละ 7.7 อยู่ในความสัมพันธ์แบบอยู่ร่วมกันกับคู่ (ตาราง 3.11)

(2) **เพศกำเนิดและอัตลักษณ์ทางเพศมีความสัมพันธ์กับรูปแบบความสัมพันธ์** นั่นคือ ผู้ชายอยู่ในสถานะที่ไม่มีแฟนหรือเป็นโสดมากกว่าผู้หญิง (ร้อยละ 48 เทียบกับ 42.6) และมีคนคุย แต่ยังไม่ใช่แฟนมากกว่า (ร้อยละ 19.7 เทียบกับ 17.3) ผู้หญิงมีสถานะไม่โสด มีแฟนแล้วมากกว่า ทั้งที่อยู่ด้วยกันและไม่ได้อยู่ด้วยกัน นอกจากนี้ เยาวชนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถีเป็นโสดมากกว่า อยู่ในสถานะมีคนคุย แต่ไม่ใช่แฟนมากกว่าคนในชนบทเพศวิถีที่กว่าหนึ่งในสามมีแฟนแต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 35.3 เทียบกับคนนอกชนบทเพศที่มีแฟนแต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน ที่ร้อยละ 20) ดังตาราง 3.11

ตาราง 3.11 การกระจายร้อยละของสถานะความสัมพันธ์ปัจจุบัน
จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

ความสัมพันธ์ขณะนี้	เพศกำเนิด		เพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบท	นอกชนบท	
โสด ไม่มีแฟน	48.0	42.6	40.3	51.7	45.1
มีคนคุย แต่ยังไม่ถือว่าเป็นแฟน	19.7	17.3	16.1	21.4	18.4
มีแฟน แต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน	25.1	31.9	35.3	20.0	28.8
มีแฟน และอยู่ด้วยกัน	7.2	8.2	8.3	6.9	7.7
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
จำนวน*	502	589	626	466	1,092

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมอินเตอร์เซกส์ 1 คน ซึ่งระบุว่าขณะนี้ไม่มีความสัมพันธ์ และไม่รวมคนที่ไม่ต้องการระบุสถานะความสัมพันธ์

นอกจากนี้ สถานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังแตกต่างกันในเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับชั้นต่างๆ นั่นคือ เยาวชนที่กำลังเรียนมัธยมปลายเป็นโสด ไม่มีแฟนมากกว่าเยาวชนที่เรียนอาชีวะและมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 54.6 เทียบกับร้อยละ 40.1 และ 39.5 ตามลำดับ) แต่เยาวชนที่กำลังเรียนระดับอาชีวะและมหาวิทยาลัยนั้นอยู่ในความสัมพันธ์ คือมีแฟนแล้วมากกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนมัธยมปลาย เยาวชนตัวอย่างที่มีแฟนแต่ไม่ได้อยู่ด้วยกันเป็นคนที่เรียนอาชีวะในสัดส่วนร้อยละ 32 และกำลังเรียนในมหาวิทยาลัยร้อยละ 30.5 แต่เป็นนักเรียนมัธยมปลายในสัดส่วนที่ร้อยละ 25.1 สำหรับคนที่

มีแฟนและอยู่ด้วยกันนั้นก็มีสัดส่วนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยและอาชีวะสูงกว่านักเรียนมัธยมปลายเช่นกัน (ตาราง 3.12)

ตาราง 3.12 การกระจายร้อยละของสถานะความสัมพันธ์ปัจจุบัน
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ความสัมพันธ์ขณะนี้	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อุดมศึกษา	รวม
ไม่มี	54.6	40.1	39.5	45.1
มีคนคุย แต่ยังไม่ได้ถือว่าเป็นแฟน	18.8	20.3	17.5	18.4
มีแฟน แต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน	25.1	32.0	30.5	28.8
มีแฟน และอยู่ด้วยกัน	1.5	7.6	12.5	7.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	399	172	521	1,092

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมคนที่ไม่ต้องการระบุสถานะความสัมพันธ์

(3) อัตลักษณ์ทางเพศของคู่ความสัมพันธ์มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่มีเพศวิถีในชนบทและนอกชนบทเพศวิถี โดยพบว่าเยาวชนที่ระบุว่าอยู่ในความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเรียกว่ามีคนคุย กำลังคบหา เป็นแฟน หรือเป็นคู่รักกันนั้น คู่ความสัมพันธ์ของผู้ที่อยู่ในชนบทเพศวิถีมีลักษณะสอดคล้องตามบรรทัดฐานของสังคม คือเป็นรักต่างเพศหรือคู่เป็นเพศตรงข้าม เยาวชนเพศกำเนิดชายในชนบทเพศวิถีทุกคนมีแฟนเป็นผู้หญิง (ร้อยละ 100) ขณะที่ในผู้หญิงนั้น มีแฟนเป็นเพศตรงข้ามคือผู้ชายที่ร้อยละ 99.4 อีกร้อยละ 0.6 มีความสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน (ตาราง 3.13)

ตาราง 3.13 การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศของคู่ความสัมพันธ์ของเยาวชน
ในชนบทเพศวิถี จำแนกตามเพศกำเนิด

อัตลักษณ์ทางเพศของผู้เพศกำเนิดชาย	ร้อยละ	อัตลักษณ์ทางเพศของผู้เพศกำเนิดหญิง	ร้อยละ
หญิง	100.0	ชาย	99.4
-	-	หญิง	0.6
จำนวน*	193	จำนวน*	180

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะคนที่เข้าข่าย คือมีคนคุยและมีแฟน

แต่สำหรับเยาวชนตัวอย่างนอกขอบเพศวิถี การพัฒนาความสัมพันธ์กับคู่ไม่ได้อยู่ในแบบแผนรักต่างเพศได้เท่ากับของสังคม ในจำนวนคนที่ระบุว่าอยู่ในความสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น สามารถค้นหาพูดคุยเป็นพิเศษได้กับคนที่มีความหลากหลายทางเพศที่หลากหลาย ซึ่งในอีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการข้ามพ้นกรอบเพศของเยาวชนคนนอกขอบเพศ ที่น่าสนใจก็คือ แม้จะถูกจัดว่าเป็นคนนอกขอบเพศวิถี แต่สถานะความสัมพันธ์ปัจจุบันของเยาวชนตัวอย่างกลุ่มนี้ส่วนใหญ่กำลังพัฒนาความสัมพันธ์หรือมีแฟนที่เป็นเพศตรงข้าม โดยเฉพาะผู้หญิง ซึ่งแสดงความยืดหยุ่นและเปิดกว้างในวิถีทางเพศสูงกว่าผู้ชาย แต่ผู้หญิงที่มีแฟนเป็นเพศตรงข้าม/ผู้ชายมีสัดส่วนร้อยละ 71.1 ขณะที่ผู้ชายมีแฟนเป็นผู้หญิงที่ร้อยละ 42.4 สัดส่วนที่เหลืออีกกว่าครึ่งหนึ่งนั้นแสดงความหลากหลายของเพศสภาพของคู่ที่มากกว่า นั่นคือ เยาวชนผู้ชายกำลังคบหากับคู่ที่มีอัตลักษณ์เป็นผู้ชายร้อยละ 16.7 เป็นเกย์ที่ร้อยละ 27.3 และเพศสภาพอื่นๆ ตรงข้ามกับเยาวชนเพศกำเนิดหญิงที่กำลังคบหากับคู่ที่มีอัตลักษณ์หลากหลายเพียงร้อยละ 29 เท่านั้น โดยมีคู่เป็นผู้หญิงร้อยละ 10.9 เป็นทอมร้อยละ 10.3 และหญิงรักหญิงร้อยละ 4.5

ที่น่าสนใจก็คือแม้ผู้หญิงจะแสดงความสนใจในไบเซ็กชวลและแฟนเซ็กชวลสูงกว่าผู้ชายมาโดยตลอด แต่กลับพบว่าในประสบการณ์จริงของเยาวชนตัวอย่างที่มีเพศกำเนิดชายนั้นมีความสัมพันธ์กับคู่ที่เป็นไบเซ็กชวลในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้หญิงมาก (ร้อยละ 7.6 เทียบกับร้อยละ 1.3 ตามลำดับ)

ตาราง 3.14 การกระจายร้อยละของอัตลักษณ์ทางเพศของคู่ความสัมพันธ์ของเยาวชน
นอกขอบเพศวิถี จำแนกตามเพศกำเนิด

อัตลักษณ์ทางเพศของคู่เพศกำเนิดชาย	ร้อยละ	อัตลักษณ์ทางเพศของคู่เพศกำเนิดหญิง	ร้อยละ
ชาย	16.7	ชาย	71.1
หญิง	42.4	หญิง	10.9
เกย์	27.3	หญิงรักหญิง (เลสเบี้ยน ดี)	4.5
กะเทย สาวประเภทสอง/หญิงข้ามเพศ	0.0	ทอม/ทรานส์	10.3
ไบเซ็กชวล รักได้ทั้งสองเพศ	7.6	ไบเซ็กชวล รักได้ทั้งสองเพศ	1.3
สนใจทุกเพศ เพศไหนก็ได้ (pansexual)	1.5	สนใจทุกเพศ เพศไหนก็ได้ (pansexual)	1.3
อื่นๆ เช่น ควียร์ อินเตอร์เซ็กส์ ฯลฯ	1.5	อื่นๆ เช่น ควียร์ อินเตอร์เซ็กส์ ฯลฯ	0.6
ไม่แน่ใจ/ไม่รู้เพศสภาพของคู่	3.0	ไม่แน่ใจ/ไม่รู้เพศสภาพของคู่	0.0
รวม	100.0	รวม	100.0
จำนวน*	66	จำนวน*	156

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะผู้ที่เข้าข่าย คือมีคนคุยและมีแฟน

(4) ประสพการณ์ความสัมพันธ์ที่แตกต่างระหว่างเพศวิถีในชนกับนอกชนบเพศวิถีสะท้อน การเลื่อนไหลของชีวิตทางเพศ จากภาพปัจจุบันของสถานะความสัมพันธ์ เมื่อถามย้อนถึงประสพการณ์ การคบหาพัฒนาความสัมพันธ์ในอดีตว่าเคยคบหาเป็นแฟนหรือคนรักหรือไม่และกับคนเพศสภาพ ไດบ้าง โดยมีตัวเลือกคำตอบ 15 ข้อ และสามารถเลือกคำตอบได้มากกว่า 1 ข้อเช่นเดียวกัน ผล การสำรวจพบว่ามากกว่าร้อยละ 80 ของเยาวชนตัวอย่างเคยมีประสพการณ์คบหาเป็นแฟนหรือคนรัก มาก่อน และเยาวชนที่มีเพศวิถีในชนบมีประสพการณ์การคบหาพัฒนาความสัมพันธ์มากกว่าคนนอก ชนบเพศวิถี (ร้อยละ 84.9 เทียบกับร้อยละ 78.6 ตามลำดับ) โดยนักเรียนที่กำลังเรียนชั้นมัธยมปลาย มีประสพการณ์เรื่องนี้น้อยกว่านักศึกษาที่เรียนอาชีวะและมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 78.5 เทียบกับ ร้อยละ 80.7 และ 85.6 ตามลำดับ) ประสพการณ์ความสัมพันธ์ในอดีตของเยาวชนที่สำรวจนี้ เป็นภาพสะท้อนให้เห็นความหลากหลายของอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มความสัมพันธ์ แม้จะเป็นคน ในชนบเพศวิถีก็ตาม นั่นคือ

ในกลุ่มเยาวชนที่มีเพศวิถีตามชนบสังคมหรือที่เรียกว่า cis-heterosexual นั้น แม้ว่าส่วนใหญ่ จะเคยมีแฟนเป็นเพศตรงข้าม (ผู้ชายเคยมีคู่เป็นหญิงร้อยละ 95 และผู้หญิงเคยมีคู่เป็นชายร้อยละ 89.5) แต่ผู้ชายที่มีเพศวิถีในชนบราวร้อยละ 5 และผู้หญิงในกลุ่มนี้อีกราวร้อยละ 10 เคยมี ความสัมพันธ์กับคู่หลากหลายเพศสภาพ ผู้ชายเคยคบผู้ชายร้อยละ 0.3 เคยคบกะเทยหรือสาว ประเภทสองร้อยละ 1.0 ทอมและเลสเบี้ยนร้อยละ 1.6 และเคยคบผู้หญิงร้อยละ 0.3 ขณะที่ผู้หญิง เคยคบทอมร้อยละ 4.1 เคยคบเลสเบี้ยนหรือหญิงรักหญิงร้อยละ 3.4 และเคยคบผู้หญิงร้อยละ 2.2 ประสพการณ์เช่นนี้อาจเรียกได้ว่า heteroflexible หรือคนที่รักต่างเพศที่ยืดหยุ่นทางเพศ ที่หมายถึง อัตลักษณ์ทางเพศของคนมีความชอบความสนใจในเพศตรงข้าม (heterosexual) แต่มีความยืดหยุ่น ที่จะชอบหรือสนใจกับคนเพศเดียวกันหรือเพศสภาพอื่นๆ ได้ด้วยในบางเงื่อนไขหรือบางสถานการณ์

เยาวชนที่มีเพศวิถีไม่เป็นไปตามชนบของสังคมหรือที่เรียกว่า non-cis-heterosexual แสดงถึงการเปิดพื้นที่ให้กับการสำรวจตัวตนทางเพศในมิติที่กว้างขวาง ด้วยความสนใจและความสามารถในการชอบคนได้หลากหลายเพศสภาพสูงกว่าคนในชนบเพศมาก เยาวชนนอกชนบเพศทั้งผู้ชายและ ผู้หญิงมีประสพการณ์พัฒนาความสัมพันธ์กับคู่ทุกเพศสภาพ คนนอกชนบเพศที่เป็นผู้ชายเคยคบหา ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง เกย์ กะเทยหรือสาวประเภทสอง ทอม หญิงรักหญิง ไบเซ็กชวล แฟนเซ็กชวล เคียวร์ และนอนไบนารี ขณะที่เยาวชนนอกชนบเพศที่เป็นผู้หญิงก็เคยคบกับคู่ทุกเพศสภาพเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย ผู้หญิง เลสเบี้ยน ทอม เกย์ กะเทย ไบเซ็กชวล แฟนเซ็กชวล และอื่นๆ เช่น เคียวร์ นอนไบนารี อีกทั้งเคยคบหาคนที่ม้อัตลักษณ์ไบเซ็กชวลและแฟนเซ็กชวลสูงกว่าผู้ชาย (ตาราง 3.15) แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธแบบแผนความรักที่สังคมกำหนดด้วยการเปิดพื้นที่ รับประสพการณ์หลากหลายมากกว่าผู้ชาย

ตาราง 3.15 อัตลักษณ์ทางเพศของคู่ความสัมพันธ์ในอดีตของเยาวชนตัวอย่าง
เปรียบเทียบระหว่างเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

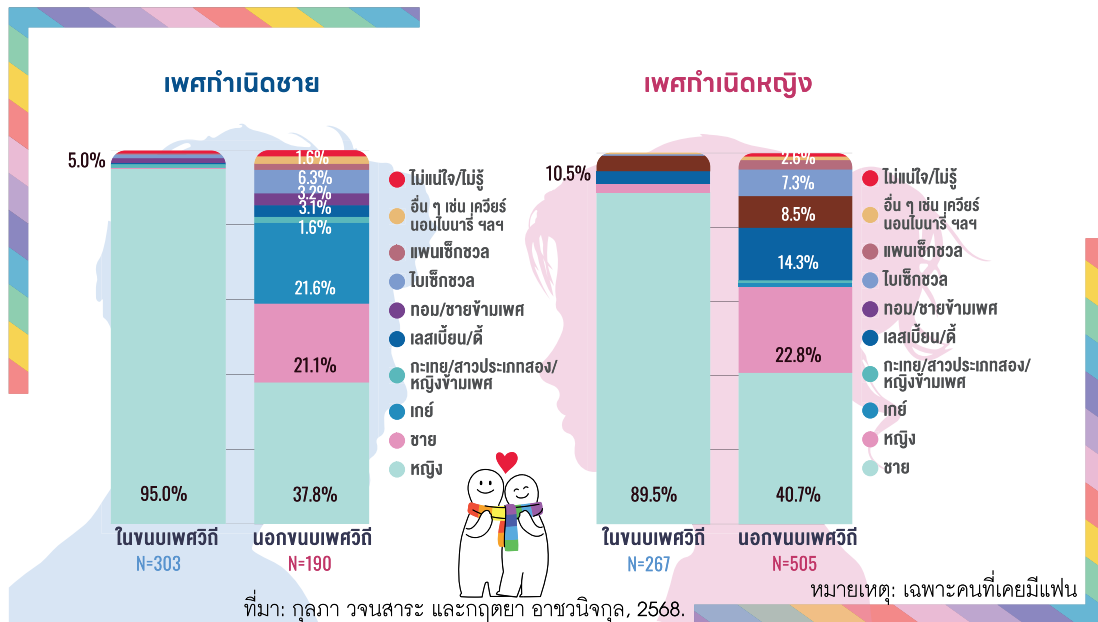
เพศสภาพของคนที่เคยคบ	เพศกำเนิดชาย		เพศกำเนิดหญิง	
	ในชนบทเพศ	นอกชนบทเพศ	ในชนบทเพศ	นอกชนบทเพศ
หญิง	95.0	37.8	2.2	22.8
ชาย	0.3	21.1	89.5	40.7
เกย์	-	21.6	-	1.0
กะเทย/สาวประเภทสอง/หญิงข้ามเพศ	1.0	1.6	-	0.8
เลสเบี้ยน/ดี/หญิงรักหญิง	0.3	3.1	3.4	14.3
ทอม/ทรานส์/ชายข้ามเพศ	1.3	3.2	4.1	8.5
ไบเซ็กชวล รักได้ทั้งสองเพศ	1.0	6.3	0.4	7.3
แพนเซ็กชวล สนใจทุกเพศ	0.4	1.6	-	2.6
อื่นๆ เช่น ควียร์ นอนไบนารี อินเตอร์เซ็กส์ ฯลฯ	-	2.0	0.4	1.0
ไม่แน่ใจ/ไม่รู้	0.7	1.6	-	1.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนคำตอบ*	303	190	267	505

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะคนที่เข้าข่าย

สีสันต่างๆ ในภาพ 3.8 แสดงให้เห็นทั้งเยาวชนในชนบทเพศที่มีความยืดหยุ่นทางเพศ (heteroflexible) และเยาวชนตัวอย่างที่อยู่นอกชนบทเพศวิถีมีประสบการณ์คบหากับคนเพศสภาพต่างๆ โดยข้ามพ้นกรอบเรื่องเพศ ไม่ว่าจะกำหนดว่าต้องเป็นรักต่างเพศ รักเพศเดียวกัน รักได้ทั้งสองเพศ และรักได้ทุกเพศสภาพ แต่เยาวชนคนนอกชนบทเพศได้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นทางเพศมากกว่า สามารถที่จะรักชอบและพัฒนาความสัมพันธ์ได้กับคนทุกเพศสภาพ ไม่ติดอยู่ในกรอบเรื่องเพศและแบบแผนความรักที่สังคมกำกับอีกต่อไป

ภาพ 3.8 การกระจายร้อยละอัตลักษณ์ทางเพศของคู่ความสัมพันธ์ในอดีตของเยาวชนตัวอย่าง
เปรียบเทียบระหว่างเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

ความเลื่อนไหลทางเพศ (sexual fluidity)

จากประสบการณ์ในการพัฒนาความสัมพันธ์ในอดีตที่เคยคบหาคู่เพศสภาพใดข้างต้น เมื่อเปรียบเทียบกับความชอบความสนใจหรือรสนิยมทางเพศปัจจุบันว่ารู้สึกดึงดูดใจกับคนเพศสภาพใดบ้างแล้ว (ตาราง 3.9 และ 3.10) ชี้ให้เห็นว่าความสนใจทางเพศของเยาวชนตัวอย่างที่สำรวจนั้น ไม่ได้เป็นความรักได้เพศเดียวตามที่สังคมกำหนดและไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว หากแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และจังหวะของชีวิตในแต่ละช่วง ผลจากการสำรวจแสดงให้เห็นว่า เยาวชนตัวอย่างมีความหลากหลายในการพัฒนาความสัมพันธ์ในอดีตและมีการเปลี่ยนแปลงความสนใจทางเพศในปัจจุบัน ดังนี้

(1) กลุ่มที่ปัจจุบันมีรสนิยมทางเพศแบบรักได้เพศเดียวตามชนบทเพศหรือเป็นรักต่างเพศนั้น มีสัดส่วนของคนที่ยังได้เพศเดียว (monosexual) และเคยมีประสบการณ์คบหาคนเพศเดียวสอดคล้องกับแบบแผนที่ยังคงกำหนดนั้นสูงสุดที่ร้อยละ 78.7 คนกลุ่มนี้มีแนวโน้มไม่เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงความสนใจทางเพศสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ขณะเดียวกันก็มีสัดส่วนของผู้ที่ปัจจุบันรักเพศเดียวแต่เคยมีประสบการณ์คบคนที่มีความเพศสภาพไม่ตรงตามชนบทร้อยละ 6.1

(2) กลุ่มที่ปัจจุบันระบุว่ามีความสนใจทางเพศแบบรักได้เพศเดียว แต่เป็นคนที่มีความสนใจนอกขอบ หรืออาจเรียกว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศที่มีรสนิยมแบบรักได้เพศเดียว เกือบสองในสามเคยมีประสบการณ์คบเพศสภาพเดียว และอีกกว่าหนึ่งในสามยังไม่เคยมีประสบการณ์

(3) กลุ่มที่ปัจจุบันมีความสนใจสามารถรักได้หลายเพศสภาพ (polysexual) และรักได้ทุกเพศ (pansexual) มีประสบการณ์ความสัมพันธ์ที่เปิดกว้างหลากหลายแสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสทางเพศอย่างชัดเจน โดยเยาวชนที่ระบุว่าสามารถรักได้หลายเพศนั้นเคยคบหาคนเพศสภาพนอกขอบร้อยละ 47.9 และเคยพัฒนาความสัมพันธ์กับคนมากกว่าหนึ่งเพศสภาพคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 34.9 ขณะที่เยาวชนที่ระบุว่ารักได้ทุกเพศเคยคบหากับคนมากกว่า 1 เพศสภาพคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 42.1 อย่างไรก็ตาม เยาวชนที่รักได้ทุกเพศเกือบหนึ่งในสามยังไม่เคยมีประสบการณ์คบใครมาก่อน

(4) ในภาพรวมแล้ว ข้อมูลในตาราง 3.16 ชี้ให้เห็นสัดส่วนของเยาวชนที่แสดงถึงความเลื่อมใสทางเพศสูงถึงร้อยละ 35.1 ประกอบด้วยสัดส่วนคนที่เคยมีประสบการณ์คบหาคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ร้อยละ 22.7 และคนที่เคยมีประสบการณ์คบหาคนที่มียัฒลักษณ์ทางเพศต่างๆ มากกว่าหนึ่งยัฒลักษณ์ ร้อยละ 12.4 ขณะที่ผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนทั่วไปแสดงความเลื่อมใสทางเพศเพียงร้อยละ 8.4 เท่านั้น (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568)

ตาราง 3.16 การกระจายร้อยละความเลื่อมใสทางเพศ จำแนกตามรสนิยมทางเพศในปัจจุบัน และประสบการณ์การพัฒนาความสัมพันธ์ในอดีต

ประสบการณ์ในอดีต	รสนิยมทางเพศปัจจุบัน				รวม
	รักเพศเดียว (ในขอบ)	รักเพศเดียว (นอกขอบ)	รักหลายเพศ	รักทุกเพศ	
ไม่เคยคบใคร	15.2	35.7	16.9	31.6	16.8
เคยคบเพศเดียว (ตรงตามขอบ)	78.7	0.0	0.3	0.0	48.1
เคยคบเพศสภาพเดียว (ไม่ตามขอบ)	6.1	64.3	47.9	26.3	22.7
เคยคบมากกว่า 1 เพศสภาพ	0.0	0.0	34.9	42.1	12.4
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนคำตอบ*	651	42	355	19	1,067

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่แน่ใจและไม่ตอบ

ตัวเลขข้างต้นสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ของโลกสมัยใหม่ที่เปิดกว้างมากขึ้นต่ออัตลักษณ์ทางเพศและรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย ในขณะที่ชนบทเพศวิถีดั้งเดิมอาจเคยเป็นตัวกำหนดแนวทางการแสดงออกและการเลือกคู่ความสัมพันธ์ในอดีต แต่การเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนผ่านทางสังคมในมิติของเพศวิถีทำให้เยาวชนในปัจจุบันมีพื้นที่ในการสำรวจและสร้างความเข้าใจในตัวเองมากขึ้น มีแนวโน้มและความสามารถที่จะเลือกพัฒนาความสัมพันธ์กับคนเพศสภาพต่างๆ นอกเหนือจากบรรทัดฐานความรักความสัมพันธ์ที่สังคมเคยกำกับมากขึ้น สอดคล้องกับ “queer generations” ที่มองว่าประสบการณ์ด้านเพศวิถีของเยาวชนนอกชนบทเพศในแต่ละรุ่นวัยมีความแตกต่างหลากหลาย ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัวหรือสามารถเหมารวมได้ และสามารถเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศได้ในแต่ละช่วงวัยและสถานการณ์ (Marshall et al., 2019; Sedgwick, 1990)

ประสบการณ์ด้านเพศ

เยาวชนตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 18 ปี ผลการสำรวจประสบการณ์ด้านเพศสัมพันธ์ในภาพรวมพบว่าเยาวชนมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 57.9) ระบุว่ายังไม่เคยมีประสบการณ์ทางเพศ ผู้ที่เคยมีเพศสัมพันธ์มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 42.1 สอดคล้องกับผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนที่พบว่าคน Gen Z ประมาณครึ่งหนึ่งเคยมีเพศสัมพันธ์แล้ว (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางเพศกับเพศกำเนิดและชนบทเพศวิถี ข้อค้นพบที่น่าสนใจก็คือเยาวชนเพศกำเนิดหญิงเคยมีประสบการณ์ทางเพศในสัดส่วนที่สูงกว่าเพศกำเนิดชายเล็กน้อย (ร้อยละ 44 เทียบกับร้อยละ 40 ตามลำดับ) เยาวชนที่มีเพศวิถีตามชนบทที่เป็นรักต่างเพศไม่ว่าจะเป็นเพศกำเนิดชายหรือหญิงนั้นต่างมีสัดส่วนของผู้ที่เคยมีเพศสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มที่มีเพศวิถีนอกชนบทอย่างชัดเจน โดยสัดส่วนของผู้หญิงที่เคยมีประสบการณ์ทางเพศอยู่ที่ร้อยละ 54.9 สูงกว่าเพศกำเนิดชายในชนบทเพศวิถีที่เคยมีเพศสัมพันธ์ร้อยละ 41.1 และสูงกว่ากลุ่มนอกชนบทเพศวิถีทั้งชายและหญิง (ร้อยละ 37.2 และ 34.4 ตามลำดับ) ข้อค้นพบนี้สวนทางกับความเชื่อทางวัฒนธรรมที่มักมองว่าผู้ชายเริ่มมีเพศสัมพันธ์ก่อนหรือมากกว่าผู้หญิง ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในการเข้าสู่ประสบการณ์ทางเพศของเยาวชนผู้หญิงที่มีเพศวิถีตามชนบทที่สูงกว่าผู้ชาย สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของบทบาทและความสัมพันธ์ในการกำหนดพฤติกรรมทางเพศของตัวเธอมากขึ้น ทั้งนี้คนที่มีเพศกำเนิดเป็นอินเตอร์เซ็กส์หนึ่งคนนั้นระบุว่าเคยมีเพศสัมพันธ์แล้ว

ตาราง 3.17 การกระจายร้อยละของประสบการณ์ทางเพศ
จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด

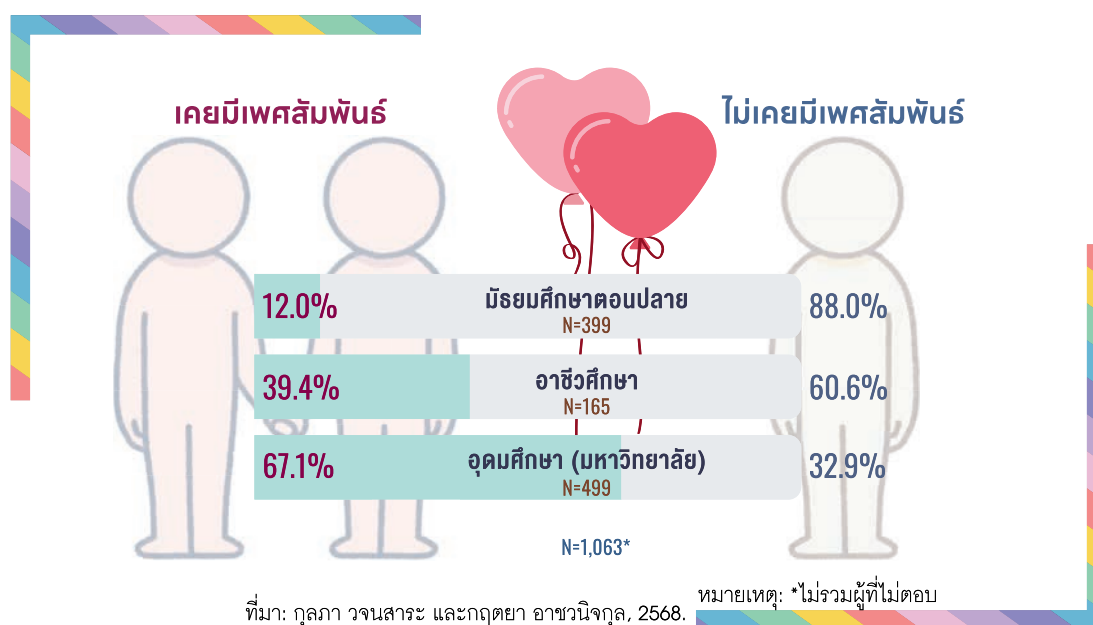
ประสบการณ์ทางเพศ	ในชนบทเพศวิถี		นอกชนบทเพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
เคยมีเพศสัมพันธ์	41.1	54.9	37.2	34.4	42.1
ไม่เคยมีเพศสัมพันธ์	58.9	45.1	62.8	65.6	57.9
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	338	266	156	302	1,063*

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ไม่ตอบ

และเมื่อเปรียบเทียบประสบการณ์ทางเพศกับระดับชั้นที่ศึกษา ก็ยิ่งเห็นชัดว่าเยาวชนที่โตกว่า มีสัดส่วนของการมีประสบการณ์ทางเพศสูงกว่า ประมาณสองในสามของเยาวชนตัวอย่งที่กำลังศึกษา ในระดับมหาวิทยาลัยเคยมีเพศสัมพันธ์ รองลงมาคือเยาวชนที่กำลังเรียนระดับอาชีวศึกษาที่ร้อยละ 39.4 และนักเรียนที่กำลังเรียนมัธยมปลายนั้นเคยมีประสบการณ์ทางเพศน้อยที่สุดในสัดส่วนเพียง ร้อยละ 12 เท่านั้น (ภาพ 3.9)

ภาพ 3.9 การกระจายร้อยละของเยาวชนที่มีประสบการณ์ทางเพศ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

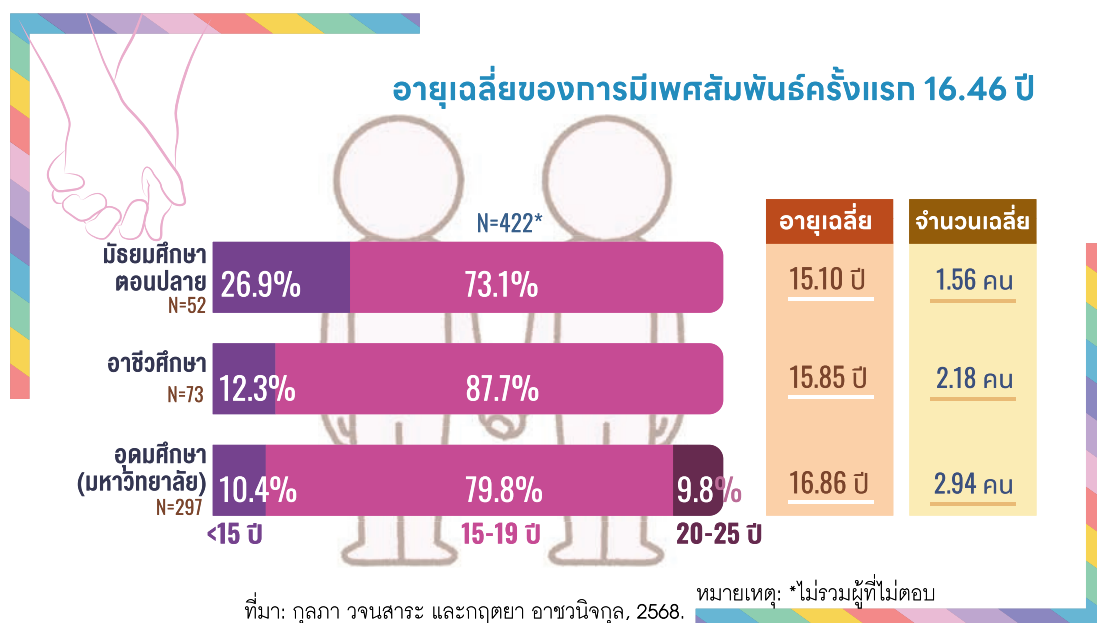

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

เพศสัมพันธ์ครั้งแรก

เพศสัมพันธ์ครั้งแรกถือเป็นประสบการณ์ที่สำคัญในชีวิตหนุ่มสาวและอาจเรียกได้ว่าเป็นหนึ่งประสบการณ์ของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การเข้าสู่ประสบการณ์ด้านเพศของเยาวชนตัวอย่างที่สำรวจส่วนใหญ่สี่ในห้าเกิดขึ้นในช่วงอายุ 15-19 ปี เยาวชนตัวอย่างร้อยละ 12.6 มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปี ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์อายุให้ความยินยอมทางเพศได้ตามกฎหมาย (age of consent) สอดคล้องกับผลการสำรวจในประชาชนตัวอย่างที่พบว่าคนรุ่น Gen Z ร้อยละ 13.4 มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกในช่วงอายุต่ำกว่า 15 ปี (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของการมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกกับระดับชั้นที่กำลังศึกษาก็จะเห็นภาพว่าเยาวชนตัวอย่างมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกในช่วงอายุที่ต่ำลงมากขึ้น มีแนวโน้มที่จะมีประสบการณ์ทางเพศเร็วขึ้นทั้งในแง่ของอายุเฉลี่ย จำนวนเฉลี่ยของคนที่มีเพศสัมพันธ์ และสัดส่วนที่เริ่มก่อนอายุ 15 ปี นั่นคือ เยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนในระดับมหาวิทยาลัยร้อยละ 10.4 มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปีโดยมีอายุเฉลี่ยของประสบการณ์ครั้งแรกนี้ที่ 16.86 ปี และมีจำนวนเฉลี่ยของคนที่เคยมีเพศสัมพันธ์ที่ 2.94 คน ผู้ที่กำลังเรียนระดับอาชีวศึกษาร้อยละ 12.3 มีประสบการณ์ครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปี อายุเฉลี่ยของประสบการณ์ครั้งแรกนี้คือ 15.85 ปี และมีจำนวนเฉลี่ยของคนที่เคยมีเพศสัมพันธ์ที่ 2.18 คน ขณะที่นักเรียนที่กำลังเรียนในระดับมัธยมปลายสัดส่วนถึงร้อยละ 26.9 มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปี และอายุเฉลี่ยของประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกนี้ต่ำที่สุดคือ 15.10 ปี และจำนวนเฉลี่ยของคนที่เคยมีเพศสัมพันธ์ต่ำที่สุดคือ 1.56 คน (ภาพ 3.10)

ภาพ 3.10 การกระจายร้อยละของช่วงอายุที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของเยาวชน
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ความแตกต่างระหว่างประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของเยาวชนที่อยู่ในชนบทและนอกชนบทวิดิเห็นได้ชัดจากตัวเลขในตาราง 3.18 ที่คนนอกชนบทวิดิจะเปิดรับประสบการณ์ทางเพศเร็วกว่าคนในชนบท โดยเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปี ซึ่งจะเห็นว่าสัดส่วนของเยาวชนนอกชนบทวิดิมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกก่อนอายุให้ความยินยอมตามกฎหมายนี้สูงกว่าคนที่อยู่ในชนบททั้งผู้ชายและผู้หญิง โดยเฉพาะในผู้หญิงนอกชนบทที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปีที่ร้อยละ 17 สูงกว่าเยาวชนผู้หญิงในชนบทกว่าสองเท่า (ร้อยละ 7.7) และผู้ชายนอกชนบทวิดิมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกขณะอายุไม่ถึง 15 ปีที่ร้อยละ 16.7 สูงกว่าผู้ชายในชนบทที่มีสัดส่วนร้อยละ 13

ความแตกต่างระหว่างเยาวชนที่มีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกในช่วงอายุ 15-19 ปี ไม่แตกต่างกันมากนัก (ประมาณร้อยละ 78-84%) แสดงว่าไม่ว่าจะอยู่ในชนบทหรือนอกชนบทวิดิ ช่วงวัยรุ่นตอนกลางถึงปลายนี้เป็นช่วงที่เยาวชนส่วนใหญ่เริ่มมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรก นอกจากนี้ เยาวชนที่มีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกในช่วงอายุ 20-25 ปีนั้น เป็นผู้ที่มิเพศวิดิในชนบท (ชายร้อยละ 8.4 หญิงร้อยละ 8.5) สูงกว่าคนที่อยู่นอกชนบท (ชายร้อยละ 3.3 หญิงร้อยละ 5.0) สะท้อนว่าเยาวชนที่มีเพศวิดิตามชนบอาจมีความระมัดระวังหรือรอจนถึงวัยที่สังคมมองว่ามีวุฒิภาวะมากขึ้น (ตาราง 3.18)

สำหรับอายุเฉลี่ยของการมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกนั้นพบว่าเยาวชนนอกชนบทวิดิมีอายุเฉลี่ยของเพศสัมพันธ์ครั้งแรกต่ำกว่า (ชาย 15.47 ปี หญิง 16.33 ปี) เมื่อเทียบกับกลุ่มในชนบทวิดิ (ชาย 16.70 ปี หญิง 16.77 ปี) โดยเฉพาะผู้ชายนอกชนบทวิดิเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์เร็วที่สุด คือ 15.47 ปี นอกจากนี้ เยาวชนนอกชนบทวิดิยังมีจำนวนคู่นอนโดยเฉลี่ยสูงกว่า (ชาย 3.57 คน หญิง 2.98 คน) เทียบกับกลุ่มในชนบทวิดิ (ชาย 2.39 คน หญิง 2.34 คน)

การที่เยาวชนที่มีเพศวิดิในชนบทมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปีในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่มีเพศวิดิตามชนบสังคม มีอายุเฉลี่ยของเพศสัมพันธ์ครั้งแรกต่ำกว่า และมีจำนวนคู่นอนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มในชนบทวิดินั้น สะท้อนให้เห็นถึงการสำรวจ ทำความเข้าใจ และยืนยันอัตลักษณ์และวิถีทางเพศที่แตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคม การทดลองประสบการณ์ด้านเพศที่สังคมไม่ได้มี “บท” (sexual script) ไว้ให้เหมือนกับผู้ที่อยู่ในชนบทวิดิ และความเปราะบางด้านสุขภาวะทางเพศของเยาวชนกลุ่มนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจอื่นๆ ที่มีข้อค้นพบเช่นเดียวกันนี้ (Rosario et al., 2006; Saewyc et al., 2022; Goldberg & Halpern, 2017)

ตาราง 3.18 การกระจายร้อยละของช่วงอายุที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของเยาวชนตัวอย่าง
จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด

ช่วงอายุที่มี เพศสัมพันธ์ครั้งแรก	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีนอกชนบท		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
อายุต่ำกว่า 15 ปี	13.0	7.7	16.7	17.0	12.8
อายุ 15-19 ปี	78.6	83.8	80.0	78.0	80.3
อายุ 20-25 ปี	8.4	8.5	3.3	5.0	6.9
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	131	130	60	100	422*
อายุเฉลี่ยของเพศสัมพันธ์ครั้งแรก	16.70	16.77	15.47	16.33	16.46
จำนวนเฉลี่ยของคนที่มีเพศสัมพันธ์	2.39	2.34	3.57	2.98	2.67

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ไม่ตอบ และรวมอินเตอร์เซ็กส์

“เตอร์” มีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกขณะเรียนอยู่ชั้นประถม 6 กับเพื่อนผู้ชายในห้อง และทำให้ได้ชัดเจนในตัวเองว่ามีความชอบหรือรสนิยมทางเพศเป็นอย่างไร

“ไม่มีความสัมพันธ์ แต่เคยมีเพศสัมพันธ์ ตอน ป.6 เขาคือเพื่อนที่อยู่ในห้อง มันเกิดจากที่ว่าหนูนั่งเล่นของหนูอยู่ดีๆ ขว้างอิฐเล่นกัน ทีนี้มันไปโดนเป้ากางเกงเพื่อน เขาก็หันหน้ามาถามว่าไปไหม หนูก็ไปที่ห้องน้ำกับเขา หนูเป็นรับ หนูปฏิบัติกร เขายืนอยู่เฉยๆ เลย แล้วคือมีอะไรกันทุกวัน มันจะไม่ชอบได้ไง แต่มันแอบ แต่ว่าก็ป้องกันทุกครั้งครับ หนูรู้ว่าหนูต้องป้องกัน แล้วคือมีอะไรกันเฉยๆ ฟิลแบบเขาเรียกว่ายังงี้ *friend with benefits* ห่างเหินด้วยนะ ไม่สนิทกัน แต่หนูก็รู้สึกมันดีมาตลอด เป็นอย่างนี้มันดี แล้วหนูก็บอกกับตัวเองเสมอว่าหนูเป็นรุกให้ใครไม่ได้ หนูเป็นได้แค่รับ”

(เตอร์ อัดลักษณ์เกย์, สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2567)

เพศสัมพันธ์ที่ยินยอมพร้อมใจ (sexual consent)

ประเด็นเรื่องเพศสัมพันธ์ในกลุ่มเยาวชนเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจในเชิงสุขภาพและสิทธิทางเพศอย่างต่อเนื่อง แต่ประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ยินยอมในกลุ่มเยาวชนที่มีความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพยังไม่ได้มีการศึกษาเชิงลึกมากนัก ทั้งที่ความสัมพันธ์ทางเพศไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์ส่วนบุคคล หากแต่เป็นผลของการตักขำทับซ้อนไปมาของปัจจัยทางสังคม

และวัฒนธรรมหลายประการ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีที่มีความเปราะบางในชีวิต เนื่องจากอิทธิพลของบรรทัดฐานแบบรักต่างเพศ ผลการสำรวจประสบการณ์ทางเพศของกลุ่มเยาวชน ตัวอย่างครั้งนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจดังนี้

(1) โครงสร้างสังคมและบทบาททางเพศกับความรุนแรงทางเพศ

จากข้อมูลการสำรวจพบว่าร้อยละ 13.7 ของเยาวชนตัวอย่างเคยมีประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์ โดยปราศจากความยินยอม ไม่เต็มใจ หรือมิได้ต้องการ สูงกว่าผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนตัวอย่างที่ร้อยละ 10 (กฤดา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) โดยอายุของบุคคลที่เผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวต่ำสุดอยู่ที่ 4 ปีเท่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างและบรรทัดฐานทางสังคมที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในเรื่องบทบาททางเพศและเอื้อให้เกิดความรุนแรงทางเพศในสังคมไทย แม้ว่าการมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมสามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกเพศทุกวัย แต่ผลการสำรวจในกลุ่มเยาวชนสะท้อนให้เห็นถึงอัตราการเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวที่แตกต่างกันระหว่างเพศกำเนิดและชนบทเพศวิถี กล่าวคือ เยาวชนที่มีเพศกำเนิดหญิงมีอัตราการเผชิญสถานการณ์ที่มีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้ต้องการสูงกว่าผู้ที่มีเพศกำเนิดชายกว่าเท่าตัว (ร้อยละ 18.1 เทียบกับร้อยละ 8.3) สูงกว่าผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนทั่วไป โดยผู้หญิงที่มีเพศวิถีตามชนบมีสัดส่วนของผู้ที่มีประสบการณ์นี้สูงกว่าผู้ชายกว่า 5 เท่าทีเดียว (ร้อยละ 17.2 เทียบกับร้อยละ 3.4) สะท้อนให้เห็นว่าเพศหญิงมีความเสี่ยงที่จะเผชิญสถานการณ์นี้สูงกว่าชาย ยิ่งสะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงทางเพศไม่ใช่เพียงการกระทำเชิงกายภาพเท่านั้น แต่เกิดขึ้นจากโครงสร้างที่กำหนดให้เพศหญิงอยู่ในสถานะที่เปราะบางต่อการถูกละเมิดมากกว่าเพศชาย

(2) ความเปราะบางทางสังคมของคนนอกชนบทเพศวิถี

จากการสำรวจยังพบอีกว่าเยาวชนที่มีวิถีทางเพศนอกชนบนั้นมีแนวโน้มที่จะเผชิญกับประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมในอัตราที่สูงกว่าคนที่มีวิถีทางเพศตามชนบททั้งในผู้ชายและผู้หญิงอย่างชัดเจน ผู้ชายนอกชนบทมีสัดส่วนของการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ยินยอมที่ร้อยละ 20.3 สูงกว่าผู้ชายในชนบทเพศที่มีเพียงร้อยละ 3.4 เท่านั้น อัตราที่สูงกว่าเกือบ 6 เท่านี้ สะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนผู้ชายนอกชนบทเพศวิถีนี้นั้นมีความเปราะบางทางเพศที่จะเผชิญประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ขณะที่อัตราในผู้หญิงนอกชนบทเพศวิถีก็สูงกว่าผู้หญิงในชนบทเพศเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าการทำทนายหรือปฏิเสธที่จะมีชีวิตทางเพศตามบรรทัดฐานของผู้ที่มีเพศวิถีนอกชนบนั้นอาจเป็นผลให้ต้องเผชิญกับความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติในด้านต่างๆ รวมทั้งทางเพศในระดับที่สูงกว่าคนที่มีเพศวิถีตามชนบท นอกจากนี้ การที่ผู้ชายนอกชนบทเพศวิถีมีสัดส่วนของการมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมสูงกว่าผู้หญิงนอกชนบทเพศแม้ไม่มากนัก (ร้อยละ 20.3 เทียบกับร้อยละ 19.4) แต่ก็สะท้อนให้เห็นว่าบรรทัดฐานทางสังคมและ

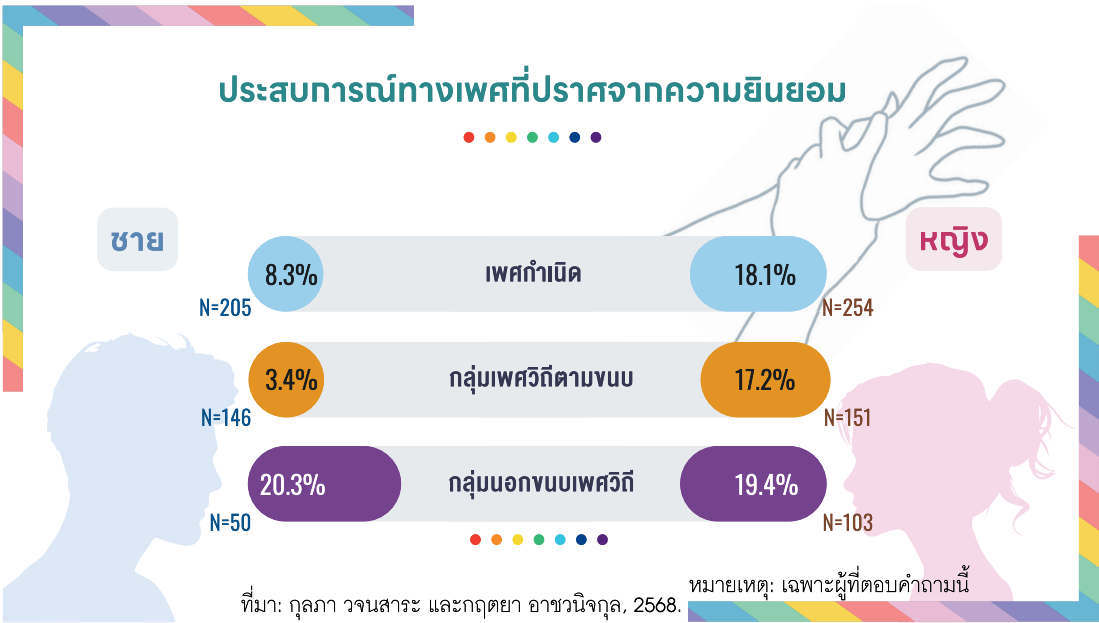
อำนาจของชนบทเพศวิถีทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องเพศและอัตลักษณ์ โดยเฉพาะกับผู้ชายที่มีเพศสภาพและบทบาททางเพศต่างไปจากความคาดหวังของสังคมจึงมีโอกาสนี้จะเผชิญกับแรงกดดันทางสังคมและอาจกลายเป็นเป้าของความรุนแรง

ตาราง 3.19 การกระจายร้อยละของประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ยินยอม
จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด

เพศสัมพันธ์โดยไม่เต็มใจ	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีนอกชนบท		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
เคยมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ยินยอมพร้อมใจ	3.4	17.2	20.3	19.4	13.7
ไม่เคย	96.6	82.8	79.7	80.6	86.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	146	151	59	103	460

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.
หมายเหตุ: *เฉพาะผู้ที่เข้าข่ายตอบคำถามนี้

ภาพ 3.11 ร้อยละของการมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอม
จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

ความสุขทางเพศ: เรื่องส่วนตัวที่สะท้อนสังคม

ความสุขทางเพศหรือความรู้สึกพึงพอใจจากการมีประสบการณ์ทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นความพึงพอใจทางร่างกายและจิตใจ แม้ในด้านหนึ่งจะเป็นผลลัพธ์สำคัญของการมีเพศสัมพันธ์แล้ว แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นภาพสะท้อนของการจัดระเบียบโดยสังคม ผ่านบรรทัดฐานทางสังคม/วัฒนธรรมต่างๆ ที่ใช้กำหนดและกำกับการดำเนินชีวิตทางเพศและทางเลือกของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นความสองมาตรฐานทางเพศ บทบาททางเพศ (sexual script) ของคนแต่ละอัตลักษณ์ อำนาจทางเพศสภาพระหว่างคู่ความสัมพันธ์ อำนาจในตัวเองที่จะตัดสินใจทางเพศ และชุดความเชื่อเรื่องความสุขทางเพศที่ขอบรรทัด คำนวณของคำถามเรื่องความสุขทางเพศนี้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ มีความสุขทางเพศ มีความสุขทางเพศบ้าง/ปานกลาง และไม่มีความสุขทางเพศ ผลการสำรวจเยาวชนที่เคยมีประสบการณ์ทางเพศแล้วพบว่าเกือบร้อยละ 90 ระบุว่ามีความสุขทางเพศ (ร้อยละ 89.6) ร้อยละ 10 มีความสุขปานกลาง คนที่ระบุว่าไม่มีความสุขในการมีความสัมพันธ์ทางเพศ มีร้อยละ 0.4 (ตาราง 3.20) ทั้งนี้ระดับขั้นที่เยาวชนตัวอย่างกำลังศึกษาอยู่นั้นไม่มีความแตกต่างในเรื่องนี้แต่อย่างใด

(1) เยาวชนที่มีเพศกำเนิดและชนบททางเพศวิถีแตกต่างกันมีความรู้สึกพึงพอใจในการมีเพศสัมพันธ์แตกต่างกัน จากการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชนบทเพศวิถีและเพศกำเนิดของกลุ่มเยาวชนที่สำรวจพบว่าสำหรับเยาวชนในชนบทเพศวิถีนั้น สัดส่วนของคนที่มีความสุขในเพศสัมพันธ์เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง (ร้อยละ 94.2 เทียบกับร้อยละ 85.6) แต่ในกลุ่มเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีกลับพบว่าสัดส่วนของคนที่มีความสุขในเพศสัมพันธ์เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย (ร้อยละ 93.5 เทียบกับร้อยละ 82.0) นอกจากนี้ยังพบอีกว่าไม่ว่าจะมีเพศวิถีในหรือนอกชนบททางเพศก็ตาม ผู้หญิงมีสัดส่วนของคนที่ไม่มีความสุขทางเพศสูงกว่าผู้ชาย (ตาราง 3.20)

ตาราง 3.20 การกระจายร้อยละของความสุขทางเพศ จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด

ความสุขทางเพศ	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีนอกชนบท		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
มีความสุขทางเพศ	94.2	85.6	82.0	93.5	89.6
มีความสุขบ้างปานกลาง	5.8	13.7	18.0	5.4	10.0
ไม่มีความสุขทางเพศ	0.0	0.7	0.0	1.1	0.4
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	137	139	61	93	431*

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะผู้ที่เข้าข่าย ไม่รวมผู้ไม่ตอบ และนับรวมอินเตอร์เน็ตส์จำนวน 1 คน

(2) เหตุผลสำคัญที่สุดในการมีความพึงพอใจในเพศสัมพันธ์คือความรู้สึกไว้วางใจและใกล้ชิดทางอารมณ์กับคู่ ไม่ว่าจะเป็นเพศวิถีอย่างไรก็ตาม แม้จะสอดคล้องกับผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนตัวอย่าง แต่ในกลุ่มเยาวชนพบว่ามีสัดส่วนน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (ร้อยละ 30.1 เทียบกับร้อยละ 48) ขณะที่เหตุผลรองลงมาคือการที่คู่ความสัมพันธ์มีรสนิยมทางเพศตรงกัน ซึ่งพบว่าสัดส่วนในกลุ่มเยาวชนสูงกว่ากลุ่มประชาชนตัวอย่างไม่มากนัก (ร้อยละ 26.7 เทียบกับร้อยละ 24.2) เหตุผลที่แตกต่างระหว่างสองการสำรวจนี้คือวิธีหรือท่าหรือกิจกรรมทางเพศที่ชื่นชอบ ที่เยาวชนตัวอย่างมีสัดส่วนร้อยละ 21.4 สูงกว่าสัดส่วนของประชาชนที่สำรวจที่ร้อยละ 13.1 อีกทั้งเยาวชนมีการใช้สื่อและอุปกรณ์ช่วยต่างๆ ในสัดส่วนที่สูงกว่าประชาชนที่สำรวจเช่นกัน (ร้อยละ 3 เทียบกับร้อยละ 0.9) (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) สะท้อนให้เห็นว่าในเยาวชนตัวอย่างนั้นแม้ความสุขในการมีเพศสัมพันธ์จะยังคงสัมพันธ์กับความรัก ความไวใจ ความใกล้ชิดทางอารมณ์ แต่ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่ทำให้มีความสุขในเพศสัมพันธ์ด้วย ได้แก่ การที่คู่ความสัมพันธ์มีรสนิยมทางเพศตรงกัน กิจกรรมทางเพศ การพูดคุยสื่อสาร รวมทั้งสื่อและอุปกรณ์ช่วยต่างๆ ที่น่าสนใจคือเยาวชนที่อยู่ในชนบทเพศวิถีที่แตกต่างกันอธิบายความสุขทางเพศด้วยเหตุผลแตกต่างกัน ผู้ชายและผู้หญิงที่มีเพศวิถีตามชนบทระบุว่าความรู้สึกไว้วางใจ ความใกล้ชิดทางอารมณ์ทำให้มีความสุขทางเพศในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่อยู่นอกชนบท แต่เยาวชนนอกชนบทเพศวิถีให้เหตุผลว่าการมีเพศสัมพันธ์ด้วยวิธีหรือท่าหรือกิจกรรมที่ชื่นชอบ การพูดคุยสื่อสารกับคู่ในเรื่องเพศ และการใช้สื่อหรืออุปกรณ์ช่วยต่างๆ ทางเพศนั้นเป็นเหตุผลที่ทำให้มีความสุขทางเพศในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่อยู่ในชนบทเพศวิถี รายละเอียดดังตาราง 3.21

ตาราง 3.21 การกระจายร้อยละของปัจจัยที่ทำให้มีความสุขทางเพศ
จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด

ความสุขทางเพศ	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีนอกชนบท		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ความรู้สึกไว้วางใจ ใกล้ชิดทางอารมณ์	30.0	34.6	21.8	29.7	30.1
คู่ความสัมพันธ์มีรสนิยมทางเพศตรงกัน	25.7	28.4	26.5	25.7	26.7
วิธี/ท่า/กิจกรรมทางเพศที่ชื่นชอบ	21.8	19.5	24.5	21.3	21.4
การพูดคุยสื่อสารทางเพศ	20.5	15.4	21.1	19.7	18.8
สื่อและอุปกรณ์ช่วยต่างๆ	2.0	2.1	6.1	3.6	3.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนคำตอบ*	303	292	147	249	993*

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ไม่ตอบ และไม่ระบุเหตุผล และรวมคำตอบของอินเตอร์เซกส์ด้วยแล้ว

ในทางกลับกัน เพศสัมพันธ์ที่ไม่ทำให้เยาวชนตัวอย่างมีความสุขทางเพศนั้น ได้แก่ การที่คุณไม่เข้าใจความชอบ หรือไม่กล้าบอกความต้องการของตัวเอง สภาพร่างกายไม่พร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์ อาจเจ็บป่วย หรือมีโรคประจำตัว หรืออาจทำงานหนัก ร่างกายเหนื่อยล้า ฯลฯ มีความเครียด กังวล เรื่องอื่นๆ ในชีวิต และไม่ชอบมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งเป็นเหตุผลส่วนบุคคล แต่ไม่มีเยาวชนตัวอย่างคนใด ระบุเหตุผลว่าไม่มีอารมณ์ แต่ต้องยอมมีเพศสัมพันธ์ตามความต้องการของคุณแม่คนเดียว ต่างจากการสำรวจในกลุ่มประชาชนตัวอย่างที่ระบุเหตุผลข้อนี้ถึงร้อยละ 23 (กฤตา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568)

เพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยของเยาวชนเพศหลากหลาย

หนึ่งในพฤติกรรมเสี่ยงที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ไม่ปลอดภัยคือพฤติกรรมในการใช้อุปกรณ์ป้องกันระหว่างการมีเพศสัมพันธ์ โดยคนหลากหลายทางเพศหรือคนที่มีเพศวิถีนอกขนบมักถูกมองว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะการติดเชื้อเอชไอวีเอดส์ ขณะที่เยาวชนรักต่างเพศที่มีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกันก็ถูกมองว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงของสถานการณ์ท้องไม่พร้อมในวัยรุ่น จากการสำรวจพฤติกรรมการใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์กับคู่นอนรอบปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการใช้ถุงยางอนามัย ยาเพรีพ¹ หรือแผ่นยางอนามัยสำหรับออร์รัลเซ็กซ์ พบว่าในภาพรวมแล้วเยาวชนตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้อุปกรณ์ป้องกันทุกครั้ง (ร้อยละ 60.1) ที่ไม่เคยใช้เลยนั้นมีสัดส่วนร้อยละ 10.5 ซึ่งตรงข้ามกับผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนทั่วไปที่มีอัตราการใช้อุปกรณ์ป้องกันทุกครั้งที่ร้อยละ 23 และไม่ใช้เลยที่ร้อยละ 61.2 (กฤตา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) ข้อมูลในตาราง 3.22 ยังชี้ให้เห็นว่าเยาวชนตัวอย่างในชนบทเพศวิถีมีพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนนอกชนบทเพศทั้งผู้ชายและผู้หญิง (เยาวชนที่มีเพศวิถีในชนบทร้อยละ 64 ใช้อุปกรณ์ป้องกันทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์ เทียบกับเยาวชนนอกชนบทที่ร้อยละ 53.1) และเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีร้อยละ 17.7 ไม่เคยใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์เลย เทียบกับร้อยละ 6.4 ของเยาวชนในชนบทเพศวิถี รายละเอียดดังตาราง 3.22

¹ ยา PrEP (Pre-Exposure Prophylaxis) เป็นยาป้องกันการติดเชื้อ HIV ที่ใช้ก่อนการสัมผัสเชื้อ โดยองค์การอนามัยโลกได้ให้แนวทางว่า PrEP ควรใช้โดยกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการติดเชื้อ HIV (WHO, 2024)

ตาราง 3.22 การกระจายร้อยละของการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย
จำแนกตามชนบทเพศวิถี และเพศกำเนิด

การใช้อุปกรณ์ป้องกัน ในเพศสัมพันธ์	เพศวิถีในชนบท			เพศวิถีนอกชนบท			รวม
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
ใช้ทุกครั้ง	69.8	58.5	64.0	50.9	55.0	53.1	60.1
ใช้เป็นบางครั้ง	23.2	35.6	29.6	33.3	27.0	29.2	29.4
ไม่เคยใช้เลย	7.0	5.9	6.4	15.8	18.0	17.7	10.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	129	135	264	57	89	147**	411

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ไม่ตอบ และไม่เข้าข่าย

**รวมอินเตอร์เซ็กส์ 1 คน

ผลการสำรวจพฤติกรรมการใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์ยังแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์นี้มีความแตกต่างระหว่างระดับชั้นที่เยาวชนกำลังศึกษาและสถานะความสัมพันธ์ระหว่างคู่ นั่นคือ เยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายใช้อุปกรณ์ป้องกันทุกครั้งเมื่อมีเพศสัมพันธ์สูงกว่าคนที่โตกว่าทั้งที่กำลังเรียนอาชีวศึกษาและมหาวิทยาลัย แต่ขณะเดียวกันก็มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ใช้เลยสูงกว่าเช่นกัน

ตาราง 3.23 การกระจายร้อยละของเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

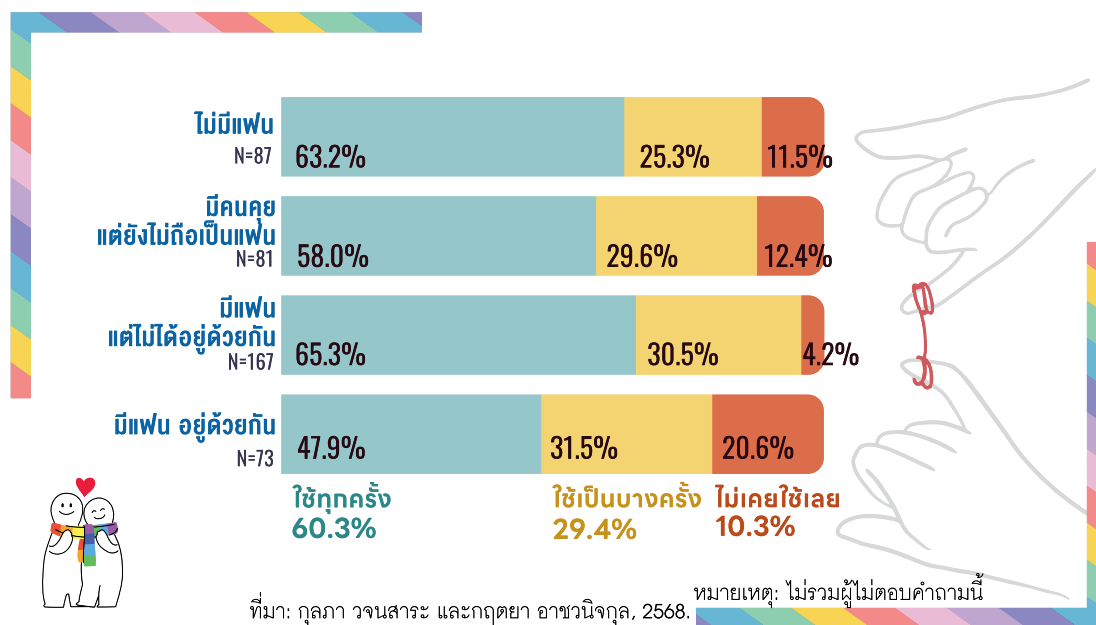
การใช้อุปกรณ์ป้องกันในเพศสัมพันธ์	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
ใช้ทุกครั้ง	72.3	56.5	58.9	60.1
ใช้เป็นบางครั้ง	10.6	33.9	31.5	29.4
ไม่เคยใช้เลย	17.0	9.7	9.6	10.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	47	62	302	411

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ไม่ตอบ และไม่เข้าข่าย

นอกจากนี้ พฤติกรรมการใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์ในกลุ่มเยาวชนที่สำรวจยังมีความแตกต่างระหว่างสถานะความสัมพันธ์ระหว่างคู่อีกด้วย ที่เห็นชัดเจนก็คือ เยาวชนตัวอย่างที่มีแฟนและอยู่ด้วยกันกับแฟนนั้นมีสัดส่วนการใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์ทุกครั้งน้อยกว่าคนที่ไม่มีแฟนแต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน และมีคนคุยแต่ยังไม่ถือว่าเป็นแฟน (ร้อยละ 47.9 เทียบกับ ร้อยละ 65.3 และ 58 ตามลำดับ) ในทางตรงข้าม เยาวชนที่มีแฟนและอยู่ด้วยกันมีสัดส่วนของการไม่เคยใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์เลยสูงถึงร้อยละ 20.6 ซึ่งการไม่ป้องกันอาจเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างคู่ความสัมพันธ์ที่เป็นแฟนกัน ขณะที่สัดส่วนของคนที่มีแฟนแต่ไม่ได้อยู่ด้วยกันไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันที่ร้อยละ 4.2 ส่วนเยาวชนที่มีคนคุยแต่ยังไม่ถือว่าเป็นแฟนนั้นไม่เคยใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์เลยที่ร้อยละ 12.4 และที่น่าสนใจคือผู้ที่ระบุว่าไม่มีแฟนมีอัตราการใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์ที่ร้อยละ 63.2 หนึ่งในสี่ใช้เป็นบางครั้ง และร้อยละ 11.5 ไม่เคยใช้เลย รายละเอียดในภาพ 3.12

ภาพ 3.12 การกระจายร้อยละของการใช้อุปกรณ์ป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์
จำแนกตามสถานะความสัมพันธ์

อคติและความรุนแรงต่อเยาวชนหลากหลายทางเพศ

หลายการสำรวจจะบ่งชี้สอดคล้องกันว่าสังคมไทยมีทัศนคติที่ให้การยอมรับและสนับสนุนสิทธิของคนหลากหลายทางเพศค่อนข้างกว้างขวาง (Flores, 2021; โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2562) ในการสำรวจด้วยคำถามที่ว่าคิดอย่างไรกับคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) นั้น ในภาพรวมของเยาวชนตัวอย่างกว่าร้อยละ 96.8 เห็นว่าคนหลากหลายทางเพศเป็นคนปกติเหมือนคนทั่วไป ในสังคม มองว่า LGBTQ+ แตกต่างจากคนอื่น ๆ ทั่วไปที่ร้อยละ 2.7 และมีเพียงร้อยละ 0.5 เท่านั้นที่มองว่า LGBTQ+ เป็นคนผิดปกติ แม้ตัวเลขผลการสำรวจจะบอกว่าเยาวชนมองคนหลากหลายทางเพศด้วยสายตาที่เท่าเทียมกันอย่างชัดเจน แต่เมื่อวิเคราะห์ด้วยเพศกำเนิดแล้วพบว่าสิ่งที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวเลขเล็กน้อยเหล่านั้นคือคนที่มองคนหลากหลายทางเพศว่าแตกต่างและผิดปกติ ซึ่งพบว่าเยาวชนที่มีเพศกำเนิดเป็นชายมอง LGBTQ+ ว่าแตกต่างจากคนปกติสูงกว่าผู้หญิง ทั้งที่เป็นคนในชนบทเพศวิถี (ร้อยละ 5.1 เทียบกับร้อยละ 1.1) และนอกชนบทเพศวิถี (ร้อยละ 4.9 เทียบกับร้อยละ 0.3) ที่น่าแปลกใจคือเยาวชนนอกชนบทเพศที่เป็นผู้ชายร้อยละ 2.5 มองว่า LGBTQ+ เป็นคนผิดปกติ ทั้งๆ ที่มีวิถีทางเพศไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม สะท้อนให้เห็นกระบวนการต่อรองกับความคาดหวังในบทบาททางเพศของสังคมในการที่จะยอมรับหรือปฏิเสธเพศสภาพของตัวเอง (ตาราง 3.24)

ตาราง 3.24 การกระจายร้อยละของทัศนคติที่มีต่อคนหลากหลายทางเพศ จำแนกตามชนบทเพศวิถี

ทัศนคติต่อคนหลากหลายทางเพศ	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีนอกชนบท		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
เป็นคนปกติทั่วไป	94.6	98.9	92.6	99.7	96.8
เป็นคนแตกต่างจากคนปกติ	5.1	1.1	4.9	0.3	2.7
เป็นคนผิดปกติ	0.3	0.0	2.5	0.0	0.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนคำตอบ*	351	280	162	312	1,106*

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *รวมอินเตอร์เซกส์ 1 คนด้วย

ทัศนคติของประชากรตัวอย่างที่มีต่อคนหลากหลายทางเพศนี้มีความแตกต่างระหว่างระดับชั้นที่เยาวชนตัวอย่างกำลังศึกษาอยู่ไม่มากนัก กว่าร้อยละ 96 ของเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนในทุกระดับชั้นมองคนหลากหลายทางเพศด้วยสายตาที่เท่าเทียมกันว่าเป็นเรื่องปกติ แต่เยาวชนที่กำลังเรียนอาชีวศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลายมองว่า LGBTQ+ เป็นคนแตกต่างจากคนปกติทั่วไปในสังคม

และผิดปกตินิสัยส่วนที่ต่ำกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 2.9 ร้อยละ 3.5 และ ร้อยละ 2.1 ตามลำดับ) นอกจากนี้ เยาวชนที่กำลังเรียนอาชีวศึกษามองว่าคนหลากหลายทางเพศเป็น คนผิดปกติมากกว่าคนที่กำลังเรียนมัธยมปลายและมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 1.2 เทียบกับร้อยละ 0.5 และ 0.2 ตามลำดับ)

แม้สังคมจะมีแนวโน้มเปิดรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น แต่ยังมีทัศนคติที่มองว่าคนหลากหลายทางเพศเป็นคนผิดปกติ หรือแตกต่างจากมาตรฐานทางเพศที่สังคมจัดระเบียบไว้ คนหลากหลายทางเพศจำนวนไม่น้อยจึงเผชิญกับแรงกดดันทางสังคมและการเลือกปฏิบัติในหลายระดับ ตั้งแต่การ คุกคามในชีวิตประจำวันไปจนถึงการกระทำที่ลิดรอนสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในพื้นที่สาธารณะ สถานศึกษา ตลาดแรงงาน และแม้กระทั่งภายในครอบครัว บุคคลหลากหลายทางเพศจำนวนไม่น้อย ตกเป็นเป้าหมายของการกลั่นแกล้งในโรงเรียน และอีกไม่น้อยถูกกดดันทางสังคมผ่านกลไกที่มีอำนาจ ทางวัฒนธรรมให้ปรับเปลี่ยนตัวตนเพื่อให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานที่ได้รับการยอมรับ LGBTQ+ บางส่วนถูกบังคับให้ปฏิบัติตามแบบแผนเพศกำเนิด เช่น บังคับให้แต่งตัวถูกต้องเหมาะสมตามเพศ สรีระ ผู้ชายต้องเล่นกีฬาหรือมวยเพื่อลดทอนอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่สอดคล้องกับขนบของสังคม บางส่วนถูกบังคับให้เข้ารับการบำบัดเพื่อแก้ไขอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง และบางครอบครัวใช้วิธีการรักษาหรือหาคุ้ยี่งต่างเพศให้บุคคลหลากหลายทางเพศ เหล่านี้ต่างเป็นรูปแบบของการใช้อำนาจ เชิงสัญลักษณ์และการกดดันทางวัฒนธรรมในการควบคุมคนที่ท้าทายแบบแผนทางเพศของสังคม

การถูกปฏิเสธจากครอบครัว การถูกกดดันให้ลดทอนอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชนบ การถูกเลือก ปฏิบัติ หรือเผชิญกับการคุกคามทางเพศ ล้วนส่งผลต่อความเปราะบางทางจิตใจของคนหลากหลายทางเพศ หลายคนเผชิญกับภาวะซึมเศร้าและความเครียดเรื้อรัง และมีความเสี่ยงต่อการทำร้ายตัวเอง หรือคิดฆ่าตัวตาย (บุษกร สุริยสาร, 2557; รณภูมิ สามัคคีคารมย์ และเจษฎา แต่สมบัติ, 2559) ชีวิตประจำวันของเยาวชนหลากหลายทางเพศมีโอกาสที่จะพบเจอสถานการณ์ความรุนแรงเนื่องจาก ความเกลียดกลัวความหลากหลายทางเพศหลายรูปแบบ ในการสำรวจครั้งนี้มีคำถามถึงประสบการณ์ ว่าเคยรับรู้หรือเคยเห็นคนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติหรือไม่ โดยแบ่งสถานการณ์ความรุนแรง ที่คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติออกเป็น 4 ลักษณะด้วยกัน คือ (1) ความรุนแรงทางกายภาพ (2) ความรุนแรงทางจิตใจ (3) ความรุนแรงทางสังคม และ (4) ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ในแต่ละ สถานการณ์มีผู้ตอบว่า “เคยรับรู้หรือเคยเห็น” แตกต่างกัน รายละเอียดดังนี้

(1) ความรุนแรงทางกายภาพ ประกอบด้วย 4 คำถาม คือ เคยรับรู้หรือเคยเห็นคนเพศ หลากหลายถูกผลัก เตะ หรือทำร้ายร่างกาย ถูกกระทำความรุนแรงจากคนในครอบครัว ถูกบังคับ ให้มีเพศสัมพันธ์ ถูกละเมิด/คุกคามทางเพศ หรือถูกข่มขืน และถูกบังคับให้เข้ารับการบำบัดเพื่อรักษา ความเป็นเพศหลากหลายหรือไม่ โดยการบำบัดรักษามีรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่การให้ทำกิจกรรมที่ สอดคล้องกับเพศกำเนิด เช่น ผู้ชายต้องเล่นกีฬา ขกมวย เล่นฟุตบอล ฯลฯ การบวช ปรีกษาจิตแพทย์ ไปจนถึงใช้อำนาจบังคับด้วยความรุนแรง

ผลการสำรวจในตาราง 3.25 แสดงให้เห็นว่าในสถานการณ์ความรุนแรงทางกายภาพที่คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติหรือได้รับความรุนแรงทั้ง 4 สถานการณ์นั้น เยาวชนตัวอย่างเคยรับรู้/เคยเห็น LGBTQ+ ถูกผลัก เตะ หรือทำร้ายร่างกายมากที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 22.2 รองลงมาคือการถูกกระทำรุนแรงจากคนในครอบครัว ร้อยละ 13.3 โดยเยาวชนที่มีเพศวิถีนอกขนบระบุว่าเคยเห็นหรือรับรู้เรื่องนี้สูงกว่าคนที่อยู่ในขนบเพศทั้งชายและหญิง ที่น่าสนใจก็คือความรุนแรงทางเพศ ที่คนหลากหลายทางเพศถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ ถูกล่วงละเมิด/คุกคามทางเพศ หรือถูกข่มขืน ซึ่งที่จริงแล้วเป็นสถานการณ์ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางกายภาพและทางจิตใจนั้น เยาวชนที่มีเพศวิถีนอกขนบตอบว่าเคยรับรู้/เคยเห็นสถานการณ์ดังกล่าวนี้สูงกว่าคนในขนบเพศโดยเฉพาะผู้หญิง (ผู้หญิงนอกขนบเพศที่สัดส่วนร้อยละ 9.3 เทียบกับผู้หญิงในขนบเพศที่ร้อยละ 2.9) และผู้ชายนอกขนบเพศวิถีเคยรับรู้หรือเคยเห็นสถานการณ์นี้ที่ร้อยละ 8 เทียบกับผู้ชายในขนบเพศที่ร้อยละ 5.1 ขณะที่การถูกบังคับให้รับการบำบัดเพื่อรักษาความเป็นเพศหลากหลายนั้น เยาวชนนอกขนบเพศวิถีทั้งหญิงและชาย รวมทั้งผู้ชายในขนบเพศ รับรู้เรื่องนี้ในสัดส่วนใกล้เคียงกันที่ประมาณร้อยละ 6 แต่ผู้หญิงที่มีเพศวิถีในขนบมีสัดส่วนการรับรู้เรื่องนี้เพียงร้อยละ 2.1 เท่านั้น (ตาราง 3.25)

ตาราง 3.25 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศ ถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางกายภาพ จำแนกตามขนบเพศ

สถานการณ์ที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติ	เพศวิถีในขนบ		เพศวิถีนอกขนบ		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ถูกผลัก เตะ หรือทำร้ายร่างกาย	25.6	19.6	25.3	18.9	22.2
ถูกกระทำรุนแรงจากครอบครัว	13.7	10.0	14.8	15.1	13.3
ถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ ถูกล่วงละเมิด/คุกคามทางเพศ/ข่มขืน	5.1	2.9	8.0	9.3	6.1
ถูกบังคับให้รับการบำบัดเพื่อรักษาความเป็นเพศหลากหลาย	6.3	2.1	6.2	6.1	5.2
จำนวน	351	280	162	312	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะร้อยละคนที่ตอบว่าเคยเห็นหรือเคยรับรู้

การรับรู้หรือเคยเห็นสถานการณ์ที่คนหลากหลายทางเพศถูกกระทำรุนแรงทางกายภาพต่างๆ นี้มีความแตกต่างระหว่างระดับชั้นที่เยาวชนศึกษาอยู่อย่างมีนัยสำคัญ นั่นคือ เยาวชนตัวอย่างที่โตกว่าเคยเห็นหรือรับรู้สถานการณ์ต่างๆ มากกว่า เยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนในมหาวิทยาลัยระบุว่าเคยเห็นหรือรับรู้ในแต่ละสถานการณ์เป็นสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับอาชีวะและมัธยม

ปลาย ยกเว้นการถูกระทำรุนแรงจากคนในครอบครัวที่นักศึกษาที่กำลังเรียนอาชีวะระบุว่าเคยเห็น/รับรู้สถานการณ์นี้ที่ร้อยละ 17.3 ขณะที่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยและนักเรียนมัธยมปลายรับรู้เรื่องนี้ที่ร้อยละ 15 และ 9.4 ตามลำดับ (ตาราง 3.26)

ตาราง 3.26 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศ ถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางกายภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

สถานการณ์ที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติ	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อุดมศึกษา	รวม
ถูกผลัก เตะ หรือทำร้ายร่างกาย	16.8	23.1	25.9	22.2
ถูกระทำความรุนแรงจากครอบครัว	9.4	17.3	15.0	13.3
ถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ ถูกล่วงละเมิด/คุกคามทางเพศ/ข่มขืน	3.0	6.4	8.5	6.1
ถูกบังคับให้รับการบำบัดเพื่อรักษาความเป็นเพศหลากหลาย	3.5	5.2	6.4	5.2
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะร้อยละคนที่ตอบว่าเคยเห็นหรือเคยรับรู้

(2) **ความรุนแรงทางจิตใจ** ในการสำรวจนี้ประกอบด้วยสถานการณ์การถูกเลือกปฏิบัติที่เป็นความรุนแรงทางจิตใจ 3 คำถาม คือ เคยรับรู้หรือเห็นคนเพศหลากหลายถูกหัวเราะเยาะ แชว หรือล้อเลียน ถูกบังคับให้ปฏิบัติตัวหรือแต่งกายตามเพศกำเนิด และถูกดูถูก เหมารวม ข่มขู่ คุกคาม ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือออนไลน์หรือไม่ ผลการสำรวจพบว่าสถานการณ์เหล่านี้ที่เป็นความรุนแรงต่อจิตใจนั้นเป็นสิ่งที่ผู้คนเคยรับรู้/เคยเห็นมากกว่าการเลือกปฏิบัติต่อคนหลากหลายทางเพศลักษณะอื่นๆ โดยเฉพาะการใช้ความรุนแรงทางวาจา หัวเราะเยาะ พุดจาแซว หรือล้อเลียน ที่เยาวชนตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่งระบุว่าเคยเห็น/รับรู้ (ร้อยละ 50.4) รองลงมาคือการที่คนหลากหลายทางเพศถูกดูถูก หรือข่มขู่ ที่ร้อยละ 32.6 และการถูกบังคับให้ปฏิบัติตัวหรือแต่งกายตามเพศกำเนิด ที่ร้อยละ 26.2 ซึ่งโดยเปรียบเทียบแล้ว สัดส่วนของการพบเจอ/รับรู้สถานการณ์เหล่านี้ในเยาวชนตัวอย่างสูงกว่าการสำรวจในประชาชนตัวอย่าง (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568)

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคนที่มีเพศกำเนิดตรงกับเพศสภาพและคนที่อยู่นอกขอบทางเพศ ก็พบว่าเยาวชนที่อยู่นอกขอบเพศตอบว่าเคยรับรู้/เคยเห็นสถานการณ์การถูกเลือกปฏิบัติเหล่านี้สูงกว่าคนที่อยู่ในขอบเพศทั้งสามสถานการณ์ ที่พบได้มากที่สุดคือการถูกหัวเราะเยาะ แชว หรือล้อเลียน ความหลากหลายทางเพศไม่ว่าจะในที่ทำงานหรือในสถานศึกษา โดยเฉพาะเยาวชนเพศชายที่มีเพศวิถีนอกขอบซึ่งมีสัดส่วนการเคยเห็นเคยรับรู้สถานการณ์ทั้งสามมากกว่ากลุ่มอื่น ดังสัดส่วนของคน

ที่ระบุว่าเคยเห็น/รับรู้การถูกหัวเราะเยาะ แชว หรือล้อเลียนความหลากหลายทางเพศที่สูงถึงร้อยละ 62.3 เคยรู้ว่าคนเพศหลากหลายถูกดูถูก เหมารวม หรือข่มขู่ ที่ร้อยละ 42 และการที่คนหลากหลายทางเพศถูกบังคับให้ปฏิบัติตัวหรือแต่งกายตามเพศกำเนิดที่ร้อยละ 40.1 การแสดงออกทางคำพูด ท่าทาง หรือพฤติกรรมที่ดูเหมือนเล็กน้อย หรือล้อเล่น ไม่ได้แสดงอคติต่อคนหลากหลายทางเพศอย่างโจ่งแจ้งเหล่านี้เรียกว่า microaggression ซึ่งพฤติกรรมเหยียดที่แยบยลนั้นนอกจากจะสามารถสร้างความเจ็บปวดสะสมต่อกลุ่มที่ถูกกระทำ ดังเช่นคนหลากหลายทางเพศได้อย่างมากมายแล้ว (Sue et al., 2007; Nadal, 2013) ยังเป็นการด้อยค่า ตอกย้ำความไม่เท่าเทียมทางสังคม และสร้างบรรยากาศที่รู้สึกไม่ปลอดภัยให้กับคนหลากหลายทางเพศอีกด้วย

ตาราง 3.27 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศ ถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางจิตใจ จำแนกตามชนบท/เมือง

สถานการณ์ที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติ	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีในเมือง		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ถูกหัวเราะเยาะ แชว หรือล้อเลียน	51.3	45.7	62.3	47.4	50.4
ถูกดูถูก เหมารวม หรือข่มขู่ ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือออนไลน์	29.9	27.9	42.0	35.3	32.6
ถูกบังคับให้ปฏิบัติตัวหรือแต่งกายตามเพศกำเนิด	17.1	23.2	40.1	32.1	26.2
จำนวน	351	280	162	312	1,106*

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *รวมอินเตอร์เซกส์ 1 คน และแสดงเฉพาะร้อยละคนที่ตอบว่าเคยเห็นหรือเคยรับรู้

ประสบการณ์ที่เคยเห็นหรือรับรู้สถานการณ์ที่กระทำรุนแรงทางจิตใจต่อคนหลากหลายทางเพศ มีความแตกต่างในแต่ละระดับชั้นที่กำลังศึกษา ข้อมูลในตาราง 3.28 ชี้ให้เห็นว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับอาชีวศึกษามีสัดส่วนของการรับรู้สถานการณ์ทั้งสามในสัดส่วนที่สูงกว่านักเรียนมัธยมปลายและนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยเยาวชนตัวอย่างที่เรียนอาชีวศึกษาเคยรับรู้/เคยเห็น LGBTQ+ ถูกหัวเราะเยาะ ถูกแชว หรือล้อเลียนคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54.9 ขณะที่นักเรียนมัธยมปลายที่ระบุว่าเคยเห็น/รับรู้เรื่องนี้ที่ร้อยละ 48.9 และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่สำรวจจะระบุว่าเคยเห็น/รับรู้เรื่องนี้ที่สัดส่วนร้อยละ 50 ในสถานการณ์ที่คนเพศหลากหลายถูกบังคับให้ปฏิบัติตัวหรือแต่งกายตามเพศกำเนิด สัดส่วนของการรับรู้หรือเห็นเรื่องนี้ในเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนอาชีวศึกษาก็สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนมัธยมปลายและมหาวิทยาลัยเช่นกัน (ร้อยละ 31.2 เทียบกับร้อยละ 24.4 และ 25.9 ตามลำดับ)

ตาราง 3.28 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศ ถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางจิตใจ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

สถานการณ์ที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติ	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อุดมศึกษา	รวม
ถูกหัวเราะเยาะ แชว หรือล้อเลียน	48.9	54.9	50.0	50.4
ถูกบังคับให้ปฏิบัติตัวหรือแต่งกายตามเพศกำเนิด	24.4	31.2	25.9	26.2
ถูกดูถูก เหมารวม หรือข่มขู่ ไม่ว่าต่อหน้าหรือออนไลน์	27.7	37.0	35.0	32.6
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะร้อยละคนที่ตอบว่าเคยเห็นหรือเคยรับรู้

เยาวชนหลากหลายทางเพศที่ยังเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจำนวนมากถูกบังคับโดยกฎระเบียบของโรงเรียนให้แต่งกายตามเพศกำเนิด ตัดผมทรงนักเรียนตามเพศกำเนิด “กึ่ง” ที่ระบุตัวเองว่าเป็นสาวประเภทสองก็เผชิญกับสถานการณ์ที่ถูกล้อเลียนด้วยวาจาและต้องปฏิบัติตัวตามเพศกำเนิดในชีวิตประจำวันตลอดเวลาเช่นกัน

“ถูกบูลลี่ครั้งแรกน่าจะเป็นตอนประถม เพื่อนในห้องเรียกอิ๊ดหัวโปก ด่ากิดำ สมัยก่อนหนูด่ามาก ตอนนั้นก็รู้สึกยังด่าอยู่นะ ตอนนั้นยังไม่ค่อยเข้าใจกับอิ๊ดหัวโปก เพราะว่าไม่เคยได้ยินศัพท์นี้ก็เลยไม่ได้สนใจไม่ได้เก็บมาคิดอะไร รู้สึกแค่ว่าตัวเองหัวกิดโปกเหมือนกันจะมาบูลลี่คนอื่นทำไม ส่วนใหญ่ที่ล้อๆ กันก็เรื่องเพศสภาพ โรงเรียนนี้ก็เยาะอยู่ ชอบขบขันนินทาว่านี่ทำอะไรแปลกๆ เดินก็แปลกๆ เพราะว่าหนูชอบเดินขาสับๆ เหมือนนางแบบ เรามีจริตนางแบบ ก็จะมีคนแซวว่านี่เดินอะไรของมัน แต่แบบรุนแรงก็ไม่เคยนะ เพราะหนูก็ไม่ยอมหยอก ด่ามาด่ากลับ

แต่ทรงผมนี่ผิดระเบียบบ่อยมาก เขาจะให้โกนขึ้นไปถึงหู แต่หนูอยากไว้ผมยาว เวลาครูไล่ตรวจที่ละห้อง หนูก็ต้องแอบต้องเลียง ถ้าตรวจเจอเขาจะให้กลับไปตัด ถ้ายังไม่ตัดเขาจะเอามาตัดให้สั้นจู้เลย ใช้ชีวิตที่โรงเรียนนี่คือเหนื่อยมาก ต้องหลบๆ ซ่อนๆ ตั้งแต่ ม.ต้น หนูก็เรียกร้องสิทธิตัวเอง ไปขอฝ่ายปกครองแต่เขาไม่ให้ บอกว่าถ้าเราจะไว้ผมอย่างนี้เราต้องย้ายออกเท่านั้น ให้ไปโรงเรียนอื่น เขาบอกว่าในจังหวัดนี้ไม่มีโรงเรียนไหนที่ได้ไว้ผมยาว

แล้วคือหนูโดนตัดทุกปี หนูรักผมตัวเองที่สุด หนูบำรุงผมดีมาก ถ้าโดนตัดผมคือหนูขาดความมั่นใจตัวเองไปเลย ที่บ้านหนูไม่มีใครว่าอะไร อยู่บ้านหนูมีความสุขมาก แต่พอมาอยู่ที่โรงเรียนหนูแทบจะเป็นอีกคนหนึ่งไปเลย แบบผมเรามั่นมั่น มันไม่มี

(กั๋ง อั้ตลัักษัณั้ส่าวประเกทสอง, สั้มภาษัณั้, 28 มัิถุนาัยน 2567)

"หนูตัดผมสั้นตั้งแต่ ม.3 โรงเรียนนั้นไม่ได้มีกฎอะไร ขอบไว้ผมสั้น แต่พอมายู่โรงเรียนนี้เขาให้ไว้ผมยาว ตอนมาสมัครก็เครียดนิดหนึ่ง เพราะครูเขาบอกว่าผมต้องไว้ยาวนะ หนูก็เลยได้ตัดผมสั้นทุกปีดเทอมแทน พอเปิดเทอมมาครูเขาก็จะบอกว่าให้ไว้ยาว หรือไม่ก็ไปต่อผมให้มันยาว หนูก็ไปคุยกับเขาว่าจะไว้ยาว เพราะว่าถ้าไปต่อผมมันแพง ถ้าเขาเห็นว่าสั้นลงกว่าเดิม เขาจะให้ย้ายโรงเรียน บางคนเขาบอกว่าถ้าสั้นเกินดังหูเขาจะให้ใส่วิก ถ้าเกินลงมาแล้วไม่ต้องใส่แต่ห้ามตัด พวกที่เป็นทอมเขาน่าจะถืออดนะคะ เพราะว่าต้องใส่วิกตลอดเวลาเลยคะ หนูก็ไม่ค่อยโอเคเท่าไร อยากให้มันเสรีทรงผมมากกว่า"

(ณ.อ. อัครลักษณ์แซฟฟิกร, สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2567)

82 ข้ามกรอบเพศ: ความหลากหลายในเพศวิถีและสุขภาพของเยาวชน

ตาราง 3.29 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศ ถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางสังคม จำแนกตามชนบท

สถานการณ์ที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติ	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีนอกชนบท		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ถูกกีดกันออกจากกลุ่ม หรือไม่ถูกยอมรับเข้ากลุ่ม	21.9	22.9	29.0	22.1	23.2
ถูกปฏิเสธไม่รับเข้าทำงาน หรือถูกให้ออกจากงาน	9.4	6.1	7.4	8.3	8.0
ถูกขอให้ออกจากบ้าน หรือถูกไล่ออกจากที่พักของตนเอง	5.7	3.9	7.4	7.7	6.1
จำนวน	351	280	162	312	1,106*

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *รวมอินเตอร์เซกส์ 1 คน และแสดงเฉพาะร้อยละคนที่ตอบว่าเคยเห็นหรือเคยรับรู้

เยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นที่สูงกว่ามีประสบการณ์เคยรับรู้หรือเคยเห็นสถานการณ์ที่คนหลากหลายทางเพศถูกกีดกันหรือแยกระยะห่างทางสังคมมากกว่า ดังที่เยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนระดับมหาวิทยาลัยมีสัดส่วนคนที่รับรู้ว่าคุณหลากหลายทางเพศถูกกีดกันออกจากกลุ่มหรือไม่รับเข้ากลุ่มที่ร้อยละ 27.1 สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนระดับอาชีวะและมัธยมปลาย (ร้อยละ 25.4 และ 17.3 ตามลำดับ) ซึ่งสูงกว่าผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนทั่วไปด้วย (กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) รวมทั้งการไม่รับคนหลากหลายทางเพศเข้าทำงานหรือให้ออกจากงาน และการที่ LGBTQ+ ถูกให้ออกจากบ้านหรือที่พัก สัดส่วนของเยาวชนที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัยก็สูงกว่านักศึกษาอาชีวะและนักเรียนมัธยมปลายเช่นกัน ดังปรากฏในตาราง 3.30

ตาราง 3.30 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศ ถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงทางสังคม จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

สถานการณ์ที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติ	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อุดมศึกษา	รวม
ถูกกีดกันออกจากกลุ่ม หรือไม่ถูกยอมรับเข้ากลุ่ม	17.3	25.4	27.1	23.2
ถูกปฏิเสธไม่รับเข้าทำงาน หรือถูกให้ออกจากงาน	4.7	8.7	10.2	8.0
ถูกขอให้ออกจากบ้าน หรือถูกไล่ออกจากที่พักของตนเอง	4.0	6.9	7.4	6.1
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะร้อยละคนที่ตอบว่าเคยเห็นหรือเคยรับรู้

“เม่น” อายุ 16 ปี เป็นนักเรียนชั้นมัธยม 5 ในโรงเรียนประจำอำเภอแห่งหนึ่ง ชีวิตของเม่นผ่านประสบการณ์ความรุนแรงหลากหลายรูปแบบ มียาเป็นคนเลี้ยงตั้งแต่เม่นอายุได้เพียง 3 เดือนเนื่องจากพ่อเอามาทิ้งไว้ให้และแม่ก็ทิ้งไปมีแฟนใหม่ เม่นไม่เคยรู้จักทั้งพ่อและแม่ รู้จากย่าว่าพ่อตายแล้วและห้ามไม่ให้ติดต่อแม่เพราะแม่ไม่ดี แต่เม่นก็ตัดสินใจรับคำขอเป็นเพื่อนจากแม่ที่หาเม่นจนเจอในเฟซบุ๊กขณะกำลังเรียน ม.3 และมีปัญหาทะเลาะกับยาที่เลี้ยงดูมาเพื่อใช้งานมากกว่าเป็นหลาน ถูกทำร้ายร่างกายด้วยไม้หน้าสามทั่วตัว เคยถูกอาพยายามละเมิดทางเพศขณะอยู่ชั้นประถม โดยยาไม่ได้พยายามช่วยเหลือ จนหนีออกมาอยู่กับแม่และครอบครัวใหม่ของแม่ เม่นมีน้องชายต่างพ่อ 3 คน ซึ่งไม่ยอมรับว่าเม่นเป็นพี่สาวและแสดงท่าทีรังเกียจอย่างเห็นได้ชัด กว่า 2 ปีที่อยู่กับแม่และครอบครัวใหม่ เม่นยังคงรู้สึกแปลกแยกและไม่รู้สึกลัวปลอดภัย เนื่องจากแม่เคยเอาตัวเม่นไปขั้ดดอกร้านทองแต่ยาในบ้านช่วยไว้ทัน ขณะที่บรรยากาศในโรงเรียนก็ไม่ได้เป็นมิตรกับเม่นที่เข้าเรียนกลางเทอม เม่นโดนเพื่อนบูลลี่และกันออกจากกลุ่ม

“ยังปรับตัวไม่ได้เลยคะ เหมือนเขาจะให้หนูทำทุกอย่างเอง แล้วน้องก็เกรงมาก แกล้งหนูตลอดเลย ขอบพูดว่าหนูไม่ใช่พี่เขา เขาทำตัวเหมือนรังเกียจ แล้วก็ชอบแกล้ง เคยบอกแม่หลายรอบแล้ว แต่แม่ว่าอย่าไปคิดอะไรมาก หนูอึดอัดมากคะ พอย้ายมาอยู่นี้แม่กับทางป้า (พ่อเลี้ยง) เขาก็ทะเลาะกันทุกวัน ทะเลาะแบบเหมือนบ้านจะแตก มีครั้งหนึ่งหนูพยายามพำน้องหนีเพราะกลัวจะโดนไปด้วย น้องก็แบบไม่ต้องมาเสือก หนูก็เฟลนิดหนึ่ง เออพูดจาดี ๆ ดี ทำไม่ต้องอย่างนี้

แล้วหนุย้ายเข้ามาใหม่กลางเทอม เพื่อนในห้องเหมือนจะไม่ค่อยชอบหน้า ไม่ว่าหนูจะทำอะไรเขาก็บูลลี่ตลอดเลย เขาจะบังคับกันไม่ให้มาอยู่กับหนู ไม่ให้คุยกับหนู หนูก็ต้องอยู่คนเดียวภายในห้องที่เรียนไม่รู้เรื่อง อันนี้ยังอึดอัดไปใหญ่คะ ร้องให้ทุกวัน อยากย้ายโรงเรียน เพื่อนคนหนึ่งก็หนูเล่าเรื่องให้ฟังเขาก็โดนเพื่อนคนอื่นห้ามไม่ให้มาอยู่กับหนูเหมือนกัน หนูก็ไม่รู้ว่าเป็นเพราะอะไร แต่หนูก็ไม่ได้บอกใครเพราะหนูไม่กล้าไว้ใจใคร อยู่โรงเรียนก็ต้องแสดงแต่มุมร่าเริงให้ทุกคนเห็น เพราะโรงเรียนนี้มันก็เกือบนั่นแหละคะ ถ้าใครอ่อนแอเขาก็จะซ้ำเติม หนูก็ต้องพยายามเข้มแข็ง จะร้องให้ก็ต้องแอบไว้คนเดียว เวลาโดนเพื่อนแกล้งหรือบูลลี่ในห้อง หนูก็จะทำได้แค่เงียบ เขาจะพูดแบบล้อว่าไอ้เพื่อนไม่คบหนูนี่

เหมือนอยู่บ้านก็ไม่ปลอดภัย อยู่ไหนก็ไม่ปลอดภัย ก็เลยชอบเก็บไว้คนเดียว ชอบลงกับตัวเอง (เปิดรอยแผลเป็นที่ต้นแขนให้ดู) ทุกวันนี้หนูยังกรีดแขนอยู่เลยคะ แบบว่ามันมีแต่ความเครียด รู้สึกเหมือนแบบว่าได้ปลดปล่อย หนูเคยกรีดแขน เคยผูกคอตาย เคยกินยา หนูกะเอาตายเลยแต่ก็มีคนมาเห็นทุกครั้ง เคยหนีออกจากบ้านรอบหนึ่ง เขาก็ตามหาจนแล้วก็คิดว่าทำไมชอบทำตัวให้เดือดร้อน”

(เม่น อัครลักษณ์ใบเต็กขวล, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2567)

(4) **ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง** ในการสำรวจครั้งนี้ใช้คำถาม 3 ข้อ ได้แก่ คำถามที่ว่าเคยรับรู้หรือเห็นคนเพศหลากหลายถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ให้บริการด้านสุขภาพ ถูกปฏิเสธการรักษาทางการแพทย์ และไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมด้านกฎหมายหรือไม่ ซึ่งเยาวชนตัวอย่างส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 90 ตอบว่าไม่เคยรับรู้/เห็นคนเพศหลากหลายได้รับการเลือกปฏิบัติจากความรุนแรงเชิงโครงสร้างทั้งในการเข้าถึงบริการสุขภาพและความเป็นธรรมทางกฎหมาย แต่พบว่าเยาวชนตัวอย่างในกลุ่มเพศวิธินอกขนบนั้นระบุว่าเคยรับรู้/เคยเห็นคนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ให้บริการสุขภาพสูงกว่าเยาวชนตัวอย่างที่อยู่ในขนบเพศ โดยเฉพาะผู้ชายนอกขนบเพศวิธิตีที่ร้อยละ 13.6 เทียบกับผู้ชายในขนบเพศที่ร้อยละ 10.3 และผู้หญิงในขนบเพศวิธิตีที่ร้อยละ 8.9 ขณะเดียวกัน สำหรับสถานการณ์ที่คนหลากหลายทางเพศไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย เยาวชนตัวอย่างนอกขนบที่เป็นเพศหญิงมีสัดส่วนการรับรู้/เห็นสถานการณ์นี้สูงกว่าที่ร้อยละ 15.4 เทียบกับเยาวชนในขนบเพศวิธิตี ผู้ชายที่ร้อยละ 11.4 และผู้หญิงที่ร้อยละ 8.2 ส่วนการถูกปฏิเสธการรักษาเนื่องจากความหลากหลายทางเพศนั้นเป็นสถานการณ์ที่เยาวชนตัวอย่างรายงานว่าพบเห็นหรือรับรู้ในสัดส่วนเพียงร้อยละ 2.6 เท่านั้น (ตาราง 3.31)

ตาราง 3.31 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศ ถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง จำแนกตามขนบเพศ

สถานการณ์ที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติ	เพศวิธิตีในขนบ		เพศวิธิตีนอกขนบ		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ให้บริการสุขภาพ	10.3	8.9	13.6	9.3	10.1
ถูกปฏิเสธการรักษาทางการแพทย์	3.1	2.1	3.7	1.9	2.6
ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมด้านกฎหมาย	11.4	8.2	13.0	15.4	11.9
จำนวน*	351	280	162	312	1,106*

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *รวมอินเตอร์เซกส์ 1 คน และแสดงเฉพาะร้อยละคนที่ตอบว่าเคยเห็นหรือเคยรับรู้

นอกจากนี้ เยาวชนตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นที่สูงกว่ามีสัดส่วนของความรู้ว่าคนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติในการแพทย์และทางกฎหมายสูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นที่ต่ำกว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่สำรวจระบุว่าเคยเห็นหรือรับรู้ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ให้บริการสุขภาพร้อยละ 12.9 ขณะที่สัดส่วนของนักเรียนมัธยมปลายที่รับรู้เรื่องนี้ต่ำกว่าเท่าตัว (ร้อยละ 6.2) และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่เคยเห็นหรือรับรู้ LGBTQ+ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมายมีสัดส่วนร้อยละ 13.6 ขณะที่สัดส่วนของนักเรียนมัธยมปลายที่รับรู้เรื่องนี้อยู่ที่ร้อยละ 9.9 (ตาราง 3.32)

ตาราง 3.32 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่ “เคยรับรู้/เคยเห็น” คนหลากหลายทางเพศ ถูกเลือกปฏิบัติ/ได้รับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

สถานการณ์ที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติ	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อุดมศึกษา	รวม
ถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ให้บริการสุขภาพ	6.2	11.0	12.9	10.1
ถูกปฏิเสธการรักษาทางการแพทย์	2.2	2.3	3.0	2.6
ไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านกฎหมาย	9.9	11.6	13.6	11.9
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะร้อยละคนที่ตอบว่าเคยเห็นหรือเคยรับรู้

การถูกเลือกปฏิบัติและความรุนแรงลักษณะต่างๆ ที่เยาวชนหลากหลายทางเพศต้องเผชิญข้างต้นนี้ส่งผลอย่างยิ่งต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางสังคม คนเหล่านี้มักเผชิญกับความเปราะบางทางจิตใจ อันเป็นผลจากการถูกตีตราทางสังคมและการขาดพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของตนเอง ความรู้สึกเป็นอื่นอาจนำไปสู่การปกปิดตัวตนหรือการถูกกดดันให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมที่ขัดแย้งกับอัตลักษณ์ของตัวเอง คนหลากหลายทางเพศจำนวนไม่น้อยถูกผลักออกจากระบบสนับสนุนทางสังคม เช่น ถูกกีดกันจากบางอาชีพ การไม่มีนโยบายที่รับรองสิทธิอย่างเท่าเทียม และการเลือกปฏิบัติในมิติของการเข้าถึงบริการทางสังคมและกฎหมายทำให้ LGBTQ+ ขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และไม่รู้สึกรับได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคกับประชากรทั่วไปในสังคม

สรุปและข้อสังเกต

ชีวิตที่ “ข้ามกรอบเพศ” ของเยาวชนในบทนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจหลายมิติ และอาจเป็นการเผยชีวิตทางเพศในฉากใหม่ของเยาวชนไทยอย่างที่ไม่เคยมีการศึกษาวิจัยก่อนหน้านี้ได้กล่าวถึงมาก่อน ดังนี้

(1) **อัตลักษณ์ทางเพศ** เยาวชนคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะระบุอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่จำกัดอยู่ในกรอบเพศแบบคู่ตรงข้าม (ชาย-หญิง) หรือข้ามพ้นขอบเพศที่สังคมกำกับมากขึ้น มีทัศนคติที่เปิดกว้างและมีโอกาสสำรวจอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองมากกว่าคนรุ่นก่อน โดยเฉพาะเพศกำเริดหญิงที่มีสัดส่วนของผู้ที่ระบุว่าเป็นไบเซ็กชวลและแพนเซ็กชวลสูงกว่ากลุ่มเพศกำเริดชายอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนว่าผู้หญิงอาจมีพื้นที่ในการสำรวจและแสดงออกทางเพศมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากผู้ชายอาจเผชิญแรงกดดันทางสังคมให้รักษาสภาพความเป็นชาย (hegemonic masculinity) มากกว่าความคิดเรื่องอัตลักษณ์และความหลากหลายทางเพศในเยาวชนจึงมีลักษณะอยู่ระหว่าง (in-between) และเลื่อนไหลข้ามกรอบเรื่องเพศชุดต่างๆ ไปสู่การที่เพศและเพศสภาพลดความสำคัญ

ลงมากขึ้น การนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่อาจใช้เป็นตัวแปรเดียวหรือคำถามเดียวในการสรุปความหลากหลายทางเพศของคนได้

(2) **รสนิยมทางเพศ** เยาวชนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถีมีความยืดหยุ่นทางเพศมากกว่า สามารถรักชอบได้ทุกเพศสภาพ ไม่ติดอยู่ในกรอบเรื่องเพศและแบบแผนความรักตามชนบั้งคัม ความสามารถในการรักได้หลายเพศสภาพ (polysexual) เป็นทั้งการทำนายและการข้ามพ้นไปจากชนบทเพศวิถีที่กำหนดบรรทัดฐานความรัก ด้วยการแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ที่เปิดกว้างในการพัฒนาความสัมพันธ์และความรู้สึกดึงดูดใจที่ไม่ถูกจำกัดโดยกรอบหรือชนบั้งคัมที่กำหนดให้อัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศเป็นสิ่งที่คงที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้และต้องรักเพศเดียวเท่านั้น

(3) **ประสบการณ์ทางเพศ** เยาวชนเพศกำเนิดหญิงมีสัดส่วนของผู้ที่เคยมีประสบการณ์ทางเพศสูงกว่าเพศกำเนิดชายในชนบทเพศวิถีและสูงกว่ากลุ่มนอกชนบทเพศวิถีทั้งชายและหญิง ข้อค้นพบนี้สวนทางกับความเชื่อทางวัฒนธรรมที่มักมองว่าผู้ชายเริ่มมีเพศสัมพันธ์ก่อนหรือมากกว่าผู้หญิง และแสดงแนวโน้มในการเข้าสู่ประสบการณ์ทางเพศของเยาวชนผู้หญิงที่มีเพศวิถีตามชนบั้งคัมสูงกว่าผู้ชาย สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของบทบาทและความสัมพันธ์ในการกำหนดพฤติกรรมทางเพศของตัวเองมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม เยาวชนนอกชนบทเพศวิถีมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปี ในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่มีเพศวิถีตามชนบั้งคัม มีอายุเฉลี่ยของเพศสัมพันธ์ครั้งแรกต่ำกว่า และมีจำนวนคู่นอนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มในชนบทเพศวิถี สะท้อนให้เห็นถึงการสำรวจ ทำความเข้าใจ และยืนยันอัตลักษณ์และวิถีทางเพศที่แตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคม การทดลองประสบการณ์ด้านเพศที่สังคมไม่ได้มี “บท” (sexual script) ไว้ให้เหมือนกับผู้ที่อยู่ในชนบทเพศวิถี และชี้ถึงความเปราะบางด้านสุขภาวะทางเพศของเยาวชนกลุ่มนี้

ประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากการยินยอม เยาวชนมากกว่าหนึ่งในสิบเคยมีประสบการณ์ดังกล่าว โดยในกลุ่มในชนบทเพศกำเนิดหญิงมีสัดส่วนของการมีความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ได้ต้องการสูงกว่าเพศกำเนิดชายกว่าเท่าตัว (ร้อยละ 18 เทียบกับร้อยละ 8) เยาวชนที่มีวิถีทางเพศนอกชนบั้งคัมมีประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์แบบไม่ยินยอมในสัดส่วนที่สูงกว่าคนในชนบทเพศทั้งชายและหญิง น่าสนใจว่าผู้ชายนอกชนบทเพศมีแนวโน้มที่จะมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมสูงสุดด้วยสัดส่วนหนึ่งในห้า

ความสุขทางเพศ ในกลุ่มเยาวชนที่เคยมีเพศสัมพันธ์แล้ว เยาวชนที่มีเพศกำเนิดและชนบททางเพศแตกต่างกันมีความรู้สึกพึงพอใจในการมีเพศสัมพันธ์แตกต่างกัน ในกลุ่มเยาวชนในชนบทเพศวิถีคนที่มีความสุขในเพศสัมพันธ์มีแนวโน้มเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง แต่ในกลุ่มเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีคนที่มีความสุขในเพศสัมพันธ์มีแนวโน้มเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ ผู้หญิงไม่ว่าจะมีเพศวิถีในหรือนอกชนบททางเพศก็ตาม มีสัดส่วนของคนที่ไม่มีความสุขทางเพศสูงกว่าผู้ชาย และไม่มีเยาวชนชายสักคนตอบว่าไม่มีความสุขทางเพศ

(4) **อคติและความรุนแรง** เยาวชนประมาณครึ่งหนึ่งเคยพบและรับรู้เรื่องการถูกหัวเราะเยาะ แชว หรือล้อเลียนความหลากหลายทางเพศไม่ว่าจะในที่ทำงานหรือในสถานศึกษา โดยเฉพาะเยาวชนเพศชายที่มีเพศวิถีนอกขนบซึ่งมีสัดส่วนการเคยเห็นเคยรับรู้สถานการณ์นี้มากกว่ากลุ่มอื่น และโดยภาพรวมเยาวชนที่มีเพศวิถีนอกขนบเคยเห็นหรือรับรู้เรื่องที่ LGBTQ+ ถูกเลือกปฏิบัติหรือกระทำ ความรุนแรงสูงกว่าคนที่อยู่ในขนบเพศทั้งชายและหญิงในทุกด้านของข้อคำถามเกี่ยวกับความรุนแรงทางกาย ทางเพศ ทางใจ และทางสังคม สำหรับความรุนแรงเชิงโครงสร้างในการเข้าถึงบริการสุขภาพ และความเป็นธรรมทางกฎหมาย เกือบเก้าในสิบตอบว่าไม่เคยรับรู้/เห็นคนเพศหลากหลายได้รับการเลือกปฏิบัติ แต่พบความแตกต่างว่าเยาวชนตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ในชั้นที่สูงกว่ามีสัดส่วนของความรับรู้ที่คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติในทางการแพทย์และทางกฎหมายสูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นที่ต่ำกว่า

4

สุขภาพและความรอบรู้ ด้านสุขภาพของเยาวชน

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้าทางการแพทย์เช่นปัจจุบัน การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิพื้นฐาน สุขภาพกายและจิตใจ และความรอบรู้ด้านสุขภาพ ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาระบบสุขภาพที่ยั่งยืนและเป็นธรรม การเข้าถึงบริการสุขภาพ และสวัสดิการที่ครอบคลุมไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของนโยบายทางสาธารณสุขเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคม ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรสุขภาพ ปัจจัยทางเพศและเพศสภาพ และรูนัยของประชากรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพด้วย บทนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์สถานการณ์สุขภาพของเยาวชนตัวอย่าง โดยครอบคลุมประเด็นเรื่องสิทธิและสวัสดิการด้านสุขภาพ สถานะทางสุขภาพที่สะท้อนความเจ็บป่วยทางกายและจิตใจ พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และระดับความรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินความสามารถในการดูแลสุขภาพตัวเองของเยาวชนที่สำรวจ การศึกษาจะเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่มีเพศวิถีตามชนบทและกลุ่มนอกชนบทเพศวิถี เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของสุขภาพในบริบทของเพศวิถีและปัจจัยทางวัฒนธรรม

สิทธิและสวัสดิการด้านสุขภาพ

ในบริบทของระบบสวัสดิการสุขภาพของประเทศไทยปัจจุบันนั้น ประชากรส่วนใหญ่ได้รับความคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลจากระบบหลักประกันสุขภาพของรัฐ โดยครอบคลุมประชากรมากกว่าร้อยละ 99 ทั่วประเทศ ระบบหลักที่ให้บริการ ได้แก่ ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ระบบประกันสังคม และสวัสดิการรักษายาบาลสำหรับข้าราชการ นอกจากนี้ยังมีประชากรบางส่วนที่เลือก

ข้อประกันสุขภาพจากบริษัทเอกชนเพื่อเสริมความคุ้มครอง จากข้อมูลการสำรวจพบว่าสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าเป็นแหล่งสวัสดิการสุขภาพที่มีผู้ใช่มากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 74.2 รองลงมาคือระบบประกันสังคมร้อยละ 18.4 และสวัสดิการรักษายาบาลของข้าราชการร้อยละ 6.8 ในบริบทของประชากรที่อาศัยอยู่ในภาคกลางพบว่าอัตราการใช้สิทธิสุขภาพแตกต่างกันออกไป โดยอยู่ในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าร้อยละ 64.3 อยู่ในระบบประกันสังคมร้อยละ 29.6 และร้อยละ 6.8 อยู่ในระบบสวัสดิการข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ นอกจากนี้ ยังมีประชากรบางส่วนที่เลือกซื้อประกันสุขภาพจากบริษัทเอกชนร้อยละ 8.4 และอีกร้อยละ 4.2 ได้รับสวัสดิการรักษายาบาลที่จัดให้โดยนายจ้าง สะท้อนถึงแนวโน้มการเข้าถึงบริการสุขภาพผ่านภาคเอกชนและสวัสดิการจากสถานประกอบการ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566)

ในการสำรวจครั้งนี้พบว่าเกือบหนึ่งในสามของเยาวชนกลุ่มตัวอย่างรู้ว่าสามารถใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้เมื่อเจ็บป่วยไม่สบายและต้องไปหาหมอ (ร้อยละ 31.3) แต่รองลงมาที่สัดส่วนใกล้เคียงกันระบุว่าไม่ทราบว่าตัวเองมีสิทธิสุขภาพอย่างไร (ร้อยละ 29.7) ซึ่งเป็นผู้ขายมากกว่าผู้หญิง อีกทั้งเป็นเยาวชนที่กำลังเรียนระดับมัธยมปลายในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 39.3 เทียบกับร้อยละ 20.9 ตามลำดับ) นอกจากนี้ มีเยาวชนร้อยละ 14.2 ที่ระบุว่าอยู่ในระบบประกันสังคม ที่เหลือคือมีสิทธิสุขภาพในระบบอื่นๆ เช่น ประกันสุขภาพเอกชนที่ร้อยละ 8.4 ได้รับสิทธิข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจตามผู้ปกครองร้อยละ 6.9 เป็นต้น (ตาราง 4.1)

ตาราง 4.1 การกระจายร้อยละของสิทธิสุขภาพของเยาวชน จำแนกตามชนบทวิธี

สิทธิสุขภาพ	เพศวิถีในชนบท		เพศวิถีนอกชนบท	รวม
	ชาย	หญิง		
สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	21.3	42.3	32.6	31.3
ไม่ทราบ	35.2	23.9	29.0	29.7
สิทธิประกันสังคม	14.4	10.9	15.9	14.2
สวัสดิการรักษายาบาลอื่นๆ	9.8	9.0	7.8	8.8
ประกันสุขภาพเอกชน	11.5	5.4	7.8	8.4
สิทธิข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	7.1	8.5	5.8	6.9
สวัสดิการรักษายาบาลจัดโดยนายจ้าง	0.7	0.0	1.1	0.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนคำตอบ*	437	331	604	1,372

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

สถานการณ์ด้านสุขภาพ

การสำรวจสถานการณ์ด้านสุขภาพของเยาวชนตัวอย่าง ประกอบด้วยคำถามเรื่องสุขภาพทางกายและสุขภาพจิต ผลการสำรวจมีดังนี้

1. เมื่อป่วยไข้ไม่สบาย: สุขภาพกายและการเข้าถึงบริการ

การประเมินภาวะสุขภาพด้วยตัวเองของเยาวชนตัวอย่าง มีคำตอบ 5 ระดับ คือ ดีมาก ดีปานกลาง ไม่ดี และไม่ดีมาก ในภาพรวมแล้วพบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของเยาวชนตัวอย่างประเมินว่าตัวเองมีสถานะสุขภาพดี (ร้อยละ 54.5) มีผู้ประเมินว่าตัวเองมีสุขภาพปานกลางคิดเป็นร้อยละ 37.9 ผู้ที่ประเมินว่าสุขภาพไม่ดีนั้นมีเพียงร้อยละ 7.6 เท่านั้น ข้อค้นพบจากการสำรวจพบว่าการรับรู้ภาวะสุขภาพมีความแตกต่างกันระหว่างการนิยามตัวเองของเยาวชนกลุ่มต่างๆ นั่นคือ เยาวชนที่ระบุว่าเป็น LGBTQ+ ประเมินสุขภาพตัวเองในเชิงบวกมากกว่าคนที่ระบุว่าเป็น LGBTQ+ และกลุ่มที่ยังไม่แน่ใจ (ประเมินว่าสุขภาพดีที่ร้อยละ 61.2 เทียบกับร้อยละ 49.8 และ 42.9 ตามลำดับ) ซึ่งอาจสะท้อนถึงสถานะแวดล้อมและปัจจัยทางสังคมที่เกื้อหนุนมากกว่า ทั้งในแง่การยอมรับ การเข้าถึงทรัพยากร หรือความมั่นคงทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อสุขภาพ ในทางตรงข้าม เยาวชนตัวอย่างที่เป็นเพศหลากหลายและผู้ที่ยังไม่แน่ใจมีส่วนของการประเมินสุขภาพตัวเองไม่ดีสูงกว่าผู้ที่ไม่ใช่ LGBTQ+ อย่างมีนัยสำคัญ (ประเมินว่าสุขภาพไม่ดีที่ร้อยละ 9.4 และร้อยละ 10.7 เทียบกับร้อยละ 5.5 ตามลำดับ) สะท้อนถึงภาระทางจิตใจหรือสังคมที่อาจเผชิญอยู่ เช่น ความเครียดจากอคติ การถูกตีตรา หรือความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ทางเพศ

ในภาพรวมแล้ว เยาวชนส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัวซึ่งสอดคล้องกับช่วงวัยที่คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ยังไม่เจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัวมากนัก แต่เมื่อจำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่ พบว่าเยาวชนที่ระบุว่าเป็น LGBTQ+ มีสัดส่วนผู้มีโรคประจำตัวอย่างน้อย 1 โรคที่ร้อยละ 17.6 สูงกว่าคนที่ยังไม่แน่ใจและไม่ใช่ LGBTQ+ ที่ร้อยละ 14.9 และ 13.4 ตามลำดับ ที่น่าสังเกตคือหนึ่งในห้าโรคประจำตัวของเยาวชนที่เป็นเพศหลากหลายและผู้ที่ยังไม่แน่ใจนั้นระบุว่าเป็นปัญหาทางสุขภาพจิต สะท้อนภาวะเปราะบางทางจิตใจของเยาวชนกลุ่มนี้ที่อาจเผชิญความท้าทายมากกว่ากลุ่มที่ไม่ใช่ LGBTQ+ ทั้งปัจจัยส่วนตัวและโครงสร้างทางสังคมที่ยังไม่ยอมรับความหลากหลายทางเพศอย่างเท่าเทียม (ตาราง 4.2)

ตาราง 4.2 สถานะสุขภาพของเยาวชนตัวอย่าง
จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+

สถานะสุขภาพ	ไม่ใช่ LGBTQ+	ยังไม่แน่ใจ	LGBTQ+	รวม
สุขภาพดี	61.2	42.9	49.8	54.5
สุขภาพปานกลาง	33.3	46.4	40.8	37.9
สุขภาพไม่ดี	5.5	10.7	9.4	7.6
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	565	196	321	1,082
ปัจจุบันมีโรคประจำตัว	13.4	14.9	17.6	14.9
จำนวน*	561	194	319	1,074

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบ

นอกจากการประเมินภาวะสุขภาพด้วยตัวเองแล้ว เมื่อถามถึงโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัวที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ ซึ่งแต่ละคนสามารถตอบได้ไม่เกิน 5 โรค ผลการสำรวจพบว่าในภาพรวมของเยาวชนที่เจ็บป่วยมีโรคประจำตัวนั้นโดยเฉลี่ยแล้วมีโรคประจำตัว 1.4 โรค กล่าวคือ ประมาณสองในสาม (ร้อยละ 67.7) มีโรคประจำตัว 1 โรค เกือบหนึ่งในสี่ (ร้อยละ 23.9) มีโรคประจำตัว 2 โรค และมีผู้ที่ตอบว่ามีโรคประจำตัวถึง 4 โรคคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.7 โดยพบว่าแม้เยาวชนที่มีเพศวิถีในชนบทเจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว 1 โรคในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนที่มีเพศวิถีนอกชนบท (ร้อยละ 73.3 เทียบกับ 62) แต่เยาวชนนอกชนบทเพศวิถีมีโรคประจำตัว 3 โรคคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 12.7 สูงกว่าเยาวชนที่อยู่ในชนบทเพศที่ร้อยละ 2.8 ทั้งยังมีจำนวนโรคประจำตัวเฉลี่ยสูงกว่า (จำนวนโรคเฉลี่ย 1.54 โรค เทียบกับ 1.30 ในกลุ่มที่มีเพศวิถีในชนบท) ดังตาราง 4.3 สะท้อนว่าเยาวชนในกลุ่มนอกชนบทเพศนั้นไม่เพียงมีสัดส่วนของผู้ที่มีโรคประจำตัวสูงกว่า แต่ยังมีความรุนแรงของโรคในเชิงจำนวนสูงกว่า และหนึ่งในห้าโรคประจำตัวของเยาวชนตัวอย่างที่มีเพศวิถีนอกชนบทก็คือปัญหาทางสุขภาพจิต ซึ่งอาจสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดหรือแรงกดดันในเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศกับโรคทางกายได้

ตาราง 4.3 การกระจายร้อยละเยาวชนตัวอย่างที่มีโรคเรื้อรัง/โรคประจำตัว
จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศจิต

จำนวนโรคประจำตัว	เพศกำเนิด		เพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบท	นอกชนบท	
มีโรคประจำตัว 1 โรค	75.5	62.4	73.3	62.0	67.7
มีโรคประจำตัว 2 โรค	17.5	28.2	23.9	23.9	23.9
มีโรคประจำตัว 3 โรค	7.0	8.2	2.8	12.7	7.7
มีโรคประจำตัว 4 โรค	-	1.2	-	1.4	0.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
มีโรคประจำตัว	13.8	15.8	14.2	15.8	14.9
จำนวน*	57	85	71	71	142
จำนวนโรคเฉลี่ย	1.32	1.48	1.30	1.54	1.42

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะผู้ที่ระบุโรคประจำตัว และสามารถตอบได้มากกว่า 1 โรค

ภาพ 4.1 ร้อยละของเยาวชนที่มีโรคประจำตัว และ 5 อันดับแรกของโรค
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

เมื่อเปรียบเทียบระดับชั้นที่กำลังศึกษาของเยาวชนตัวอย่าง พบว่าเยาวชนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษา นั้นมีสัดส่วนของคนที่เป็โรคประจำตัวอย่างใดอย่างหนึ่งสูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับอาชีวศึกษา และในมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 15.4 เทียบกับร้อยละ 14.7 และ 14.5 ตามลำดับ) โดยความเจ็บป่วยที่เยาวชนระบุว่าเป็โรคประจำตัวมากที่สุดคือโรคทางเดินหายใจ ได้แก่ ภูมิแพ้ และหอบหืด รองลงมาคือโรคทางเดินอาหาร ได้แก่ กระเพาะหรือลำไส้อักเสบ กรดไหลย้อน สอดคล้องกับการสำรวจในประชาชนทั่วไป (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) นอกจากนี้ได้แกปัญหาทางสุขภาพจิต ปัญหาเรื่องฟันและเหงือก (ภาพ 4.1)

การเข้าถึงบริการสุขภาพ

สำหรับพฤติกรรมและแนวโน้มในการเข้าถึงบริการสุขภาพของเยาวชนตัวอย่าง ซึ่งพิจารณาทั้งจากพฤติกรรมการไปพบแพทย์เป็นประจำ และสัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้รับการรักษาแม้จะมีโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว ผลการสำรวจพบว่าร้อยละ 44.9 ของเยาวชนตัวอย่างระบุว่าไม่ได้ไปหาหมอเป็นประจำ ขณะที่ร้อยละ 31.7 ระบุว่าไม่เคยไปพบแพทย์เลยแม้จะรู้ว่าตัวเองมีโรคประจำตัวก็ตาม และมีผู้ที่ไม่ไปหาหมอเป็นประจำหรือตามนัดเพียงร้อยละ 23.4 เท่านั้น ทั้งนี้ ความแตกต่างระหว่างเพศและเพศวิถีไม่ได้ส่งผลต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพมากนัก ตัวเลขในตาราง 4.4 แสดงสัดส่วนของการเข้าไม่ถึงบริการสุขภาพแม้จะมีโรคประจำตัวของเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนในระดับอาชีวศึกษาที่ไม่ได้ไปหาหมอในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มอื่นๆ (ร้อยละ 84) เทียบกับร้อยละ 73.6 ในเยาวชนที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัย และร้อยละ 77 ในเยาวชนที่กำลังเรียนระดับมัธยมปลาย

ตาราง 4.4 การกระจายร้อยละเยาวชนตัวอย่างกับการเข้าถึงบริการสุขภาพ
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

การเข้าถึงบริการสุขภาพ	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
ไปหาหมอเป็นประจำ	23.0	16.0	26.4	23.4
ไม่ได้ไปหาหมอเป็นประจำ	42.6	52.0	44.4	44.9
ไม่เคยไปหาหมอเลย	34.4	32.0	29.2	31.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	61	25	72	158

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบ

ขณะเดียวกัน การไม่ไปพบแพทย์ตามนัดหมายสำหรับผู้ที่มีโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว ซึ่งต้องติดตามผลการรักษาอย่างต่อเนื่องนั้น อาจสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยหลายประการที่ส่งผลต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ความรู้และการรับมือกับความเสี่ยง

ทางสุขภาพของตัวเอง หรือความเหลื่อมล้ำที่ทำให้คนจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็นได้ จากการสำรวจพบว่าในจำนวนเยาวชนที่ระบุว่าไม่ได้ไปหาหมอเพื่อรับการรักษา หรือตัดสินใจหยุดการรักษาแม้จะมีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรังนั้น ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.8 เป็นเยาวชนที่กำลังเรียนในมหาวิทยาลัย รองลงมาคือร้อยละ 38.8 กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่น่าสังเกตก็คือเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศกำเนิดแล้ว เยาวชนตัวอย่างที่ระบุว่าไม่มีโรคประจำตัวและไม่ได้ไปหาหมอเป็นประจำเกือบครึ่งหนึ่งเป็นเพศชายที่กำลังเรียนในระดับมัธยมปลาย (ร้อยละ 46.3) แต่ในกลุ่มเยาวชนตัวอย่างที่เป็นหญิงเป็นคนที่กำลังเรียนระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยมากกว่า (ร้อยละ 44.8) นอกจากนี้ ตาราง 4.5 ยังแสดงให้เห็นสัดส่วนของเยาวชนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถีที่กำลังเรียนระดับมัธยมปลายและอาชีวศึกษาที่ไม่ไปหาหมอเป็นประจำในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่อยู่ในชนบทเพศเกือบเท่าตัว (มัธยมปลาย นอกชนบทเพศวิถีร้อยละ 50 เทียบกับในชนบทเพศวิถีร้อยละ 29.2 และอาชีวศึกษา นอกชนบทเพศวิถีร้อยละ 23.2 เทียบกับในชนบทเพศวิถีร้อยละ 12.3) ตรงข้ามกับเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนระดับอุดมศึกษา ที่คนในชนบทเพศวิถีไม่ไปหาหมอสูงกว่าคนนอกชนบทเพศกว่าเท่าตัว (ร้อยละ 58.5 เทียบกับ 26.8)

ตาราง 4.5 การกระจายร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่เข้าไม่ถึงบริการสุขภาพ
จำแนกตามเพศกำเนิด ชนบทเพศวิถี และระดับชั้นที่ศึกษา

ระดับชั้นที่ศึกษา	เพศกำเนิด		เพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบท	นอกชนบท	
มัธยมศึกษาตอนปลาย	46.3	32.8	29.2	50.0	38.8
อาชีวศึกษา	11.1	22.4	12.3	23.2	17.4
มหาวิทยาลัย	42.6	44.8	58.5	26.8	43.8
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน*	54	67	65	56	121

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะผู้ที่ตอบว่ามีโรคประจำตัว แต่ไม่ได้ไปหาหมอเป็นประจำ

ข้อค้นพบจากการสำรวจยังชี้ให้เห็นว่าประชากรจำนวนไม่น้อยเลือกที่จะไม่ไปพบแพทย์เพื่อรับการรักษา หรือตัดสินใจหยุดการรักษาแม้จะมีโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว โดยพบว่าเยาวชนส่วนใหญ่กว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 56.6) ตัดสินใจซื้อยากินเองหรือรักษาด้วยทางเลือกอื่น ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มของการดูแลสุขภาพด้วยตนเองแทนการเข้าถึงบริการสุขภาพภายใต้ระบบสาธารณสุขของรัฐ โดยเฉพาะผู้หญิงที่มีสัดส่วนสูงกว่าผู้ชาย (ร้อยละ 62.2 เทียบกับร้อยละ 49.2) นอกจากนี้ กว่าหนึ่งในห้าระบุว่าไม่ต้องการไปหาหมอ (ร้อยละ 21.0) ซึ่งพบว่าเป็นเยาวชนที่มีเพศกำเนิดชายสูงกว่าหญิง (ร้อยละ 23.1 เทียบกับ 19.5 ตามลำดับ) และเป็นเยาวชนที่มีเพศวิถีในชนบทสูงกว่าคนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถี

(ร้อยละ 24.7 เทียบกับร้อยละ 17.3) ขณะเดียวกัน คำตอบที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสุขภาพก็คือร้อยละ 9.2 ไม่รู้ว่าจะต้องไปหาหมอที่ไหน ไม่มีคนพาไป (ร้อยละ 8.6) และความกังวลเรื่องค่าใช้จ่าย หรือไม่มีเงินไปหาหมอ ที่ร้อยละ 4.6 โดยจะเห็นว่าสัดส่วนของเยาวชนตัวอย่างที่เป็นผู้ชายเข้าไม่ถึงบริการสุขภาพด้วยเหตุผลเรื่องค่าใช้จ่ายสูงกว่าเยาวชนตัวอย่างที่เป็นผู้หญิง (ร้อยละ 7.7 เทียบกับ 2.3) ซึ่งสะท้อนถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการดูแลสุขภาพ ขณะที่เมื่อเปรียบเทียบชนบทแล้วพบว่าเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีมีสัดส่วนของผู้ที่ระบุเหตุผลของการไม่เข้ารับการรักษาด้วยข้อจำกัดด้านการเดินทางและข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่ายสูงกว่าผู้ที่อยู่ในชนบท ดังตาราง 4.6

ตาราง 4.6 การกระจายร้อยละของเหตุผลที่ไม่ไปพบแพทย์ จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

เหตุผลที่ไม่ไปหาหมอ	เพศกำเนิด		เพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบท	นอกชนบท	
ชื่อยากินเอง/รักษาด้วยวิธีอื่น	49.2	62.2	58.4	54.7	56.6
ไม่ต้องการหาหมอ	23.1	19.5	24.7	17.3	21.0
ไม่รู้ว่าจะไปหาหมอที่ไหน	10.8	8.0	5.2	13.3	9.2
ไม่มีคนพาไป	9.2	8.0	6.5	10.7	8.6
ไม่มีเงินไปหาหมอ	7.7	2.3	5.2	4.0	4.6
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวนคำตอบ*	65	87	77	75	152

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะผู้ที่เข้าข่าย และสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ: การบริโภคแอลกอฮอล์และสารกระตุ้น

ในการสำรวจครั้งนี้ได้ประเมินภาวะเสี่ยงต่อสุขภาพอันเนื่องมาจากการใช้หรือบริโภคเครื่องดื่มหรือสารกระตุ้น 4 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ บุหรี่ หรือบุหรี่ไฟฟ้า การดื่มเหล้า เบียร์ หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ กระเทียม และกัญชา โดยมีตัวเลือกคำตอบเป็นความถี่ในการบริโภคเป็น 5 คำตอบ ได้แก่ ไม่เคยใช้เลย ใช้บ้างนานๆ ครั้ง ใช้ 1-2 วันต่อสัปดาห์ ใช้บ่อย 3-4 วันต่อสัปดาห์ และใช้เป็นประจำทุกวัน จากการวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะการใช้หรือบริโภคเครื่องดื่มและสารกระตุ้นเหล่านี้เป็นประจำ ด้วยความถี่ตั้งแต่ 1-2 วันต่อสัปดาห์เป็นต้นไปจนถึงทุกวัน ข้อค้นพบจากการสำรวจชี้ให้เห็นว่าบุหรี่ยี่ห้อหรือไฟฟ้ายังคงเป็นสารเสพติดที่คนยังใช้เป็นประจำมากกว่าสารกระตุ้นชนิดอื่น โดยมีสัดส่วนร้อยละ 11.7 รองลงมาคือการบริโภคเหล้า เบียร์ หรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อื่นๆ ที่ร้อยละ 8 ใช้กระเทียมเป็นประจำร้อยละ 2 โดยพบว่าผู้ชายใช้หรือบริโภคสารกระตุ้นเหล่านี้เป็นประจำ

ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้หญิงทุกประเภท ผู้ชายสูบบุหรี่/บุหรี่ไฟฟ้าที่ร้อยละ 15.2 เทียบกับผู้หญิงที่ร้อยละ 8.6 ใช้กระท่อมที่ร้อยละ 4.1 เทียบกับผู้หญิงที่ร้อยละ 0.2 มีเพียงการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เหล้า เบียร์ที่มีสัดส่วนระหว่างเพศกำเนิดและชนบทไม่แตกต่างกันมากนัก

เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้สารกระตุ้นระหว่างกลุ่มที่มีเพศวิถีตามชนบทและนอกชนบท เพศวิถีแล้วพบว่า เยาวชนในชนบทเพศวิถีมีแนวโน้มใช้สารกระตุ้นเหล่านี้เป็นประจำมากกว่าเยาวชนนอกชนบทเพศวิถี โดยเฉพาะการสูบบุหรี่/บุหรี่ไฟฟ้าที่เยาวชนตัวอย่างในชนบทเพศวิถีมีสัดส่วนการสูบบุหรี่เป็นประจำสูงกว่าเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีเกือบเท่าตัว ดังปรากฏในตาราง 4.7 สะท้อนว่ากลุ่มผู้ชายที่มีเพศวิถีในชนบทอาจได้รับอิทธิพลจากค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของความเป็นชาย และการยอมรับทางสังคมต่อการบริโภคสารเสพติดมากกว่ากลุ่มอื่น

ตาราง 4.7 ร้อยละของการบริโภค/ใช้สารกระตุ้นเป็นประจำ จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิถี

การใช้/บริโภค*	เพศกำเนิด**		เพศวิถี		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบท	นอกชนบท	
บุหรี่/บุหรี่ไฟฟ้า	15.2	8.6	14.7	7.6	11.7
เหล้า เบียร์ หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์	8.8	7.4	7.8	8.4	8.0
กระท่อม	4.1	0.2	2.7	1.1	2.0
กัญชา	1.8	0.0	1.1	0.4	0.8
จำนวน	513	592	631	475	1,106

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะการบริโภค/ใช้เป็นประจำตั้งแต่ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์-ทุกวัน

**ไม่รวมเพศกำเนิดอินเตอร์เซ็กซ์ 1 คน ซึ่งไม่เคยใช้/บริโภคสารเหล่านี้เลย

นอกจากนี้ การใช้หรือบริโภคสารกระตุ้นเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับระดับชั้นที่กำลังศึกษาของเยาวชน โดยพบว่าเยาวชนที่โตกว่ามีประสบการณ์การใช้/บริโภคสารกระตุ้นดังกล่าวเป็นประจำตั้งแต่ 1-2 วันต่อสัปดาห์เป็นต้นไปสูงกว่าเยาวชนที่อายุน้อยกว่า เยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 17.8 สูบบุหรี่หรือบุหรี่ไฟฟ้าเป็นประจำ ขณะที่เยาวชนที่กำลังเรียนในระดับอาชีวศึกษา สูบบุหรี่หรือบุหรี่ไฟฟ้าเป็นประจำที่ร้อยละ 9.8 และเยาวชนที่กำลังเรียนชั้นมัธยมปลายสูบบุหรี่หรือบุหรี่ไฟฟ้าที่ร้อยละ 4.4 เท่านั้น การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ก็มีสัดส่วนสอดคล้องกัน นั่นคือนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมีสัดส่วนของคนดื่มเหล้า เบียร์ หรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อื่นๆ เป็นประจำ สูงที่สุดที่ร้อยละ 13.3 รองลงมาคือนักศึกษาที่กำลังเรียนระดับอาชีวศึกษาที่ร้อยละ 4.6 และนักเรียนระดับมัธยมปลายที่ร้อยละ 2.7 นอกจากนี้ นักศึกษาในมหาวิทยาลัยใช้กระท่อมและกัญชาเป็นประจำทุกวันในสัดส่วนที่สูงกว่านักศึกษาอาชีวะและนักเรียนมัธยมเช่นกัน ดังรายละเอียดในตาราง 4.8

ตาราง 4.8 ร้อยละของการบริโภค/ใช้สารกระตุ้นต่างๆ เป็นประจำ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

การใช้/บริโภค*	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
บุหรื/บุหรืไฟฟ้า	4.4	9.8	17.8	11.7
เหล้า เบียร์ หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์	2.7	4.6	13.3	8.0
กระท่อม	0.2	0.0	4.0	2.0
กัญชา	0.0	0.0	1.7	0.8
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กุลา วจนสาร และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *เฉพาะการบริโภค/ใช้เป็นประจำตั้งแต่ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์-ทุกวัน

2. เมื่อใจปรารถนา: สุขภาพจิตกับความเครียดภาวะซึมเศร้า

การสำรวจครั้งนี้ได้ใช้แบบประเมินภาวะซึมเศร้า 9Q ซึ่งเป็นเครื่องมือคัดกรองที่พัฒนาและใช้โดยกรมสุขภาพจิต เพื่อประเมินระดับความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าในประชากรตัวอย่าง โดยพิจารณาความถี่ของอาการในช่วงสองสัปดาห์ที่ผ่านมาผ่านคำถาม 9 ข้อ ว่ามีอาการในแต่ละคำถามหรือไม่บ่อยเพียงใด มีตัวเลือกคำตอบ 4 ระดับคือ ไม่มีอาการ มีเป็นบางวัน เป็นบ่อย และเป็นทุกวัน โดยมีระดับคะแนนแบ่งออกเป็น 4 ระดับของความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า คือ คะแนนรวมไม่ถึง 7 คะแนนหมายถึงไม่มีอาการซึมเศร้า คะแนนรวม 7-12 คะแนน มีความเสี่ยงภาวะซึมเศร้าเล็กน้อย อาจปรึกษาเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพื่อประเมินเพิ่มเติม คะแนนรวม 13-18 คะแนน มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าปานกลาง ควรปรึกษาจิตแพทย์เพื่อประเมินและวินิจฉัยเพิ่มเติม และคะแนนรวม 19-27 คะแนน มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าอย่างมาก จำเป็นต้องปรึกษาจิตแพทย์ทันที เนื่องจากมีแนวโน้มที่จะคิดทำร้ายตัวเอง

ผลการสำรวจพบว่าครึ่งหนึ่งของเยาวชนตัวอย่างไม่มีภาวะซึมเศร้า (ร้อยละ 58) และเยาวชนตัวอย่างร้อยละ 29.2 มีภาวะซึมเศร้าในระดับน้อย แต่เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศกำเนิดชายและหญิงแล้วพบว่าผู้หญิงมีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศวิถีในชนบทและนอกชนบทแล้วพบว่าเยาวชนตัวอย่างที่อยู่ในกลุ่มเพศวิถีนอกชนบนั้นมีภาวะซึมเศร้าสูงกว่าคนที่อยู่ในชนบทเพศวิถีอย่างเห็นได้ชัด เยาวชนนอกชนบทเพศวิถีที่มีภาวะซึมเศร้าปานกลางมีสัดส่วนร้อยละ 13.5 เทียบกับเยาวชนในชนบทเพศที่ร้อยละ 7.1 และเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีที่มีภาวะซึมเศร้ารุนแรงร้อยละ 4.4 เทียบกับเยาวชนในชนบทเพศที่ร้อยละ 1.6 (ตาราง 4.9) สะท้อนว่าบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคมมีแนวโน้มที่จะเผชิญกับแรงกดดันทางสังคมและวัฒนธรรมและส่งผลต่อภาวะสุขภาพจิต ทั้งในด้านการเผชิญกับอคติการเลือกปฏิบัติ ความกังวลด้านการยอมรับทางสังคม และอุปสรรคในการเข้าถึงบริการสุขภาพจิต

ตาราง 4.9 การกระจายร้อยละของความเสียหายซึมเศร้า จำแนกตามเพศกำเนิด และชนบทเพศวิน

ภาวะซึมเศร้า	เพศกำเนิด*		เพศวิน		รวม
	ชาย	หญิง	ในชนบ	นอกชนบ	
มีภาวะซึมเศร้ารุนแรง	2.9	2.7	1.6	4.4	2.8
มีภาวะซึมเศร้าปานกลาง	8.6	11.0	7.1	13.5	9.9
มีภาวะซึมเศร้าน้อย	25.1	32.8	27.7	31.2	29.2
ไม่มีภาวะซึมเศร้า	63.4	53.5	63.6	50.9	58.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	513	592	631	475	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

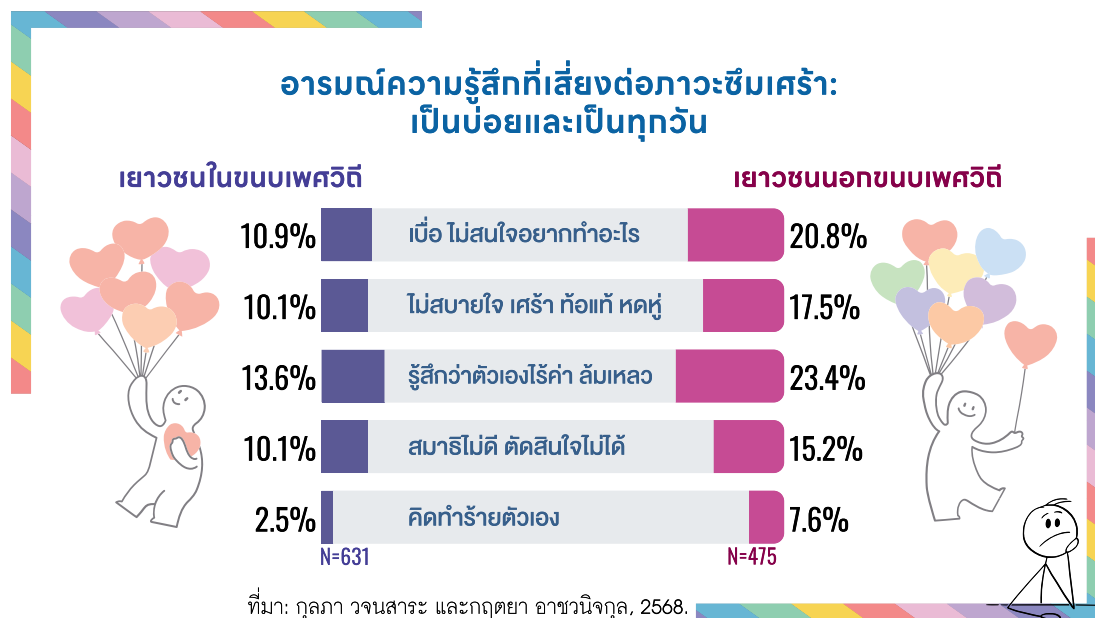
หมายเหตุ: *ไม่รวมอินเตอร์เซกส์ ซึ่งไม่มีภาวะซึมเศร้า

หากพิจารณาในรายละเอียดของคำถามคัดกรองภาวะซึมเศร้า 9 ข้อข้างต้น ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) คำถามที่สะท้อนถึงอารมณ์และความรู้สึกนึกคิด ประกอบด้วยคำถาม 5 ข้อ และ (2) คำถามสะท้อนอารมณ์และความคิดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและร่างกาย จำนวน 4 ข้อ แม้ในภาพรวม เยาวชนตัวอย่างกว่าครึ่งหนึ่งประเมินว่าไม่มีอาการที่บ่งชี้ถึงภาวะซึมเศร้า แต่เพื่อให้เห็นภาพของผู้ที่อาจมีความเสี่ยงจึงได้วิเคราะห์เพิ่มเติมเฉพาะผู้ที่ตอบว่ามีอาการอย่างใดอย่างหนึ่งในคำถามทั้ง 9 ข้อ โดยไม่คำนึงถึงระดับความถี่ ไม่ว่าจะมีอาการเป็นบางวัน เป็นบ่อย หรือเป็นทุกวันก็ตาม เพื่อสะท้อนถึงกลุ่มเยาวชนที่อาจต้องได้รับความสนใจในเชิงการป้องกันและดูแลสุขภาพจิต รายละเอียดในแต่ละข้อมีดังต่อไปนี้

(1) คนที่มีเพศวินแตกต่างกันมีความเปราะบางทางจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากภาพ 4.2 ที่แสดงร้อยละของผู้ที่ระบุว่ามีอาการในแต่ละข้อบ่อยและทุกวัน ที่เห็นได้ชัดก็คือเยาวชนที่อยู่นอกชนบทเพศวินนั้นมีอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดที่อาจเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้ามากกว่าคนที่อยู่ในชนบททุกข้อคำถาม โดยเฉพาะความรู้สึกผิด รู้สึกไร้ค่า คิดว่าตัวเองล้มเหลว หรือทำให้คนอื่นผิดหวัง ที่เยาวชนนอกชนบทเพศวินรู้สึกบ่อยและรู้สึกเช่นนี้ทุกวันสูงกว่าเยาวชนที่อยู่ในชนบทเพศวินเกือบเท่าตัว (ร้อยละ 23.4 เทียบกับร้อยละ 13.6) รู้สึกเบื่อ ไม่อยากทำอะไร (ร้อยละ 20.8) ความรู้สึกหม่นหมอง ไม่สบายใจ รู้สึกท้อแท้ (ร้อยละ 17.5) สมาธิไม่ดีเวลาต้องตั้งใจทำอะไรก็ตาม (ร้อยละ 15.2) ที่สำคัญคือมีความคิดทำร้ายตัวเองสูงกว่าเยาวชนในชนบทเพศวินกว่าเท่าตัว (ร้อยละ 7.6 เทียบกับร้อยละ 2.5) สอดคล้องกับผลการสำรวจในประชากรตัวอย่างที่คน Gen Z มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าสูงกว่ารุ่นวัยอื่นๆ (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) อารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้สะท้อนถึงการไม่มีความสุขในชีวิต อาจนำไปสู่ภาวะสิ้นยินดี (anhedonia) ได้

ตั้งที่พบว่าร้อยละ 60 ของคนที่มีภาวะสิ้นยินดีมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคซึมเศร้าได้มากขึ้น (กุลยา พิสิทธิ์สังฆการ อ่างถึงใน นิธิกานต์ ปกรภัฒ, 2566)

ภาพ 4.2 ร้อยละของเยาวชนที่มีอารมณ์ความรู้สึกเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า
จำแนกตามชนบทเพศวิต

นอกจากนี้ยังพบว่าเยาวชนตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นต่างๆ มีอารมณ์ความรู้สึกที่เสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าแตกต่างกัน นั่นคือ เยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนอยู่ในระดับอาชีวศึกษามีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าสูงกว่าเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนมัธยมปลายและปริญญาตรี โดยมีสัดส่วนของคน ที่ตอบว่ามีอาการต่างๆ บ่อยและทุกวันสูงกว่าเกือบทุกข้อคำถาม ดังปรากฏในตาราง 4.10 ที่เยาวชน ตัวอย่างที่เรียนระดับอาชีวศึกษาหนึ่งในห้ามีความรู้สึกไม่ดีกับตัวเอง คิดว่าตัวเองไร้ค่าหรือล้มเหลว ทำให้คนอื่นผิดหวังบ่อยๆ และรู้สึกเช่นนี้ทุกวัน ขณะที่เยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัยรู้สึก เช่นนี้ร้อยละ 18.9 ที่กำลังเรียนมัธยมปลายรู้สึกเช่นนี้ร้อยละ 15.3 ที่น่าสังเกตคือเยาวชนตัวอย่าง ที่เรียนอาชีวะมีความเปราะบางทางสุขภาพจิตสูงกว่า โดยมีสัดส่วนของผู้ที่มีความคิดทำร้ายตัวเอง หรือคิดว่าถ้าตายไปคงจะดีสูงกว่าเยาวชนตัวอย่างที่เรียนมหาวิทยาลัยและมัธยมปลาย (ร้อยละ 5.8 เทียบกับร้อยละ 4.9 และ 4 ตามลำดับ) สะท้อนถึงความกดดันของเยาวชนที่เรียนสายอาชีพในสถาบัน อาชีวศึกษาที่อาจรู้สึกถึงการแบ่งแยกหรือตีตราทางสังคมมากกว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยและโรงเรียน มัธยม

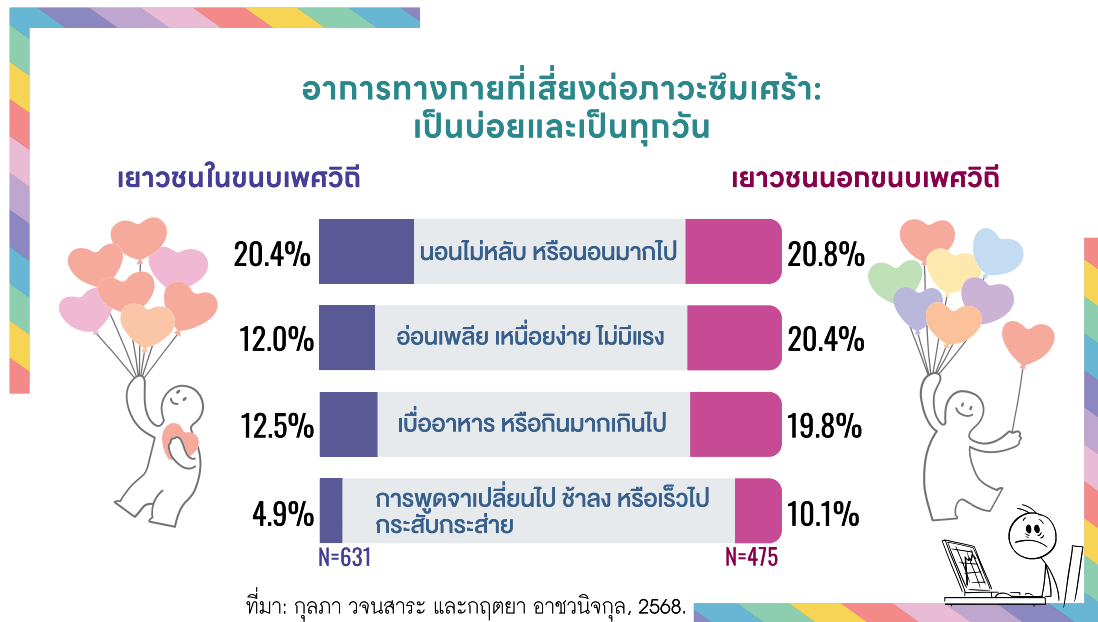
ตาราง 4.10 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีอารมณ์และความรู้สึกเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า เฉพาะผู้ที่ตอบว่ามีอาการบ่อยและทุกวัน จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

อารมณ์และความรู้สึกนึกคิด	มัธยมปลาย	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
รู้สึกเบื่อหน่าย ไม่สนใจอยากทำอะไร	16.0	16.2	14.2	15.2
รู้สึกไม่สบายใจ หดหู่ เศร้า หรือท้อแท้	11.6	15.6	13.8	13.3
รู้สึกไม่ดีกับตัวเอง คิดว่าตัวเองเป็นคนไร้ค่าหรือล้มเหลว หรือทำให้ตัวเองหรือครอบครัวผิดหวัง	15.3	20.2	18.9	17.8
สมาธิไม่ดีเวลาทำอะไรที่ต้องใช้ความตั้งใจ หรือตัดสินใจไม่ได้	11.1	12.7	13.1	12.3
คิดทำร้ายตัวเอง หรือคิดว่าถ้าตายไปคงจะดี	4.0	5.8	4.9	4.7
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

(2) คุณภาพการนอน ความอ่อนเพลีย และการบริโภคเป็นอาการทางกายที่สะท้อนถึงอารมณ์ความรู้สึกทางจิตใจ จากคำถาม 4 ข้อในแบบประเมินภาวะซึมเศร้าที่ใช้ในการสำรวจนี้เป็นคำถามประเมินอาการทางร่างกายที่อาจเป็นผลจากอารมณ์ความรู้สึกทางจิตใจที่ไประบอบาง เช่น คุณภาพการนอนหลับ ความอ่อนเพลียหรือเหนื่อยล้า ไม่มีเรี่ยวแรง ความอยากอาหาร และพฤติกรรมเคลื่อนไหว เช่น การพูด ความกระสับกระส่าย เป็นต้น การสำรวจครั้งนี้พบว่าเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีมีอาการแสดงออกทางร่างกายดังกล่าวสูงกว่าเยาวชนในชนบทเพศ (ภาพ 4.3) แม้ปัญหาการนอน (นอนไม่หลับ หรือหลับๆ ตื่นๆ หรือนอนมากเกินไป) จะไม่แตกต่างกันมากระหว่างกลุ่มในชนบทและนอกชนบทเพศวิถี แต่เยาวชนนอกชนบทเพศมีอาการอื่นๆ สูงกว่าอย่างชัดเจน ทั้งความอ่อนเพลีย ไม่ค่อยมีแรง เหนื่อยง่าย ความอยากอาหารเปลี่ยนแปลงไป (รู้สึกเบื่ออาหาร กินไม่ลง หรือกินมากเกินไป) และพฤติกรรมการพูดหรือเคลื่อนไหวเปลี่ยนไป พูดคุ้ยซ้าลง หรือกระสับกระส่ายผิดปกติ จนคนรอบข้างสังเกตเห็นได้บ่อยและทุกวันในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนในชนบทเพศทุกข้อ การแสดงออกทางกายเหล่านี้อาจมีสาเหตุเชื่อมโยงกับความเครียดและอารมณ์ความรู้สึกจนแสดงออกทางร่างกาย

ภาพ 4.3 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีอาการทางกายเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า เฉพาะผู้ที่ตอบว่ามีอาการบ่อยและทุกวัน จำแนกตามชนบทเพศวิถี

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างระดับชั้นที่ศึกษา ก็พบว่าอาการทางกายที่สัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกทางจิตใจและสะท้อนถึงความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าเหล่านี้เป็นอาการที่พบได้ในเยาวชนตัวอย่างทุกระดับ โดยพบว่าเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัยมีปัญหาการนอนสูงที่สุด คือ ร้อยละ 23.9 เทียบกับเยาวชนที่เรียนในระดับอาชีวะที่ร้อยละ 20.8 และเยาวชนที่เรียนมัธยมปลายที่ร้อยละ 16.3 ซึ่งอาจเกิดจากความเครียดในการเรียน การปรับตัวในชีวิตมหาวิทยาลัย หรือการใช้ชีวิตไม่สมดุล เช่น นอนดึก หรือทำงานหนัก ขณะที่เยาวชนที่กำลังเรียนอาชีวะมีอาการอ่อนเพลีย เหนื่อยง่าย ไม่มีแรง (ร้อยละ 17.3) และมีพฤติกรรมเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปสูงกว่าผู้ที่เรียนในระดับอื่นๆ (ร้อยละ 9.2 เทียบกับร้อยละ 7 ในเยาวชนตัวอย่างที่เรียนมหาวิทยาลัย และร้อยละ 6.4 ในเยาวชนตัวอย่างที่เรียนมัธยมปลาย) ดังตาราง 4.11 สอดคล้องกับผลการสำรวจในด้านอารมณ์ความรู้สึกที่พบว่าเยาวชนที่กำลังเรียนอาชีวะมีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าสูง ซึ่งอาจเกิดจากสภาพแวดล้อมการเรียนที่กดดันหรือการขาดการสนับสนุนทางจิตใจ และเยาวชนที่กำลังเรียนชั้นมัธยมปลายมีอาการทางกายเหล่านี้น้อยที่สุด ซึ่งอาจเป็นเพราะอยู่ในระบบโรงเรียนที่มีการดูแลใกล้ชิดจากครูและผู้ปกครอง

ตาราง 4.11 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีอาการทางกายเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า
เฉพาะผู้ที่ตอบว่ามีอาการบ่อยและทุกวัน จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

อาการทางกาย	มัธยมปลาย	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
นอนไม่หลับ หลับๆ ตื่นๆ หรือนอนมากเกินไป	16.3	20.8	23.9	20.6
อ่อนเพลีย เหนื่อยง่าย ไม่ค่อยมีเรี่ยวแรง	13.8	17.3	16.5	15.6
เบื่ออาหาร หรือกินมากเกินไป	13.3	16.8	17.0	15.6
พูดหรือทำอะไรช้าลงจนคนอื่นสังเกตเห็น หรือกระสับกระส่ายจนอยู่นิ่งไม่ได้	6.4	9.2	7.0	7.1
จำนวน	405	173	523	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ

ความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ ความสามารถในการเข้าถึง ทำความเข้าใจ และนำข้อมูลด้านสุขภาพไปใช้มีผลโดยตรงต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพของบุคคล ทั้งในระดับส่วนตัวและสังคม ความรอบรู้ด้านสุขภาพไม่ได้หมายถึงเพียงการเข้าใจข้อมูลทางการแพทย์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล การตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ และการเข้าถึงบริการทางการแพทย์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยบริบททางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ความรอบรู้ด้านสุขภาพจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ประชากรสามารถป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพ และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ

การสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพ (health literacy) ประกอบด้วยชุดคำถาม 2 ชุด ชุดแรกเป็นชุดคำถามเพื่อสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไปสำหรับเยาวชนตัวอย่างทุกคน และชุดที่สองเป็นคำถามเพื่อสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพเฉพาะเยาวชนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ซึ่งหากผู้ตอบแบบสำรวจไม่ได้ระบุว่าตัวเองเป็นคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ก็จะไม่เข้าข่ายตอบแบบสำรวจชุดที่สองนี้

1. ความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป

การวัดความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไปในการสำรวจนี้ประกอบด้วยคำถาม 10 ข้อ ซึ่งแบ่งได้เป็นชุดของความสามารถหรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่ (1) ความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพ ทั้งการพูดอธิบาย ฟังและซักถามข้อสงสัย และการต่อรอง (2) ความสามารถในการทำความเข้าใจ การอ่าน การคิด และการใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพ และ

(3) ความรู้ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลเพื่อตัดสินใจและเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจากแหล่งต่างๆ คำถามแต่ละข้อมีตัวเลือกคำตอบ 5 ระดับ การสำรวจนี้ประมวลผลคำตอบจาก 5 ตัวเลือก แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ มีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอ และมีความรอบรู้ด้านสุขภาพน้อยหรือไม่เพียงพอ

ผลการสำรวจพบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไปนั้นมีความแตกต่างระหว่างเพศกำเนิดและชนบทเพศวิถีไม่มากนักและเห็นความแตกต่างได้เล็กน้อยในบางประเด็น เช่น เยาวชนตัวอย่างที่มีเพศวิถีนอกชนบทสามารถหาข้อมูลที่รอบด้านและเพียงพอต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกในการรักษาได้สูงกว่าเยาวชนในชนบทเพศวิถี (ร้อยละ 80.2 เทียบกับร้อยละ 75.6) รวมทั้งมีทักษะในการเข้าใจคำอธิบาย และข้อดีข้อเสียของการรักษา เข้าใจคำศัพท์หรือภาษาที่ใช้อธิบายเรื่องสุขภาพด้านต่างๆ และรู้ว่าจำเป็นต้องรับการตรวจสุขภาพอะไรบ้างเป็นประจำ ในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนในชนบทเพศ (ตาราง 4.12)

ตาราง 4.12 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป
จำแนกตามชนบทเพศวิถี

ความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป	เพศวิถี ในชนบท	เพศวิถี นอกชนบท	รวม
สามารถอธิบายปัญหาสุขภาพ หรือความต้องการด้านสุขภาพ ของตนเองให้แก่แพทย์/พยาบาลเข้าใจได้	84.9	83.8	84.4
การพูดคุยกับแพทย์หรือพยาบาลเป็นการพูดคุยที่เสมอกัน ไม่รู้สึกรู้ว่าใครเหนือกว่าใคร	72.7	78.3	75.1
รู้ว่าจะไปปรึกษาใคร หากต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ	81.9	83.8	82.7
สามารถหาข้อมูลที่รอบด้านเพียงพอต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับ ทางเลือกในการรักษาได้	75.6	80.2	77.6
เข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับยาที่ได้รับ วิธีการกิน ผลข้างเคียงเป็นอย่างดี	78.8	77.7	78.3
เข้าใจคำอธิบาย และข้อดีข้อเสียของการรักษาได้ เมื่อต้องรับ การรักษาด้วยวิธีอะไรก็ตาม	76.5	81.7	78.8
รู้และแยกแยะได้ว่าข้อมูลจากสื่อหรือช่องทางใดน่าเชื่อถือ	84.9	86.7	85.7
เข้าใจคำศัพท์/ภาษาที่ใช้อธิบายเรื่องสุขภาพด้านต่างๆ ได้	65.9	72.2	68.6
รู้ว่าจำเป็นต้องรับการตรวจสุขภาพอะไรบ้างเป็นประจำ	55.6	67.8	60.8
สามารถหาข้อมูลสุขภาพที่ต้องการได้จากอินเทอร์เน็ตหรือ สื่อออนไลน์ต่างๆ	84.3	85.9	85.0
จำนวน	631	475	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

นอกจากนี้ เมื่อแยกวิเคราะห์ความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไปนี้ด้วยการนิยามตัวเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศหรือไม่ ก็พบว่าเยาวชนตัวอย่างที่ระบุว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) นั้น มีความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไปในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนที่ตอบว่าไม่ใช่ LGBTQ+ ทุกข้อ ดังตาราง 4.13 เมื่อคำนึงถึงสถานการณ์สุขภาพที่พบว่าคนเพศหลากหลายที่มีโรคประจำตัวไปหาหมอเป็นประจำสูงกว่า ก็อาจแสดงให้เห็นว่าเยาวชนที่เป็น LGBTQ+ นั้นใส่ใจสุขภาพและเข้าถึงข้อมูลความรู้ที่จะเป็นประโยชน์กับสุขภาพมากกว่าเยาวชนที่ไม่ใช่คนหลากหลายทางเพศก็เป็นได้

ตาราง 4.13 ร้อยละของเยาวชนตัวอย่างที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป
จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่

ความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป	ไม่ใช่ LGBTQ+	LGBTQ+
สามารถอธิบายปัญหาสุขภาพ หรือความต้องการด้านสุขภาพ ของตนเองให้แก่แพทย์/พยาบาลเข้าใจได้	83.5	89.4
การพูดคุยกับแพทย์หรือพยาบาลเป็นการพูดคุยที่เสมอกัน ไม่รู้สึกรังเกียจหรืออายใคร	73.3	78.8
รู้ว่าจะไปปรึกษาใคร หากต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ	82.3	85.0
สามารถหาข้อมูลที่รอบด้านเพียงพอต่อการตัดสินใจ เกี่ยวกับทางเลือกในการรักษาได้	74.5	85.7
เข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับยาที่ได้รับ วิธีการกิน ผลข้างเคียงเป็นอย่างดี	78.6	81.6
เข้าใจคำอธิบาย และข้อดีข้อเสียของการรักษาได้ เมื่อต้องรับ การรักษาด้วยวิธีอะไรก็ตาม	76.5	84.1
รู้และแยกแยะได้ว่าข้อมูลจากสื่อหรือช่องทางใดน่าเชื่อถือ	85.0	90.7
เข้าใจคำศัพท์/ภาษาที่ใช้อธิบายเรื่องสุขภาพด้านต่างๆ ได้	66.9	74.8
รู้ว่าจำเป็นต้องรับการตรวจสุขภาพอะไรบ้างเป็นประจำ	53.5	73.2
สามารถหาข้อมูลสุขภาพที่ต้องการได้จากอินเทอร์เน็ตหรือ สื่อออนไลน์ต่างๆ	84.8	88.2
จำนวน*	565	321

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ยังไม่แน่ใจและไม่ตอบ

ความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไปของเยาวชนตัวอย่างยังมีความสัมพันธ์กับระดับชั้นที่กำลังศึกษาอยู่ ดังการวิเคราะห์ความรอบรู้ด้านสุขภาพในแต่ละทักษะต่อไปนี้

(1) **ความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพ** ทั้งการพูดอธิบาย ฟัง ชักถาม หรือต่อรองกับผู้ให้บริการด้านสุขภาพ ประกอบด้วยทักษะหรือความรู้ใน 3 เรื่อง ได้แก่ ความสามารถอธิบายปัญหาสุขภาพ หรือบอกความต้องการด้านสุขภาพของตนเองให้แก่แพทย์หรือพยาบาลเข้าใจได้ ความรู้ว่าจะปรึกษาใครได้บ้างหากต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ และเมื่อพูดคุยกับแพทย์หรือพยาบาล เป็นการพูดคุยอย่างเสมอหรือเท่าเทียมกัน ไม่รู้สึกว่าใครเหนือกว่าใคร หรือไม่รู้สึกว่าแพทย์หรือพยาบาลมีอำนาจเหนือกว่า ในทักษะการสื่อสารด้านสุขภาพทั้ง 3 ข้อนี้พบว่าเยาวชนตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถอธิบายปัญหาหรือความต้องการด้านสุขภาพของตนเองได้คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 84.4 รองลงมาคือเมื่อต้องการข้อมูลด้านสุขภาพก็มีความรู้ว่าจะปรึกษาใครได้ที่ร้อยละ 82.7 แต่ในประเด็นการพูดคุยกับแพทย์หรือพยาบาลว่าเป็นไปอย่างเท่าเทียมเสมอกันหรือไม่นั้น ประมาณหนึ่งในสี่คิดว่ามีความสัมพันธ์เชิงอำนาจของบุคลากรทางการแพทย์ในการสื่อสารด้านสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจความรู้ด้านสุขภาพของประชาชนตัวอย่าง (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) สะท้อนว่าในระบบบริการสุขภาพที่มีลำดับขั้นของความเชี่ยวชาญนั้น บุคลากรทางการแพทย์ยังคงถูกมองว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือผู้ป่วย ส่งผลต่อระดับความมั่นใจของผู้ใช้บริการในการแสดงความคิดเห็นและชักถามข้อมูลสุขภาพ

หากพิจารณาทักษะความสามารถในแต่ละข้อตามระดับชั้นที่ศึกษาอยู่ของเยาวชนตัวอย่างแล้วพบว่าส่วนใหญ่เยาวชนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยมีทักษะในการสื่อสารด้านสุขภาพทั้ง 3 ข้อสูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับอาชีวและมัธยมปลาย ที่น่าสังเกตคือเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนในระดับอาชีวศึกษานั้นมีทักษะความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพต่ำกว่าอีก 2 กลุ่มในทุกทักษะ โดยเฉพาะการพูดคุยกับแพทย์หรือพยาบาลที่เยาวชนที่เรียนอาชีวรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมกับบุคลากรทางการแพทย์มากที่สุด สัดส่วนของทักษะข้อนี้จึงต่ำกว่าเยาวชนที่เรียนมหาวิทยาลัยและมีมัธยม (ร้อยละ 65.9 เทียบกับร้อยละ 78.2 และ 75.1 ตามลำดับ) ดังตาราง 4.14

ตาราง 4.14 ร้อยละของการมีความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพ
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ความรู้/ทักษะในการสื่อสารด้านสุขภาพ	มัธยมปลาย	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
อธิบายปัญหาหรือความต้องการด้านสุขภาพได้	82.2	78.6	88.1	84.4
รู้ว่าจะปรึกษาใครหากต้องการข้อมูลด้านสุขภาพ	82.0	73.4	86.4	82.7
พูดคุยกับแพทย์/พยาบาลได้อย่างเท่าเทียม ไม่รู้สึกว่าใครเหนือกว่า	75.1	65.9	78.2	75.1
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

(2) ความสามารถในการทำความเข้าใจและตัดสินใจด้านสุขภาพ ซึ่งรวมถึงการอ่าน การคิด ไตร่ตรอง ประมวลผล และการใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจด้านสุขภาพ ประกอบด้วยคำถาม 5 เรื่องด้วยกัน ได้แก่ ความสามารถในการหาข้อมูลที่รอบด้านเพียงพอต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกในการรักษาต่างๆ การทำความเข้าใจคำอธิบายของวิธีการรักษาและข้อดีข้อเสียของการรักษาต่างๆ ได้ การทำความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับยา วิธีการกิน ผลข้างเคียง ฯลฯ เป็นอย่างดี ความรู้และความสามารถแยกแยะได้ว่าข้อมูลจากสื่อหรือช่องทางใดมีความน่าเชื่อถือ และสามารถเข้าใจคำศัพท์/ภาษาที่ใช้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพด้านต่างๆ ได้ ความรอบรู้ด้านสุขภาพในทักษะของการทำความเข้าใจและตัดสินใจด้านสุขภาพทั้ง 5 ข้อนี้ ในภาพรวมพบว่าเยาวชนตัวอย่างส่วนใหญ่มีความสามารถในการแยกแยะความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้านสุขภาพที่ได้จากแหล่งต่างๆ มากที่สุด (ร้อยละ 85.7) รองลงมาเป็นความสามารถในการทำความเข้าใจรายละเอียดของการรักษาและการกินยา (ร้อยละ 78.3) และการเข้าใจศัพท์เฉพาะหรือภาษาแพทย์ที่อธิบายเรื่องสุขภาพต่างๆ มีสัดส่วนต่ำที่สุดในทักษะการทำความเข้าใจข้อมูลด้านสุขภาพ (ร้อยละ 68.6) รายละเอียดดังตาราง 4.15

ตาราง 4.15 ร้อยละของการมีความสามารถในการทำความเข้าใจด้านสุขภาพ
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ความรู้/ทักษะในการทำความเข้าใจและตัดสินใจด้านสุขภาพ	มัธยมปลาย	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
รู้และแยกแยะได้ว่าข้อมูลจากสื่อหรือช่องทางใดมีความน่าเชื่อถือ	85.9	79.2	87.7	85.7
เข้าใจคำอธิบายและข้อดีข้อเสียของการรักษาเมื่อต้องรับบริการ	78.5	69.9	81.8	78.8
เข้าใจข้อมูลยา วิธีการกิน ผลข้างเคียงของยาที่ได้รับอย่างดี	77.5	72.8	80.7	78.3
สามารถหาข้อมูลที่รอบด้านเพียงพอต่อการตัดสินใจทางเลือกในการรักษาได้	75.8	68.2	82.0	77.6
เข้าใจคำศัพท์/ภาษาที่ใช้อธิบายสุขภาพด้านต่างๆ ได้	68.6	59.0	71.8	68.6
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กลุภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

ข้อค้นพบในตารางข้างต้นยังแสดงให้เห็นว่าทักษะการทำความเข้าใจข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในความรอบรู้ด้านสุขภาพนี้มีความแตกต่างระหว่างระดับชั้นที่เยาวชนตัวอย่างกำลังศึกษาอยู่ นั่นคือคนที่กำลังเรียนในมหาวิทยาลัยมีทักษะความสามารถในการทำความเข้าใจรายละเอียดของข้อมูล

สุขภาพในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่กำลังเรียนอาชีวะและมัธยมปลาย โดยเฉพาะทักษะในการหาข้อมูลทางเลือกการรักษาที่รอบด้านเพื่อตัดสินใจ (ร้อยละ 82 เทียบกับผู้ที่กำลังเรียนอาชีวะที่ร้อยละ 68.2 และผู้ที่กำลังเรียนมัธยมปลายร้อยละ 75.8) และความสามารถในการทำความเข้าใจคำศัพท์ การใช้ภาษาที่ใช้อธิบายสุขภาพ (ร้อยละ 71.8 เทียบกับคนที่กำลังเรียนอาชีวะที่ร้อยละ 59 และคนที่กำลังเรียนมัธยมปลายร้อยละ 68.6) ที่น่าสนใจคือเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนอาชีวะมีทักษะในเรื่องการทำความเข้าใจและตัดสินใจด้านสุขภาพต่ำกว่าผู้ที่กำลังเรียนมัธยมปลายแม้จะมีวัยใกล้เคียงกันก็ตาม สะท้อนว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความสามารถในการประมวลข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจและตัดสินใจด้านสุขภาพ และเยาวชนอาชีวศึกษายังมีช่องว่างในทักษะด้านนี้

(3) ความรู้ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการค้นหาข้อมูล การเข้าถึงผู้ให้บริการสุขภาพ และการทำความเข้าใจสิทธิสุขภาพของตนเอง ทักษะด้านนี้ประกอบด้วยคำถาม 2 ข้อ คือ ความรู้ในเรื่องการรับบริการตรวจสุขภาพของตนเอง และความสามารถค้นหาข้อมูลด้านสุขภาพที่ต้องการได้จากอินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์ต่างๆ ผลการสำรวจพบว่าเยาวชนที่มีความรู้ความสามารถหาข้อมูลสุขภาพที่ต้องการได้จากการค้นหาออนไลน์นั้นมีสัดส่วนร้อยละ 85 แต่มีความรู้จำเป็นต้องตรวจสุขภาพอะไรบ้างเป็นประจำเพียงร้อยละ 60.8 เท่านั้น อาจจะเป็นเพราะเยาวชนส่วนใหญ่คิดว่ายังไม่อยู่ในวัยที่จะต้องตรวจสุขภาพเป็นประจำ นอกจากนี้ตัวเลขในตาราง 4.16 ยังแสดงให้เห็นว่าเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนอยู่ในระดับอาชีวศึกษา นั้นมีทักษะในการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพต่ำกว่าคนที่กำลังเรียนชั้นมัธยมปลายและมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในเรื่องการหาข้อมูลสุขภาพจากอินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์ต่างๆ สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มเยาวชนอาชีวะเป็นกลุ่มเปราะบางที่อาจต้องการการสนับสนุนเป็นพิเศษในทักษะดิจิทัลและความรู้สุขภาพ

ตาราง 4.16 ร้อยละของความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ทักษะในการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ	มัธยมปลาย	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย	รวม
สามารถหาข้อมูลสุขภาพที่ต้องการได้จากอินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์ต่างๆ	85.4	76.9	87.3	85.0
รู้ว่าจำเป็นต้องตรวจสุขภาพอะไรเป็นประจำ	56.5	56.6	65.5	60.8
จำนวน	405	173	528	1,106

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบความรอบรู้ด้านสุขภาพระหว่างเยาวชนตัวอย่างที่ระบุตัวเองว่าไม่ใช่คนหลากหลายทางเพศกับคนที่ตอบว่าตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) แล้ว พบว่า เยาวชนตัวอย่างที่หลากหลายทางเพศมีสัดส่วนของการมีทักษะความรู้ความสามารถในการเข้าถึงและแยกแยะข้อมูลด้านสุขภาพสูงกว่าคนที่ไม่ใช่ LGBTQ+ โดยเฉพาะการหาข้อมูลที่รอบด้านสำหรับการตัดสินใจในทางเลือกด้านสุขภาพและการรักษา (ร้อยละ 85.7 เทียบกับ 74.5 ตามลำดับ) ดังตาราง 4.17

ตาราง 4.17 ร้อยละของความรอบรู้ด้านการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ
จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+

ทักษะในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ	LGBTQ+	ไม่ใช่ LGBTQ+
รู้ว่าจะไปปรึกษาใคร หากต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ	85.0	82.3
สามารถหาข้อมูลที่รอบด้านต่อการตัดสินใจในทางเลือกด้านสุขภาพและการรักษาได้	85.7	74.5
สามารถหาข้อมูลสุขภาพที่ต้องการได้จากอินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์ต่างๆ	88.2	84.8
รู้และแยกแยะความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากสื่อหรือช่องทางต่างๆ ได้	90.7	85.0
จำนวน*	321	565

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่แน่ใจและไม่ตอบ

แม้ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยทั่วไปของเยาวชนตัวอย่างจะถือว่าอยู่ในระดับที่เพียงพอในการดูแลและจัดการกับสุขภาพตัวเองได้อย่างเหมาะสม เมื่อเทียบกับประชาชนตัวอย่างแล้วเยาวชนที่สำรวจมีทักษะที่ดีกว่าในเรื่องการหาข้อมูลที่รอบด้านสำหรับการตัดสินใจเรื่องสุขภาพ และความสามารถแยกแยะความน่าเชื่อถือของข้อมูล แต่ก็ยังมีข้อท้าทายในบางเรื่องที่ทำให้การมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ไม่เพียงพอเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและผลลัพธ์ทางสุขภาพของเยาวชน รวมทั้งความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพที่ต้องการ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนตัวอย่างที่เรียนอยู่ในระดับอาชีวศึกษา และการพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่เป็นมิตรกับเยาวชน เช่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างบุคลากรทางการแพทย์กับผู้ให้บริการ การเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพที่น่าเชื่อถือและเพียงพอต่อการตัดสินใจ และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็น เป็นต้น

2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ

สำหรับการประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพเฉพาะกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในที่นี้เป็นชุดคำถามถึงทักษะที่จำเป็นและความท้าทายในการจัดการด้านสุขภาพของ LGBTQ+ จำนวน 10 ข้อ (Eliason, Robinson, & Balsam, 2018) เช่นเดียวกับการประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไปข้างต้น เนื่องจากชุดคำถามนี้เป็นการสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ ดังนั้นผู้ที่ระบุตัวเองว่าไม่ใช่คนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) จึงไม่ได้ตอบคำถามชุดนี้ คำถามแต่ละข้อมีตัวเลือกคำตอบ 5 ระดับ การสำรวจนี้ประมวลผลคำตอบจาก 5 ตัวเลือกแล้วแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ มีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอ และมีความรอบรู้ด้านสุขภาพน้อยหรือไม่เพียงพอ

การวัดความรอบรู้ด้านสุขภาพเฉพาะเยาวชนที่มีความหลากหลายทางเพศนี้ ประกอบด้วยคำถาม 10 ข้อ แบ่งออกได้เป็นชุดของความสามารถหรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของ LGBTQ+ 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่ (1) ความสามารถในการสื่อสารกับผู้ให้บริการสุขภาพในเรื่องอัตลักษณ์หรือรสนิยมทางเพศ ความกังวลด้านสุขภาพเฉพาะกลุ่มเพศหลากหลาย (2) ความสามารถในการทำความเข้าใจข้อมูลเรื่องปัญหาสุขภาพของกลุ่มเพศหลากหลาย และ (3) ความรู้ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นจำเป็นสำหรับ LGBTQ+ และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่เป็นมิตรกับ LGBTQ+ ผลของการสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพเฉพาะผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ในแต่ละทักษะมีรายละเอียดดังนี้

(1) ความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศ ทั้งการพูดอธิบาย ฟัง ชักถาม หรือสื่อสารกับผู้ให้บริการด้านสุขภาพ ประกอบด้วยทักษะหรือความรู้ใน 3 เรื่อง ได้แก่ ความสามารถสื่อสารความต้องการด้านสุขภาพของตนเองให้แก่แพทย์หรือพยาบาลเข้าใจ โดยเฉพาะเรื่องที่ละเอียดอ่อนอย่างการเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศหรือความสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน การให้ข้อมูลแก่แพทย์/พยาบาลเพื่อให้เข้าใจความต้องการเฉพาะของ LGBTQ+ และการแนะนำคู่หรือครอบครัว LGBTQ+ ให้รู้จักกับแพทย์/พยาบาลด้วย

ผลที่ได้จากการสำรวจทักษะการพูดคุยและสื่อสารด้านสุขภาพทั้ง 3 ข้อนี้พบว่า เยาวชนที่เข้าข่ายและตอบคำถามชุดนี้ส่วนใหญ่ร้อยละ 86.3 รู้ว่าการเปิดเผยอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศกับบุคลากรทางการแพทย์เป็นข้อมูลสำคัญในการดูแลสุขภาพ สูงกว่าการสำรวจในกลุ่มประชาชนตัวอย่างที่ร้อยละ 83.6 (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) รองลงมาคือการบอกความต้องการเฉพาะในฐานะที่เป็นคนหลากหลายทางเพศให้กับแพทย์หรือพยาบาลเข้าใจได้มีสัดส่วนร้อยละ 75.6

แต่เมื่อเป็นเรื่องเปิดตัวคู่ความสัมพันธ์ให้แพทย์/พยาบาลรู้จัก พบว่าสัดส่วนของการสื่อสารเรื่องนี้ มีเพียงร้อยละ 69.6 เท่านั้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะคิดว่าการเปิดเผยคู่ความสัมพันธ์เป็นเรื่องส่วนตัวและ ไม่ต้องการเปิดเผย โดยเมื่อวิเคราะห์ดูความแตกต่างระหว่างคนที่นิยามตัวเองว่าเป็นคนหลากหลาย ทางเพศกับคนที่ยังไม่แน่ใจว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่แล้ว พบว่าเยาวชนหลากหลายทางเพศมีความรู้ หรือทักษะในการสื่อสารด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ ในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่ยังไม่แน่ใจ โดยเฉพาะ การให้ข้อมูลแก่แพทย์หรือพยาบาลเพื่อให้เข้าใจความต้องการเฉพาะ ที่สัดส่วนร้อยละ 81 เทียบกับ ร้อยละ 66.8 (ตาราง 4.18)

**ตาราง 4.18 ร้อยละของความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+
จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ และยังไม่แน่ใจ**

ความรู้/ทักษะในการสื่อสารด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+	LGBTQ+	ยังไม่แน่ใจ	รวม
รู้ว่าการเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศให้แพทย์/ผู้ดูแลทราบจะเป็นประโยชน์ในการรักษาสุขภาพ ทั้งปัจจุบันและอนาคต	88.5	82.9	86.3
สามารถให้ข้อมูลแก่แพทย์/พยาบาล เพื่อให้เข้าใจความต้องการเฉพาะของ LGBTQ+ ได้	81.0	66.8	75.6
ถ้ามีคู่เป็น LGBTQ+ จะแนะนำให้รู้จักกับแพทย์/พยาบาลด้วย	74.5	61.8	69.6
จำนวน*	321	199	520

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบและไม่เข้าข่าย

นอกจากนี้ เยาวชนตัวอย่างที่กำลังศึกษาในชั้นที่สูงกว่าคือนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความรู้ หรือทักษะในการสื่อสารด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ ในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนมัธยม ปลายและอาชีวะทุกข้อเช่นกัน โดยเยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัยรู้ว่าการเปิดเผยอัตลักษณ์ ทางเพศให้แพทย์/ผู้ดูแลทราบจะเป็นประโยชน์ในการรักษาสุขภาพในสัดส่วนร้อยละ 91.9 ขณะที่ คนที่กำลังเรียนมัธยมและอาชีวะมีความรู้ข้อนี้ประมาณร้อยละ 82 เยาวชนที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัย รู้ว่าควรจะแนะนำคู่ที่เป็น LGBTQ+ ให้แพทย์และพยาบาลรู้จักด้วยที่ร้อยละ 77.4 เทียบกับเยาวชน ที่กำลังเรียนอาชีวะและมัธยมปลายที่ร้อยละ 65.5 และ 62.3 ตามลำดับ (ตาราง 4.19)

ตาราง 4.19 ร้อยละของความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ความรู้/ทักษะในการสื่อสารด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+	มัธยมปลาย	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย
รู้ว่าการเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศให้แพทย์/ผู้ดูแลทราบ จะเป็นประโยชน์ในการรักษาสุขภาพ ทั้งปัจจุบันและอนาคต	81.9	81.6	91.9
สามารถให้ข้อมูลแก่แพทย์/พยาบาล เพื่อให้เข้าใจความต้องการ เฉพาะของ LGBTQ+ ได้	70.9	71.3	81.2
ถ้ามีคู่เป็น LGBTQ+ จะแนะนำให้รู้จักกับแพทย์/พยาบาลด้วย	62.3	65.5	77.4
จำนวน*	199	87	234

ที่มา: กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบและไม่เข้าข่าย

(2) ความสามารถในการทำความเข้าใจเรื่องสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ ซึ่งเป็นการสำรวจทักษะและความสามารถในการทำความเข้าใจและจัดการกับสถานการณ์ความเสี่ยงหรือความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพที่กลุ่มหลากหลายทางเพศ LGBTQ+ เผชิญ เช่น ความกังวลเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศ สุขภาพจิตและความเปราะบางทางใจ ความต้องการข้อมูลเฉพาะด้าน รวมทั้งผลกระทบของอคติและการเลือกปฏิบัติต่างๆ ในระบบสุขภาพ เป็นต้น การวัดความรู้ในเรื่องนี้ประกอบด้วยคำถาม 4 ข้อ ได้แก่ การรู้ว่าต้องทำอะไรหากสถานพยาบาลไม่มีนโยบายหรือช่องให้กรอกข้อมูลเกี่ยวกับคู่หรือครอบครัว รู้ว่าต้องทำอะไรหากแพทย์/พยาบาลเลือกปฏิบัติเพราะเป็นคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) การรู้ว่าต้องทำอะไรถ้าแพทย์/พยาบาลพูดหรือแสดงท่าทีรังเกียจคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) และรู้ว่าต้องทำอะไรถ้าแพทย์/พยาบาลดูเลและไม่มีความตั้งใจดีแต่ไม่มีหรือไม่ทราบข้อมูลด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+

ผลการสำรวจทักษะที่แสดงถึงความสามารถในการทำความเข้าใจเรื่องสุขภาพของคนเพศหลากหลายทั้ง 4 ข้อนี้ ในภาพรวมพบว่าเยาวชนตัวอย่างที่หลากหลายทางเพศมีความรอบรู้ที่ต้องทำอะไรหากเผชิญกับสถานการณ์ที่ถูกเลือกปฏิบัติจากบุคลากรทางการแพทย์ที่สัดส่วนร้อยละ 71.2 แต่เมื่อเป็นสถานการณ์ที่บุคลากรทางการแพทย์ที่ไม่มีข้อมูล และไม่ละเอียดอ่อนต่อความหลากหลายทางเพศแล้ว สัดส่วนของคนที่ตอบว่ารู้ว่าจะต้องทำอะไรในสถานการณ์ดังกล่าวมีสัดส่วนลดลงคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.2 และ 53.7 เท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบทักษะด้านนี้ระหว่างเยาวชนตัวอย่างที่เป็นคนหลากหลายทางเพศและคนที่ยังไม่แน่ใจแล้วพบว่าเยาวชนที่เป็น LGBTQ+ มีทักษะความรู้ด้านนี้สูงกว่าทุกข้อ โดยเฉพาะเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่คนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติจากบุคลากรทางการแพทย์ (ตาราง 4.20)

ตาราง 4.20 ร้อยละของความสามารถในการทำความเข้าใจด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+
จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ และยังไม่แน่ใจ

ความรู้/ทักษะในการทำความเข้าใจเรื่องสุขภาพสำหรับ LGBTQ+	LGBTQ+	ยังไม่แน่ใจ	รวม
รู้ว่าต้องทำอะไร ถ้าถูกแพทย์/พยาบาลเลือกปฏิบัติ เพราะเป็นคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)	74.1	66.3	71.2
รู้ว่าต้องทำอะไร ถ้าแพทย์/พยาบาลพูดหรือแสดงท่าที่รังเกียจ คนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)	73.8	59.8	68.5
รู้ว่าต้องทำอะไร ถ้าแพทย์/พยาบาลดูแลอย่างดี แต่ไม่ให้ ข้อมูลด้านสุขภาพของ LGBTQ+ ที่จะเป็นประโยชน์	70.7	58.8	66.2
รู้ว่าต้องทำอะไร ถ้าแพทย์/พยาบาลไม่มีนโยบายหรือ ช่องให้กรอกข้อมูลเกี่ยวกับคู่หรือครอบครัว	57.0	48.2	53.7
จำนวน*	321	199	520

ที่มา: กลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบและไม่เข้าข่าย

ตัวเลขในตาราง 4.21 แสดงให้เห็นว่าการมีทักษะในการทำความเข้าใจเรื่องสุขภาพสำหรับ
คนหลากหลายทางเพศนั้นแตกต่างกันไปตามระดับชั้นที่เยาวชนกำลังศึกษาอยู่ด้วย นั่นคือ เยาวชน
ตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมีทักษะเหล่านี้สูงกว่าเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอาชีว
และมัธยมปลายทุกข้อ

ตาราง 4.21 ร้อยละของความสามารถในการทำความเข้าใจด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+
จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ความรู้/ทักษะในการทำความเข้าใจเรื่องสุขภาพสำหรับ LGBTQ+	มัธยมปลาย	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย
รู้ว่าต้องทำอะไร ถ้าถูกแพทย์/พยาบาลเลือกปฏิบัติ เพราะเป็นคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)	67.3	69.0	75.2
รู้ว่าต้องทำอะไร ถ้าแพทย์/พยาบาลพูดหรือแสดงท่าที่ รังเกียจคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)	64.3	63.2	73.9
รู้ว่าต้องทำอะไร ถ้าแพทย์/พยาบาลดูแลอย่างดี แต่ไม่ให้ ข้อมูลด้านสุขภาพของ LGBTQ+ ที่จะเป็นประโยชน์	64.8	57.5	70.5
รู้ว่าต้องทำอะไร ถ้าแพทย์/พยาบาลไม่มีนโยบายหรือช่อง ให้กรอกข้อมูลเกี่ยวกับคู่หรือครอบครัว	48.2	51.7	59.0
จำนวน*	199	87	234

ที่มา: กลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบและไม่เข้าข่าย

(3) ทักษะในการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับคนหลากหลายทางเพศ ซึ่งหมายถึงการค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนหลากหลายทางเพศ การเข้าถึงบริการสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ และการทำความเข้าใจสิทธิสุขภาพของตนเอง ทักษะด้านนี้ประกอบด้วยคำถาม 3 ข้อ คือ สามารถหาข้อมูลที่จำเป็นสำหรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ได้ รู้เรื่องสิทธิสุขภาพเป็นอย่างดีได้รับการปฏิบัติที่ไม่สมควรจากเจ้าหน้าที่ และสามารถเข้ารับบริการสุขภาพที่จำเป็นสำหรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ได้ จากการสำรวจรวมของทักษะด้านนี้พบว่าเยาวชนตัวอย่างที่เป็น LGBTQ+ มีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล รู้เรื่องสิทธิของตนเอง และสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็นได้ในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่ยังไม่แน่ใจ (ตาราง 4.22) เยาวชนหลากหลายทางเพศร้อยละ 73.2 มีทักษะในการค้นหาข้อมูลที่มีประโยชน์และจำเป็นสำหรับสุขภาพได้ เมื่อเทียบกับคนที่ยังไม่แน่ใจว่าเป็น LGBTQ+ ที่ร้อยละ 61.8 แต่เมื่อเป็นเรื่องบริการสุขภาพที่จำเป็นสำหรับคนหลากหลายทางเพศแล้ว เยาวชน LGBTQ+ สามารถเข้าถึงบริการดังกล่าวได้ที่ร้อยละ 62.0 ขณะที่เยาวชนที่ยังไม่แน่ใจตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็นนี้เพียงร้อยละ 44.2 เท่านั้น

ตาราง 4.22 ร้อยละของความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ จำแนกตามการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ และยังไม่แน่ใจ

ความรู้/ทักษะในการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพสำหรับ LGBTQ+	LGBTQ+	ยังไม่แน่ใจ	รวม
สามารถหาข้อมูลที่จำเป็นสำหรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ได้	73.2	61.8	68.8
รู้เรื่องสิทธิของผู้ป่วย/สิทธิสุขภาพเป็นอย่างดี ถ้าได้รับการปฏิบัติที่ไม่สมควรจากเจ้าหน้าที่	65.1	57.3	62.1
สามารถเข้ารับบริการสุขภาพที่จำเป็นสำหรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ได้	62.0	44.2	55.2
จำนวน*	321	199	520

ที่มา: กุสุมา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบและไม่เข้าข่าย

เมื่อเปรียบเทียบทักษะในการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพที่จำเป็นสำหรับคนหลากหลายทางเพศตามระดับชั้นที่เยาวชนตัวอย่างกำลังศึกษาอยู่ก็พบว่า เยาวชนที่โตกว่าเรียนในระดับชั้นที่สูงกว่ามีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็น รู้เรื่องสิทธิสุขภาพ และสามารถรับบริการสุขภาพที่จำเป็นได้ในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับชั้นที่ต่ำกว่า ตาราง 4.23 แสดงให้เห็นว่า เยาวชนตัวอย่างที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัยสามารถหาข้อมูลที่จำเป็นสำหรับ LGBTQ+ ได้ในสัดส่วนร้อยละ 71.8 ขณะที่เยาวชนที่กำลังเรียนอาชีวศึกษามีทักษะเรื่องนี้ที่ร้อยละ 64.4 เมื่อเป็นความรู้เรื่อง

การเข้ารับบริการสุขภาพที่จำเป็นสำหรับ LGBTQ+ นักศึกษาในมหาวิทยาลัยมีทักษะเรื่องนี้ร้อยละ 65 ขณะที่นักเรียนมัธยมปลายมีทักษะเรื่องนี้เพียงร้อยละ 44.2 เท่านั้น

ตาราง 4.23 ร้อยละของความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา

ความรู้/ทักษะในการเข้าถึงข้อมูล และบริการสุขภาพสำหรับ LGBTQ+	มัธยมปลาย	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย
สามารถหาข้อมูลที่เป็นสำหรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ได้	67.3	64.4	71.8
รู้เรื่องสิทธิของผู้ป่วย/สิทธิสุขภาพเป็นอย่างดี ถ้าได้รับการปฏิบัติที่ไม่สมควรจากเจ้าหน้าที่	58.8	54.0	70.5
สามารถเข้ารับบริการสุขภาพที่จำเป็นสำหรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ได้	44.2	54.0	65.0
จำนวน*	199	87	234

ที่มา: กุลา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568.

หมายเหตุ: *ไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบและไม่เข้าข่าย

การสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพข้างต้นเป็นภาพสะท้อนทักษะและความสามารถของเยาวชนในการสื่อสาร ทำความเข้าใจ และเข้าถึงบริการสุขภาพได้ตามความต้องการ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพนั้นสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการและผลลัพธ์ด้านสุขภาพของคนในสังคม ยิ่งเป็นความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับกลุ่มหลากหลายทางเพศก็ยิ่งมีความรอบรู้จำกัดกว่าสุขภาพโดยทั่วไป แม้เยาวชนที่สำรวจจะมีทักษะในเรื่องการเปิดเผยอัตลักษณ์และการจัดการกับการถูกเลือกปฏิบัติจากบุคลากรทางการแพทย์ได้ดีกว่าก็ตาม นั่นแสดงว่าความสามารถในการดูแลสุขภาพของ LGBTQ+ ยังเป็นประเด็นที่ท้าทายการพัฒนากระบวนการสนับสนุนสุขภาพที่รองรับปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพของเยาวชนหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะการมีผู้ให้บริการสุขภาพที่มีความเข้าใจและละเอียดอ่อนต่อความท้าทายเฉพาะที่เยาวชน LGBTQ+ เผชิญ ทั้งนี้ การเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพต้องเป็นสิทธิพื้นฐานที่ทุกคน ทุกเพศวิถี ทุกวัยได้รับอย่างเท่าเทียมกัน

สรุปและข้อสังเกต

(1) **สถานะสุขภาพ** เยาวชนตัวอย่างในสถานศึกษาว่าครึ่งหนึ่งประเมินว่าตนเองสุขภาพดี มีผู้ประเมินว่าสุขภาพไม่ดีร้อยละ 7.6 เท่านั้น โดยในกลุ่มเยาวชนที่มีโรคประจำตัวพบว่าโรคที่เป็นสูงสุดคือโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ได้แก่ ภูมิแพ้และหอบหืด รองลงมาคือโรคในระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ กระเพาะหรือลำไส้อักเสบ กรดไหลย้อน ปัญหาทางสุขภาพจิต ปัญหาเรื่องฟันและ

เหนือ ยก เยาวชนในกลุ่มนอกขนบเพศวิถีไม่เพียงมีส่วนของผู้ที่มีโรคประจำตัวสูงกว่า แต่ยังมี ความรุนแรงของโรคในเชิงจำนวนสูงกว่า และหนึ่งในห้าโรคประจำตัวของเยาวชนตัวอย่างที่มีเพศวิถี นอกขนบก็คือปัญหาทางสุขภาพจิต ที่น่ายินดีคือโดยภาพรวมเยาวชนบริโภคสิ่งเสพติดน้อย พบว่า ที่เสพติดประจำสูงสุดคือสูบบุหรี่/บุหรี่ไฟฟ้า (ร้อยละ 11) สำหรับสถานะด้านสุขภาพจิตกับความเสี่ยง ต่อภาวะซึมเศร้า กว่าครึ่งหนึ่งของเยาวชนตัวอย่างไม่มีภาวะซึมเศร้า แต่พบว่าเยาวชนที่อยู่นอกขนบ เพศวิถีมีอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดที่เสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้ามากกว่าคนที่อยู่ในขนบเพศทุกข้อคำถาม

(2) ความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยทั่วไปของเยาวชนตัวอย่างถือได้ว่ามีความรอบรู้ด้านสุขภาพ อยู่ในระดับที่เพียงพอในการดูแลและจัดการกับสุขภาพตัวเองได้อย่างเหมาะสม เมื่อเทียบกับประชาชน ตัวอย่างแล้ว เยาวชนที่สำรวจมีทักษะที่ดีกว่าในเรื่องการหาข้อมูลที่รอบด้านสำหรับการตัดสินใจ ด้านสุขภาพ และสามารถแยกแยะความน่าเชื่อถือของข้อมูล แต่ก็ยังมีข้อท้าทายในบางเรื่อง ที่ทำให้การมีความรอบรู้ด้านสุขภาพไม่เพียงพอเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและผลลัพธ์ทาง สุขภาพของเยาวชนและความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพที่ต้องการ โดยเฉพาะใน กลุ่มเยาวชนตัวอย่างที่เรียนอยู่ในระดับอาชีวศึกษา รวมทั้งการพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่เป็นมิตร กับเยาวชน เช่นเดียวกับด้านความรู้ด้านสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ เยาวชน ตัวอย่างที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความรอบรู้ในระดับที่สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนมัธยมปลาย และอาชีวศึกษาทุกข้อเช่นกัน ดูเหมือนว่าเป็นเรื่องระดับการศึกษาที่จะเป็นตัวชี้ระดับความรู้ด้านสุขภาพ ทั้งทั่วไปและความรอบรู้เฉพาะในกลุ่ม LGBTQ+

5

ชีวิตที่ข้ามกรอบเพศและสุขภาพของเยาวชน สู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

การศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “คาดประมาณขนาดประชากรหลากหลายทางเพศ และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+” ที่มีผลผลิตเป็นหนังสือ 3 เล่ม โดยรายงานนี้เป็นฉบับที่ 3 มุ่งตอบวัตถุประสงค์ข้อสองในการพัฒนาวิธีการสำรวจเชิงพื้นที่นาร่อง (setting-based survey) ซึ่งในที่นี้คือเยาวชนในสถานศึกษา เพื่อศึกษาสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพในกลุ่มเยาวชนตัวอย่างที่สำรวจ และการคาดประมาณกลุ่มย่อยของประชากร LGBTQ+ โดยได้วางแนวทางการวิเคราะห์ “ความหลากหลายทางเพศภายใต้ชนบทเพศวิถี” เป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษา แตกต่างจากการศึกษาเกี่ยวกับบุคคลเพศหลากหลายที่เคยทำกันมาก่อนในประเทศไทย นั่นคือ ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับชีวิตทางเพศหลายประการด้วยกัน ได้แก่ เพศกำเนิดหรือเพศที่ระบุในใบเกิด เพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) วิถีทางเพศหรือความรู้สึกดึงดูดใจในทางเพศ (sexual orientation) และการดำเนินชีวิตด้านเพศที่สัมพันธ์กับอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศของแต่ละบุคคลทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้ได้จากการสุ่มเลือกตัวอย่างสองขั้นตอนอย่างเป็นระบบจากเยาวชนอายุ 15-25 ปีในสถานศึกษา 3 ระดับขั้นการศึกษาคือ มัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัยในจังหวัดนครปฐม ได้จำนวนเยาวชนในสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 1,106 คน เป็นเพศกำเนิดชาย 513 คน เพศกำเนิดหญิง 592 คน และอินเตอร์เซ็กส์ 1 คน สำหรับอายุเฉลี่ยของเยาวชน

กลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ประมาณ 18 ปี โดยนักเรียนชั้นมัธยมปลายและนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษามีอายุอยู่ในช่วง 15-19 ปี นักศึกษาระดับปริญญาตรีเกือบทั้งหมดอยู่ในกลุ่มอายุ 20-25 ปี โดยได้แบ่งเยาวชนตัวอย่างที่ได้จากการสำรวจนี้ออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. **คนที่มีเพศวิถีตามชนบ (cis-hetero individuals)** หมายถึงคนที่ระบุอัตลักษณ์ทางเพศสอดคล้องหรือตรงกับเพศกำเนิด และมีความรู้สึกดึงดูดใจกับเพศตรงข้ามตามบรรทัดฐานของสังคม ผลการสำรวจพบว่าเยาวชนตัวอย่างที่มีเพศวิถีตามชนบมีจำนวน 631 คน คิดเป็นร้อยละ 57.0 แบ่งเป็นเพศกำเนิดชายร้อยละ 31.7 และเพศกำเนิดหญิงร้อยละ 25.3

2. **คนที่มีเพศวิธินอกชนบ (non-cis-hetero individuals)** หมายถึงผู้ที่ระบุอัตลักษณ์ทางเพศไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดของตนเอง ไม่อยู่ในกรอบเพศวิถีชาย-หญิงและรักต่างเพศตามแบบแผนที่สังคมกำหนด ซึ่งอาจไม่คิดว่าตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศ หรือยังไม่แน่ใจ หรือคิดว่าเป็น LGBTQ+ ก็ได้ ผลการสำรวจพบว่ามีจำนวนเยาวชนที่มีเพศวิธินอกชนบ 475 คน คิดเป็นร้อยละ 43.0 ประกอบด้วยผู้ที่มีเพศกำเนิดชายร้อยละ 14.7 เพศกำเนิดหญิงร้อยละ 28.2 และอินเตอร์เซ็กส์ร้อยละ 0.1

ชีวิตข้ามกรอบเพศของเยาวชน: ข้อสังเกตและอภิปราย

อัตลักษณ์ทางเพศ

การนิยามเพศสภาพของเยาวชนตัวอย่างที่สำรวจพบว่าร้อยละ 29.6 ระบุตนเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ และร้อยละ 18 ตอบว่ายังไม่แน่ใจว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่ ผลการสำรวจแสดงให้เห็นว่าการที่เยาวชนจะนิยามตนเองว่าเป็นคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) หรือไม่นั้นไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับการจัดประเภทด้วยชนบเพศวิถีแต่อย่างใด เนื่องจากพบว่าคนที่อยู่ในชนบเพศวิถี (cisgender heterosexuals) ก็สามารถนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ ได้คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7 โดยเฉพาะผู้หญิงที่มีสัดส่วนสูงกว่าผู้ชายกว่าเท่าตัว (ผู้หญิงร้อยละ 10 เทียบกับผู้ชายร้อยละ 4) ขณะเดียวกัน ร้อยละ 13 ของเยาวชนตัวอย่างในกลุ่มนอกชนบเพศวิถีที่มีอัตลักษณ์ทางเพศหลากหลายจำนวนหนึ่งกลับไม่คิดว่าตัวเองเป็นคนหลากหลายทางเพศ ในแง่นี้ตัวตนทางเพศของบุคคลจึงเป็นการเมืองเรื่องอัตลักษณ์อย่างหนึ่ง เป็นพื้นที่แห่งการต่อรองและการเลือกที่จะเป็นที่จะปฏิเสธ และที่จะแสดงออกหรือไม่แสดงออกตามแบบแผนที่สังคมคาดหวัง ขณะเดียวกันก็สะท้อนความเป็นไปได้ที่คนจำนวนหนึ่งไม่ต้องการนับรวมตัวเองในกลุ่ม LGBTQ+ หรืออาจมองว่าเพศสภาพเป็นเรื่องส่วนตัว หรือ LGBTQ+ ยังไม่ครอบคลุมอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเอง

เมื่อให้นิยามอัตลักษณ์ทางเพศโดยสามารถตอบได้หลายข้อ พบว่าเยาวชนที่ตอบว่ามีอัตลักษณ์เดียวมีเพียงร้อยละ 53.7 รองลงมาคือมี 2 เพศสภาพ ที่ร้อยละ 29.6 ที่เหลืออีกร้อยละ 16.7 ตอบว่ามี 3 อัตลักษณ์ขึ้นไป เยาวชนในกลุ่มเพศวิถีนอกขนบมีการระบุอัตลักษณ์โดยเฉลี่ย 1.74 อัตลักษณ์ ผู้หญิงระบุเพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองที่แตกต่างจากเพศกำเนิดในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย ผู้หญิงมีอัตลักษณ์ทางเพศเฉลี่ยที่ 1.44 อัตลักษณ์ ขณะที่ผู้ชายมีอัตลักษณ์เฉลี่ยที่ 1.17 สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่คนรุ่นใหม่รับรู้ตัวเองและสามารถนิยามได้หลากหลาย และท้าทายระบบเพศคู่ตรงข้ามชาย-หญิง (gender binary system) ที่สังคมกำหนดอย่างชัดเจน นอกจากนี้ เยาวชนเพศกำเนิดหญิงระบุอัตลักษณ์ไปเช็กชวลและอัตลักษณ์แพนเช็กชวลในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนเพศกำเนิดชายกว่าสามเท่า สะท้อนว่าผู้หญิงมีพื้นที่ในการสำรวจและแสดงออกทางเพศมากกว่าผู้ชาย ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้ชายเผชิญแรงกดดันทางสังคมให้รักษาบทบาทความเป็นชาย (hegemonic masculinity) มากกว่า ทำให้ไม่อาจเปิดเผยหรือแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศนอกขนบได้

ข้อค้นพบข้างต้นนี้สะท้อนว่าการนิยามตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ หรือไม่นั้นไม่อาจใช้เป็นตัวแปรเดียวในการสรุปความหลากหลายทางเพศของคนได้ ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นว่าความคิดเรื่องอัตลักษณ์และความหลากหลายทางเพศในเยาวชนนั้นไม่ได้อยู่ในกรอบเรื่องเพศที่แบ่งตัวตนทางเพศได้ชัดเจนและตายตัว แต่มีลักษณะอยู่ระหว่าง (in-between) และเลื่อนไหลข้ามกรอบเรื่องเพศชุดต่างๆ ไปสู่การที่เพศและเพศสภาพลดความสำคัญลง คือก้าวข้ามพ้นขนบเพศที่สังคมกำกับมากขึ้น มีทัศนคติที่เปิดกว้างและมีโอกาสสำรวจอัตลักษณ์ทางเพศของตัวเองมากกว่าคนรุ่นก่อน อีกทั้งยังมีความเป็นไปได้ว่าอาจมีเยาวชนจำนวนหนึ่งที่ไม่ต้องการใช้นิยามใด หรือต้องการอยู่นอกการจัดกลุ่มจัดประเภทใดๆ โดยเฉพาะการจัดระเบียบชีวิตตามแบบแผนของสังคมบนฐานของ “เพศ” และ “เพศสภาพ”

การเปิดเผยตัวตนทางเพศ (Sexual Self - Disclosure/Coming Out)

แม้ว่ากว่าเก้าในสิบของเยาวชนตัวอย่างที่อยู่ในขนบเพศวิถีจะมีการแสดงออกถึงเพศสภาพของตัวเองอย่างเปิดเผยตลอดเวลา แต่สัดส่วนนี้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 57 ในกลุ่มเยาวชนที่อยู่นอกขนบเพศวิถี และราวหนึ่งในสี่เปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศเฉพาะกับบางคนหรือในบางพื้นที่ เยาวชนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ที่แสดงออกหรือเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศนั้นส่วนใหญ่เปิดเผยกับคนในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ พี่น้อง หรือญาติ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 41 รองลงมาคือแสดงออกถึงตัวตนทางเพศอย่างเปิดเผยกับเพื่อนร้อยละ 27 และเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับที่สูงกว่าเปิดเผยเพศสภาพในช่องทางต่างๆ สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับมัธยมและอาชีวศึกษา

เยาวชนที่ใช้ชีวิตทางเพศตามชนบทเพศวิถีไม่ถูกกดดันให้ปฏิบัติตัวสอดคล้องกับแบบแผนของสังคมมากเท่าคนที่อยู่นอกชนบท และได้รับการสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเองมากกว่า ขณะที่เยาวชนนอกชนบทเพศวิธินั้นได้รับการยอมรับจากครอบครัวและสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเองประมาณสองในสามเท่านั้น ประมาณหนึ่งในสี่ครอบครัวยอมรับโดยมีเงื่อนไขให้ปฏิบัติตัวตามแบบแผนของสังคมที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 6 ไม่ได้รับการยอมรับ พยายามกดดันให้เปลี่ยนเพศสภาพ ไม่ให้เป็น LGBTQ+ และครอบครัวมีปฏิกิริยาเชิงลบอย่างชัดเจน เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เยาวชนจำนวนหนึ่งปิดบังไม่แสดงออก ดังที่พบว่าเกือบหนึ่งในสามของเยาวชนที่ปิดบังตัวตนทางเพศระบุว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ต้องการเปิดเผย ประมาณหนึ่งในสี่ระบุว่าไม่ต้องการให้ครอบครัวหรือคนใกล้ชิดรู้ เพราะกลัวผิดหวังหรือรังเกียจ ทำให้เสียความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะเยาวชนเพศกำเนิดชายระบุเหตุผลข้อนี้สูงกว่าผู้หญิงสามเท่าตัว

ข้อค้นพบข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่าขณะที่ครอบครัวมักถูกมองว่าเป็นพื้นที่ปลอดภัยของสมาชิกในครอบครัว แต่สำหรับบางคน ครอบครัวเป็น “พื้นที่ปกปิด” ไม่สามารถแสดงออกอย่างเป็นตัวของตัวเองได้ โดยเฉพาะผู้ชายนอกชนบทเพศวิถีที่แบกรับความคาดหวังในบทบาทหน้าที่ทางเพศ และเผชิญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในครอบครัวที่กำกับให้บุคคลต้องดำเนินชีวิตตามบรรทัดฐานรักต่างเพศ การยอมรับแบบมีเงื่อนไขต่างๆ นานาของคนในครอบครัวสะท้อนให้เห็นถึงกลไกเชิงโครงสร้างของสังคมที่สนับสนุนให้คนมีอัตลักษณ์ทางเพศที่สอดคล้องตามชนบทเพศวิถี (cis-hetero identity) จำกัดทางเลือกและความเป็นไปได้ของคนหลากหลายทางเพศที่จะมีชีวิตทางเพศนอกชนบท

สนิยมและความสนใจทางเพศ: ความหลากหลายนอกแบบ

ผู้หญิงแสดงความชอบความสนใจทางเพศที่เปิดกว้างหลากหลายกว่าผู้ชาย และเยาวชนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถีสำรวจความชอบและสนใจคนเพศสภาพต่างๆ อย่างหลากหลายกว่าที่สังคมกำหนดแบบแผนความรักให้อย่างมาก โดยมีอัตราเฉลี่ยของเพศสภาพที่สามารถรักชอบได้ที่ 2.52 เพศสภาพ และผู้หญิงมีจำนวนความสนใจทางเพศกับเพศสภาพต่างๆ เฉลี่ยสูงกว่าผู้ชาย (2.71 เทียบกับ 2.14) ผู้หญิงที่ระบุว่าเป็น LGBTQ+ มีความดึงดูดใจทางเพศเฉลี่ยที่ 2.74 เพศสภาพ สูงกว่าผู้ชายที่เป็น LGBTQ+ (เฉลี่ยที่ 2.16 เพศสภาพ) นอกจากนี้ เยาวชนที่มีเพศวิธีนอกชนบทมีความสามารถที่จะรักชอบคนเพศสภาพต่างๆ ได้นอกเหนือจากแบบแผนที่สังคมกำหนด ขณะที่เยาวชนที่มีเพศวิถีตามชนบทสามารถรักชอบได้เพศเดียว (monosexual) ซึ่งเป็นไปตามบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับนั้น ผู้ที่อยู่นอกชนบทเพศมีความสามารถในการรักชอบคนเพศสภาพต่างๆ ได้หลากหลายกว่ามาก โดยเฉพาะการมีความรู้สึกดึงดูดใจได้หลายเพศสภาพ (polysexual)

ความสามารถในการรักได้หลายเพศสภาพนี้เป็นทั้งการทำลายและการข้ามพ้นไปจากชนบทเพศวิถีที่กำหนดบรรทัดฐานความรัก ด้วยการแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ที่เปิดกว้างในการพัฒนาความสัมพันธ์และความรู้สึกดึงดูดใจที่ไม่ถูกจำกัดโดยบรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดให้อัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศเป็นสิ่งคงที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้และต้องรักเพศตรงข้ามเท่านั้น ข้อค้นพบนี้ไม่เพียงทำลายระบบเพศแบบคู่ตรงข้ามชาย-หญิงที่ไม่รับรองความหลากหลายทางเพศอื่น แต่ยังสะท้อนว่าเยาวชนไทยในยุคปัจจุบันกำลังแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของเพศสภาพอื่นที่นอกเหนือจากชาย-หญิง ไม่มากนักน้อย ความท้าทายนี้กระตุ้นให้สังคมต้องขยับปรับเปลี่ยนแนวทางเพศให้นับรวมความหลากหลายทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไปได้ทางเพศสภาพที่เพศหลากหลายไม่ได้เป็น “ข้อยกเว้น” หรือความผิดปกติแต่อย่างใด

ชีวิตทางเพศ: ประสบการณ์และความสัมพันธ์

สถานะความสัมพันธ์ในกลุ่มเยาวชนที่สำรวจนี้มีความแตกต่างระหว่างเพศกำเนิด ชนบทเพศวิถี และระดับชั้นที่ศึกษา ผู้ชายอยู่ในสถานะที่ไม่มีแฟนหรือเป็นโสดมากกว่าผู้หญิง เยาวชนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถีเป็นโสดมากกว่า อยู่ในสถานะมีคนเดียวแบบไม่ใช่แฟนมากกว่าคนในชนบทเพศวิถี เยาวชนที่กำลังเรียนมัธยมปลายเป็นโสด ไม่มีแฟนมากกว่าเยาวชนที่เรียนอาชีวะและมหาวิทยาลัย คนที่มีแฟนและอยู่ด้วยกันก็มีสัดส่วนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยและอาชีวะสูงกว่านักเรียนมัธยมปลายเช่นกัน

การพัฒนาความสัมพันธ์กับคู่ของเยาวชนตัวอย่างนอกชนบทเพศวิถีไม่ได้อยู่ในแบบแผนความรักที่สังคมกำหนด คนที่ระบุว่าอยู่ในความสัมพันธ์นั้นสามารถคบหาพูดคุยเป็นพิเศษได้กับคนที่มิใช่เพศสภาพหรืออัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลาย ซึ่งในอีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการข้ามพ้นกรอบเพศของเยาวชนคนนอกชนบทเพศ เยาวชนในชนบทเพศวิถีทั้งผู้ชายและผู้หญิงต่างก็เคยมีความสัมพันธ์กับคู่หลากหลายเพศสภาพเช่นกัน หรือที่เรียกว่าเป็นคนรักต่างเพศที่ยืดหยุ่นทางเพศ (heteroflexible) ที่หมายถึงผู้ที่แม้จะมีความชอบความสนใจในเพศตรงข้าม แต่ก็สามารถยืดหยุ่นที่จะชอบหรือสนใจคนเพศเดียวกันหรือเพศสภาพอื่นๆ ได้ในบางจังหวะหรือบางสถานการณ์ในชีวิต

ทั้งเยาวชนในชนบทที่มีความยืดหยุ่นทางเพศ (heteroflexible) และเยาวชนที่อยู่นอกชนบทเพศวิถีมีประสบการณ์คบหากับคนเพศสภาพต่างๆ ในลักษณะที่เรียกว่าข้ามพ้นแบบแผนทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นรักต่างเพศ รักเพศเดียวกัน รักได้ทั้งสองเพศ และรักได้ทุกเพศสภาพ โดยเยาวชนนอกชนบทเพศวิถียืดหยุ่นและเปิดกว้างทางเพศมากกว่า สามารถรักชอบได้ทุกเพศสภาพ ไม่ติดอยู่ในกรอบเรื่องเพศอีกต่อไป

ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า เยาวชนทั้งที่อยู่ในชนบทแบบยืดหยุ่น (heteroflexible) และนอกชนบท กำลังมีประสบการณ์ความสัมพันธ์ที่ไม่ถูกกำหนดด้วยกรอบรักเพศเดียว สองเพศ หรือแม้แต่รักได้ทุกเพศอย่างตายตัวอีกต่อไป ความรู้สึกและทางเลือกความสัมพันธ์เหล่านี้อาจไม่มีนิยามหรือการกำหนดความหมาย ดังที่ว่า “ผู้คนมีประสบการณ์และแสดงออกทางเพศวิถีมาก่อนที่ภาษาและสังคมจะตั้งชื่อให้กับสิ่งนั้น” (sexuality is practiced before it is named) หรืออีกนัยหนึ่ง มนุษย์มีความสามารถที่จะรักชอบและมีความสัมพันธ์ในลักษณะใดก็ได้ ไม่ว่าจะมีความนิยามหรือไม่ก็ตาม

ความเลื่อนไหลทางเพศ (sexual fluidity)

การเปรียบเทียบประสบการณ์ความสัมพันธ์ในอดีตกับรสนิยมทางเพศปัจจุบันสะท้อนภาพความเลื่อนไหลทางเพศในชีวิตของคน ทั้งไม่ได้เป็นความรักได้เพศเดียว (monosexual) ตามที่สังคมกำหนด และไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว หากแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และจังหวะของชีวิตในแต่ละช่วง กว่าหนึ่งในสามของเยาวชนที่สำรวจแสดงแนวโน้มของความเลื่อนไหลทางเพศ (ร้อยละ 35.1) ประกอบด้วยผู้ที่เคยมีประสบการณ์คบหาคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ร้อยละ 22.7 และคนที่เคยมีประสบการณ์คบหาคนที่มียัฒลักษณ์ทางเพศต่างๆ มากกว่าหนึ่งอัตลักษณ์ ร้อยละ 12.4 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มประชาชนตัวอย่างที่มีสัดส่วนของความเลื่อนไหลทางเพศเพียงร้อยละ 8.5 (กุลภาวจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568)

ความต่างที่มากเกินสามเท่าในกลุ่มเยาวชนชี้ถึงแนวโน้มของคนรุ่นใหม่ที่เติบโตในบริบทที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายในวิถีทางเพศมากกว่าเดิม มีโอกาสในการสำรวจตัวตน และไม่กลัวที่จะทดลองความสัมพันธ์นอกกรอบเดิมๆ ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นภาพความเลื่อนไหลทางเพศที่สามารถเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับกรอบเพศวิถีที่สังคมกำหนด และสำหรับเยาวชนแล้ว ความเลื่อนไหลอาจเป็นหนึ่งในวิถีทางเพศที่มีสถานะในตัวของตนเอง

ประสบการณ์ด้านเพศ

เยาวชนมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 57.9) ระบุว่ายังไม่เคยมีประสบการณ์ทางเพศ โดยเยาวชนที่โตกว่ามีสัดส่วนของการมีประสบการณ์ทางเพศสูงกว่าตามลำดับ คือ ประมาณสองในสามของเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ประมาณสี่ในสิบของเยาวชนที่เรียนระดับอาชีวศึกษา และร้อยละ 12 ของนักเรียนที่กำลังเรียนมัธยมปลาย เคยมีประสบการณ์ทางเพศ การที่นักศึกษามหาวิทยาลัยมีสัดส่วนของประสบการณ์ทางเพศมากกว่ากลุ่มอาชีวะและมัธยมปลายอาจเป็นเพราะบริบทการดำเนินชีวิตที่เป็นอิสระจากครอบครัว มีพื้นที่ส่วนตัว เปิดกว้างในมิติเพศและความสัมพันธ์ได้มากกว่าอีกสองกลุ่ม ทั้งยังเข้าถึงข้อมูลและมีความเข้าใจในการเรียนรู้เรื่องเพศมากกว่า

ข้อค้นพบที่น่าสนใจก็คือเยาวชนเพศกำเนิดหญิงเคยมีประสบการณ์ทางเพศในสัดส่วนที่สูงกว่าเพศกำเนิดชายเล็กน้อย (ร้อยละ 44 เทียบกับร้อยละ 40) เยาวชนที่มีเพศวิถีตามชนบทที่เป็นรักต่างเพศไม่ว่าจะเป็นเพศกำเนิดชายหรือหญิงต่างมีสัดส่วนของผู้ที่เคยมีเพศสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มที่มีเพศวิถีนอกชนบทอย่างชัดเจน โดยผู้หญิงในกลุ่มเพศวิถีตามชนบทเคยมีประสบการณ์ทางเพศที่ร้อยละ 55 เทียบกับร้อยละ 41 ของเพศกำเนิดชาย และสูงกว่ากลุ่มนอกชนบทเพศวิถีทั้งชายและหญิง (ร้อยละ 37 และ 34 ตามลำดับ)

ข้อค้นพบนี้สวนทางกับความเชื่อทางวัฒนธรรมที่มักมองว่าผู้ชายเริ่มมีเพศสัมพันธ์ก่อนหรือมากกว่าผู้หญิง ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในการเข้าสู่ประสบการณ์ทางเพศของเยาวชนผู้หญิงที่มีเพศวิถีตามชนบทที่สูงกว่าผู้ชาย อาจกล่าวได้ว่านี่คือ “การพลิกกลับบทบาททางวัฒนธรรม” ในเรื่องเพศที่สำคัญ เพราะขัดกับมายาคติที่มองว่าผู้ชายมีแรงขับทางเพศมากกว่าหรือเข้าสู่เพศสัมพันธ์เร็วกว่าผู้หญิง สิ่งนี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของการมีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องเพศของผู้หญิง (sexual agency) ที่ปัจจุบันอาจมีอิสระในการเลือกหรือเข้าสู่ความสัมพันธ์ และรู้สึกปลอดภัยหรือมีอำนาจในการตัดสินใจทางเพศมากขึ้น

(1) **เพศสัมพันธ์ครั้งแรก** ส่วนใหญ่สี่ในห้าเกิดขึ้นในช่วงอายุ 15-19 ปี เยาวชนที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัยมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกที่อายุเฉลี่ย 16.86 ปี เยาวชนที่กำลังเรียนระดับอาชีวะและนักเรียนระดับมัธยมปลายมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกที่อายุเฉลี่ย 15.85 และ 15.10 ปีตามลำดับ คนนอกชนบทเพศวิถีมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกในอายุเฉลี่ยที่ 16.02 ปี (อายุเฉลี่ยของผู้ชายคือ 15.47 ปี ผู้หญิงเฉลี่ยที่อายุ 16.33 ปี) และคนในชนบทเพศวิถีทั้งสองเพศกำเนิดมีอายุเฉลี่ยของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกใกล้เคียงกันคือ 16.7 ปี และข้อมูลจากการสำรวจยังพบว่าอายุน้อยที่สุดของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกคือ 4 ขวบเท่านั้น

การที่เยาวชนที่มีเพศวิถีนอกชนบทมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปีในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่มีเพศวิถีตามชนบทสังคม มีอายุเฉลี่ยของเพศสัมพันธ์ครั้งแรกต่ำกว่า และมีจำนวนคู่นอนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มในชนบทเพศภูมินั้น สะท้อนให้เห็นถึงการสำรวจ ทำความเข้าใจ และยืนยันอัตลักษณ์และวิถีทางเพศที่แตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคม การทดลองประสบการณ์ด้านเพศที่สังคมไม่ได้มี “บท” (sexual script) ไว้ให้เหมือนกับผู้ที่อยู่ในชนบทเพศวิถี บ่งบอกถึงความเปราะบางด้านสุขภาวะทางเพศของเยาวชนกลุ่มนี้

(2) **เพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจ** เยาวชนตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้ระบุว่าเคยมีประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจ หรือไม่เต็มใจ หรือไม่ได้ต้องการ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 13.7 สูงกว่าผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนตัวอย่างที่ร้อยละ 10

(กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) โดยผู้หญิงมีสัดส่วนของการมีความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ได้ต้องการสูงกว่าคนเพศกำเนิดชายหรือผู้ชายกว่าเท่าตัว (ร้อยละ 18 เทียบกับร้อยละ 8) เยาวชนที่มีวิถีทางเพศอยู่นอกขนบมีประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์แบบไม่ยินยอมในสัดส่วนที่สูงกว่าคนในชนบทเพศชายและหญิง แต่ผู้ชายนอกชนบทมีสัดส่วนของการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ยินยอมที่ร้อยละ 20.3 สูงกว่าผู้ชายในชนบทที่มีเพียงร้อยละ 3.4 เท่านั้น

ข้อค้นพบจากการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าเพศสัมพันธ์โดยปราศจากความยินยอมเป็นปัญหาในระดับรากเหง้าของสังคมไทย ที่สะท้อนอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ ความคาดหวังในบทบาททางเพศที่แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การตีความพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้แตกต่างกันในสังคมไทย อีกทั้งบรรทัดฐานทางสังคมและอำนาจของชนบทวิธีทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องเพศและอัตลักษณ์ โดยเฉพาะกับผู้ชายที่มีเพศสภาพและบทบาททางเพศต่างไปจากความคาดหวังของสังคมมีความเปราะบางที่จะเผชิญกับแรงกดดันทางสังคมและอาจเป็นเป้าของความรุนแรงสูงกว่า

(3) เพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย เยาวชนตัวอย่างที่เคยมีเพศสัมพันธ์ทกในสลิปใช้อุปกรณ์ป้องกันทุกครั้ง ที่ไม่เคยใช้เลยมีเพียงหนึ่งในสลิป ตรงข้ามกับผลการสำรวจในกลุ่มประชาชนทั่วไปที่มีอัตราการใช้อุปกรณ์ป้องกันทุกครั้งที่ร้อยละ 23 และไม่ใช้เลยที่ร้อยละ 61 (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) โดยเยาวชนในชนบทวิธีมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนนอกชนบททั้งผู้ชายและผู้หญิง ที่น่าสนใจคือการใช้อุปกรณ์ป้องกันในเพศสัมพันธ์มีความแตกต่างระหว่างระดับชั้นที่เยาวชนกำลังศึกษาและสถานะความสัมพันธ์ระหว่างคู่ นั่นคือ เยาวชนที่กำลังเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายใช้อุปกรณ์ป้องกันทุกครั้งเมื่อมีเพศสัมพันธ์สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนอาชีวศึกษาและมหาวิทยาลัย แต่ขณะเดียวกันก็มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ใช้เลยสูงกว่าเช่นกัน และคนที่อยู่ในความสัมพันธ์คือมีแฟนมีสัดส่วนไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์สูงกว่า

แม้ว่าเยาวชนไทยส่วนใหญ่มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มประชาชนทั่วไป แต่ช่องว่างที่สำคัญคือกลุ่มเยาวชนนอกชนบทมีอัตราการไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันสูงกว่า และเยาวชนมัธยมปลายมีสองข้อชัดเจนทั้งกลุ่มที่ใช้ “ทุกครั้ง” และกลุ่มที่ “ไม่ใช้เลย” สะท้อนให้เห็นว่านอกจากการให้ความรู้ด้านเพศศึกษาแล้ว ยังต้องมีบริการรองรับอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านความพร้อมของสถานบริการ การเข้าถึงฉวยาง การกักกันยาต้านไวรัสก่อนมีพฤติกรรมเสี่ยง (PrEP) และความครอบคลุมของบริการสุขภาพที่เป็นมิตรกับความหลากหลายทางเพศ

ความสุขทางเพศ: เรื่องส่วนตัวที่สะท้อนสังคม

เยาวชนที่มีเพศกำเนิดและชนบททางเพศแตกต่างกันมีความรู้สึกพึงพอใจในการมีเพศสัมพันธ์แตกต่างกัน นั่นคือ คนที่มีความสุขในเพศสัมพันธ์ในกลุ่มเยาวชนที่มีเพศวิถีตามชนบทเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ขณะที่ในกลุ่มเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ ผู้หญิงมีสัดส่วนของคนที่ไม่มีความสุขทางเพศสูงกว่าผู้ชาย ไม่มีผู้ชายตอบว่าไม่มีความสุขทางเพศแม้สักคนเดียว สะท้อนให้เห็นถึงความมั่นใจหรือความสอดคล้องกับ “บท” ทางเพศของสังคมที่เอื้อให้ “เพศชาย” รู้สึกมีอำนาจเหนือในความสัมพันธ์ทางเพศ ขณะที่สัดส่วนของผู้หญิงที่ไม่มีความสุขทางเพศสะท้อนให้เห็นถึงความสองมาตรฐานทางเพศ (sexual double standard) ที่ยังฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย

แม้ความรู้สึกไว้วางใจและใกล้ชิดทางอารมณ์กับคู่และการที่คู่ความสัมพันธ์มีรสนิยมทางเพศตรงกันจะเป็นเหตุผลสำคัญในการมีความพึงพอใจในเพศสัมพันธ์ แต่วิธีหรือท่าหรือกิจกรรมทางเพศที่ชื่นชอบ การพูดคุยสื่อสารกับคู่ในเรื่องเพศ และการใช้สื่อและอุปกรณ์ช่วยต่างๆ เป็นคำตอบของเยาวชนที่มีสัดส่วนสูงกว่าการสำรวจในกลุ่มประชาชน (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) โดยเฉพาะเยาวชนนอกชนบทเพศวิถี ในทางตรงข้าม การที่คู่ไม่เข้าใจความชอบ หรือไม่กล้าบอกความต้องการของตัวเอง สภาพร่างกายไม่พร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์ มีความเครียด กังวลเรื่องอื่นๆ ในชีวิต และไม่ชอบมีเพศสัมพันธ์ เป็นเหตุผลที่ทำให้เยาวชนตัวอย่างไม่มีความสุขทางเพศ โดยไม่มีเยาวชนตัวอย่างคนใดระบุว่าต้องยอมมีเพศสัมพันธ์ตามความต้องการของคู่แม้แต่คนเดียว

ข้อค้นพบในเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าความสุขทางเพศเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ การสื่อสาร และพื้นที่ในการเป็นตัวของตัวเอง เยาวชนนอกชนบทเพศวิถีข้ามพันแบบแผนความรักความสัมพันธ์ที่สังคมกำหนด จึงสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่อยู่บนพื้นฐานของการสื่อสาร ความไว้วางใจ และการสำรวจความพึงพอใจทางเพศร่วมกับคู่มากกว่าบรรยากาศทางอารมณ์เพียงอย่างเดียว ทั้งยังมีอำนาจในการตัดสินใจในร่างกายและความรู้สึกของตนเองว่าจะมีความสุขทางเพศอย่างไร

อคติและความรุนแรงต่อเยาวชนหลากหลายทางเพศ

ทัศนะต่อ LGBTQ+ ว่าเป็นคนปกติทั่วไปหรือผิดปกติ? ผลจากการสำรวจพบว่าในภาพรวมของเยาวชนตัวอย่างร้อยละ 97 เห็นว่า LGBTQ+ เป็นคนปกติเหมือนคนทั่วๆ ไปในสังคม ที่มองว่าแตกต่างจากคนอื่น ๆ ทั่วไปมีร้อยละ 2.7 และที่มองว่า LGBTQ+ ผิดปกติมีน้อยมากคือต่ำกว่าร้อยละ 1 แต่น่าแปลกใจว่าเยาวชนนอกชนบทเพศที่เป็นผู้ชายร้อยละ 2.5 มองว่า LGBTQ+ เป็นคนผิดปกติ ทั้งๆ ที่มีวิถีทางเพศไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม สะท้อนให้เห็นกระบวนการต่อรองกับความคาดหวังในบทบาททางเพศของสังคมที่จะยอมรับหรือปฏิเสธเพศสภาพของตัวเอง

แม้เยาวชนคนรุ่นใหม่จะได้รับอิทธิพลจากสื่อและการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ส่งเสริมความหลากหลายทางเพศมากกว่าและมีระดับการยอมรับคนหลากหลายทางเพศสูงกว่าคนรุ่นก่อน แต่ผลการสำรวจชี้ให้เห็นว่าการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหลากหลายทางเพศยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทยจนเยาวชนรับรู้ สังเกตเห็นได้ และบางคนอาจมีประสบการณ์เผชิญความรุนแรงเหล่านั้นโดยตรง ดังที่พบว่าเยาวชนนอกขนบเพศวิถีเคยรับรู้หรือเคยเห็นว่าคนหลากหลายทางเพศถูกเลือกปฏิบัติหรือได้รับความรุนแรงด้านต่าง ๆ สูงกว่าผู้ที่อยู่ในขนบเพศวิถี ทั้งทางกายภาพ ที่เยาวชนเคยรับรู้/เคยเห็น LGBTQ+ ถูกผลัก เตะ หรือทำร้ายร่างกาย ถูกกระทำรุนแรงจากคนในครอบครัว ถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ ถูกล่วงละเมิด/คุกคามทางเพศ หรือถูกข่มขืน ความรุนแรงทางจิตใจ ได้แก่ ถูกหัวเราะเยาะ แชว หรือล้อเลียน ถูกบังคับให้ปฏิบัติตัวหรือแต่งกายตามเพศกำเนิด และถูกดูถูก เหมารวม ข่มขู่ คุกคาม ไม่ว่าต่อหน้าหรือออนไลน์ ความรุนแรงทางสังคม ได้แก่ ถูกกีดกันออกจากกลุ่มหรือไม่ถูกยอมรับเข้ากลุ่ม ถูกปฏิเสธไม่รับเข้าทำงานหรือถูกให้ออกจากงาน และถูกขอให้ออกจากบ้านหรือถูกไล่ออกจากที่พักของตัวเอง และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ให้บริการด้านสุขภาพ ถูกปฏิเสธการรักษาทางการแพทย์ และไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านกฎหมาย ซึ่งเยาวชนที่โตกว่ารับรู้เรื่องนี้สูงกว่า

การหัวเราะเยาะ แชว หรือล้อเลียนคนหลากหลายทางเพศเป็นสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นที่เยาวชนรับรู้หรือเคยเห็นมากที่สุด สะท้อนว่าการแสดงออกทางคำพูด ท่าทาง หรือพฤติกรรมที่ดูเหมือนเล็กน้อย หรือล้อเล่น ไม่ได้แสดงอคติต่อคนหลากหลายทางเพศอย่างโจ่งแจ้ง (microaggression) เหล่านี้ยังคงมีให้เห็นทั่วไปและมักเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ โดยอาจไม่รู้ว่าเป็นพฤติกรรมเหยียดที่แยบยลนั้นนอกจากจะผลักดันให้คนเพศหลากหลายเป็นกลุ่มเปราะบางหรือเป็นเป้าของความรุนแรง และสามารถสร้างความเจ็บปวดสะสมให้กับเยาวชนหลากหลายทางเพศได้อย่างมากมายแล้ว (Sue et al., 2007; Nadal, 2013) ยังเป็นการด้อยค่า ตอกย้ำความไม่เท่าเทียมทางสังคม และสร้างบรรยากาศที่รู้สึกไม่ปลอดภัยให้กับคนหลากหลายทางเพศอีกด้วย โดยเฉพาะเยาวชนนอกขนบเพศที่เป็นผู้ชายที่เผชิญกับอคติและความรุนแรงหลายรูปแบบมากกว่าผู้หญิง เนื่องจากสังคมมีความคาดหวังกับบทบาททางเพศของผู้ชายสูงกว่า การเลือกเพศสภาพและความรับผิดชอบทางเพศที่แตกต่างจากแบบแผนที่สังคมกำหนดของผู้ชายจึงนำมาซึ่งบทลงโทษทางสังคมที่สูงกว่า

การยอมรับคนหลากหลายทางเพศว่าเป็นคนปกติทั่วไปและสถานการณ์ความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ ที่มีต่อคนหลากหลายทางเพศจึงเป็นเหรียญสองด้านของการแสดงทัศนคติและปฏิกิริยาทางสังคมต่อ LGBTQ+ สังคมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางเพศของพลเมือง ไม่เพียงต้องยอมรับคนกลุ่มนี้อย่างเท่าเทียม แต่ยังต้องเป็นสังคมที่ปลอดภัยให้กับคนหลากหลายทางเพศมีทางเลือกที่จะเป็นตัวของตัวเองทางเพศวิถีได้

สุขภาพและความรอบรู้ด้านสุขภาพของเยาวชน: ข้อสังเกตและอภิปราย

สถานะสุขภาพ

เยาวชนตัวอย่างในสถานศึกษาว่าครึ่งหนึ่งประเมินว่าตนเองสุขภาพดี มีผู้ประเมินว่าสุขภาพไม่ดีเพียงร้อยละ 7.6 เท่านั้น เยาวชนร้อยละ 15 ระบุว่ามีความเสี่ยงต่อโรคประจำตัวอย่างน้อย 1 โรค ทำอันดับโรคประจำตัวของเยาวชนที่สำรวจคือโรคในระบบทางเดินหายใจ ได้แก่ ภูมิแพ้และหอบหืด โรคในระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ กระเพาะหรือลำไส้อักเสบ กรดไหลย้อน ปัญหาทางสุขภาพจิต และปัญหาเรื่องฟันและเหงือก โดยเยาวชนที่ระบุตัวเองว่าเป็น LGBTQ+ และคนที่ยังไม่แน่ใจระบุปัญหาทางสุขภาพจิตเป็นหนึ่งในห้าโรคประจำตัว ในกลุ่มเยาวชนที่ได้รับการวินิจฉัยว่าป่วยเป็นโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัวซึ่งต้องเข้ารับบริการต่อเนื่องนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้ไปหาหมอเป็นประจำโดยเฉพาะเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีที่กำลังเรียนระดับมัธยมปลายและอาชีวศึกษา ขณะที่ผู้ที่กำลังเรียนระดับอุดมศึกษาที่ไม่ไปหาหมอเป็นประจำส่วนใหญ่เป็นคนในชนบทเพศวิถี

ข้อค้นพบข้างต้นนี้ชี้ว่าแม้สุขภาพทางกายภาพของเยาวชนโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดี แต่การที่ปัญหาสุขภาพจิตเป็นหนึ่งในห้าอันดับของโรคประจำตัวในกลุ่มเยาวชนทั้งที่ระบุว่าเป็น LGBTQ+ และยังไม่แนใจนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางทางใจของเยาวชนที่มีเพศวิถีนอกชนบท อีกทั้งแสดงให้เห็นช่องว่างของการเข้าถึงการรักษาและความไม่สมดุลในระบบบริการ แม้ผู้ที่ป่วยด้วยโรคเรื้อรังบางส่วนควรจะได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง แต่มีเพียงร้อยละ 23 เท่านั้นที่ไปหาหมอตามนัดอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีที่กำลังเรียนมัธยมและอาชีวศึกษาที่มีแนวโน้มไม่ไปพบแพทย์สูงกว่าผู้ที่อยู่ในชนบทเพศวิถีมาก ซึ่งอาจสะท้อนถึงหลายปัจจัยที่กำหนดการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนกลุ่มนี้ ทั้งเรื่องของการเปิดเผยเพศสภาพและการแสดงออก อคติและการตีตราในระบบสุขภาพและความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสุขภาพ ขณะที่ในกลุ่มเยาวชนที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัยนั้น คนที่ไม่ไปพบแพทย์เป็นประจำกลับเป็นผู้ที่มีเพศวิถีในชนบท ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสุขภาพ และการดูแลสุขภาพด้วยตนเองแทนการเข้าถึงบริการสุขภาพภายใต้ระบบสาธารณสุขของรัฐ

พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ: การบริโภคหรือใช้สารกระตุ้น

เยาวชนตัวอย่างใช้สารพวกนี้น้อย สูงสุดคือสูบบุหรี่/บุหรี่ไฟฟ้าร้อยละ 12 รองลงมาคือ การบริโภคเหล้า เบียร์ หรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อื่นๆ ที่ร้อยละ 8 ใช้กระท่อมเป็นประจำร้อยละ 2 โดยพบว่าผู้ชายใช้หรือบริโภคสารกระตุ้นทุกประเภทเป็นประจำในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้หญิง มีเพียงการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เหล้า เบียร์ที่มีสัดส่วนระหว่างเพศกำเนิดและชนบทไม่แตกต่างกันมากนัก และเยาวชนในชนบทเพศใช้สารกระตุ้นเหล้านี้เป็นประจำมากกว่าเยาวชนนอกชนบทเพศวิถี โดยเฉพาะการสูบบุหรี่/บุหรี่ไฟฟ้าที่เยาวชนในชนบทเพศวิถีมีสัดส่วนการสูบบุหรี่เป็นประจำสูงกว่าเยาวชนนอกชนบทเพศวิถีเกือบเท่าตัว

สุขภาพจิตกับความเครียดต่อภาวะซึมเศร้า

กว่าครึ่งหนึ่งของเยาวชนตัวอย่างไม่มีภาวะซึมเศร้า เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศกำเนิดชายและหญิงแล้วพบว่าผู้หญิงมีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศวิถีในชนบทและนอกชนบทพบว่าเยาวชนตัวอย่างที่อยู่ในกลุ่มเพศวิถีนอกชนบทนั้นมีภาวะซึมเศร้าสูงกว่าคนที่อยู่ในชนบทเพศวิถีอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะความรู้สึกผิด รู้สึกไร้ค่า คิดว่าตัวเองล้มเหลว หรือทำให้คนอื่นผิดหวัง รวมทั้งมีความคิดทำร้ายตัวเอง ที่เยาวชนนอกชนบทเพศรู้สึกบ่อยและรู้สึกเช่นนี้ทุกวันสูงกว่าเยาวชนที่อยู่ในชนบทเพศวิถี สอดคล้องกับผลการสำรวจในประชากรตัวอย่างที่คน Gen Z มีความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าสูงกว่ารุ่นวัยอื่นๆ (กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล, 2568) ขณะที่คุณภาพการนอน ความอ่อนเพลีย และการบริโภคเป็นอาการทางกายที่สะท้อนถึงอารมณ์ความรู้สึกทางจิตใจนั้นก็พบแนวโน้มที่สูงกว่าในคนที่มีความเพศวิถีนอกชนบทเช่นกัน โดยเฉพาะผู้ที่กำลังเรียนระดับมหาวิทยาลัย สะท้อนว่าบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคมมีแนวโน้มที่จะเผชิญกับแรงกดดันทางสังคมและวัฒนธรรมและส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต ทั้งในด้านของการเผชิญกับอคติการเลือกปฏิบัติ ความกังวลด้านการยอมรับทางสังคม และอุปสรรคในการเข้าถึงบริการสุขภาพจิต

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ

ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยทั่วไป หมายถึงความสามารถหรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่ (1) ความสามารถในการสื่อสารด้านสุขภาพ ทั้งการพูดอธิบาย ฟังและซักถาม ข้อสงสัย และการต่อรอง (2) ความสามารถในการทำความเข้าใจ การอ่าน การคิด และการใช้ข้อมูล เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพ และ (3) ความรู้ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลเพื่อตัดสินใจและเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจากแหล่งต่างๆ ผลการสำรวจพบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยทั่วไปของเยาวชนตัวอย่างอยู่ในระดับที่เพียงพอในการดูแลและจัดการกับสุขภาพตัวเองได้อย่างเหมาะสม โดยเยาวชนตัวอย่างที่มีเพศวิถีนอกชนบทสามารถหาข้อมูลที่รอบด้านและเพียงพอต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกในการรักษาได้สูงกว่าเยาวชนในชนบทเพศวิถี รวมทั้งมีทักษะในการเข้าใจคำอธิบายและข้อดี ข้อเสียของการรักษา เข้าใจคำศัพท์หรือภาษาที่ใช้อธิบายเรื่องสุขภาพด้านต่างๆ และรู้ว่าจำเป็นต้องรับการตรวจสุขภาพอะไรบ้างเป็นประจำ ในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนในชนบทเพศ อีกทั้งเยาวชน LGBTQ+ มีความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไปในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนที่ไม่ใช่ LGBTQ+ ทุกข้อ อาจแสดงให้เห็นว่าเยาวชนที่เป็น LGBTQ+ นั้นใส่ใจสุขภาพและเข้าถึงข้อมูลความรู้ที่จะเป็นประโยชน์กับสุขภาพมากกว่าเยาวชนที่ไม่ใช่คนหลากหลายทางเพศ

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างระดับชั้นที่เยาวชนกำลังศึกษาก็พบว่าเยาวชนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยมีทักษะในการสื่อสารด้านสุขภาพทั้ง 3 ข้อสูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับอาชีวและมัธยมปลาย ประเด็นที่น่าสนใจก็คือผู้ที่กำลังเรียนในระดับอาชีวศึกษานั้นมีความรอบรู้ด้านสุขภาพทั่วไป

ในทุกทักษะต่ำกว่าผู้ที่กำลังเรียนในระดับมัธยมปลายและมหาวิทยาลัย สะท้อนให้เห็นว่าแม้เยาวชนคนรุ่นใหม่จะเติบโตไปพร้อมกับความสามารถทางเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อทักษะในการค้นหาข้อมูลและวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือได้ดีกว่าประชากรทั่วไป แต่ความรอบรู้ด้านสุขภาพยังขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบบริการสุขภาพ ที่กลายเป็นปัจจัยกำหนดสุขภาพและการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ต้องการ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนสายอาชีพที่มีข้อจำกัดสูงกว่ากลุ่มอื่น

ความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ หมายถึง ความสามารถหรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของ LGBTQ+ 3 ด้าน ได้แก่ (1) ความสามารถในการสื่อสารกับผู้ให้บริการสุขภาพในเรื่องอัตลักษณ์หรือรสนิยมทางเพศ ความกังวลด้านสุขภาพเฉพาะกลุ่มเพศหลากหลาย (2) ความสามารถในการทำความเข้าใจข้อมูลเรื่องปัญหาสุขภาพของกลุ่มเพศหลากหลาย และ (3) ความรู้ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นสำหรับ LGBTQ+ และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่เป็นมิตรกับ LGBTQ+ ผลการสำรวจพบว่าระดับการศึกษาเป็นตัวชี้ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพทั้งทั่วไปและความรอบรู้เฉพาะในกลุ่ม LGBTQ+ เยาวชนตัวอย่างที่กำลังศึกษาในชั้นที่สูงกว่าคือมหาวิทยาลัยมีความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับ LGBTQ+ ในสัดส่วนที่สูงกว่าเยาวชนที่กำลังเรียนมัธยมปลายและอาชีพทุกข้อ แสดงถึงทักษะความรู้และความมั่นใจมากกว่าอย่างเห็นได้ชัดในทุกมิติ

ทั้งนี้ แม้เยาวชนส่วนใหญ่จะรู้ว่าการเปิดเผยข้อมูลด้านเพศสภาพมีความสำคัญกับการดูแลสุขภาพและการรับบริการสุขภาพที่เหมาะสม เช่น เรื่องฮอร์โมน อนามัยเจริญพันธุ์ สุขภาพจิต หรือประวัติความเสี่ยงเฉพาะกลุ่ม แต่การเปิดเผยความสัมพันธ์อาจจะสัมพันธ์กับความเสี่ยงในการเผชิญอคติและมาตรฐานทางศีลธรรมจากผู้ให้บริการสุขภาพสูงกว่าจึงมีการสื่อสารน้อยลง ขณะที่ในมิติของการจัดการสถานการณ์ถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ให้บริการสุขภาพ แม้ส่วนใหญ่จะสามารถจัดการกับการถูกเลือกปฏิบัติโดยตรงได้ แต่ความมั่นใจ ความสามารถในการตัดสินใจและควบคุมชีวิตของตนเอง และทักษะเชิงปฏิบัติของเยาวชนที่สำรวจมีแนวโน้มลดลงในสถานการณ์มีความคลุมเครือหรือซับซ้อนมากขึ้น เช่น บุคลากรไม่รู้ข้อมูล LGBTQ+ หรือขาดความละเอียดอ่อน เป็นต้น ในแง่นี้สะท้อนถึงความมั่นคงทางตัวตนของเยาวชนนอกขนบเพศวิถีที่เผชิญกับระบบบริการสุขภาพที่ไม่รองรับความหลากหลายทางเพศ ไม่ละเอียดอ่อนและเป็นมิตรกับผู้ที่มีเพศวิถีนอกขนบ

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้พัฒนาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence-based policy) ที่ได้จากการสำรวจ เพื่อส่งเสริมการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ครอบคลุมและเป็นธรรมต่อกลุ่มเยาวชนหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) และผู้ที่มีเพศวิถีไม่เป็นตามขนบสังคม โดยมุ่งเน้นการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ เพื่อเป็นฐานในการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนากฎหมายและสิทธิขั้นพื้นฐาน และพัฒนา

แนวทางแก้ไขปัญหาคือการเลือกปฏิบัติในระบบสุขภาพและสังคมเป็นสำคัญ หนึ่งในข้อค้นพบสำคัญชี้ให้เห็นว่าเยาวชนที่สำรวจมีประสบการณ์ที่เรียกว่า “ข้ามพ้นกรอบเพศ” เยาวชนนอกขอบเพศวิถีมีลักษณะยืดหยุ่นและเปิดกว้างทางเพศ ไม่ติดอยู่ในแบบแผนทางเพศแบบคู่ตรงข้ามชายหญิง และมีความสามารถรักชอบได้ทุกเพศสภาพ แต่ในขณะเดียวกัน การทำหายขอบทางเพศของสังคมเช่นนี้ส่งผลไม่มากนักน้อยต่อเยาวชนเพศหลากหลายในรูปแบบต่างๆ เยาวชนจำนวนหนึ่งมีแนวโน้มเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า เผชิญกับความรุนแรงและการถูกเลือกปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ต้องการ การพัฒนาการศึกษาวิจัยเพื่อให้เข้าใจชีวิตแบบแผนทางเพศของเยาวชนทุกเพศสภาพและสร้างเสริมนโยบายที่คุ้มครองสิทธิของเยาวชน จึงเป็นความสำคัญลำดับต้นๆ ที่รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เยาวชนทุกคนทุกเพศสภาพเติบโตภายใต้สภาพแวดล้อมที่เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ผ่านนโยบายต่อไปนี้

1. การพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะกลุ่มเยาวชนหลากหลายทางเพศเพื่อความเข้าใจที่ครอบคลุมและรอบด้าน

ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ได้ชี้ถึงชีวิตที่ก้าวข้ามกรอบเพศของเยาวชน ที่มีแนวโน้มเปิดรับการสร้างสานความสัมพันธ์ในรูปแบบที่แตกต่างจากประชากรรุ่นก่อนหน้า และจากการทบทวนวรรณกรรมการวิจัยในอดีตพบว่ามีงานวิจัยเกี่ยวกับเยาวชนมีเพียงประมาณหนึ่งในสิบเท่านั้น จึงมีความจำเป็นในเชิงการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อชีวิตทางเพศและสุขภาพของเยาวชนอย่างรอบด้าน โดยทุกงานวิจัยควรเน้นสภาวะที่ทับซ้อนของปัจจัยต่างๆ (intersectionality) คือ วิเคราะห์เรื่องเพศสภาพร่วมกับปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการเป็นตัวของตัวเองทางเพศ เช่น สถานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ศาสนาความเชื่อ ชาติพันธุ์ ความพิการ ถิ่นที่อยู่อาศัย ฯลฯ โดยใช้วิธีการวิจัยผสมผสาน (mixed methods) ทั้งเชิงทฤษฎีและภาคสนาม ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพควบคู่กัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) การวิจัย “วัฒนธรรมทางเพศใหม่” ของเยาวชน เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เรื่องเพศวิถีของเยาวชนในมิติต่างๆ เช่น การนิยามความหมายเรื่องเพศ เพศสภาพและการแสดงออก รสนิยมทางเพศ การปะทะหรือต่อรองกับแบบแผนหรือบรรทัดฐานเดิม แรงกดดันและการถูกเลือกปฏิบัติในระดับต่างๆ รูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ๆ ทักษะต่อเรื่องการแต่งงานและการมีลูก รวมทั้งแนวโน้มของโครงสร้างและสถาบันครอบครัวในอนาคต เป็นต้น

(2) การศึกษาในประเด็นที่ยังเป็นช่องว่างของการสร้างองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางเพศในกลุ่มเยาวชนนอกขอบเพศวิถี ได้แก่ ผลกระทบทางสุขภาพทั้งทางกายและทางจิต การเผชิญอคติและความรุนแรงรูปแบบต่างๆ พื้นที่ปลอดภัยในการแสดงออกทางเพศสภาพ และระบบสนับสนุนเยาวชนหลากหลายทางเพศ ทั้งในทางสังคมและสุขภาพ

(3) การศึกษาเชิงลึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางเพศกับความเสี่ยงทางสุขภาพลักษณะต่างๆ ทั้งสุขภาพทางกาย สุขภาพจิต และความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่เป็นมิตรกับเยาวชนหลากหลายทางเพศ

2. การรณรงค์และสนับสนุนนโยบาย/กฎเกณฑ์ในโรงเรียนที่โอบรับความแตกต่างหลากหลายทางเพศสภาพของเยาวชน

ข้อค้นพบในการศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงแรงกดดันและการถูกเลือกปฏิบัติที่เยาวชนหลากหลายทางเพศหรือผู้ที่มีเพศวิถีนอกขนบยังคงเผชิญอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน ทั้งในครอบครัวและโรงเรียน และบ่อยครั้งทำให้เยาวชนหลากหลายทางเพศเหล่านี้เป็นเป้าของความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในโรงเรียน ในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคมของเยาวชนในการสำรวจตัวตนและแสดงออกถึงเพศสภาพ จึงควรทำให้ระบบนิเวศของโรงเรียนและสถานศึกษาเป็น “พื้นที่ปลอดภัย” สำหรับ LGBTQ+ ผ่านนโยบายต่างๆ เช่น ห้ามการเลือกปฏิบัติหรือกลั่นแกล้งด้วยเหตุผลเรื่องเพศ เพศสภาพ หรืออัตลักษณ์ทางเพศอย่างเคร่งครัด ครูและบุคลากรต้องละเอียดอ่อนและมีทักษะในการดูแลนักเรียน LGBTQ+ ยกเลิกกฎเกณฑ์ที่ไม่จำเป็น เช่น ทรงผม เสื้อผ้า การแสดงออก ฯลฯ และจัดพื้นที่ให้คำปรึกษาหรือกลุ่มสนับสนุนที่เข้าถึงได้ง่ายและเป็นมิตรกับเยาวชน LGBTQ+

3. พัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ไร้เกย์รตี เป็นมิตร และเข้าใจความหลากหลายทางเพศ

ข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ชี้ว่าเยาวชนเพศหลากหลายมีความต้องการเฉพาะทางสุขภาพ และยังมีช่องว่างของการเข้าถึงบริการสุขภาพตามต้องการ โดยเฉพาะการเผชิญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบบริการสุขภาพทั่วไป หน่วยงานด้านสวัสดิการและสุขภาพของรัฐจึงควรจัดทำมาตรฐานระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้เกิดแนวทางการบริการที่เป็นมิตรและเคารพความเป็นมนุษย์ของคนทุกเพศสภาพ และพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริการให้ครอบคลุมผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะเยาวชน ตัวอย่างเช่น จัดอบรมบุคลากรทางการแพทย์ให้มีความเข้าใจและละเอียดอ่อนกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ให้บริการโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ตีตรา และเคารพความเป็นส่วนตัว เพิ่มบริการ “สุขภาพทางเพศที่เป็นมิตรกับเพศหลากหลาย” (LGBTQ+ Inclusive Sexual Health Services) เช่น คลินิกเยาวชนปลอดภัย การเข้าถึง PrEP/PEP การให้คำปรึกษาด้านการรับฮอร์โมน การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต เป็นต้น และพัฒนาช่องทางสื่อสารรูปแบบใหม่ๆ ที่เข้าถึงเยาวชนโดยรักษาความเป็นส่วนตัวหรือไม่ระบุตัวตน เช่น สายด่วน แชตออนไลน์ หรือแพลตฟอร์มให้คำปรึกษาสำหรับเยาวชนเพศหลากหลาย เพื่อให้สามารถเข้าถึงบริการที่ต้องการได้โดยไม่กลัวถูกตีตรา

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรกมล วรพงษ์. (2553). การสร้างตัวตนทางสังคมของกลุ่มหญิงรักหญิงในระดับอุดมศึกษา กรณีศึกษานักศึกษาหญิง วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะวิทยาการจัดการ.
- กั้ววาท พองแก้ว. (2550). การรับรู้อัตลักษณ์ทางเพศจากการบริโภคสื่อมวลชนของกลุ่มแกนนำเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, คณะศิลปศาสตร์.
- กัณฑ์เทศ เทศแก้ว. (2543). พุทธธรรมกับพฤติกรรมรักเพศเดียวกัน: กรณีศึกษาทัศนคติของนักศึกษาชายมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- กิตติคุณ อางคล้าย. (2540). โสเภณีเด็กชาย: ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กชายเร่ร่อนขายบริการทางเพศ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- กิตติวิทย์ เดชชวนากร. (2564). การตีตราทางเพศที่เกิดขึ้นกับนักเรียนข้ามเพศในแบบเรียนไทย. วารสารรามคำแหง ฉบับคณะศึกษาศาสตร์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 2(2), 38-49.
- กุลภา วจนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล. (2568). หลากหลายในชีวิต: เพศวิถีและสุขภาพของ LGBTQ+ ไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กุลภา วจนสาระ, กฤตยา อาชวนิจกุล และบัทมา ว่าพัฒนางศ์. (2568). หลากหลายได้ตัวเลข: การคาดประมาณประชากร LGBTQ+ ไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. (2562). ทนรับ แต่ไม่ยอมรับ: รายงานผลสำรวจเรื่องการเลือกปฏิบัติและทัศนคติทางสังคมต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP).
- จุฑามาศ ไชยมงคล. (2555). การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางเพศสภาพและพื้นที่ของหญิงรักหญิงในสื่อนวนิยาย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชเนตติ ทินนาม, โกสุม โอมพรนุวัฒน์ และรัตนา ด้วยดี. (2564). ยุทธศาสตร์สุขภาพะ LGBTIQN+ ในประเทศไทย. นครปฐม: สมาคมเพศวิถีศึกษา.
- ชรินทร์พร มะชะรา. (2552). ความต้องการและการได้รับการตอบสนองความต้องการจากครอบครัวของกะเทยวัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะพยาบาลศาสตร์.
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี: ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศใน ประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างเสริมความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในต่างประเทศ: บทสำรวจพัฒนาการ สถานภาพ และนโยบายเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- ณัฐพล แก้วเกิด. (2556). นักศึกษาเกี่ยวกับอาชีพพนักงานนวดในสปาเกย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์.
- ธนวุฒิ ศรีสวัสดิ์. (2562). ฮอร์เน็ต: ประสบการณ์ทางเพศจากการนัดมีเพศสัมพันธ์ผ่านแอปพลิเคชันของนักศึกษามหาวิทยาลัยเพศวิถีชายขอบชาย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.

- ธมน อนุตรานุสรณ์. (2552). พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของวัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์.
- ธีรกันท์ มูลรังษี. (2557). วิถีชีวิตของวัยรุ่นชายรักร่วมเพศที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์.
- นาคยา พลพาหะ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของนักศึกษาปริญญาตรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, คณะครุศาสตร์.
- นิธินันท์ ปกรัณ. (2566, 5 กันยายน). คุณรู้สึก “สุข” ครั้งล่าสุดเมื่อไร อาจารย์จิตวิทยา จุฬาฯ ขวนสำรวจ “ภาวะลึกลับ” แรงบันดาลใจให้ฟู ก่อนหมดไฟ. ค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2568, จาก <https://www.chula.ac.th/highlight/131904/>
- บุษกร สุริยสาร. (2557). อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- ประภาพรรณ วงศาโรจน์. (2532). การพัฒนาเอกลักษณ์รกร่วมเพศในหมู่วัยรุ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.
- เปิดผลสำรวจ สวนดุสิตโพล “คนไทยกับความหลากหลายทางเพศ.” (2566, 18 มิถุนายน). Spring. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.springnews.co.th/news/hot-issue/840094>
- พรุ่ง วงศ์จักรกุล. (2533). การศึกษาปัญหาของนักศึกษาชายที่มีพฤติกรรมรกร่วมเพศ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์.
- พวงเพ็ญ นิกรเทก และเกษราวัลณ์ นิลวรางกูร. (2556). การทารุณกรรมในวัยรุ่นกะเทย. วารสารสมาคมพยาบาลฯ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 31(4): 61-69.
- พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2543). การสร้างและปรับเปลี่ยนความเป็นเพศและจินตนาการทางเพศในกลุ่มวัยรุ่นชาย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, คณะศึกษาศาสตร์.
- ไพโรธ อยู่นั้น. (2559). อำนาจกระทำ: ศึกษาการให้ความยินยอมกรณีการผ่าตัดแปลงเพศในเด็ก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์.
- รณภูมิ สามัคคีคารมย์ และเจษฎา แต่สมบัติ. (2559). ความรุนแรงจากครอบครัวที่กระทำต่อหญิงรักร่วมเพศ บุคคลที่รักได้หลายเพศและสาวประเภทสอง (LGBT) ในประเทศไทย. วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย, 12(1): 142-157.
- รวมพล สายอรุณ. (2541). ภาพลักษณ์เกย์ในสายตานักศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.
- รากรณ์ คงฉันทมิตรกุล. (2554). การยอมรับของครอบครัวและสุขภาพจิตของบุตรชายวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมข้ามเพศ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยบูรพา, คณะพยาบาลศาสตร์.
- ฤษฎะพนธ์ สุขะฤกษ์. (2552). นักศึกษาเพศที่สามในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: การดำเนินชีวิตและสวัสดิการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- วิจิต มันทารณ. (2561). สู่ความหลากหลายทางเพศบนสิทธิแห่งการกำหนดเจตจำนง. วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 1(2): 127-135.
- ศศิธร บรรณเสถียรศรี. (2552). ความกังวลใจของแม่ต่อการเลี้ยงดูบุตรชายวัยประถมเพื่อมิให้เสี่ยงต่อภาวะรักเพศเดียวกัน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยสหวิทยาการ.
- ศุภฤกษ์ สือรุ่งเรือง และคณะ. (2567). การสำรวจความรู้ด้านสุขภาพของประชาชนไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2566 (ครั้งที่ 2) “การส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพในประเทศไทย: การประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน ปัจจัยกำหนด และข้อเสนอเชิงนโยบาย”. นนทบุรี: กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- สายทิพย์ เวียงมูล. (2549). การจัดการตัวตนของวัยรุ่นรักร่วมเพศในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะศึกษาศาสตร์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *การสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

อาทิตย์ อินต๊ะแก้ว. (2561). *รูปแบบการบริหารจัดการนิสิตนักศึกษาข้ามเพศในสถาบันอุดมศึกษาไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Altman, Dennis. (1996). Rupture or continuity? The internationalization of gay identities. *Social Text*, 14, 77-94.
- Baker, D. W. (2006). The meaning and measure of health literacy. *Journal of General Internal Medicine*, 21(2006): 878-883. <https://doi.org/10.1111/j.1525-1497.2006.00540.x>
- Berkman, Nancy D., Davis, Terry. C., & McCormack, Lauren. (2010). Health Literacy: What Is It? *Journal of Health Communication*, 15(sup 2): 9-19. <https://doi.org/10.1080/10810730.2010.499985>
- Bernstein, Mary, (2002). Identities and Politics: Toward a Historical Understanding of the Lesbian and Gay Movement. *Social Science History*, 26(3): 531-581.
- Butler, Judith. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Crenshaw, Kimberly. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6): 1241-1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- Eliason, Michele J., Robinson, Predair, & Balsam, Kimberly. (2018). Development of an LGB-specific health literacy scale. *Health Communication*, 33(12): 1531-1538. <https://doi.org/10.1080/10410236.2017.1372052>
- Flores, Andrew R. (2021). *Social Acceptance of LGBTI People in 175 Countries and Locations 1981-2020*. California: Williams Institute, School of Law, UCLA.
- Foucault, Michel. (1980). *The History of Sexuality*. Robert Hurley (Translator). New York: Vintage Books.
- Goldberg, Shoshana K., & Halpern, Carolyn T. (2017). Sexual initiation patterns of U.S. sexual minority youth: A latent class analysis. *Perspective on Sexual and Reproductive Health*, 49(1): 55-67. <https://doi.org/10.1363/psrh.12020>
- Halperin, David M. (1990). *One Hundred Years of Homosexuality: and other essays on Greek love*. New York: Routledge.
- Human Rights Watch. (2007). 'Yogyakarta Principles' a milestone for Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Rights. Retrieved February 1, 2021, from <https://www.hrw.org/news/2007/03/26/yogyakarta-principles-milestone-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-rights>
- Jackson, Peter A. (2000). An explosion of Thai identities: Global queering and re-imagining queer theory. *Culture, Health & Sexuality*, 2(4): 405-424.
- _____. (2009). Global queering and global queer theory: Thai (trans)genders and (homo) sexualities in world history. *Autrepart*, 49(1): 15-30.
- Manganello, Jennifer A., DeVellis, Robert F., Davis, Terry C., & Schottler-Thal, Carrin. (2015). Development of the Health Literacy Assessment Scale for Adolescents (HAS-A). *Journal of Communication in Healthcare*, 8(3): 172-184. <https://doi.org/10.1179/1753807615Y.0000000016>

- Marshall, Daniel et al. (2019). Queer generations: Theorizing a concept. *International Journal of Cultural Studies*, 22(4): 558-576. <https://doi.org/10.1177/1367877918821>
- Nadal, Kevin L. (2013). *That's So Gay! Microaggressions and the Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Community*. Washington DC: American Psychological Association.
- Nutbeam, Don. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social Science & Medicine*, 67(2008): 2072-2078. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.09.050>
- Nutbeam, Don, & Lloyd, Jane E. (2021). Understanding and responding to health literacy as a social determinant of health. *Annual Review of Public Health*, 42(April): 159-173. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-090419-102529>
- Poushter, Jacob & Kent, Nicholas. (2020). *The Global Divide on Homosexuality Persists*. Retrieved February 1, 2021, from https://www.pewresearch.org/global/wp-content/uploads/sites/2/2020/06/PG_2020.06.25_Global-Views-Homosexuality_FINAL.pdf
- Rosario, Margaret, Schrimshaw, Eric W., Hunter, Joyce, & Braun, Lisa. (2006). Sexual identity development among lesbian, gay, and bisexual youths: Consistency and change over time. *The Journal of Sex Research*, 43(1): 46-58. <https://doi.org/10.1080/00224490609552298>
- Saewyc, Elizabeth M., Lin, Chichun, Parrilla, Julia Santana, Nath, Ronita, & Ybarra, Michele L. (2022). First time sexual experiences of sexual minority adolescent girls in the United States. *Psychology & Sexuality*, 13(5): 1396-1405. <https://doi.org/10.1080/19419899.2022.2049631>
- Sedgwick, Eve Kosofsky. (1990). *Epistemology of the Closet*. California: University of California Press.
- Seidman, Steven (editor). (1996). *Queer Theory/Sociology*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Shavit, Joseph. (2024, September 6). *Gen Z is transforming sexuality and relationships*. Retrieved January 22, 2025, from <https://www.thebrighterside.news/post/gen-z-is-transforming-sexuality-and-relationships/>
- Sørensen, Kristine et al. (2012). Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. *BMC Public Health*, 12(80). <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-80>
- Squiers, Linda et al. (2012). The Health Literacy Skills Framework. *Journal of Health Communication*, 17(sup 3): 30-54. <https://doi.org/10.1080/10810730.2012.713442>
- Sue, Derald Wing, et al. (2007). Racial microaggressions in everyday life: implications for clinical practice. *American Psychologist*, 62(4): 271-86. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.62.4.271>
- United Nations Human Rights Council. (2011). *Human rights, sexual orientation and gender identity (Resolution A/HRC/RES/17/19)*. Retrieved December 12, 2024, from <https://undocs.org/A/HRC/RES/17/19>
- United Nations Human Rights Office. (n.d.). Intersex People. *UN Free & Equal*. Retrieved January 12, 2025, from <https://www.unfe.org/en/know-the-facts/challenges-solutions/intersex>
- World Health Organization (WHO). (2024). *WHO implementation tool for pre-exposure prophylaxis (PrEP) of HIV infection, Provider module for oral and long-acting PrEP*. Geneva: WHO.

index

A

age of consent (8), 67
 anhedonia ดู ภาวะลึนยินดี
 asexual ดู อเช็กขาว

B

baby boomers ดู เบบี้บูม
 bisexual ดู ไบเซ็กขาว

C

cisgender ดู คนเพศตรง
 cisgender female ดู ผู้หญิงเพศตรง
 cisgender heterosexuals 30, 39, 118
 cisgender heterosexual individuals (19)
 cisgender male ดู ผู้ชายเพศตรง
 cishet female ดู ผู้หญิงในชนบทเพศ
 cishet male ดู ผู้ชายในชนบทเพศ
 cis-hetero female ดู ผู้หญิงในชนบทเพศ
 cis-hetero identity ดู ชนบทเพศวิถี
 cis-hetero individuals ดู เพศวิถีตามชนบท
 cis-hetero male ดู ผู้ชายในชนบทเพศ
 cis-heterosexual (8), 60
 coming out ดู การเปิดเผยตัวตนทางเพศ

F

Fa'afafine 1
 femininity ดู ความเป็นหญิง

G

Gen X (20)
 Gen Y (20)
 Gen Z (20), 34-35, 42, 64, 66, 99, 128
 gender binary system 119

gender expression ดู การแสดงออกทางเพศ
 Gender Recognition Law 5
 generation ดู รุ่นประชากร
 Global Acceptance Index (GAI) 4

H

health literacy ดู ความรอบรู้ด้านสุขภาพ
 hegemonic masculinity ดู บรรทัดฐานความเป็นชาย
 heteroflexible ดู รักต่างเพศที่ยืดหยุ่นทางเพศ
 heteronormative (8)
 heteronormativity ดู รักต่างเพศ
 heterosexual ดู รักต่างเพศ
 Hijra 1
 homophobia 2-3
 homosexual ดู รักเพศเดียวกัน

I

identity politics ดู การเมืองเรื่องอัตลักษณ์
 in-depth interview ดู การสัมภาษณ์ระดับลึก
 intersectionality (24), 3, 68, 130
 intersex ดู อินเตอร์เซ็กส์

L

lady ดู ดี
 lesbian ดู หญิงรักหญิง

M

masculinity ดู ความเป็นชาย
 microaggression 80, 126
 monosexual ดู รักเพศเดียว
 Muxe 1

N		
non-binary	ดู นอนไบนารี	
non-cisgender		(19)
non-cisgender heterosexual		30
non-cisgender heterosexual individuals (8), (19)		
non-cisgender individuals	ดู เพศวิถีอื่นนอกขอบ	
non-cis-hetero	ดู เพศวิถีอื่นนอกขอบ	
non-cis-hetero individuals	ดู เพศวิถีอื่นนอกขอบ	
non-cis-heterosexual		(8), 60
non-heteronormative		(8)
non-heterosexual		(19)
O		
omnisexual	ดู ออมนิเซ็กชวล	
P		
pansexual	ดู แพนเซ็กชวล	
Pew Research Center		4
polysexual	ดู รักหลายเพศ	
population-based survey		5
PrEP (Pre-Exposure Prophylaxis)	ดู ยาเพรีพ	
probability proportional to size (PPS)		7
Q		
queer generations		64
S		
sapphic	ดู แซฟฟีก	
self-identification		38
setting-based survey	ดู การสำรวจเชิงพื้นที่ที่น่ารื่อง	
sex characteristics	ดู ลักษณะทางเพศ	
sexual agency		123
sexual consent	ดู เพศสัมพันธ์ที่ยินยอมพร้อมใจ	
sexual diversity dynamics	ดู ความหลากหลายทางเพศวิถี	
sexual double standard	ดู สองมาตรฐานทางเพศ	
sexual experience	ดู ประสบการณ์ทางเพศ	
sexual fluidity	ดู ความเลื่อนไหลทางเพศ	
sexual minorities	ดู ชนกลุ่มน้อยทางเพศ	
sexual orientation	ดู รสนิยมทางเพศ	
sexual orientation and gender identity (SOGI)		2
sexual pleasure	ดู ความสุขทางเพศ	
sexual script	ดู บทบาททางเพศ	
sexual self-disclosure	ดู การเปิดเผยตัวตนทางเพศ	
silent generation	ดู รุ่นสงครามโลก	
systematic simple random sampling		8
T		
Thai Digital Collection (TDC)		15
Thai Journals Online (ThaiJO)		15
tomboy	ดู ทอม	
transgender	ดู คนข้ามเพศ	
two-spirit		1
U		
Universal Declaration of Human Rights (UDHR)		2
Y		
Yogyakarta Principles		2
n		
กระท่อม		96-98, 127
กะเทย	(17), 1, 18, 20-27, 32-34, 36, 43, 50, 55, 59-61	
กัญชา		96-98
การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ	(23), 13, 105, 107-110, 114-116	
การเข้าถึงบริการสุขภาพ	(23), 13, 85, 87-91, 94-96, 103, 108-110, 114-116, 127, 129-131	
การคาดประมาณประชากรหลากหลายทางเพศ	(4), (21), 5-6, 117	
การคุ้มครองอัตลักษณ์ทางเพศ		24

การใช้ฮอร์โมน	22, 46, 129, 131
การตีตราทางเพศ	ดู อคติ ความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติ
การเปิดเผยตัวตนทางเพศ	21-22, 37-38, 41-45, 119
การเมืองเรื่องอัตลักษณ์	2, 39, 118
การสัมภาษณ์ระดับลึก	8, 12
การสำรวจเชิงปริมาณ	8, 12
การสำรวจเชิงพื้นที่ที่น่าร่อง	6, 117
การสำรวจประชากร	5-6
การแสดงออกทางเพศ	(18)-(19), (24), 9, 12, 17-18, 20, 23, 27, 29, 34, 37, 42, 45, 56, 86, 119, 127, 130
กิจกรรมทางเพศ	72, 125
เกย์	ดู ชายรักชาย
เกย์ควีน	26
เกย์คิง	26

บ

ชนบทเพศวิถี (18)-(19), (21)-(22), 10, 17, 27, 30-31, 34, 37, 39-40, 43, 47, 52, 60, 64, 69-72, 74, 76, 80, 83, 85-87, 90, 93, 96-97, 99-100, 102, 104, 116-118, 120-121, 124-125, 130	
ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม	2, 26

ค

คนข้ามเพศ	(17)-(18), 2, 18-21, 23-25, 35, 59
คนนอกชนบทเพศ	ดู เพศวิถีนอกชนบท
คนเพศตรง	(18), 33, 68
ความเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกัน	2-3
ความเท่าเทียมทางเพศ	(5), 3
ความเป็นชาย	3, 26-27, 97, 119
ความเป็นหญิง	3, 26-27
ความรู้รอบรู้ด้านสุขภาพ	(7)-(8), (23)-(24), 13, 89, 103-107, 109-110, 115-116, 127-131
ความรุนแรงทางเพศ	ดู อคติ ความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติ

ความเลือนไหลทางเพศ	(7)-(8), (19), (21)-(22), 3, 12, 22, 39, 60, 62-63, 86, 122
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ	77, 106, 109, 120, 124-125, 129, 131
ความสุขทางเพศ	(18), (22), 13, 29, 56, 71-73, 87, 125
ความหลากหลายทางเพศวิถี	(17), 2, 29-30
ความเหลื่อมล้ำในเรื่องเพศและอัตลักษณ์	69-70, 124
เครื่องมือที่มีแอลกอฮอล์	96-98, 127
เคียวรี่	(17), 3, 21, 23, 25-27, 32-33, 35, 50, 55, 59-61
แคนาดา, ความหลากหลายทางเพศ	4

ช

ชนกลุ่มน้อยทางเพศ	2
ชายข้ามเพศ	26, 32-34, 50, 61
ชายรักชาย	(17), 2, 9, 17-27, 32, 34-37, 49-50, 59-61, 68
ชีวิตด้านเพศ/ชีวิตทางเพศ	(4), (7), (19), (24), 6, 8, 12, 29-30, 47, 56, 69, 71, 117, 120-121, 130

ชุมชน Zapotec, ความหลากหลายทางเพศ	1
-----------------------------------	---

ซ

ซามัว, ความหลากหลายทางเพศ	1
แซฟฟีก	36, 82

ด

ดัชนีการยอมรับสากล	4
ดี (17), 18, 20-21, 23-24, 26, 32-34, 50, 59, 61	

ต

ตุ๊ด	(17), 36, 43, 49, 81
------	----------------------

ท

ทรานส์เจนเดอร์	ดู คนข้ามเพศ
ทวีปอเมริกา, ความหลากหลายทางเพศ	1
ทวีปอินเดีย, ความหลากหลายทางเพศ	1

ท้องไม่พร้อม	73
ทอม	(17), 18, 20-21, 23-26, 32-34, 36, 41, 50, 59-61, 82

U

นอนไบนารี	(8), (17), 32-33, 35, 50, 55, 60-61
นอร์เวย์, ความหลากหลายทางเพศ	4
นักเรียนข้ามเพศ	20, 25
นักศึกษาข้ามเพศ	20
เนเธอร์แลนด์, ความหลากหลายทางเพศ	4
ไนจีเรีย, ความหลากหลายทางเพศ	4

U

บทบาททางเพศ	(19), (22), 9, 21, 26, 30, 32, 37, 67, 69-71, 76, 87, 120, 123-126
บรรทัดฐานความเป็นชาย	33, 86
บรรทัดฐานทางเพศ	(17)-(19), 3, 9
บัณฑิต	1
บุหรื/บุหรืไฟฟ้า	(23), 96-98, 116, 127
เบบับูม	(20)
เบี่ยงเบนทางเพศ	2, 17-21, 25
ไบเซ็กชวล	(7)-(8), (17), (21), 2, 9, 12, 21, 23-24, 32, 34-37, 50-55, 59-61, 84, 86, 119-121

U

ปัญญาสากว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	2
ประกันสังคม	89-90
ประสบการณ์ทางเพศ	(7), (22), 22, 64-68, 71, 87, 122-123

ผ

ผ่าตัดแปลงเพศ	22-23, 49
ผู้ขายนอกขนบเพศ	(7), (22)-(23), 9, 30, 60, 65, 67, 69-70, 72, 76, 78-80, 82-83, 85, 118-120, 122-125
ผู้ขายในขนบเพศ	(7), (19), (22), 9, 30, 58, 60, 65, 69-70, 72, 76, 78-80, 82-83, 85, 88, 90, 97, 118-119, 121, 123-125

ผู้ขายเพศตรง	(18), 33
ผู้หญิงนอกขนบเพศ	(22), 9, 30, 60, 65, 67, 69-70, 72, 76, 78-80, 82-83, 85, 118-119, 122-125

ผู้หญิงในขนบเพศ	(7), (19), (22), 9, 58, 60, 65, 69-70, 72, 76, 78-80, 82-83, 85, 88, 90, 118-119, 121, 123-125
-----------------	--

ผู้หญิงเพศตรง	(18), 33
---------------	----------

W

พ.ร.บ. ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558	5
พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ	(23), 17, 89, 96, 127
เพศกำกวม	ดู อินเทอร์เน็ต
เพศที่สาม	19, 21, 23, 25-26
เพศวิถีตามขนบ	(7), (18)-(19), (22)-(23), 9-10, 12, 30-32, 36-40, 42-43, 47, 51, 57-60, 64, 67, 73-74, 80, 87-89, 92-102, 104, 116, 118-129
เพศวิถีนอกขนบ	(7), (19), (21)-(23), 9-10, 12, 17, 20, 30-33, 36-40, 42-43, 47, 51, 57-60, 63-64, 67-69, 73-74, 82, 87-90, 92-102, 104, 115-116, 118-131
เพศสัมพันธ์	(7), (22), 22, 64-68, 72-75, 87, 122-125
เพศสัมพันธ์โดยไม่ยินยอม	(22), 68-70, 87, 123-124
เพศสัมพันธ์ที่ยินยอมพร้อมใจ	68
แพนเซ็กชวล	(7)-(8), (17), (21), 9, 12, 32, 34, 50-52, 54-55, 59-61, 63, 86, 119, 121-122, 130

ภ

ภาวะซึมเศร้า	(7), (23), 77, 98-103, 116, 128, 130
ภาวะสิ้นยินดี	99-100

ม

เม็กซิโก, ความหลากหลายทางเพศ	1
------------------------------	---

ย

ยาเพิร์พ	73, 124, 131
----------	--------------

S

รสนิยมทางเพศ	(8), (17)-(19), (21), (24), 3, 9, 12, 14, 17, 20, 23, 26-27, 29, 32, 35, 49, 51-56, 63, 68, 72, 87, 110, 117, 120-122, 129-130
ระบบบริการสุขภาพ	(7),-(8), (23)-(24), 89, 106, 109, 116, 130-131
ระบบเพศคู่ตรงข้ามชาย-หญิง	ดู รักต่างเพศ
รักต่างเพศ	(17), (19), (21), 1, 3, 9, 27, 30, 34, 49, 51, 56, 58-62, 68, 73, 77, 86, 118-122
รักต่างเพศที่ยึดหยุ่นทางเพศ	(19), 60-61, 121-122
รักทุกเพศ	ดู แพนเซ็กซวล
รักเพศเดียว	(18), 52, 62-63, 120, 122
รักเพศเดียวกัน	(17), 2-4, 12, 18-24, 27, 49, 56, 58, 61, 121
รักร่วมเพศ	17-21, 23-25
รักสองเพศ	ดู ไบเซ็กซวล
รักหลายเพศ	(7)-(8), (18), 52, 63, 87, 120-121
ร่างกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ	5
รุ่นประชากร	(19), 34, 89
รุ่นสงครามโลก	(20)
โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	17, 73
โรคประจำตัว/โรคเรื้อรัง	(7), (23), 91-94, 105, 115, 127

ล

ลักษณะทางเพศ	(18)
เลสเบี้ยน	ดู หญิงรักหญิง

ว

วิธีคุมตัวอย่างแบบง่าย	8
------------------------	---

ส

สถาบันวิลเลียมส์ มหาวิทยาลัย แคลิฟอร์เนียแห่งลอสแอนเจลิส	4
สมรสเท่าเทียม	5

สวีเดน, ความหลากหลายทางเพศ	4
สองมาตรฐานทางเพศ	71, 125
สารกระตุ้น	96-98, 127
สารเสพติด	96-98
สาวประเภทสอง	(17), 18, 20-25, 32-34, 43-44, 48-50, 59-60, 81-82
สิทธิข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	89-90
สิทธิทางเพศ	68
สิทธิและสวัสดิการด้านสุขภาพ	89-90, 108, 114
สุขภาพจิต	(7), (23), 13, 19, 91-94, 98-100, 112-113, 115-116, 127-131
สุขภาพทางเพศ	12-13, 112, 131
สุขภาพะทางเพศ	(22), 56, 67-68, 87, 123
เสือโป	26

K

หญิงข้ามเพศ	21-22, 24, 26, 32-34, 59
หญิงรักหญิง	(17), 2, 9, 18-19, 21, 23-25, 27, 32-33, 36, 50, 59-60
หลักการยกยอการรื้อดา	2
หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	89-90
เหล้า/เบียร์	ดู เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

อ

อดีต ความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติ	(3), (7)-(8), (22)-(23), 2, 5, 13, 18, 20, 23-25, 43-44, 49, 69, 76-88, 91, 98, 100, 113, 115, 122, 125-131
อเซ็กซวล	(17), 9, 12, 35, 50, 55
ออมนิเซ็กซวล	50, 55
อินเตอร์เซ็กส์	(17)-(18), (21), 8-11, 21, 23-24, 29-33, 35, 37, 50-51, 55, 59, 61, 64, 76, 80, 85, 117-118
อุปกรณ์ป้องกันขณะมีเพศสัมพันธ์	73-75, 124
ไอซ์แลนด์, ความหลากหลายทางเพศ	4

ข้ามกรอบเพศ: ความหลากหลาย ในเพศวิถีและสุขภาพของเยาวชน

รายงานวิจัยเล่มที่สามของโครงการคาดประมาณประชากรหลากหลายทางเพศ และสถานการณ์ชีวิตและสุขภาพของ LGBTQ+ เยาวชนคนรุ่นใหม่ เปิดกว้างให้โอกาสตัวเองสำรวจอัตลักษณ์ทางเพศ และข้ามพ้นแบบแผนความรักที่สังคมกำหนดว่ามีได้แค่ชายหรือหญิงเท่านั้น ความคิดเรื่องอัตลักษณ์และความหลากหลายทางเพศของเยาวชนมีลักษณะอยู่ระหว่าง (in-between) และมีแนวโน้มที่จะเลื่อนไหลข้ามกรอบเรื่องเพศชุดต่าง ๆ ไปสู่สังคมที่โอบรับความแตกต่างหลากหลายทางเพศมากขึ้น